

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

Collective monograph

ISBN 979-8-88757-553-7

DOI 10.46299/ISG.2022.MONO.PHILOL.2

BOSTON(USA)-2022

ISBN – 979-8-88757-553-7

DOI – 10.46299/ISG.2022.MONO.PHILOL.2

*Modern trends in the
development of linguistics and
philology*

Collective monograph

Boston 2022

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND
PHILOLOGY

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

ISBN – 979-8-88757-553-7

DOI – 10.46299/ISG.2022.MONO.PHILOL.2

Authors – Пашкова Н., Lychuk M., Prysiazhniuk O., Prysiazhniuk K., Дьолог О.,
Медвідь О., Грінченко М., Руденко С., Ступницька Н.

Published by Primedia eLaunch

<https://primediaelaunch.com/>

Text Copyright © 2022 by the International Science Group(isg-konf.com) and authors.

Illustrations © 2022 by the International Science Group and authors.

Cover design: International Science Group(isg-konf.com). ©

Cover art: International Science Group(isg-konf.com). ©

All rights reserved. Printed in the United States of America. No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted, in any form or by any means, or stored in a data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher. The content and reliability of the articles are the responsibility of the authors. When using and borrowing materials reference to the publication is required.

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe and Ukraine. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science.

The recommended citation for this publication is:

Modern trends in the development of linguistics and philology: collective monograph / Lychuk M. – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2022. 231 p. Available at : DOI – 10.46299/ISG.2022.MONO.PHILOL.2

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND
PHILOLOGY

TABLE OF CONTENTS

1.	COMPARATIVE-HISTORICAL AND TYPOLOGICAL LINGUISTICS	
1.1	<p>Пашкова Н.¹</p> <p>МОВНЕ ПІДГРУНТЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПОНЯТЬ ДІМ І РОДИНА ЯК МЕНТАЛЬНОЇ УНІВЕРСАЛІЇ</p> <p>¹ Кафедра української мови, Київський національний лінгвістичний університет</p>	5
2.	LINGUISTICS	
2.1	<p>Lychuk M.¹</p> <p>LEXICO-GRAMMATICAL AND SOCIO-FUNCTIONAL ASPECTS OF LANGUAGE UNITS IN SCIENTIFIC DISCOURSE</p> <p>¹ Department of Romance and Germanic Languages and Translation, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kiev, Ukraine</p>	14
2.1.1	LEGAL AND ECONOMIC TERMINOLOGY IN FOREIGN LANGUAGES: COMPARATIVE ASPECT	14
2.1.2	THE SPECIFICS OF THE USE OF ANGLISMS IN SCIENTIFIC TEXTS	31
2.1.3	GRAMMAR OF CONSTRUCTIONS: HISTORY OF STUDY	56
2.2	<p>Prysiachniuk O.¹, Prysiachniuk K.²</p> <p>PODSTAWY TEORETYCZNE BADANIA ZMIENNOŚCI TERYTORIALNEJ PROZODY MOWY ANGIELSKIEJ W WIELKIEJ BRYTANII</p> <p>¹ Katedra języków obcych wydziałów humanistycznych, wydział filologii Romańsko-Germańskiej, Odeski Uniwersytet Narodowy im. Ilji Miecznikowa</p> <p>² Katedra Farmacji, Instytut Technologii Chemicznej i Farmacji, Uniwersytet Narodowy „Odeska politechnika”</p>	86
2.2.1.1	Z HISTORII POWSTAWANIA I ROZWOJU DIALEKTÓW BRYTYJSKICH	86
2.2.1.2	KSZTAŁTOWANIE ZAINTERESOWANIA NAUKOWEGO DIALEKTAMI ANGIELSKIMI	91
2.2.1.3	STUDIA JĘZYKOWO-GEOGRAFICZNE WIELKIEJ BRYTANII	96
2.2.1.4	SOCJOLINGWISTYCZNY ASPEKT BADANIA DIALEKTÓW	98
2.2.1.5	CECHY WSPÓŁCZESNEJ SYTUACJI JĘZYKOWEJ W WIELKIEJ BRYTANII. ODMIANA W DIALEKTACH BRYTYJSKICH	101
2.2.1.6	KONSERWATYZM DIALEKTÓW BRYTYJSKICH	109

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND
PHILOLOGY

2.3	Дьолог О. ¹ РОЛЬ ІНШОМОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ТРАДИЦІЇ І НОВАТОРСТВО ТЕРМІНОТВОРЕННЯ ¹ Кафедра українознавства і мовної підготовки іноземних громадян, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця	113
2.4	Медвідь О. ¹ , Грінченко М. ¹ ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ НЕЙМІНГУ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ БРЕНДІВ) ¹ Кафедра германської філології, Сумський державний університет	137
2.4.1	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	138
2.4.2	ПРОЦЕС УТВОРЕННЯ НАЗВ БРЕНДІВ	147
2.4.2.1	ЕТАПИ БРЕНДИНГУ	147
2.4.2.2	ВДАЛІ ПРИКЛАДИ НЕЙМІНГУ	150
2.4.2.3	НЕВДАЛІ ПРИКЛАДИ НЕЙМІНГУ	154
2.4.2.4	ОНЛАЙН СЕРВІСИ ТА ПРОГРАМИ НЕЙМІНГУ	156
2.5	Руденко С. ¹ МЕРОНІМІЧНІ ВИМІРИ УКРАЇНСЬКОГО ГЛЮТОНІМІЧНОГО ДИСКУРСУ ¹ Державний біотехнологічний університет	161
2.6	Ступницька Н. ¹ КОМПЛЕКСНА ПРИРОДА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ¹ Кафедра іноземних мов професійного спрямування, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна	203
	REFERENCES	213

SECTION 1. COMPARATIVE-HISTORICAL AND TYPOLOGICAL LINGUISTICS

10.46299/ISG.2022.MONO.PHILOL.2.1.1

1.1 Мовне підґрунття взаємозв'язку понять дім і родина як ментальної універсалії

Належачи до основного словникового фонду, лексема *дім* розвивала і розширювала свою семантику впродовж історії української мови. У “Словнику старослов'янської мови східнослов'янської редакції”, що охоплює лексику XI-XII ст., лексема *домъ* засвідчена у значеннях: 1) “будівля, яка є житлом родини”; 2) “будівля культового призначення”, “храм” у словосполученні *домъ божиш*; 3) “люди, що мешкають в одному домі, родина”; 4) “представники різних поколінь однієї родини, народу”; “владна династія” [1, с. 91].

У “Матеріалах до словника давньоруської мови за писемними пам'ятками” І. Срезневського, де тлумачиться лексика слов'янських писемних пам'яток до IV ст., засвідчується, що слово *домъ* у т. зв “давньоруській” мові мало широкий семантичний спектр, позначаючи споруду, житло, двір, комплекс дворових будівель, майно, господарство, рід, сім'ю, храм, церкву та ін. [2, I, 699].

Усю цю палітру значень успадкувало слово в староукраїнській мові, збагатившись й деякими новими, як-от: “житло, оселя, мешкання”, “будинок, споруда”, “садиба, двір, господарство”, “вотчина, маєток”, “плем'я, народність”, “родина”, “родина з прислугою; мешканці дому; люди, що живуть в одному приміщенні”, “храм”, про свідчать глоси в Актовій книзі XVI ст.: “Продал дом свой власный з будынком”, “Домъ зо всем будованем”, “Приходячи къ дому своему, просил насъ у господу”, “всѣмъ домою, то есть з всею челѣ(д)кою и з дѣтьми” [3, с. 14].

У сучасній українській мові розгалужена семантика слова *дім* визначається в академічному тлумачному словнику з переконливими ілюстраціями у такий спосіб: “1. Будівля, призначена для житла або для розміщення різних установ; будинок. 2. Приміщення, в якому живуть люди;

житло. 3. Приміщення, люди, що в ньому живуть, та їх господарство // Про сім'ю або людей, що живуть в одному приміщенні. *Я йду, а може, саме у цю хвилину ввесь дім вже знає страшну новину ...* 4. рідко. Монархи одного роду, що послідовно замінювали один одного. *Більшість європейських держав була зайнята питанням про долю іспанських володінь у зв'язку з очікуваною смертю престарілого і бездітного іспанського короля, який походив з австрійського дому Габсбургів*" [4, II, 306]. Отже, лексикографічно засвідчено, що в сучасній українській мові лексема *дім* зберігає давні значення і будівлі, і сім'ї, яка в ній мешкає, тобто, позначає і контейнер, і його вміст.

Виходячи з того факту, що російське слово *дом* має два українські відповідники – *дім* та *будинок*, В. Манакін під рубрикою “Відмінності на тлі подібних лексико-семантичних відповідників багатозначних слів” зіставив значення російського *дом* та українського *дім*. У результаті дослідження автор дійшов висновку, що з погляду членування дійсності (тобто, ономасіологічного) у сучасних рос. *дом* і укр. *дім* збіглися чотири семи, а саме: “житлова будівля”; “житлове приміщення”; “родина”; “монархічна династія”. Також автор зазначає, що, за свідченням словників, рос. *дом*, що має значення “родина, люди, що живуть разом, одним господарством” співвідносне з укр. *дім* “родина або люди, що мешкають в одному приміщенні”, у той час коли рос. *дом* “господарство окремої родини” лише частково покривається значенням укр. *будинок* “приміщення, люди, що в ньому живуть, та їхнє господарство”. До вказаних відмінностей додається варіювання за можливими семантичними конфігураціями на мовному рівні значення “родина”, як-от, наприклад, у такому російськомовному контексті, як: *он принадлежал к хорошему дому* (додамо рос. *дружить домами, друг дома*), відсутніх в українській мові, а також суттєві відмінності у словотворенні, фразеології та на інших рівнях зіставляваних слів [5, с. 77].

У південнослов'янських мовах лексеми, споріднені з українським словом *дім*, здебільшого вживаються на позначення вмісту, а контейнер позначається похідними від псл. **koṭja*, пор. срб. *кућа*, хрв. *kuća*, босн. *kuća*, чрнг. *куча*, слн.

kóša, hiša, болг. *къща*, м. *куќа*. Так, до прикладу, у болгарській мові семантика слова *дом* залишилася найбільш архаїчною або ж пізніше перемістилася у значення, належні до соціальної сфери, такі, як “родина, родинний затишок”, “будинок разом з мешканцями”, про що свідчать популярні паремії *създавам си дом, огнище, семейство* “в’ю собі гніздо” [6, с. 197] та дериват *домокиня* “господиня дому”. У предметному значенні “будинок” та “заклад” виступає слово *къща*, пор.: *издателска къща* “видавничий дім, видавництво”. Отже, у болгарській мові лексема *дом* зберігає соціальну семантику вмісту, у той час коли дім як вмістище, контейнер позначається спільним для південнослов’янських мов утворенням *къща*.

У сербській мові так само південнослов’янське *кућа* вживається з семантикою “дім, будинок”, утворюючи численні словосполучення, де виступає як у значеннях соціальних угруповань, так і як споруда-контейнер, як-от: *робна, трговачка кућа* “торговий дім”, *луда кућа* “божевільня”, *краљевска кућа* “королевська династія”, *вечна кућа* “могила”; *ни куће, ни кућишта* “ні кола, ні двора”, *лепа кућа* “пристойне товариство”; *кућити кућу* “придбати господарство”; *кућани* “домочадці”; *кућић* “знатна, родовита людина”. У той самий час спільнослов’янський індоєвропейське *дом* уживається сербами у значеннях: 1) “родина”; 2) “батьківщина”; 3) “палата парламента”; 4) “місце зібрань, клуб”, про що свідчать численні словосполучення: *официрски дом, дом за сирочад* “дитячий будинок”, *дом за старце* “будинок пристарілих”, *студентски дом* “гуртожиток”; 5) “династія”; *девојка од дома* “дівчина з порядної родини” (тобто не безрідна, не з вулиці), отже, наявність дому – гарантія порядності. [7, с. 96, 232]. Таким чином, лексеми *кућа* і *дом* виступають тут майже повними синонімами у значеннях “будинок”, “заклад”, “рід”.

У македонській мові форма *куќа* має значення “дім”, а також “храм”, проте в інтегральному значенні родини, батьківщини та народу, нації вживається слово *дом*, пор.: *Македонски дом*.

У ході дослідження способів номінації споруд виявлено, що перенесення значення за семантично-транспозитивною метафоричною інклюзивною

моделлю “родина – дім”, що є конкретним втіленням моделі “контейнер – вміст” ілюструється численними фразеологізмами в багатьох слов’янських і неслов’янських мовах, серед яких можна назвати такі: п. *zalożyc dom* “одружитися” (досл. “закласти дім, тобто створити сім’ю”);) схром. *a strica casa cuiva* “розбити чиясь сім’ю” (досл. “дім”); *casă grea* “велика обтяжлива родина” (досл. “важкий дім”); *a fi la casa lui* “бути заміжною” (досл. “бути у його домі”); *a ține casă cu cineva* “бути одруженим, заміжною” (досл. “вести з кимось дім”) [8, с. 71]. Подібну семантику має і рум. *a se căsători* “одружитися” (букв. “одомашнитися”), *căsătorit* “одружений” (букв. “одомашнений”); *talpa casei* “господар дому” (досл. “підшва (основа, фундамент, підвалини) дому”); *a fi stîlpul casei* “бути господарем дому” (досл. “стовпом, опорою дому”), нгр. *κολόνα του σπιτιού* “господар дому” (досл. “стовп дому”). Поляки про заміжню жінку говорять: *pani X z domu Y* – “уроджена пані X, з родини Y” [9, с. 137].

В інтернаціональному фразеологізмі *Вити собі гніздо* з переносним значенням “ставати господарем власного дому, створювати родину” дім метафорично уподібнюється до гнізда на основі семи “ємність, контейнер” для позначення вмісту, яким виступає родина, що створює цілісний переносний образ дому як родинного гнізда. Наведений вираз має паралелі в усіх досліджуваних мовах карпато-балканського континууму, пор.: алб. *të ndërtuar një fole*, болг. *изгради гнездо*, гр. *χτίσω μια φωλιά*, мак. *си изградат гнездо*, п. *budować gniazdo*, рум. *construi un cuib*, словц. *stavat’ hniezdo*, словн. *graditi gnezdo*, срб. *гради, свијати (савијати) гнездо = кућити кућу, оснивати дом и породицу*, хрв. *izgraditi gnijezdo*, уг. *épít fészket*, ч. *stavět hnízdo*.

Інтернаціоналізмом є й новогрецький вираз *Είμαι φίλος του σπιτιού* – “Бути другом дому (тобто його мешканців)”. Популярне новогрецьке привітання *Χαιρετισμούς στο σπίτι!* “Привіт дому (тобто мешканцям)” містить те ж саме перенесення семантики з контейнера на вміст, що й одне з найдавніших із відомих – біблійному привітанні *Мир дому цьому!* На цій підставі також утворене метонімічне перенесення значення у відомому у багатьох мовах виразі *зібрався весь дім* – тобто, усі його мешканці, родина.

У. Еко досліджував архітектуру як показовий знаковий код матеріальної культури у векторі розвитку символічної знаковості від ужиткової функціональності. Видатний італійський семіолог культури детально розкриває механізм надбання артефактами матеріальної культури метафоричних значень на прикладі дому таким чином: “Печера спершу одержує значення притулку, а з часом набуває значень “родина”, “колектив”, “безпека” [10, с. 216].

Найдокладніше походження індоєвропейської лексеми *dom* дослідив Е. Бенвеніст у класичній праці, присвяченій вивченню індоєвропейських соціальних термінів, де аналізуються найдавніші назви угруповань людей, заснованих на генеалогічних відношеннях [11, с. 196]. Французький індоєвропеїст диференціює іє. основи **dem-* “будувати, творити”, **dom-* “приборкувати, одомашнювати” і **dem-*, який дав назву найменшій соціальній одиниці “дім”, звідки, на його думку, походить лат. *domus*. Е. Бенвеніст тлумачить первісне значення слова *domus* виключно в соціальному плані як групу людей, аргументуючи це відсутністю прослідків у нього первісних матеріальних значень у соціальних. Якщо Е. Бенвеніст має рацію, то сучасне найменування *дім*, відоме у більшості індоєвропейських мов, постало в результаті метонімічного перенесення з вмісту – “соціальна одиниця, родина” на ємність – “споруда, де родина мешкає”.

В. Іванов і Т. Гамкрелідзе принципово в цілому погоджуються з Е. Бенвеністом, зауважуючи проте, що спільноіндоєвропейська лексема **t'om-* у значенні “дім”, “будівля” спочатку позначає елементарну соціальну одиницю індоєвропейських племен, що передбачає об'єднання та спільне мешкання людей, пов'язаних певними родинними зв'язками. Таким чином, дім – це житло, що об'єднує людей за певною соціально-родинною ознакою, з господарем дому і челяддю. Проте радянські індоєвропеїсти не погодилися з деякими етимологічними висновками французького вченого: “Усупереч думці Е. Бенвеніста, основу **t'elom-* “дім” можна етимологічно пов'язати з коренем **t'em-* “будувати, споруджати”, гр. *δέμω* “будую”. У такому тлумаченні іє. основа **t'elom-* несе в собі значення “збудоване житло, під дахом якого мешкає група

людей, пов'язаних між собою соціально-родинними стосунками” [12, II, 742]. Відтак, наразі в науці співіснують два варіанти реконструкції архаїчної індоєвропейської моделі розвитку семантики лексеми *дім*: за Е. Бенвеністом, *дім* – це перш за все його мешканці (вміст), за В. Івановим і Т. Гамкрелідзе, *дім* – це збудоване (каузація) житло (ємність), де мешкає родина (вміст).

Отже, незаперечним залишається той факт, що саме із соціальною (родинною) доміантою у сучасних індоєвропейських мовах пов'язана первісна семантика слова *дім*, що успадкувала спільний архетип. З іншого боку, для підтвердження ідеї про спільність походження назв дому і родини, очевидно, необхідно переконатися, чи походження та семантика слова *сім'я* має зворотний зв'язок з поняттям “дім”.

Автори “Етимологічного словника української мови” з посиланням на словники М. Фасмера [13 III, 600], О. Брюкнера [14, с. 489] та на працю О. Трубачова “История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя” [15, с. 164-165] виводять українське слово *сім'я*, р. *семья*, бр. *сям'я*, (також додамо болг. *семејство*), др. *сьмиа* “челядь, домочадці, родина; чоловік, жінка”, стсл. *сьмиа* від псл. **sěmьja*, що вважається спорідненим з лит. *šeimà, šeimyna, šeimóna* та лтс. *sáime* “сім'я, домочадці”, прус. *seimīns* “челядь”, гот. *haimis* “селище”, двн. *heim* “батьківщина”, нім. *Heim* і англ. *home* “дім”, фр. *hameau* “сільце”, дгр. *κόμη* “селище”, які виводяться від пра-і.є. **k̑oim-*, утвореного від кореня **k̑ei-* “лежати”, з яким споріднені також гр. (F)*οίκέω* “живу, мешкаю”, гр. (F)*οίκος* “дім, сім'я, рід”, іє. **uoik* “рід”; сюди ж долучається двн. *hīwo* “чоловік” та *hīwa* “дружина”, лат. *cīvis* “громадянин”, дінд. *śēvaḥ* “милий, дружній”, *śiváḥ* “інтимний, привітний, люб'язний” [16 V, 254].

Отже, слово *сім'я* у його словотвірних та фонетичних варіантах властиве для східнослов'янських і болгарської мов, що може говорити про його книжне церковнослов'янське походження. Слово має первинне значення в старослов'янській мові “челядь”, “домочадці”, “працівник”, “слуга”, “раб”. Оскільки усіх цих людей: і родичів, і хатніх працівників – об'єднувало те, що

вони жили під одним дахом, в одному домі й вели спільне господарство, тож на цій підставі вони називалися сім'єю.

Для сучасної української мови більш уживаним є слово *родина*, ніж *сім'я*, яке останнім часом сприймається певною мірою як архаїзм або росіянізм і вживається здебільшого у спеціальних термінологічних значеннях, традиційних класифікаціях тощо. В укладеному за радянських часів “Словнику української мови” слово *сім'я* тлумачиться за допомогою слова *родина*, практично виступаючи до нього синонімом. Стаття явно вимагає доопрацювання і у відповідності з живим мовленням, оскільки в ній не завжди зазначаються переносні та термінологічні значення, а іноді вони змішуються, а саме: “1. Група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом; родина. 2. кого або з означ., перен. Група людей, народів, націй, згуртованих дружбою, спільною діяльністю, спільними інтересами; родина. // у знач. присл. *сім'єю*. Дружно, згуртовано. 3. Група тварин, птахів, що складається з самця, однієї або кількох самиць та малят. // Окрема група бджіл, що складається з робочих бджіл, матки і трутнів; рій. // Група рослин одного виду, що ростуть поруч і часто мають спільні коріння чи грибницю. // перен. Сукупність однорідних, подібних між собою предметів, явищ. *Всю численну сім'ю струмків вбирає в себе оцей могутній бурхливий потік, що мчить з висока, десь із-за хмар; Рівнянням сім'ї плоских ліній називається рівняння між двома поточними координатами, що залежить від деякого числа довільних параметрів.* 4. лінгв. Група споріднених мов, об'єднаних спільністю походження. Українська мова, разом з російською і білоруською, належить до східної галузі слов'янської групи індоєвропейської сім'ї мов” [17, с. 224].

Як би не тлумачилось слово *сім'я*, етимологія вказує на його спорідненість з германським коренем *heim*. Англійські етимологи вважають сучасне англійське найменування дому успадкованим з давньоанглійської мови (приблизно у 725 р.) у формі *hām* на позначення житла, дома, селища, близько 1225 р. фіксується форма *hom*, у 1100 р. – *ham*, що вважається спорідненою із давньофризьким *hām* “дім”, “селище”, давньосаксонським *hēm*, середньонідерландським і сучасним

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

нідерландським *heet* “дім”, двнім. *heim*, сучасним німецьким *Heim*, дісл. *heimr* “місце проживання”, “світ”, (швед. *het*, норв. *heim*, дан. *hjem*), а також гот. *haims* “селище”, що пов’язане з протогерм. **Haim-*. Як споріднене наводиться також гр. *κόμη* “селище”, дірл. *sōim*, *sōet* “дорогий, коханий”, давньопруськ. *seimīns* “господарство, слуги, раби” [18, с. 487]. Спільною балто-сло’вяно-германською основою була форма **koim-*, від якої розвинулось зокрема лит. *kaimas* “селище”. У давньогерманській мові за законом Грімма спільне *koimos* перетворилося на *haimaz*. Від цієї основи походить нід. *kooi* “лежанка”, звідки виникло східнослов’янське *койка*. А в праслов’янській мові відбулася монофтонгізація дифтонга, *oi* перетворилося на передньоязиковий монофтонг, що позначали пізніше буквою Ѣ, приголосний К закономірно перейшов у С подібно до інших мов групи сатем.

Поза тим, не можна вважати випадковим, що синкретизм значень “родина” і “дім” спостерігається не лише в індоєвропейських мовах.

Так, давньоєврейське *bait* (звідки походить композитна назва міста *Бетлехем* або у грецькій фонетичній модифікації *Віфлеєм* “хлібний дім”), споріднене з фінікійським *beth* “дім”, (відомим як друга частина слова *alphabet*, де перша частина *aleph* мала значення “бик” і спершу піктографічно зображалася як голова бика, що з часом схематизувалася у форму першої букви алфавіту А, а друга мала значення “дім” і схематично зображалася як дім, що поступово перетворився на літеру В), позначало широке коло семантично пов’язаних між собою понять: дах, родину, житло, будівлю, певне місце, а також явища, дотичні до культурної організації життя: господарство, побут сім’ї або народу, спадщину, ієрархію, порядок. Свідченням метафоричного перенесення є біблійне привітання “*мир дому цьому*”, вочевидь, адресоване не до споруди, а до її мешканців.

У тюркських мовах, зокрема, в турецькій та азербайджанській, дім і родина також позначаються одним словом *ev*.

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

Так само і в китайській мові значення “родина” і “дім” позначаються одним ієрогліфічним ключем. Так само в японській мові ієрогліф “дім” входить у зображення поняття “родина”.

У висновках слід зазначити, що, проведений аналіз семантики та походження найменувань дому та родини в досліджених мовах показав їхній синкретизм на рівні номінації, що дозволяє припустити, що йдеться про давню доіндоєвропейську ментальну та семантичну універсалію, за якою асоціюються дім як контейнер, оболонка і родина як соціальна одиниця та вміст дому.

Найменування дому та родини в різних генетично неспоріднених мовах утворені метафоричним шляхом способом перенесення назви з контейнера на його вміст або в зворотному напрямку.

SECTION 2. LINGUISTICS

10.46299/ISG.2022.MONO.PHILOL.2.2.1

2.1 Lexico-grammatical and socio-functional aspects of language units in scientific discourse

**2.1.1 LEGAL AND ECONOMIC TERMINOLOGY IN FOREIGN
LANGUAGES: COMPARATIVE ASPECT**

Modern linguistics has gone beyond the self-integrated with semantics and syntax section of general semiotics and has become a general theory of communication. Scientists identify new areas related to the systematization, focused on language units of different levels, with the study of interactive processes that occur in the communication process, resulting in concepts and definitions such as «cognitive-onomasiological factor», «lacunar units», «semantic normalization algorithms», «interlingual equivalence», «sociocognitive terminology», «contrasts of study» with modeling of cognitive structures that provide modern newest definitions and form a priori knowledge and discursive thinking.

Scientists conduct terminology in several areas: theoretical, pragmatic and practical, which provide for the study of the nature of the term, its place in the system of literary language, the ratio of national and international components in modern terminological systems, identifying syntagmatic relations according to the laws of vocabulary and grammar.

Today, among these studies are relevant those that integrate diversity, in particular etymological, discursive and others.

Achievements of scientific thought at the turn of XIX–XX centuries activated the potential means of language for the development and stabilization of terminology in each of the fields of knowledge. Getting richer with each decade, terminological vocabulary became a component of language itself, its internal heritage.

The basis of each terminological system is formed by proper national words that have entered scientific circulation through their definition. They function only in the

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

system of the native language, extracting from its depth the potential meanings dictated by a certain context and historical tradition. The terminology of each language is formed under the influence of those natural evolutionary changes that language undergoes in the process of its progress. It testifies to the achievements of each individual field of knowledge at a certain stage in the history of the native language and reflects the prospects for further process .

An essential feature of terminology is that it is most susceptible to conscious creation in the process of further development of the terminological fund of literary languages, the improvement of which is becoming increasingly important.

Each naturally formed terminological system develops according to the laws of heredity. Scientific thinking generates a concept in the form of an abstraction of unity, devoid of everything subjective, sensual in reflection. Fixing this essence, the terms consolidate the results of cognitive activity, so the terminology becomes a certain final stage in relation to the scientific study of real objects .

The problem of etymology of terms, in particular juridical and economic, requires a separate study and research. Researchers should be to some extent polyglots, for whom knowledge of five or six European languages is required, based on knowledge of Latin as a basic language for motivating the internal form of the term.

The aim of the research is to analyze the semantic load of the two most typical final terminological elements of classical origin *-mem (tet)* and *-ypa (ura)*, to determine the ways of adaptation of these morphemes and the semes assigned to them in the newer languages belonging to different language families (Panko, Kachan, Matsyuk, 1994).

The study is based on an analysis of juridical and economic terms in scientific texts.

A small group, mostly among the juristical ones, are terms ending in *-tet*. This final term element is of Latin origin. With the suffix *-tas, -tat (is)* in Latin the nouns of the third declension of the feminine gender with the meaning of quality or condition are formed. In the Ukrainian language in such terms there was a change of gender from feminine to masculine through the mediation of the German language, compare:

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

musical quartet, septet, octet; book rarity; artistic esthete; religious piety; theatrical eccentricity.

A person or organization that uses a generally accepted influence on the behavior of others is nominated as an authority. This term can be called polyscientific, as it is used to describe the realities of ethics – the authority of parents, the authority of the teacher, moral authority – and jurisprudence. If the term *aemopumem* (*authority*) is used in such terminological phrases as *personal authority, international authority, political authority, scientific authority, moral authority, ironic criminal authority*, it is a juridical term. E.g.: *In a highly centralized business environment, it is best to find out what authority and power each department has* (Textbook).

We can trace the etymology of this word. According to Shansky, author appeared through the Polish language in the 17th century: *auctor* – creator from Latin *autor*, which was formed from the verb *augēre* – *to increase, glorify, enrich, promote growth*. The Latin noun *autor* is a spelling variant or various reading of the masculine noun of the third declension *auctor, ōris* «*founder*», «*author*». Among the meanings with which this noun can be used, we find in I. Dvoretsky: «a generally recognized expert and judge, as well as authority; witness, guardian (who is responsible for the justness of an action – act)». We also find this lexical item as a juridical term meaning «*guarantor, adpromissor* (person who guaranteed the lawfulness of its sale)». Thus, Cicero's phrase *A malo auctore emēre* is translated as «buy from an unreliable person».

We will analyze the chain of creation of the modern term: *Latin augeo, auxi, auctum, ēre* «*to multiply, magnify, expand; patronize someone*» > *auctor, ōris m* > *auctoritas, ātis f* «*power, position or influence, significance, weight, authority*» > *Polish autorytet* > *Ukrainian, Russian aemopumem*. In German language, as F. Kluge writes, *Autorität f* appeared in the 19th century. Back in the 16th century the word was known and recorded in 1571 with the meaning «*authoritative person*». Regarding the meaning of *Autor m, the initiator*, from the equivalent of Latin, *au(c)tor* as a substantive *to augēre* «*to glorify*», *from which* «*patron*» comes.

At the end of the 20th century, a new term of law is used – *criminal authority*, to denote an influential and respected person in the criminal environment.

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

The economic term *parity* is the ratio of currencies of different countries, measured by the ratio of their gold content, is a derivative of the Latin noun *paritas, ātis f* «equality, identity», which comes from the adjective *par, paris* «equal, identical». The German language borrowed the Latin base *paritat-*, where *-tat* – is a suffix. This Latin suffix in German became *-tāt*, in the final closed syllable a became ä. For example, *German Aktivität f* is activity, *Autorität f* is authority, *Debität f* is debility, *Exterritorialität f* is extraterritoriality, *Imbezillität f* is imbecility, *Qualität f* is quality, *Kollegialität f* is collegiality, *Liquidität f* is liquidity, *Souveränität f* is sovereignty and so on. The suffix is used mainly in terms that correspond to the Ukrainian ones with the final *-ичь, -mem*.

We characterize the meanings with which the final term element *-mem* can be used in modern German and Ukrainian languages.

Words with a Latin suffix, which have become the final term element *-tāt, -itāt* in modern German, are used mainly in the singular, and this way of word formation, the *P+S model*, is quite productive and frequent .

Four semes are assigned to this term element.

1. Seme «quality, condition of anyone or something», e. g.: *German Humanität f* is humanity, *humanism, Pietät f*, from the Latin noun of the third declension *pietas, ātis f* is piety, a suffixal derivative of the adjective *pious, a, um* «pious, justified, devout» – deep respect for someone, for something;

German *Ophelimität f*, English *ophelimity*, French *ophélimite*, Ukrainian *офелімімем*, is the economic term for «the pleasure of fruition»;

German *Annuität f*, English *annuity*, French *annuité*, Ukrainian *ануїмем*; 1) initially – annual payments; 2) income from insurance; 3) the type of state long -term loan under which the creditor receives an annual rent;

German *Souveränität f* is independence of the state, which consists in its right to decide internal and external affairs at its own discretion, without the interference of any state. Sovereignty is a necessary political and legal feature of the state ;

German *Parität f*: 1) equality of the parties in their relationship; 2) the ratio of currencies of different countries, measuring the ratio of their gold content;

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

German *Neutralität f*: 1) non-interference in other people's disputes; 2) in international law, it is a position of a state that does not take part in the war, it does not provide military assistance to any of the states; from the Latin adjective *neutralis, e – nobody's, neutral*, which is a suffixal derivative of *neuter – neither one nor the other; none, average*, which can be decomposed into *ne «no»* and *«uter which of the two»* (fusion occurred) .

2. Seme «events, phenomena», e.g.: German *Monumentalität f* is *monumentality, grandeur* < Latin *monumentarius, a, um* is the one that belongs to the *monument, funeral*;

German *Proportionalität f* is *proportionality* < Latin *proporcionalis, e – proportional; corresponding* to something.

Terms that have in their structure the final term element *-mem*, can be formed not only from the bases of Latin adjectives, but also from derived bases, such as nouns. From the transitive verb in German *bonitieren* – to evaluate – was formed the noun *Bonität f* that means *quality, goodness, profitability of an object*, the derivative of which is the Latin feminine noun *bonitas, ātis f – goodness*, which was formed from the adjective *bonus, a, um – good*.

3. Seme of «collectiveness (in relation to people, objects, institutions)», e.g.:

German *Generalität f* is *higher officers*, a generality formed from *General m*, which is a borrowing from French *général* in the 16th century; military significance arose from the abbreviation *capitaine general – general, senior captain*, borrowed from the Latin *generalis, e – belonging to the genus, common* from the Latin noun of the middle genus of the third declension *genus, ěris n genus*. G. Tsyganenko continues the etymological series of this term. Etymon was Greek *γένος (γένεος) – origin, originally* – that which arose, was born, then – *genus, tribe, generation, breed, class* ;

German *Munizipalität f* *municipality*, which arose through the German adjective *munizipal* (French *municipalité, English municipal*), a derivative of which is the Latin adjective *municipalis, e – municipal*, associated with the noun of the second gender of the second declension *municipium, i – the municipality, free city*. Latin *municipalis, e municipal* < *municipium, i n – a free city with the right of self-government, citizens of*

the municipality were assigned the rights of Roman citizens; to the middle of the 4th century BC – an allied city of Rome, mainly in Italy; from 338 BC – Roman civil community; from 90 BC, when all Italian cities received the rights of Roman citizenship – a provincial city, a derivative of *municeps*, *cipis m, f* – a citizen of a municipal city < *munus, ěris n* – duty, service, post, position and verbs of the third conjugation *cipio, cĕpi, captum, ěre* – to receive something, to accept;

German *Nobilität f* – aristoi, nobility, Ukrainian *нобілітет* < Latin *nobilis, e* 1) noble (of character, deed); 2) honorable, distinguished; a derivative of the Latin noun *nobilitas, ātis f* – fame, exalted origin;

German *Pluralität f* – in relation to character, deed; plurality, majority < Plural *m* – plural, a derivative of the Latin feminine noun of the third declension *pluralitas, ātis* 1) plurality; 2) grammatical category – plural.

The seme of «collectiveness» can be represented by another small group, which includes the terms committee, faculty, university etc. Term *committee*, German *Komitee n*, Polish *komitet*, Czech *komitet* is derived from the French verb *commetre* – to perform, instruct; to trust, which is reduced to the Latin *commito, mĕsi, missum, ěre* – to reduce (for competition, struggle), to entrust, to trust ; to put into effect, to apply, if the executive act is meant: *the contract – stipulatio, ōnis f* – the edict, the order – *edictum, i n*. This term may be a constituent for another model, according to which new terms are formed, e.g., *subcommittee, radio committee, shop committee*. The initial parts of the last two terms, the term elements *radio-* and *shop-*, are also borrowings. From the Latin masculine noun of the second declension *radius, i* – ray was formed the verb *radiāre (radio, āvi, ātum, āre)* – to radiate. German *Radio n* was originated from the Latin original, which moved to the modern Ukrainian language in the twentieth century. For several decades (until the early 90's of the 20th century) the word *комітет (committee)* in the Ukrainian language was often used in abbreviated form *ком* in the composition of composites: *city committee, district committee, party committee, shop committee*, etc.

The terms *university, faculty, authority* are used in parallel in several terminologies. As polyscientific they are used in sociology, pedagogy, ethics *authority*;

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

linguistics, pedagogy faculty; in sociology, pedagogy university. Derived composition *university* is found in the term composition *university autonomy*. The origin of the term *university*, like all terms with the final element *-mem*, is a reworded Latin noun of the third declension of the feminine *universitas, ātis* – a set, a community that has the same root as *universus, a, um* – taken as a whole, universal, which appeared through German *Universität* f in the 18th century.

Linguistics, pedagogy, history is related with the term *faculty*, which is a derivative of the Latin noun *facultas, ātis f* – *ability, capability, gift*. If we analyze the word-forming nest *faculty – departmental – facultative*, etc., we determine that the term *faculty* acts as a top. Thus, *facultative* means optional (compare French *facultatif*, German *fakultativ*, English *facultative*). Also, the legal term is an optional obligation, German *fakultative Verpflichtung f*.

The parallel use of terms in different terminologies is due to the fact that different sciences or their separate branches are not separate, something permanent and indivisible: the terms pass from one field of knowledge to another. That is why mathematical terms penetrate so easily, e.g.: *eccentric* < Latin *excentricus, a, um* – remote from the middle according to the terms of a theater or circus, *eccentric* – a circus or pop actor of the comic genre, whose performances are based on unexpected contrast or external effect and reveal the absurdity of someone's behavior; biological, medical terms supplement the ranks of common vocabulary, e.g.: *analgin* – *medicine; analgesic and antipyretic* < Greek *ἀ-* (*áv-*) – *negation, absence* and noun *ἄλγος, εος, τό pl* – *pain, suffering; inφυζοπιῖ (ciliates)* – a class of the simplest unicellular *animals* < Latin *infusus, a, um* – *infused, applied*.

Due to this parallel use of terms in different terminological systems, derivative terms appear, which are the lowest link of word-forming nests, and due to which terminological fields expand and become more complicated, e.g.: *sovereign* – *sovereign – sovereignty; committee* – *committee – radio committee – shop committee; parity* – *parity*, etc.

4. Seme «*properties of phenomena, state*».

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

The Latin adjective *promiscuus, a, um* – *mixed, common* – can be considered the etymon of the term promiscuity in the sense of «the stage of unrestricted sexual intercourse in primitive society before the emergence of norms of marriage and family forms». In the Middle Ages, immunity was the granting of territory to a feudal lord. Subsequently, this term began to nominate the exclusive right not to be subject to certain general laws granted to persons holding a special position in the state. This term is formed from the Latin noun *immunitas, ātis f* – *liberation, freedom*, derived from the adjective *immunis, e* (archaic form *immoenis*) meaning free. E. g.: *Defined on a wide range of goods, purchasing power parity can be used as a basis for the formation of the exchange rate, as a criterion for various international comparisons (Banking encyclopedia); Monetary neutrality indicates that in the long run, indicators, including the exchange rate, should be stable (Textbook); The priority component of the mechanism of the state is its political basis, political mechanism, in particular public authorities (Textbook).*

After analyzing the «semantic load» of the final terminological element *-tet*, we determine the specific features of terms of a certain type.

1. The model of terms that have the final terminological element *-tet (mem)* in the Ukrainian language is quite frequent: *P + S*. A striking example of such models are the terms presented in modern Slavic, Romance and Germanic languages (compare: Ukrainian *суверенітет*, German *Souveranität f*, French *souveraineté*, English *sovereignty*; Ukrainian *сюзеренітет*, English *suzerainty*, French *suzeraineté*; Ukrainian *пріоритет*, English *priority*, German *Priorität f*, etc.)

2. By origin, the final terminological element *-mem* is a Latin suffix of nouns of the third declension *-tas, -tat (is)*, which belong to the feminine and mean the quality of the object or its state.

3. Equivalents of the Latin element in modern European languages are the following final terminological elements: for the Ukrainian language *-mem*, French *-té*, English *-ty*, German *-tāt* (compare: Latin *universitas, ātis f* – *set; university*, French *université*, English *university*, German *Universität f*, Latin *autoritas, ātis f* 1) influence,

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

meaning, French *autoité* – power, *autoritaire* 1) own; 2) authority; English *authority* – power, German *Autorität f* – authority.

4. The basic bases for terms of Latin origin with the final terminological element *-mem* are the bases of nouns and adjectives.

5. During the assimilation of such terms in modern European languages there was a change of gender due to adaptation. The words of the German language turned out to be more adapted. All terms with the final terminological element *-tät* – feminine.

6. The semantics of the terms on *-mem* is represented by four options:

1) seme of «collectiveness», e.g.: *generality, municipality, faculty*, etc.;

2) seme «quality, state», e.g.: *parity, neutrality, authority, immunity*;

3) seme «events, phenomena», e.g.: (compare: German *Monumentalität f*, Ukrainian *монументальність*, German *Proportionalität f*, Ukrainian *пропорціональність*);

4) seme «properties of phenomena, state».

Seme «collectiveness» is characterized by a high degree of functional activity.

It has two types:

- collectiveness in relation to people, e.g.: *generality, municipality, nobility, plurality*;

- collectiveness in relation to things or buildings, e.g.: *committee, faculty, university*.

Seme «properties of the phenomenon, state» is peripheral, it is poorly represented in the modern Ukrainian language by terms with the final terminological element *-tet*. To this category of values can be added the juridical terms immunity, promiscuity. Modern terms such as sovereignty – the independence of the state, *suzerainty* – the supreme right of the suzerain over a vassal or the supreme right of one state over another – were formed much later, and they have nothing to do with Latin realities.

7. The dynamics of borrowing of this final (from language to language) often occurs as follows: Latin > French > German > Polish > Ukrainian or Latin > French > German > Polish > Ukrainian.

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

8. Terms with the final element *-тет* may be part of word-forming nests, e.g.:

<i>-ний</i>		<i>N</i>
<i>V</i>	<i>A2</i>	
	<i>N2</i>	
<i>N1</i>		
	<i>A1</i>	
<i>-ізація</i>		
муніципал <i>-ізований</i>		
<i>-ізувати (ся)</i>		
<i>-ітет</i>		
<i>-итаризм</i>		<i>N</i>
<i>V</i>	<i>A1</i>	
	<i>A3</i>	<i>A4</i>
	<i>N2</i>	<i>A2</i>
		<i>N1</i>
автор-итарний		
<i>-ітет</i>		
<i>-ітетний</i>		
<i>-ський</i>		
<i>-ізувати</i>		
<i>-ізований</i>		

9 The scope of functioning of terms on *-тет* is able to expand in accordance with the development of sciences and their terminology.

Thus, the conducted analysis of the functional-semantic category of the final terminological element *-тет*, its word-forming meaning, research of ways of adaptation of this morpheme and semes assigned to it in the newest languages belonging to different language families testify to openness and dynamics within the language system and terminology in particular. The terminological element is international in nature and function. Therefore, the terms of which it is part, can move freely from one

terminological system to another. The terminological element is thoroughly motivated (as indicated by the ideal language type).

The second typical final terminological element is *-ura*, which is reflected in the modern European languages. In scientific terminology, there is an array of nouns that originate from the Latin adjectives of the future tense, formed from the base of the supine. These are feminine nouns with the terminological element *-ur(a)*, e.g.:

ad-jugo, junxi, junctum, ěre – to connect > adjunct-ur-a;

ex-pono, posui, positum, ěre – to oppose > exposit-ur-a;

ex-sequor, cutus (quutus) sum, sequi – to perform > exsecut-ur-a, where the letter combination *cu* was read as *[кѳ]* (*[ky]*), as it must be followed by a vowel (see the form *Infinitivus* or *persona prima Praesentis indicativi activi*), German *das Exequatur*, English *exequator* (regarding the terminological element *-at-*, it comes from the ancient form of the perfect; there was a simplification);

in-vestio, (īvi), ĩtum, ĩre – to dress; to decorate > investit-ur-a;

con-signo, āvi, ātum, āre – to seal, to confirm > consignat-ur-a;

con-jungo, jūnxi, jūnctum, ěre – to connect > conjunct-ur-a (German *Konjunktur* f, English *conjuncture*);

censeo, sui, sum, ěre – to determine the price, to evaluate > cens-ur-a (German *Zensur* f, English *censure*).

Nouns of different cases can be basic during term formation. Thus, the Latin noun of the first declension *nomenclatura* has passed unchanged to the modern Ukrainian language, it is used as a term. You can trace the stages of its creation: *nomenclatura, ae* – a list <*nomenclatio, onis* – to name <*nomen, nomenis* – a name, title and *calo* = *voco, āvi, ātum, āre* – to name. The term *номенклатура* (*nomenclature*) (German *Nomenclatur* f, English *nomenclature*) is not only in modern juridical terminology to denote «a list of positions or personnel approved by the relevant authorities». This term is used in any field of science, technology or art.

During the republican era of Rome, the *mayor*, i.e. the prefect (*praefectus urbis*) could hold the position of absent consul. From the Latin masculine noun of the second

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

declension praefectus (German *Prefect m*, English *prefect*) was formed the noun of the first declension *praefectura, ae* to denote the position of supervisor.

During the initial existence of the Kyiv State Academy, a person who was a vice-rector was called a prefect. This word came to Ukrainian through the Polish language. E.g.: *Along with local self-government on the sites, peripheral government structures are created and operate – prefectures, commissariats, etc., one of the most important functions of which is the implementation of the so-called administrative guardianship of self-government* (Textbook).

The term agent assets came from the German (*die Agentur*); it is a feminine noun, as indicated by the article. However, in Latin there is a masculine noun of the third declension *agens, agentis* – a searcher for the Caesars or an auditor. The term *agentura* was formed on the base of the Latin noun, and in the Slavic languages it was borrowed from German. Agency was an institution headed by a military *commander, Kommandatur*. In modern Ukrainian terminology *комендатура* – *commandant's office* – metonymically denotes the premises of the institution where the commandant is.

From the bases of masculine nouns of the third declension *cliens, entis* – a person who is dependent on the rich patron and *praesidens, entis* – the one sitting in front, the head – were formed terms clientele and presidency, which probably appeared through mediation of the German language.

Since the 16th century already known *der Klient*, and from the 18th century in German, next to the form *der Präsident*, there was a variant of *der Präsis*. When Peter I carried out the reforms, it is possible that the word presses, which referred to the presiding person, appeared. In Polish there is also *prezes*, which comes from the Latin *praeses, praesidis* – one who protects or defends < *prae + sedeo, sedi, sessum, ere* – to sit in front, and *figuratively* – *to stand at the head, to lead*. Therefore, it cannot be stated unequivocally that through the mediation of German and Russian or Polish and Russian, president appeared, and from it the term presidency derivatives – the permanent governing body of some organizations and institutions.

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

In ancient Rome (Kluge, 1975), candidates for public office appeared in white robes and were called candidates. From the Latin verb *candeo, ui, -, ere* the masculine noun of the fourth declension *candidatus, us* was formed (German *der Kandidat*, English *candidate*), that means a person dressed in white. The terminological element *-ur(a)* was added to the base *candidat-* in the Ukrainian language. At the same time there was a change of gender from male to female. In Germany, from 1580, candidates were academic research scholars who had the title of young theologians and before the final exam (graduation) were looking for positions. Since the 18th century the term used to denote a male person expanded the limits of its use: candidate for election, candidate for death, candidate for marriage.

Similarly, the term *магістратура – master's program* – was formed. A magister is the head of an order or a scientific degree. In the original sense, *магістръ (magister)* is found in Daniel Zatochnik and diplomas of 1517. In the second sense – through the mediation of the German (*der Magister*) from the Latin *magister, tri* was formed a derivative noun of the fourth declension *magistratus, us – public position, power*. Combining with the base *magistrat-*, the terminological element *-ur(a)* in the newly formed term *magistrat-ur-a* (German *die Magistratur*) is an indicator of the feminine gender.

Terms can be formed by combining two Latin nouns or a noun with an adverbial participle. The term legislature was formed from the feminine noun of the third declension *lex, legis* – the law and the past form of adverbial participle of the passive state *latus, a, um* – carried in, formed from the verb *fero, tuli, latum, ferre* – to carry. And not the base of the noun is taken, but the whole form of Genetivus singularis with the ending + the base of the adverbial participle. Further by analogy: *legislat-ur-a* (German *Legislatur f*, English *legislature*).

From the feminine noun of the fourth declension *manus, us* – hand and the feminine noun of the first declension *factura, ae* – processing, manufacture (*facio, feci, factum, ere* – to do) – formed the term manufactory according to a similar scheme above: noun base + verb base + terminological element *-ur(a)* (German *Manufaktur f*, English *manufacture*). Derived from this term, the adjective *мануфактурний*

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

(*manufactory*) was first used by Feofan Prokopovich. In the 18th century through the mediation of the Polish (*manufaktura, manufaktorny*), and possibly the Russian language, given the activities of Peter I and F. Prokopovich, who was invited by the bishop to Moscow.

Through the mediation of German, the term *procuracy* (*Prokuratur f*) came to Ukrainian, which was formed from the basis of the infectum of the Latin verb *procuro, āvi, ātum, āre – to manage*, to know the imperial revenues with the suffix *-tur-*, expanded in German first (*Magistratur f, Nomenklatur f, Exequatur n, Agentur f*). E. g.: *The interaction of the parliament with the judiciary and the prosecutor's office in the process of its parliamentary control is diverse* (Textbook).

It is believed that the nouns *aventure* came from the French language, which literally means «*adventure*» and *coupure* from *couper* «*cut*». In the modern Ukrainian language, the term *adventure* means «*risky, dubious act with dishonest goals, designed for accidental success*». Securities, bonds or any banknotes of various denominations are called banknotes. However, one can discuss the French origin of the first term. The Polish language knows *awantura*, so why not restore the possible Latin version **adventura* from *ad -venio, vēni, ventum, īre – to happen*. Thus, the term *adventure* is formed by analogy with the terms on *-ura* from participium futuri activi. In the Ukrainian language, an adventurer is formed from the Polish *awanturnik*, used to mean «*troublemaker*».

The equivalents of the Latin nouns *dictatura, natura, creatura, structura*, which belong to the first declension, are Ukrainian *диктатура, натура, креатура, структура – dictatorship, nature, creature, structure*. They were all formed from Latin verb bases. Through the mediation of French or German, the term *dictatorship* appeared in Ukrainian. From the verb of the first conjugation *dicto, āvi, ātum, āre – to dictate, to suggest* that comes from the supine *dictum – dico, dixi, dictum, dicere* was originally formed the masculine noun *dictator, oris – a person who enjoyed unlimited power and was elected by emergency circumstances or in cases of absence of the consul – for performance of separate assignments*. From it the lexical item *dictatorship* is formed (French *dicter*, German *Diktatur f*, English *dictatorship*).

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

The term *natura* means «a means of payment that replaces money». The meaning of this term is broader: it is used in painting, philosophy, psychology, and others. By its origin it is a Latin noun of the first declension *natura, ae*, formed from the declension verb *nascor, natus sum, nasci – to be born (nat-ur-a)*. Probably through the mediation of Polish (*natura*) this term appeared in the Ukrainian language. M. Fassmer's etymological dictionary records that the lexical item *natura* first appeared in the Belarusian translation of *Tristan* (16th century).

The term *debenture* is formed from the base of the infectum of the verb of the second conjugation *debeo, bui, bitum, ēre – to be obliged*. First the present participle of the active state (participium praesentis activi) *debens, ntis*, appeared and then from the base of the adverbial participle with the terminological element *-ur-* and the feminine ending *-a* formed the term denoting the certificate of refund – *debent-ur-a*.

The following models of terms with the final terminological element *-ura* are characterized:

1) from Latin verb bases, namely:

adverbial participle of the future tense of the active state – participium futuri *activi + ur + a*;

adverbial participle of the present tense of the active state – participium praesentis *activi + ur + a*;

form of infinitive – *infinitivus + ur + a*;

2) from the bases of Latin nouns belonging to the third and fourth declension or the noun of the first declension in the nominative singular:

1 *declension*;

3 *declension + ur + a*;

4 *declension + ur + a*;

3) by combining the form of the Latin noun in indirect cases and the adverbial participle of the passive state

form Genetivus singularis of the third declension + participium perfecti passivi + *ur + a*;

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

form Ablativus singularis of the fourth declension + participium perfecti *passivi* + *ur* + *a*.

There are two ways to enrich Ukrainian juridical and economic terminology.

The first is borrowing from Latin through Polish *manufactory*, *registry*, French *procedure*, German *prosecutor's office*, *candidacy*, *master's programm*, *clientele*, *presidency*, *registry*, *inspectorate*. The second – borrowing from French *adventure*, *banknote*, German *agency*.

In modern languages, which distinguish the category of grammatical gender, the feminine gender of borrowed Latin words of the first declension is preserved. These examples show that in English the Latin *-ura* has changed to *-ure* (*nomenclature*, *legislature*, *manufacture*, *centure*, *conjuncture*, *debenture*). In German, the article *die* indicates that the noun belongs to the first declension. The final *-a* disappeared mainly in terms (*the Registry*, *the Lawyer*, *the Conjuncture*, *the Lensur*, *the Procedure*), but in the term *die Faktura* the final *-a* is preserved.

In French, the final element *-ure* is also feminine (*scriptura* > *écriture*, *junctura* > *jointure*, *fractura* > *fracture*, *statura* > *stature*, *vectura* > *voiture*).

Functional types, represented by juridical and economic terms with the final terminological element *-ura*, in the Ukrainian language express both concrete and abstract meaning. The scope of terms on *-ura* is not narrowed. Terms with the final terminological element *-ura* belong not only exclusively to jurisprudence or economics, they can be terms of other fields of knowledge. Thus, among the medical terms we find *ligature*, *signature*, *contracture*, *texture*, *flexure*. Among the mathematical we can observe figure. Musical terms are *tablature*, *coloratura*, etc.

The terms of printing include *коректура*, *сигнатура*, *гарнітура* – *proofreading*, *signature*, *typeface*, and the terms of art – *скульптура*, *архітектура* – *sculpture*, *architecture*. However, not all words ending in *-ura* are terms. With the word *culture*, terms are formed with the help of the initial terminological elements *agro-*, *mono-*, *light-*, *moto-* etc. The lexical item *sinecure* comes from the Latin *sine cura* – without care, therefore, is not a formation from participium futuri activi.

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

In French, the final terminological element *-ura* is characteristic of words of French origin: *blessure* – wound <*blessier* – to wound, *forgeüre* – forging, *saneüre* – healing, *denture* – teeth (in total), *entoure* – the one who receives help, *epaufrure* – reflection of a stone, *fermeture* – closing of the conference, *season*, *chancissure* – mold. These noun lexical items are formed mainly from the bases of verbs. A special place is occupied by the final *-ure* in chemical terminology. Combined with the basic names of chemical elements, this final is an indicator of a compound of a certain type: compare *bromure* – bromine compound, *bromide*, *chlorure* – chloride compound, *chloride*, *cyanure* – cyanide, *hydrocyanic acid salt*, *carbure* – carbide, *hydrure* – hydride, *hydrogen compound* etc.

Thus, two functional groups of juridical and economic terms with the final terminological elements *-tet* and *-ura* are characterized, their models based on some features are determined. Detailed consideration of differential senses within one terminological field with the involvement of information from different scientific sources on the example of two final terminological elements of classical origin shows the possibility of its use in creating a single search information system, such as compiling electronic dictionaries or creating derivation and synthetic indices focused on morpheme analysis of lexical units of related and unrelated languages. It can also be used in the creation of a machine translation fund in a comparative aspect, used in prescribing algorithms for the operating system of a unique work of linguists from around the world – a dictionary-thesaurus. The research will also make sense in further work on terminological nomination, descriptions of the mechanisms of formation and functioning of modern terminology, lexicological studies, the study of diachronic and synchronous word formation.

The semantic core of each naturally formed microsystem of terms is a small group of conceptually united lexical items, which, on the one hand, are traditionally used at different stages of development of society, and on the other – are subject to individual social systematization.

**2.1.2 THE SPECIFICS OF THE USE OF ANGLISMS
IN SCIENTIFIC TEXTS**

The beginning of borrowing process peculiarities study begins in the 19th century and is associated with the emergence of comparative-historical linguistics. Linguists of the late 19th and early 20th century studied mainly the peculiarities of the divergent development of languages. They considered the origin of all languages from a common language and determined their kinship and unification into families, groups and subgroups by comparison. The differences between the related languages, in their opinion, were due to their continuous development (Kochergan 2001; Kochergan 1999, p. 214).

The late 19th and early 20th centuries was a period of «formation linguistic norms, creation of such a literary language, which, without losing its folk basis, would be able to serve the higher spheres of human thought, to become the language of science, education» (Muromtseva 1985, p. 1), so it is quite natural that the interest of scientists, writers and public figures of that time to the problem of the origin of lexical borrowings in Ukrainian, the scope of their use and appropriateness of their use.

Thus, I. Nechuy-Levytsky condemned the excessive enthusiasm for foreign borrowings: «Journalists simply littered the Ukrainian literary language with unnecessary Polish words. If they borrowed Polish words that are higher, scientific, and such that are not found in our language, one could still be sorry. And then they adopt those words that are in our language and throw out their Ukrainian words» (Nechuy-Levytsky 1912, p. 13–14). I. Franko did not share his opinion. In the works, he emphasized the impossibility of ignoring foreign words: «A man of encyclopedic education, an expert in several languages, a translator, I. Franko in his scientific works, journalism actively used international vocabulary and, due to his polylingualism, introduced new foreign words, which either remained at the level of exoticism or took root on Ukrainian soil» (Muromtseva 1985, p. 74)

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

It should be noted that I. Franko was one of the first coryphaei of Ukrainian linguistics, who positively assessed the penetration of new lexemes into the Ukrainian language and even saw in this the necessity (Franko 1982, p. 207).

Another prominent scientist, churchman and public figure of the XIX century. I. Ogienko also gave a favourable assessment of the penetration of foreign lexical borrowings. He believed that borrowing is a factor in the development of every cultural language, and the words learned to reflect the history of people's connections with other cultures (za Koval 1998).

At the late 19th and early 20th centuries, words borrowed from Russian and Polish most often penetrated the Ukrainian language. Borrowings of Polonisms and Russisms were due to a foreign-language environment and did not introduce anything new into the language (Arhipenko 2005, p. 13). B. Grinchenko had quite puristic views and often condemned Galician poets for their fascination with «Moskalisms», «Polonisms» and «Provincialisms» (Grinchenko 1891, p. 103–111). Instead, A. Krymsky did not deny the use of Russisms and Polonisms and did not agree with the calls to use the resources of the folk language.

Chronologically, the English influence on the lexical structure of the Ukrainian language is traced much later than German or French, and belongs to the late chronological layers of the borrowed vocabulary of the modern Ukrainian language, although some English origin words are fixed since the XVII century. The emergence of English lexemes occurred through the mediation of the Russian language. The strengthening of the English role as a source of borrowings into Russian dates back to the 19th – 20th centuries, and in the Ukrainian language English borrowings began to appear only in the 20th century (Lychuk, Navalna, Molotkina, 2021, p. 22). The reason for this was the strengthening of Britain's authority in the world and its rapid progress in various spheres. However, the linguistic connections between the Ukrainian and English languages in the territory of Ukraine during their development were not constant and had an indirect character (Sergeeva 2002, p. 27).

In the Ukrainian language, the share of borrowings is 10% of its vocabulary (Karpenko 2006, p. 225). The difficulty of borrowings' differentiation is the time when

they came to our language. Therefore, if the word exists in our vocabulary for a long time, we have a problem with its detection. The Ukrainian language Encyclopedia detects these words as «foreign words that are fully assimilated by the language that borrowed them. The borrowed words are not perceived by speakers as a foreign cell and are not required explanations about forms and meanings. Unlike the foreign words, which are considered in specialized dictionaries, the borrowed words are given in general dictionaries along with everyday language» (Ukrainian language: Encyclopedia 2004, p. 35).

There are different approaches to differentiate borrowed vocabulary in Ukrainian linguistics.

Y. Karpenko differentiates borrowed vocabulary by following features (Karpenko 2006, p. 225–229):

- a degree of adaptation to the recipient language;
- a way of borrowing;
- a method of borrowing;
- a nature of borrowing.

According to the degree of adaptation, the borrowings are divided by Karpenko into 1) assimilation – the words that phonetically and grammatically adapted in borrowing language and acquired the form of native words (e.g. harbuz, nafta, shkola); 2) borrowing – the words that have not yet finished the adaptation and guard the foreign features (e.g. kino, metro, zhuri, kakadu); 3) barbarism or foreignism – the words that fully retain the foreign features and which not correspond to the recipient language norms (e.g. nou khau, mini, maksy, etc). Exoticism is also placed in this group. These words or phrases are borrowed from out-of-the-way languages (mostly not European) and are used to give a language more flavour. Usually, these words are grammatically, phonetically and graphically adopted but, however, retain the native features and function for naming unique phenomena (Ukrainian language. Encyclopedia 2004, p. 170).

Considering an endless adjunction of the Ukrainian lexicon with the foreign lexemes, the classic definition of «borrowed words», which is proposed by the

Ukrainian language Encyclopedia, does not comprehend all specifics of the modern borrowing process. At the present research stage, it is problematic to divide the borrowed vocabulary only into «borrowed words that are fully assimilated by the language» and «foreign words defined in specialized dictionaries» (Ukrainian language. Encyclopedia, 2004). Because of continuous borrowings, dictionaries barely have time to record new lexical borrowings. The process of lexical interference is so dynamic that the language adaptation of foreign words develops much faster but is still heterogeneous – borrowings can quickly enter into general language usage without having time to assimilate at all levels of the language system. Thus, the definitions of «borrowed words» and «foreign words» do not fully represent the essence of the modern borrowing process. Therefore, in modern linguistics, the term «neo-borrowing» has arisen. These are the foreign words that have appeared in the Ukrainian language in recent decades, and are in the adaptation process, used by the native speakers, or are those that have appeared in the language earlier but not fully assimilated in usage. I. Korobova also assigns the neo-semanticisms to this group. These are the borrowed words that have been included in the Soviet era dictionaries and which nowadays are used with new meanings, naming realities and notions of other social spheres (Korobova 2018, p. 5). We use the term borrowings as a synonym for “neo-borrowings” and “modern borrowings” since, due to the dynamism of the modern lexical interference process, many of the latest but already widely used anglicisms, which have not yet been recorded by modern dictionaries, function in the language. Thus, determining which are “newer” than the others, becomes quite challenging.

That is why we believe that at the present research stage, it is necessary to distinguish between the terms borrowed words and borrowings. The term borrowed words covers lexemes that have been assimilated by all language system standards and were borrowed in past centuries. They have long been a part of Ukrainian vocabulary and are not perceived by speakers as a foreign language element (e.g. borrowed words from Iranian *sobaka* and *khata*). The term borrowings, in turn, covers lexemes transferred from one language to another as language relations result in the 20th–early 21st centuries.

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

The terms borrowings and foreign words are similar, but we do not consider them to be completely synonymous since, according to the definition of the concept foreign words in the Ukrainian's Encyclopedia, they are considered foreign marks that are presented in specialized dictionaries and are perceived by speakers as a foreign element, while borrowings are often not perceived by speakers as foreign language elements, however, they may not be fully assimilated by all aspects of the language system. There is a certain paradox in this, since from the point of view of classical linguistics it is impossible to classify words as borrowings that have not yet passed all the stages of assimilation. However, this is the specificity and uniqueness of the process of modern lexical interference – the modern borrowings very quickly come into common language use and are no longer perceived as foreign language elements, moreover, being at the initial stages of speech adaptation. Specifically, this explains the existence of different spellings of widely used neo-borrowings in official publicists' publications and different pronunciations of modern borrowings in television programs. Therefore, the modern interpretation of the term borrowings, in our opinion, differs from the classical definition of the terms borrowed words and foreign words. In our study, we use the term borrowings and the synonyms given by us above to it since, in our opinion, they more accurately reflect the specifics of the process of modern lexical interference.

The composition of borrowed vocabulary in the Ukrainian language is heterogeneous in nature, and among borrowings that have long been assimilated into the language system of the Ukrainian language, there are a large number of lexemes originating from different languages (e.g., Polonisms, Latinisms, borrowings from French, German, Spanish, Italian, Greek, Chinese, Japanese, Arabic, etc.). But since the end of the 20th century, English has become the main donor language of the modern lexical borrowings since it has the status of the language of international politics, science and culture. The popularization of English in Ukraine gained momentum after the collapse of the Soviet Union and the fall of the so-called "Iron Curtain", which was caused by border and ideological isolation and blocked human, informational and cultural exchange between the USSR and the Western world.

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

Ukraine's independence and the opening of borders for tourist and academic mobility necessitated the study of English by various segments of the population. Moreover, the appearance on Ukrainian television of a large number of English-language songs, films and TV shows, mostly banned in the USSR, helped promote English among young people. We believe that it was the collapse of the USSR that was one of the main factors in the borrowing of anglicisms in different styles of the language, and not only in the field of scientific and technical terminology, as was the case at the previous stages of the study of the problem of lexical interference. All these factors led to the certain expansion of the English language and the displacement of borrowings from other languages by anglicisms. Since the end of the 20th century, there are much fewer borrowings in the Ukrainian lexicon from other languages compared to the number of lexemes of English origin. During the study preparation, we did not record a wide variety of borrowings from other languages, which would allow us to systematize and differentiate them according to their stylistic nuance. We also focused on the study of the modern anglicisms due to the fact that they are the most dynamic layer of borrowed vocabulary; their number is constantly growing, they undergo evolutionary changes in the process of language assimilation and have various functional and stylistic manifestations.

We use several synonymous terms to denote anglicisms in our work. Although we are focusing on anglicisms, we classify them as borrowings because they are also lexical items transferred from one language to another as a language interaction result. In addition to these definitions, we use the terms «lexemes of English origin», «lexemes of foreign origin», «foreignisms», and «alienisms». We also include americanisms, that is, lexical borrowings from the american version of the language, as anglicisms.

Given the socio-political changes that have significantly changed the vocabulary of the Ukrainian language over the past 30 years, approaches to the foreign origin vocabulary study require reviewing. The process of intensive and forced borrowings of Anglicisms and the emergence of their thematic groups and substyles in the functional styles of the language led to their transition from separate foreign inclusions

into an independent part of the modern Ukrainian lexicon. Therefore, the problem of stylistic differentiation of neo-borrowings is insufficiently studied at the present research stage.

Linguists and researchers have developed different approaches to the classification of borrowings according to changes in their semantic structure (Korobova 2018), stages of their lexical assimilation (Arkhipenko 2005), and reasons for the penetration of borrowings (Krysin 1996; Morokhovsky 1984; Muromtseva 1985; Simonok 1998; Gudima 2010, etc.), but we have not found any studies that offer a classification of the modern borrowed lexemes according to their stylistic manifestation. Given the widespread use and high ability to diffuse Anglicisms, we consider it necessary to study their functional and stylistic manifestations since now they form an independent part of the language with a complex system of thematic groups and substyles and have a specific functioning in each language style.

Scientific style occupies a prominent place in the system of speech styles. It functions in written and oral forms. The main feature of the scientific style is a high degree of standardization, and the main function is the message, which consists in clarifying, proving scientific theories, substantiating hypotheses, reporting the results of research, classification, in a systematic presentation of knowledge, which determines its logical character (Pentilyuk 1994, p. 120).

The language of the scientific style and its features have been studied by many researchers, namely H. Dyadyura, N. Zelinska, A. Koval, N. Nepiyvoda, S. Yarema, and others (Dyadyura 2001; Zelinska 1990; Zelinska 2003; Koval 1970; Nepiyvoda 1997; Yarema 2002). The vocabulary of the scientific style and its features are described in the collective works of Ukrainian linguists (Suchasna 1973).

Scientific style is most fully expressed in written form (Navalna 2011, p. 17). It has certain lexical, phraseological and grammatical stylistic features. The vocabulary of the scientific style is divided into two groups: words-terms from various fields of knowledge (linguistic, mathematical, chemical, biological, socio-political, etc.) and general scientific terms. The use of idioms is very limited and words are usually used in their direct meaning. In the scientific style, nouns and adjectives are most often used.

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

Verbal nouns (vynyknennia, formuvannia, opir, etc.), adverbial, adverbial, adjectival inflections, etc. All this gives scientific speech static and non-dynamic. The language of the scientific style is also characterized by certain grammatical, mainly syntactic, features. The scientific style is characterized by the use of simple complex sentences (with homogeneous members, a generalizing word, with a separate member of the sentence, with an inserted or inserted unit) and complex sentences with several predicative parts. In particular, the use of constructions with a conversational tone, which give an emotional color to a scientific presentation, is quite limited (Dudyk 2005, p. 76–77).

The scientific style of the language is heterogeneous. It can be divided into several sections, sub-styles (genres). M. Pentylyuk singles out five types of scientific style: actually scientific sub-style (serves specialists in a certain field of science), scientific and journalistic sub-style (journalists use this style to write about the achievements of science and technology), scientific and educational (textbooks and manuals are written in it), as well as production-technical style (serves various spheres of economy and production) (Pentylyuk 1994, p. 121–122). P. Dudyk singles out the following main genres of scientific style: academic scientific literature (found in academic journals and newsletters), technical scientific literature (this sub-style is characteristic mainly of engineering literature), sectoral scientific literature (literature from certain fields: chemical, physical, mathematical, zoological, botanical, philosophical, historical, etc.), educational literature (implemented in textbooks, manuals, educational and methodological articles, etc.) and popular scientific literature (it is not difficult to content and form of presentation and easy to understand by persons who do not have special education) (Dudyk 2005, p. 78–79).

Despite the fact that one of the stylistic requirements of a scientific text is the intelligibility of what is expressed (Dudyk 2005, p. 80), the scientific style is increasingly accused of excessive bookishness and artificiality, since the specifics of term systems in each field can be understood only by specialists in a certain field (Navalna 2011, p. 16). Moreover, some researchers of the scientific style emphasize its crisis and pre-crisis state (Seligey 2006, c. 53). N. Zelinska notes: «Scientific texts of

the last 25–30 years testify, firstly, to the general low level of language culture of scientific publications; secondly, the so-called verbal and terminological snobbery parasitizing against this background is a conscious, deliberate complication of the style of the language of science, behind which there is a desire to make it inaccessible to the uninitiated, due to which simple and obvious things are complicated» (Zelinska 1990, p. 13).

P. Seligey writes: “In some scientific texts, too scientific jargon, we observe a tendency to avoid common words as much as possible and use «smart» vocabulary instead that is, inventing terms for those concepts that can be expressed in simpler and more common words. It often comes to the point of absurdity: the authors are specifically looking for an excuse to resort to some term, although it is clear from the content of the work that there is no absolute need for this. As a result, it looks like a scientific text, which is densely filled with unusual words such as: bahatovymirni manifestatsii, interparadyhmatychy khataker...» (Seligey 2006, c. 48–49) The researcher also singles out certain lexical tendencies that become an obstacle to scientific communication: 1) overload of the text with poorly understood and inappropriate terms; 2) unjustified use of terms from other, often unrelated sciences; 3) inventing new names for concepts and phenomena that already have terms (Seligey 2007, p. 48).

Borrowed lexemes have always been an integral part of scientific terminology, since the process of lexical interference is a natural and natural consequence of contacts between peoples, the intensification of linguistic interaction and evolutionary trends in the language system itself. Terminology as a component of general literary language is particularly sensitive to external influence and has a high ability to assimilate foreign language units. An integral sign of the dynamism of the term system is its openness, therefore special vocabulary of foreign origin often plays an important role in the formation and development of many national term systems (Skoreyko-Svirska 2009, p. 167).

A bibliography of studies on the specifics of learning and using terms of foreign origin is in a scientific style of Ukrainian linguistics. The researchers were described

in detail peculiarities of the functioning of terms of English origin in scientific, technical and legal terminology, as well as the specifics of their lexical adaptation at all levels of the language system in their works (Skoreyko-Svirska 2009), (Sergeeva 2009). The specifics of international components in the scientific terminology of the modern Ukrainian language are considered in detail in the work of I. Kochan (Kochan 2013).

I. Kochan notes that «words with international components occupy a prominent place in any terminological system, regardless of the time of its origin. International components are roots of Greek or Latin origin, which are used with the same meaning in many languages of Europe, Asia and other continents. Most of them are of Greek origin» (Kochan 2013, p. 269–270). Of Latin origin are “the prepositional components *avia-*, *-aqua-*, *-anima-*, *audio-*, *biblio-*, *video-*, *immuno-*, *moto-*, *radio-*, *hemi-* and *postpositional -fiksat*ion, *-ol*, *-tsid*, *-plan*. Today, the English components *--bol*, *-men*, etc. have also become productive” (Kochan 2013, p. 270). Foreign words entered the Ukrainian lexical system by direct borrowing from classical languages: Greek (eg: *argonavt*, *kaligrafia*, *kinovar*); Latin (eg: *ekonomia*, *epigrama*, *zoologia*, *dynozavr*); Western European: French (eg: *agronom*, *aerodrome*, *aeroplan*, *aerostat*, *barometr*); German (eg: *avtobus*, *arkheologia*); Dutch (eg: *botsman*, *lotsman*); English (eg: *gazgolder*, *paleolit*, *avtokoder*, *avtokoreliatsia*, *avtomonitor*, *makroprotsesor*, *makroblok*, *mulytprotsesor*, *teletaip*); or through other Slavic languages –Polish, through which the words *autonomy*, words entered the Ukrainian language from Greek (Kochan 2013, p. 268). Having analyzed the above examples of borrowed lexemes, that many of them long ago passed from the sphere of scientific style to general language use (*avtobus*, *dynozavr*), which is evidence that it was the scientific style of the Ukrainian language that first began to borrow foreign lexemes and only later, in connection with the processes of determinization of scientific and technical terminology, a large number of anglicisms have passed into other styles, and some of them have become part of general language usage.

Various terminological systems were enriched with foreign language vocabulary, but for a long time scientific and technical terminology was one of the

richest in foreign language components. Scientific and technical terminology is a set of various sectoral subsystems related to science, technology or production, where the basic unit is a scientific and technical term as a nominee of a special concept of a scientific and technical field of knowledge or activity (Skoreyko-Svirska 2009, p. 167).

Terms of foreign origin began to spread in the Ukrainian language from the 30s of the 20th century, in particular, this applies to terminological vocabulary of English origin, which constitutes a significant part of the scientific and technical terminology system of the Ukrainian language. The borrowing of scientific and technical terms from the English language began as early as the 18th century, which is connected with the rise of England to a leading position in the world and achievements of England in the fields of science and technology, significant achievements in improving the production process (Skoreyko-Svirska 2009, p. 168; Kochan 2013, p. 270). Nowadays, terms of English origin also constitute the vast majority among terms of foreign language in scientific and technical terminology, since English-speaking countries still play a leading role in world scientific and technical progress, and English has the status of not only the language of international communication, but also the language of the international scientific community.

I. Skoreyko-Svirska singles out two thematic groups of terminology according to different branches of science, technology and production:

1) general technical terms:

– names of machines, devices, parts, details, processes and production results, for example: *buldozer* (English, bulldozer), *bager* (English, bagger), *elevator* (English, elevator), *tryger* (English, trigger), *stryper* (English, stripper);

2) industry terms – lexemes assigned to separate branches of the term system of science and technology:

– computer technologies, e.g.: *dysketa* (English, diskette), *monitor* (English, monitor), *noutbuk* (English, notebook);

– naval affairs, e.g.: *shrapnel* (English, shrapnel), *tank* (English, tank), *bryg* (English, brig), *dryfter* (English, drifter);

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

– textile business, e.g.: *merseryzatsiia* (English, mercerization), *nortrop* (English, Northrop), *miul* (English, mule);

– construction, e.g.: *dyleny* (English, deal-ends), *dylsy* (English, deals), *endsy* (English, ends);

– metallurgy, e.g.: *vaterzhaket* (English, water-jacket), *bliuming* (English, blooming);

2) general scientific terms – lexical units of those sciences (physics, chemistry, informatics), the theoretical bases of which are the fundamental basis of production and technical branches of the first group of terms:

– physics, for example: *dzhoul* (Eng. joule), *spin* (Eng. spin), *bel* (Eng. bell);

– chemistry, e.g.: *aduct* (English adduct), *umpoliung* (English umpolung), *uait* spirit (English white spirit);

– computer science, e.g.: *operand* (English operand), *renderyng* (English rendering) (Skoreyko-Svirska 2009, p. 34–35).

Borrowing of English origin is an important component of the formation of not only scientific and technical, but also legal terminology, both in the field of national and international and European law.

As in scientific and technical terminology, the development and neologization of legal terminology is a direct consequence of progress in various spheres of social life, which are the subject of one or another branch of law and are regulated by legislation. Terminology of English language origin is mainly supplemented by those term systems of legal branches that regulate legal relations related to the economic activity of society (various fields of international law, civil law, commercial law, financial law, banking law, stock exchange law, business law, customs law, tax law, maritime law, etc.), as well as state creation and administration (state law, constitutional law, etc.). Examples of these terms of English origin from the sphere of state formation and economic activity of society are such anglizms as: parlament, impichment, inavhuratsiia, interpeliatsiia, koruptsiia, koruptsioner, lobi, reket, reketyr, straik, lokaut aliiensatsiia, abandon, chek, lizghold, bond, binder (Sergeeva 2002, p. 198).

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

G. Sergeeva notes that the analysis of the composition of borrowings of English origin in legal terminology confirmed the presence of migration processes of economic terminology into the legal discourse of the modern Ukrainian literary language, which is a consequence of the strengthening of the processes of sectoral differentiation of the legal system as a science, internal differentiation of the structure of legal terminology and interdisciplinary and of inter-scientific interference in the structure of the terminology system of jurisprudence and economics (Sergeeva 2002, p. 199–200).

At the current stage, the economic and legal spheres are still actively replenished with new nominations of English-speaking origin, which is connected with the entry of our country into the world economic society, the establishment of foreign and domestic economic policy, the search for new conditions of work and production, trade and business (Zhyryk 2007, p. 61).

Taking into account the general trend of determinization of scientific terminological systems, it is no longer possible to claim that these layers of vocabulary are “closed”, since book and scientific terms often appear in journalistic chronicles of social and economic topics. The language of the Ukrainian press is characterized by the use of lexemes that have a purely terminological meaning and at the same time can be used as commonly used. The language of printed mass media is characterized by «terminological polysemy», when a term is used simultaneously in several terminologies, and as a result of the constant and general use of special units by native speakers, the meanings and signs of terms lose their clear regulation (Chornovol 2004, p. 6; Navalny 2011, p. 75). This also applies to socio-economic terms of English origin, which to some extent lost their bookishness and passed into journalistic discourse, which is described in more detail in the previous chapter.

The topic of borrowed terms comes from various types of social activity, is quite diverse and satisfies the need for naming new social phenomena. The replenishment of legal terminology with the latest terms of English origin and their further functioning alongside foreign terms long adapted to the language system testifies to the persistence of the tendency of borrowing scientific terminology.

So, for example, at the present stage, the field of criminology is actively replenished with the newest lexemes of English origin, for example, such terms as relatively new in the lexicon of criminology are: *khaidzhekinh* (English hijacking – a vehicle (plane or bus) with the use of force, in order to reach another destination or as an act of terrorism (Word Formation), *kidneping* (English kidnapping – abduction of a child for the purpose of blackmail, obtaining a ransom. In a broader sense – abduction of a person (Word formation, etc. For example: «*Khaidzhekinh – zakhoplennia transportnoho zasobu: litaka, zaliznychnoho potiaha, avtomobilia, korablia*» (Iz haz.).

In the lexicon of criminology, there is a tendency to borrow the names of various types of illegal activities on the Internet, since the occurrence of such types of crimes is one of the negative consequences of technologization and digitalization of society, e.g.: *klikdzhekinh* (English clickjacking – a mechanism of deceiving Internet users, when an attacker gains access to confidential information or a user's computer by luring them to an apparently safe page with malicious code) (Word Formation), *fishyng* (English fishing – a type of Internet fraud, the purpose of which is access to confidential user data – logins and passwords) (Word Formation), *skyming* (English skimming – a type of fraud, obtaining information from the magnetic stripe of a payment card and PIN code to it for the purpose of further making a duplicate card and withdrawing cash from ATMs) (Word Formation), etc. For example: «*Klikdzhekinh pryverniv uvahu IB-ekspertiv bilsh desiaty rokiv tomu, i z tykh pir prodovzhuie korystuvatysia velykoiu populiarnistiu u kiberzlochyntsyv*» (Cybercalm, 19.08.2019); «*Za pryblyznymy pidrakhunkamy mova yde pro desiatky milioniv elektronnykh lystiv, poviazanykh iz fishynhom, tilky v Yevropi*» (Kovtun 2015).

The division of I. Skoreyko-Svirskaya and G. Sergeeva Englishisms into the above thematic groups in the scientific terminology of the Ukrainian language is relevant and now – these groups are actively used in the scientific style, constantly replenished with new borrowed lexemes to denote new achievements and realities of science, indicating the longevity of the borrowing trend. However, some groups can no longer be said to belong exclusively to the sphere of scientific style lexemes. A large number of general scientific and branch terms of English origin have passed into

common use. This is especially true of lexemes of English origin in the field of computer technology, which have become part of the interstitial vocabulary. This is due to the technologicalization of society, in which computer and information technology have become an integral part of the daily lives of not only scientists but also ordinary citizens. The consequence of this technologization of society is the determinologization of computer technology terms – today they are implemented not only within the scientific and technical terminology, they have lost their definitive and systemic characteristics and moved to common vocabulary, because they name objects that are no longer uncommon and use them. a considerable number of people (Navalna 2011, p. 65–69). Evidence of this is the widespread use of the thematic group of English information technology (this includes the vocabulary of computer technology) in journalistic and conversational style, which is described in more detail in the following sections.

During the initial period of modern lexical interference (end twentieth century – early twenty-first century), English was included mainly in scientific, technical, industrial and socio-economic terminology, but over time, due to the democratization of society, English is no longer used only to ensure communications in the field of highly specialized branches of science and industry. Today in the vocabulary there is a tendency of penetration of English into the field of humanities, where the terms of English origin are especially actively used terminological systems of sociology and psychology. The reasons for borrowing socio-psychological terms from English are mostly intralingual factors, as they are used to name new realities and challenges in modern society, for which there is no accurate and concise equivalent in the Ukrainian language. The reason for the lack of a Ukrainian analogue is that previously these phenomena were not discussed publicly and there was no single definition for them.

Examples of the latest social and psychological terms of English origin, which appeared in the language relatively recently, but have become entrenched in the relevant fields are such lexemes as gender (English gender *stat* – «social sex, which determines human behavior in society and how this behavior is perceived») (Word formation) and its derived adjective *gendernyi*, transgender (English *transgender* – «a

term for people whose gender identity or self-expression differs from those attributed to them from birth»), *chaild-fri* («ideology in which a person voluntarily refuses to have children») (Word formation], *kaminh-aut* (English coming out – «the process of acknowledging one’s sexual or gender minority») (Word formation), *bodisheimynh* (English body *shaming* – «criticism for appearance features that go beyond the generally accepted standards of beauty») (Word formation), *buling* (English bullying – «manifestation of aggression with subsequent intimidation of the individual and the emergence of the possibility of its complete subordination to themselves and their interests») (Word formation), *abiuz* (English abuse – «psychological and physical violence»), *abiuzer* (English abuser – «a dominant partner in a relationship that commits physical or mental violence against another person, or forces him to intimate actions») (Word formation), *viktyumbleiminh* (English victim blaming – «accusation of the victim, when the victim of any kind of violence is held responsible for the violation committed against him or the misfortune that happened to them») (Word formation), *hazlaitynh* (English gaslighting – «a form of psychological manipulation, the purpose of which is to make the victim doubt the adequacy of their perception of the surrounding reality, questioning their own memory and sanity»).

This concept comes from the title of the play «Gas Light» in 1938 and its film adaptation in 1944, which simulates a stable psychological manipulation applied by the protagonist to his victim (Free Encyclopedia), etc.

For example: «*Gender relations in the political parties of Great Britain are closely connected not only with traditions, ideology, social and gender composition, structure and financial capabilities of the population, but also the gender culture of society, which for a long time divided spheres of influence into “private” and “public”, taking the first – women, the second – men*» (Dashkovskaya 2009, p. 160); «*Previously, in order to make a transgender transition, it was necessary to spend 30 days in a psychiatric hospital in order to establish a diagnosis*» (Belovolchenko 2019); «*Bullying in the school environment: criminological characteristics and prevention measures*» (Lubenets 2019); «*According to Andrew Matthews' article in Psychology Today, tactics of emotional abuse include constant criticism and / or control, verbal*

attack and / or bullying, shame and / or humiliation, mental games, refusal to communicate at all, and isolating the victim from the support of friends. and families»; «Gaslighting can continue indefinitely, cause mental disturbances in the victim, and later disorders» (Ukrainian Law, 07.08.2019).

The borrowing of these terms is not just a consequence of globalization and a «fashion» for foreign words – the appearance of such definitions in the Ukrainian terminology system indicates important social changes and changes in the worldview of Ukrainian society. These terms allow us to describe and, accordingly, explain many important issues and problems that were not previously discussed and were taboo. As in other fields, socio-psychological terms are determined and often penetrate the journalistic style, and later become part of common usage, which on the one hand is a negative phenomenon in terms of purity of scientific style, and on the other – a positive consequence of the democratization of society, citizens have become more aware of their problems and are not afraid to discuss them openly.

In addition to the above thematic groups of English, we can now add a few more branches of science, which are actively replenished with the latest English:

– political science, eg.: *praimeriz* (Eng. primaries – «the type of voting in which the highest rated candidate from the party is elected») (Word formation), *establishment* (Eng. establishment – «power circle, political elite») (Word formation) etc., ed: «*Nynishnii vitchyzniani isteblishment uosobliuie kvazielitu, yaka ne zdatna adekvatno vidpovidaty vyklykam hlobalizovanoho svitu, hidno zakhyshchaty natsionalni interesy» (Kozlovets 2017, p. 80);*

– pedagogy and sphere of educational activity, for example, such new lexemes as *steikholder* (Eng. steak holder – an interested party – «a natural and legal person who has a legitimate interest in the activities of the organization, that is, to a certain extent, depends on it or can influence its activities») (Free Encyclopedia) – in the field of education stakeholders are organizations and companies where freelance graduates are employed after graduation, so they are most interested in the development of free economic education and can influence the formation of educational programs; *tiutor* (Eng. tutor – in modern pedagogy, a tutor is «a teacher who acts on the principle of

individualization and accompanies students to build their individual educational program» and «a teacher-mentor, able to provide socio-pedagogical support to students in choosing and passing their individual educational trajectories; the one who accompanies the process of mastering new activities» (Kondratenko 2017, p. 9). Eg.: *«Natsionalne ahentstvo i nadali bude vykonuvaty svoiu suspilnu misiiu, spyraiuchys na profesionalizm svoikh chleniv, spivrobitnykiv Sekretariatu, ekspertiv i chleniv haluzevykh eksperntnykh rad, vyavliaiuchy initsiatyvu, proaktyvnist, zaokhochuiuchy do dialohu i spivpratsi zaklady vyshchoi osvity, holovnykh partneriv i steikholderiv, zokrema, zdobuvachiv vyshchoi osvity i pratsedavtsiv, a takozh use akademichne seredovyshche»* (Richnyi zvit Natsionalnoho ahentstva iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity za 2019 rik).

In all groups, a trend that continues over time, which is manifested in the functioning of the long-learned English language system, along with the latest lexemes of English origin, which are not yet recorded in official dictionaries but are actively used in this field. The latest borrowings of all thematic groups quickly adapted to the language norms of the Ukrainian language, acquiring grammatical categories of number, case and gender.

Thus, the process of borrowing foreign words into the scientific terminology of the Ukrainian language continues to this day. As in the late twentieth and early twenty-first centuries, scientific, technical and legal terminology systems are still actively supplemented by terms of English origin, however, given the general trend of determinology of scientific vocabulary, these terms become part of common usage, especially terms in computer and information technology because they have become part of the daily lives of ordinary citizens. In these terminological systems, there is also a tendency to use lexemes long adapted to the language norms of the Ukrainian language along with the latest English, which is not yet registered in dictionaries but is active in highly specialized areas of activity. A feature of the modern period of lexical interference (the end of the first decade – the end of the first decade and the beginning of the second 21th century) is the penetration of terms of English origin into such sciences as pedagogy, political science, sociology and, especially, psychology. A large

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

number of the latest terms of English origin from various sciences are also determined because they denote the realities of today, so they are actively used in other functional styles (most often in journalism). On the one hand, it indicates a crisis of scientific style, as stylistic boundaries are being erased, on the other hand, it indicates the democratization of society and raising the cultural level of the population. Therefore, there is a need for a register of the latest terms of English origin in dictionaries and the separation of thematic groups of borrowed terms in each individual scientific terminology.

Artistic style occupies a special place in the system of styles. Its main function is action and influence, but its means differ from the means of journalistic style, which has the same function (Pentylyuk 1994, p. 150).

Artistic (literary-artistic or artistic-literary) has mostly a written form of expression. It is represented in all genres of fiction. Artistic speech is also realized in oral form because literary and artistic texts are often heard on radio, television and more. Another name for the artistic style is fiction (from the French *belles lettres* – red writing). This name refers mainly to prose (Dudyk 2005, p. 81).

Artistic style reproduces reality through images (Navalna 2011, p. 27). «The art of the artistic word is to reveal the potential of the national language, which due to the perfection of language material, its unusualness, originality, artistic expediency achieves effective emotional and aesthetic impact on the reader, develop his language taste» (Yermolenko 2007, p. 813).

The artistic style combines elements of all styles of literary language. This is primarily due to the content of the work of art and its ideological direction. It is possible to use dialectisms and jargon if it is motivated by the needs of the artistic image of reality (Navalna 2011, p. 28; Pentylyuk 1994, p. 150).

Although the artistic style combines elements of other functional styles, it has its own lexical, phraseological and grammatical features. This style is characterized by the use of a variety of vocabulary. Words with tropical meaning (metaphors, metonymies, synecdoches, epithets, liturgies, allegories, hyperboles, comparisons, etc.) are widely used to actualize, individualize, and at the same time, typically colour

an artistic text. Phraseologisms, especially idioms, proverbs and sayings, and «winged» expressions are used much more often than in other styles. The language of artistic style is characterized by the use of extensive synonyms, homonyms, paronyms, antonyms, archaisms, historicisms, and emotionally coloured words (mostly with suffixes of objective, but at the same time subjective assessment – with the meaning of affection, contempt, grumpiness), eg.: *chorny* – *chornenky* – *chornesenky* – *chornisinky* (Dudyk 2005, p. 81–82).

The artistic style also has a variety of grammatical forms: 1) in the texts of this style, words, phrases and sentences can take a variety of changes; 2) syntactic variability in the construction of sentences is almost not regulated, ie not limited to strict norms and rules; 3) there is a tendency to use less complicated phrases (in contrast to the scientific style); 4) sentences of different modality and intonation are used: narrative, interrogative, motivating, exclamatory; 5) omissions of words, incomplete, broken constructions, words-sentences of different types, etc. are often allowed; 6) elements of all other styles are used; 7) there are quotes from speeches, samples of statements, instructions, protocols, etc. (Dudyk 2005, p. 82).

In addition to stylistically neutral vocabulary, colloquial vocabulary is widely used as one of its important components, in particular in dialogues and descriptions of everyday situations, in general, when «the author seeks to give the language of his work colloquial colour» (Modern 1973, p. 153). Part of the colloquial vocabulary is used with additional stylistic load, which gives the artistic style ironic, humorous, familiar and other shades. The artistic style is also characterized by book words, especially those that denote the phenomena of life and everyday life of different nationalities. Professional-production, socio-political, and scientific vocabulary is used in this style only when its use is due to the content of the work (Navalna 2011, p. 28).

As S. Yarmolenko notes, «research on artistic stylistics necessarily involves the identification of traditional and individual-authorial imagery, which is contained in the lexical-semantic compatibility, textual connections of language elements. The artistic style of the Ukrainian literary language attracts the attention of researchers as an individual realization of the art of speech, the original use of the book and colloquial

sources of the stylistic diversity of language, and means of expression of all available functional styles» (Yermolenko 2007, p. 813).

During the last two decades in the Ukrainian literary text, in particular, in prose, the authors are quite active in using English. The language of the characters of works of art is saturated with English borrowings, inclusions, jargons and barbarisms. Contemporary Ukrainian writers, reflecting the bilingualism of literary characters with the help of English, have significantly expanded the possibilities of attracting foreign lexemes to perform various stylistic functions, the most important of which are individual language and gender characteristics of characters (Lapinska 2012, p. 102–105). In general, the modern Ukrainian artistic style – like other functional styles of the modern Ukrainian language – reflects the regular lexical and semantic processes that were caused by the emergence of new borrowings of English origin in the language. The thematic groups of Englishmen singled out by researchers in modern literary texts resonate with thematic groups in journalistic and colloquial styles, which testifies to the deep degree of adaptation of Englishmen and their inclusion in the lexical system of the modern Ukrainian language.

In Ukrainian linguistics, there is a bibliography of research on words of foreign origin in Ukrainian postmodernist prose. O. Lapinska (Lapinska 2012), and O. Gurko (Gurko 2013) investigated and described this issue in particular detail and substantiation.

Anglisms in their prose and poetic works used such modern Ukrainian writers as L. Kostenko (the novel *Notes of the Ukrainian samashedshogo*), and M. Mathios (the novel *Four Seasons of Life*), M. Sokolyan (the novel *Kodlo*), I. Karpa (the novel *50 minutes of grass*), however, O. Gurko notes that this novel is somewhat oversaturated with English and their translation is presented only occasionally, which complicates the perception of the text for the reader who does not speak English. Lexemes of English origin are also used in the poems of I. Zhilenko and O. Zabuzhko (Gurko 2013, p. 8). The choice of English in the literary texts of Ukrainian writers of the end XX–beginning XXI century motivated by the idea, plot, and character of the characters,

subordinated to the task of implementing the author's idea (Lapinska 2012, pp. 102–106).

A large number of Anglisms in the texts of modern Ukrainian fiction allows researchers to identify certain thematic groups of borrowings, which are most often used by authors artistic texts. O. Gurko identifies the following thematic groups of borrowings:

1) borrowing of English origin from the field of economics, banking and finance, eg: *audyt, lizynh, kriektor, tender*. For example: «*Ia khochu zaimatysia naukoiu, a mushu obsluhovuvaty chyis biznes*» (L. Kostenko).

2) Anglisms in the field of culture and art, however, often the lexemes of this group are used with a sarcastic connotation, eg: *попса, яка походить від терміну поп-музыка* (Eng. pop music – «populiarna muzyka») etc. For example: «*Naproty piani molodchyky hraly svoiu popsu, pochuly nenavysnu yim movu aborysheniv i ubyly*» (L. Kostenko).

3) lexemes of English origin in the field of computer technology and information technology, eg: *server, dysketa, sait, noutbuk, toner, trafik, Internet, chyp, hemblinh, onlain, dzhoistyky, khaker, provaidery, kompiuter*, etc. For example: «*Todi shcho zh – sprobovaty hemblinh? Pohraimo v avtomatakh? Chy zimo khot dohs?*» (P. Zagrebelny).

4) Anglisms in the field of sports, where, like thematic groups of borrowings in other styles, long-learned English language system basketbol, voleibol, boks, rynh, revansh, serfinh, match, armreslinh and etc. function with the latest lexemes such as: *vindserfinh, skaiserfinh, kaitserfinh, aisbordynh, snoubordynh, ekstrym, skvosh*.

Some English words from the sports field can be used figuratively. Cf.: «*U presi myhtiat oznachennia «livyi revansh», «vseukrainskyi shukher*» (L. Kostenko).

5) the name of household appliances, goods and services, eg: *tryminh, liposaktsiia, peidzher, pilinh-krem, seks-shop, skrab, khendler, shoker, tampaks, pampers* etc. Cf.: «*Ale shcho vdiiesh, reklam teper bilshе, yak dorozhnykh znakiv, to kolys buv Lenin na kozhnomu perekhresti, a teper tampaksy y snikersy, shokolad “Korona” i prezervatyvy “Diureks”*» (L. Kostenko).

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

6) political vocabulary of English origin, eg: *pablik ryleishnz*, *vip*, *vip-mistsia*, *imidzh*, *imidzhmeiker*, *bodyhard*, *daidzhest*, *reitynh*, *impichment*, as well as derived from English mitynh verb mitynhuvaty. Cf.: «*A teper mitynhuiut, vymahaiut impichmentu*» (L. Kostenko).

The lexemes that belong to the above thematic groups of borrowings, identified by O. Gurko, can be found in the novel *Notes of the Ukrainian samashedshogo* by L. Kostenko, eg: «*Mehabaity moiei pamiaty pryvalyla informatsiia*» (L. Kostenko); *Englizm in the field of computer technology and information technology*; «*Hotuietsia hrandiozne shou "Svit bez Chornobyliia"*» (L. Kostenko) – Englizm in the field of culture and art; «*Ia khochu zaimatysia naukoiu, a mushu obsluhovuvaty chyis biznes*» (L. Kostenko) – Englizm in the field of economics; «*A teper mitynhuiut, vymahaiut impichmentu*» (L. Kostenko) – Englizm in the political sphere; «*Telebachennia reklamuie kotiachyi "Viskas"*» (L. Kostenko); Englizm in the field of names of goods and service.

Analyzing the above examples of English in modern Ukrainian literary texts, it becomes obvious that these lexemes are fully adapted to the language system of the Ukrainian language, acquiring grammatical categories of number and case (eg. *impichment* – *impichmentu*, *mehabait* – *mehabaity* etc.) and expanding their semantic structure, because compared to the meanings of their prototypes in the source language, learning English has undergone semantic changes, as many of them are used by authors in a figurative and sarcastic sense, especially in English in L. Kostenko's novel *Notes of Ukrainian samashedshogo*, as seen in this example: «*Hotuietsia hrandiozne shou "Svit bez Chornobyliia"*» (L. Kostenko).

Anglisms in the modern Ukrainian literary text can be classified not only by thematic groups. O. Lapinska distinguishes between the language of foreigners and Ukrainians in the works of Ukrainian writers. The researcher noted that to characterize the language of foreign characters, authors of works of art use fragments of speech of another language, which is presented in untranslated form with the preservation of graphic and spelling features of the source language, which emphasize the pronunciation of the speaker. In this way, the authors reproduce the language of the

characters to give the story more completeness and persuasiveness. For example, a foreigner addresses the main character: «*I remember the time we used to be together... – kazhe kolyshnii kokhanets, zachyniaiuchy dveri. A potim za myt dodaie – Slim*» (I. Karpa); the foreigner addresses his friend: «*Would you stop loving her if you know she's a lesbian?*» (V. Makhno). As a rule, the language of foreigners is not translated or explained by authors of prose texts and such foreign language inclusions can be classified as barbarisms used for objective characterization of characters (Medinska 2011) in some cases, authors may provide translation in the text in order not to distract the reader with a footnote or leaving English without explanation (Lapinska 2012, p. 103).

The use of English by Ukrainian characters is usually transmitted in Cyrillic, which emphasizes the nationality of the characters. O. Lapinska divides foreign-language interjections used by Ukrainian characters into

1) foreign-language interjections, represented by both the English alphabet and the Cyrillic alphabet, used by Ukrainian girls who are in intimate relationships with foreigners, eg: «*Vidtak napav povnyi stupor. Ni, tse ne bulo pershoiu Etvynoiu vahitnistiu, ale pershoiu Etvynoiu vahitnistiu vid – guess, who? – bulo. Etnu diimalo odne-yedyne pytannia: – Nu i shcho zh tam iz henetychnymy kombinatsiiamy end hy'z mu bleim? Sheikspir..., khto z nykh batko?*» (I. Karpa);

2) English words used by Ukrainian characters living and / or studying in English-speaking countries, eg: «*Ne raz, zvychaino, splyvaly zghadky pro masoniv, ya navit vyhrebala zi svoiei zakharashchenoi pamiati slovospoluchennia Ancient and Accepted Scottish Rite, natiakaiuchy na heohrafichnu blyzkist slavnoho Shotlandskoho Ustavu masonstva*» (M. Sokolyan); «*Nu shcho zh, Lads and Ladies, – veselo skalamburyv pan Art, shcho oznachalo pryblyzno «parubky ta damy», – vam sohodni strashenno poshchastylo*» (M. Sokolyan); «*A mozhe, – zgholosylasia Dafna, – predstavty vse tse, yak rozvazhalnyi proekt, reality-show? Nu, na zrazok “Big Brother”*» (M. Sokolyan);

3) English, which is used as an imitation of the individual language style of the character, when, along with borrowings, the author uses spatial words and expressions,

and obscene language. As a result of such a combination, a contradiction is created, which is based on stylistic differentiation, which allows drawing a conclusion about the real social status of the actors, eg: «... *ale budte myloserdni, p-p-ply-i-iz! Mista', mista', its i-izi tu kil a niger, khiz fakin blad, it smelz laik, its i-izi, its so izi tu kil a niger, mista'!*» (S. Povalyaeva); «*Piply (troie khloptsiv ta odna divchyna) vyavylysia nadmiru, – same tak vyznachyv yikh Fa, – pryvitnymy y navit inteligentnymy tresheram (shcho dlia mene, viaznia maksymalistychnykh uiavlen pro subkulturnyi rozpodil rolei, zvuchyt yak oksiumoron)*» (S. Povalyaeva); «*Zadumana kartyna ne vdavalasia... – Fak. Fak...*» (I. Karpa) (Lapinska 2012, p. 102–106).

Thus, in the artistic style of the modern Ukrainian language, like other functional styles of the Ukrainian language, similar lexical and semantic processes take place, due to the continuous process of borrowing English, which is caused by numerous extralingual factors. Modern Ukrainian authors strive to fully reflect in their works the modern realities of life and the portrait of the modern citizen, which leads to their use of the latest borrowings of English origin of various thematic groups. Authors of literary texts use English not only as barbarisms and foreign infusions but also in different contexts and in different meanings, which causes semantic shifts in their semantics, which is a holistic picture of patterns and specific features of the process of forming semantics of words of English origin in modern Ukrainian.

Since English has become an integral part of common use and has its own genre varieties (we have identified slangs, jargons and vulgarisms of English origin, which will be presented in the following sections), the problem of the functioning of English in the modern Ukrainian text requires further study. languages, the substandard vocabulary of English origin will be used by modern authors for stylistic purposes, so this question is of interest to linguists and literary critics.

2.1.3 GRAMMAR OF CONSTRUCTIONS: HISTORY OF STUDY

The study of ways of combining words has a long history. Thorough research of the phrase as a syntactic unit began only in the XIX century. During the XX century we observe a special interest in the phrase. This is evidenced in the works of the following scientists: O. Akhmanova, N. Valgina, V. Vynohradov, I. Vykhovanets, A. Zagnitko, O. Melnychuk, M. Prokopovych, M. Stepanenko, G. Udovychenko, etc.

The foundations of the formal-grammatical approach to the interpretation of phrases are found in ancient linguistics. Beginning with the study of Apollonius Discol and Priscian, A. Arno and K. Lanslo, M. Smotrytsky, I. Uzhevich and others of the Middle Ages, Renaissance, Enlightenment, a fragmentary-descriptive stage of the study of the phrase is formed.

Most important is the work of Apollonius Discolus, the first special work on syntax. It contained information about the peculiarities of word combination. The author explains the rules of word matching: plural to plural (Balko 2011, p. 138). On the basis of observations on the combination of indefinite words with other tokens, Apollonius Discol remarks: «If any word does not show these differences (differences in gender, number, etc. - MB), it will be indifferent to deal with all of the above, I mean – with different genders, numbers, cases, persons and everything else that can take on something like that; because it does not have its own changes that could serve as proof of error» (Balko 2011, p. 138–139). The researcher emphasizes: «Let us have some combination of a word perfectly or similar to it with any person, with any number... It is clear that such a combination is coherent; for the whole set of adverbs, incapable of assuming numbers, or persons, or methods, and the tenses which the verb assumes, can freely communicate in different cases, since the same form does not allow for error. However, the same cannot be said about the word beautiful, as it is manifested in the third person and singular» (Balko 2011, p. 138–139).

The works of scientists of the later period fix the relevant rules on the combination of words. In particular, in the textbook «General grammar and rationality of Por-Royal» the authors A. Arnault and K. Lanslo emphasize that the constructions

formed by a combination of words (les constructions des mots) can be divided into the most general terms into agreed (de convenance), in which words must be consistent with each other, and constructions of management (de regime), in which one word causes certain changes in another» (Arno 1990, p. 204). Peculiarities of word combination are most thoroughly described in the works of M. Smotrytsky and I. Uzhevych. Thus, M. Smotrytsky singles out in his work «Грамматики Славенскаа правилное синтагма» (далі – «Грамматика») a large section «Ω Свнтаξи» («Про синтаксис»), defining this part of the science of language as: «Свнтаξис», or «Славенски Сочиненіє... реченіа ко осми слова частемъ возносимаа / извѣстнымъ нѣкимъ чиномъ оучить сочинати / и тѣмъ сокровенъ ихъ разумъ ѿкривати» (Smotrytsky). Thus, Smotrytsky defines syntax as the doctrine of ways to combine words in a sentence, that is, as the doctrine of phrases. Offering his understanding of syntax, the author distinguishes between simple and figurative syntax. «Simple» syntax «teaches» the rules of combining eight parts of speech (имя, містоименіє, глаголь, причастіє, нарѣчіє, предлогъ, союзъ, мѣждоментіє). The «figurative» syntax is «actually an outline of stylistics» (Nimchuk 1982, p. 16), is the syntax of literary language. M. Smotrytsky defines «figurative» syntax as «образ гланиа противу правилом Свнтаξеос, искусных писателей оупотребленіємъ оутверженый» (Smotrytsky). The author focuses on «simple» syntax.

As V. Nimchuk noted, M. Smotrytsky made a scientific substantiation of important syntactic problems. This was facilitated by the author's diverse knowledge: he compared the Church Slavonic syntactic system with Greek, Latin and literary Ukrainian. In particular, many comparisons with the Greek language are given in the paragraph «Ω сочиненіи мѣстоименіиа» (Smotrytsky). The rules on coordination, control and functions of cases, formulated by M. Smotrytsky, fix modern grammars of the Ukrainian language. The beginning of the paragraph «Ω прилагателномъ и существителномъ» – the rules for constructing phrases using the conjunction, which provide all modern grammars: «Имя прилагательное / именное / мѣстоименное / причастное / дѣспричастное и причастнодѣтелное существителному / еможесаа прилагаетъ / согласуетъ в тоже родѣ / числѣ и падежи» (Smotrytsky). The scholar

has deeply revealed the syntactic connections of coordination and control of noun parts of speech, without omitting even the appendix, ie the adverb. In «Граматика» the rules of verb control are successfully analyzed, the use of the form of the genitive case instead of the possessive in verbs with the negative particle *ne* is rightly emphasized. Interesting and scientifically thought out are the paragraphs on the use of instrumental and local cases, which, as V. Nimchuk emphasizes, are not in Greek: «Ω Творителномъ со Именемъ», «Ω Творителномъ: абїе и ѿ Гла Страдателнаго сочиненїи...», «Ω Творителномъ Органа / Вины / Образа / Цены / ѿстоанїа / Мѣры...», «Ω Сказателномъ со Глѣомъ...», «Ω Сказателномъ со Глѣомъ: над Винителенъ...», «Ω Сказателномъ со Предлогомъ на, над Винителенъ...» (Smotrytsky). M. Smotrytsky explained the rules of management on a large enough number of examples.

In the section «Ω сочиненїи Предлога» the author described the rules of prepositional control: he described the specifics of case forms in constructions with different prepositions (ed. «Ω различїи предлога по / и ѿ сочиненїи егѡ», «Ω родителномъ со предлоги: оу, ѿ, изъ», «Ω винителномъ / и творителномъ со предлоги / во / или в, на, прѣ, по», «Ω сказателномъ со предлогомъ / ѿ или ѿбъ» (Smotrytsky). In this section, a separate paragraph is devoted to the specifics of the use of *воз*, *или* / *вос*, *вмѣсто* / *за*, *який* «Винителну сочиняеться: якѡ, блѣгодать воз блѣдть» (Smotrytsky). The author noted that in the Church Slavonic language *воз* (*вос*) not only as a prefix, but also as a preposition.

The scholar did not ignore such an important feature of Slavic syntax as the use of noun compounds with the corresponding prepositions in prefixal verbs: «Глїи сложенїи свойственнѣ со своихъ Предлогъ оудвоенїемъ падежа приѣмлют, якѡ: ѿтхожу ѿт тебе: снїде съ нѣсе: вниду въ домъ: зайде за ѡблакъ: согласиса съ нимъ: надїде над ма: подїде под ма: предїде пред лицемъ моимъ: при мнѣ приїде: и проч» (Smotrytsky).

M. Smotrytsky was well acquainted with the history of the Old Slavonic language and the influence of the Greek language on it. He used this knowledge to explain ancient Slavic constructions. Analyzing the Old Slavonic constructions that arose

under the influence of the Greek language, accepting or rejecting them, he emphasized what linguistic phenomenon is inherent in the Greek syntax, for example: «Нравомъ Аттикъ и Славяне Положителнаго оупотребляють вмѣсто разсудителнаго: яко, Блго есть оуповати на Гсда / нежели оуповати на члка; и проч» (Smotrytsky).

M. Smotrytsky's syntax complements the morphology. In the section «Ω сочиненіи НарѣчіА», which is related to the noun and verb («НарѣчіА примещутъсА Именем / Глаголомъ» (Smotrytsky), the researcher notes that adverbs кромѣ, развѣ, внѣ, впуत्रь, свѣне, близь, далече, окресть, вмѣсто, прежде, послѣди, даже до, ѡтай, паче, противу та ін., «предлогъ свойство имущаА» (Smotrytsky), are used with the genitive case: чрез та сквозѣ «Винителному предидуть: яко, чрез мене / през мене: и / сквозѣ иглено оухо» (Smotrytsky).

M. Smotrytsky supported and developed the scientific ideas of his teachers: A. Arno and K. Lanslow, M. Grek, I. Fedorov, L. Zyzania, and others. By proposing rules for the formation of word combinations with the connection of coordination and control, the scientist laid the foundations for the study of word forms in word combinations.

The scientific achievements of I. Uzhevych are also important. He described his research in «Граматиці». There are two known manuscripts of this work – the Parisian, «Граматыка словенская, написана през Іоанна Ужевича слованина славної Академіи паризской въ теології студента въ Парижу» (1643), і арраський, «Граматыка словенская. Зложена и написана трудомъ и прилежаніем Іоанна Ужевича словянина» (1645).

The scientific significance of I. Uzhevych's «Граматиці» is emphasized by the fact that the theoretical provisions, explanations, rules are given in Latin, and the illustrative material – in the Old Ukrainian language, is in Cyrillic, the third part of «Grammar» – «Syntax»; I. Uzhevich explores the syntactic constructions formed on the basis of coordination and management. The author clearly formulated the rule of n the third part of «Grammar» – «Syntax»; I. Uzhevich explores the syntactic constructions formed on the basis of coordination and management. I. Uzhevych analyzed the attributive constructions of the noun and emphasized the use of the

genitive case, which emphasizes the meaning of possessiveness in these phrases: *здоровость тѣла; слепота ѡчей, сѹптелность довтопнѹ*. However, if there is an affiliation between two nouns, then one of them, as is often the case with the Slavs, turns into an adjective, such as: «*корона кролевѣскаѧ, а не корона крола*, if you do not want to add an adjective to the noun in the genitive case, for example: *корона крола перѣскаго*» (Uzhevich). The scholar also explored syntactic constructions based on the control relationship, cf. : «Many nouns and adjectives control the genitive case on the sign of approval or condemnation, eg: *по(л)ный цнѡты, годный заплаты, пилный набожѣнства, виненъ смерти, прожѣнъ добрыхъ ѹчинковъ...* Adjectives for the definition of measurement require a possessive case with the preposition *on*, eg: long field for two miles... Many common nouns require mainly the instrumental case for a sign of praise or condemnation, eg: *панѣ повагою, калека достатком, Геркулесѣ силою, забойца ѹмысломъ*» (Uzhevich).

A separate paragraph in I. Uzhevych's «Grammar» «Remarks» that should be made to pronouns» is devoted to the study of the compatibility of Slavic pronouns. The scientist notes that possessive pronouns *свой, своѧ, свое* and the inverse pronoun *itself, itself* are combined with all persons, in contrast to the Latin pronouns,.. «...я маю своего пана; ты маеш своего ѡтца; ѡнѣ покорнымъ естѣ своему старшому; я буду собѣ ѡрати; ты собѣ сѣшѣ; вы себе вымовляете» (Uzhevich).

The author revealed the peculiarities of verb compatibility in the paragraphs «Syntax of verbs» and «Appendix». I. Uzhevych offered some of his observations: «Most active verbs are combined with the possessive case of nouns, for example: *ѡблеглѣ мѣсто, забилѣ звѣра стрелець...* Active verbs, which in Latin control two possessive cases, namely persons and things, in Slavs require the genitive case of things, for example: *ѹчѹ тебѣ кграмматыки*» (Uzhevich). He noted that most passive verbs are governed by the instrumental case of quality and instrument without a preposition, for example: «*учернилѣсѧ черниломъ*». However, I. Uzhevych emphasized that the «holy» (Old Slavic - ML) language, as well as Latin, usually uses a passive construction with a preposition: *Христосѣ крестисѧ ѡт Юанна во Іердани*»

(Uzhevich). The researcher described his arguments in the section «Construction of a verb in the passive state».

Analyzing syntactic constructions, I. Uzhevych took into account the scope of application. He considers prepositional compounds not peculiar to the Ukrainian language, as they can be used only in Church Slavonic texts.

In the section «On Time» I. Uzhevych explored syntactic constructions that express temporal relations. Such constructions can be both prepositional and prepositional. According to the author, among prepositional constructions temporal relations are expressed by compounds with genitive and instrumental cases, for example: «того часу і тымъ часомъ; той години і тоєю годиною» (Uzhevich). Prepositional constructions with a temporal meaning are formed by prepositions *въ* and *за*, for example: «в той часъ, за погоды пожалуй жито, за цесара Нерона христіане были пренаслѣдовани» (Uzhevich). Thus, I. Uzhevych defined phrases as a means of transmitting temporal meanings in the Ukrainian language.

The section «Syntax of localities» is devoted to the peculiarities of the use of proper names of cities, villages, states, provinces, etc.: «...завжди треба вживати з прийменником, коли позначається спокійний стан на місці і коли відбувається рух до місця, з місця, через місце: кроль єсть в Парыжу, купцы єдут до Парижа, прислано ми листъ з Парижа» (Uzhevich).

The section «Managing prepositions» describes in detail the syntactic functions of prepositions. I. Uzhevych's observations on the grammar of the Ukrainian language allowed us to draw the following conclusions: for the most part prepositions are fixed in use by certain cases: «Prepositions with their cases are used as follows: *иду до пана, богъ єсть в нѣбѣ, и на земли*. So, you will find their inherent cases in the parts of speech where each [preposition] belongs to its own case». However, the scientist also noted exceptions, in particular: «Some prepositions with similar meanings differ in cases, for example: *до* and *кү* or *к* – *до*. After all, *до* controls the genitive case, and *кү* or *к* requires a dative, eg: *до бога, кү б(о)гү*» (Uzhevich). Analyzing the functional features of prepositions, I. Uzhevich noticed the case-preposition constructions with other prepositions (*предъ, за, по, в, при* etc).

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

Uzhevych drew attention to syntactic constructions, which in modern linguo-Ukrainian studies are interpreted as syntactically inarticulate phrases. In particular, in the paragraph «On numerals» he described the quantitative and noun phrases: «Slavs keep count of objects up to the number five in the nominative case, and starting with five in the whole subsequent account, the calculated object is placed in the genitive case. For example: *единъ вошь, два вошы, три козлы, чтыри гроши*, but from five onwards the generic subject is used, e.g.: *пять воловь, а не пять вошы, шесть жолнѣровъ, а не шесть жо(л)нѣре*» (Uzhevich). The scientist also pointed out the peculiarities of the combination of words of another type of syntactically inarticulate phrases, in particular, such as a tall man.

I. Uzhevych emphasized that in such compounds «the noun controls the genitive case», eg.: I. Uzhevych emphasized that in such compounds «the noun controls the genitive case», eg.: *чловець великого розуму, вошь великихъ роговь, птакъ вдіачного голосу* (Uzhevich).

Thus, I. Uzhevych's «Grammar», especially the third part of «Syntax», laid the foundations of the theory of word combination in particular and the theory of phrases in general. Peculiarities of constructing phrases on the basis of subordinate adverbs of coordination and control made it possible for linguists of the later period to determine the forms of expression of dependent words in different syntactic constructions.

The scientific ideas of linguists of the end of the XIX–beginning of the XX century, presented in the works of D. Kyslytsia, V. Simovych, S. Smal-Stotsky and F. Gartner, A. Pashkivsky, M. Perehynets, S. Smerechynsky, M. Tymchenko and others are important for the theory of word combinations. The doctrine of the phrase was supplemented by a description of the forms of the contractual relationship between words and the peculiarities of the manifestation of singular and prepositional-singular forms.

Linguists used commonly used terms to nominate types of contract. Thus, V. Simovych, S. Smal-Stotsky and F. Gartner used the term agreement on the connection of coordination. In «Grammar» V. Simovych only briefly mentions the connection between agreement and consent: «An adjective adverb, if it is expressed by

an adjective or other part of speech that resembles an adjective, is suitable with the name to which it belongs, in number, genus and case» (Simovich 1919, p. 387).

Describing the agreement, the same opinion about this type of contract is held by S. Smal-Stotsky and F. Gartner. The authors of the «Grammar of the Russian language» additionally considered coordination within the framework of the agreement: «Се, що висказуємо про особу або річ, або що прикладаємо як прикмету, т. зн. присудок і придаток прикметниковий, стараємося в мові, скільки мога, вже самим добором форм з належним підметом або іменником так сполучити, аби з того було видно, що вони тісно до себе належать: ми згоджуємо, як то кажуть, присудок і придаток прикметниковий з підметом або іменником. Оттак вибираємо змежи форм: великий, -а, -е, -і тоту форму, що добре стосується до тої річи, якій приписуємо прикмету великості: великий чоловік, велика жінка, велике село, великі хати» (Smal-Stotsky, F. Gartner 1914, p. 111).

Researcher D. Kyslytsia widely approached the question of word combination. He noted that «words in a sentence are linked in meaning so that they can all be broken down into pairs. In a pair, one word depends on another, so one of them is called superordinate, and the other – contracted (dependent)» (Kislytsia 1966, p. 7). The scientist identifies such features of phrases as isolation from the sentence and the subordinate proverbial connection between the components. The author of the work does not use the term phrase. D. Kyslytsia calls three types of word connections in phrases consent, control and adjective, offering his explanations: The dependence of the case of the contracted word on the meaning of the contracted is called control (I write with a pencil, read a book). Dependence only in meaning, when there is neither consent nor control, is called adherence (to fight hard, long forgotten)» (Kislytsia 1966, p. 7–8).

In the work «Essays on Ukrainian syntax» S. Smerechynsky described the syntactic system of the Ukrainian language, in particular the specifics of the formation and stylistic use of predicative constructions of different structures. The author does not use the term phrase, but analyzed the stylistic potentials of some phrase units. The scientist paid special attention to prepositional constructions with prepositions *on*,

through, under, over, about, in (in), circle, against, etc. S. Smerechynsky describes in detail the semantics of noun-prepositional combinations based on a large amount of factual material. Thus, he singled out certain semantic manifestations of constructions with a preposition about: «1) для кого, для чого, задля, на яку мету, для якої мети, призначення певної речі на певний час; 2) за що, з причини чого, через що; 3) як на кого, як на що» (Smerechynsky 1932, p. 52–53).

S. Smerechynsky analyzed some types of syntactically inarticulate phrases, in particular quantitative nouns. He devoted a separate section to the study of numeral constructions. The scientist compared the compounds of spoken language with literary variants and equivalents in other languages, including Russian. The conclusions made by the linguist have considerable scientific weight: in the Ukrainian language the vernacular forms considerably prevail; they are extremely diverse. In particular: «The Ukrainian language widely (not only for nouns-names of persons, animals, things, etc.) uses the numerals of collectives: *two, both, both, both, both, three, four, five..., eleven, thirteen..., twenty... , thirty..., thirty-four, even thirty-four, fifty, etc.*, as in conjunctions with the names of adults of both genera, as well as with the names of animals and things. Collective numerals in the Ukrainian language are much more than in Russian» (Smerechynsky 1932, p. 107).

E. Tymchenko devoted a number of his scientific investigations to the question of the syntax of cases. These are the following works: «Functions of the genitive in the South Russian language area», «Nominative and dative in the Ukrainian language» (1925), «Vocative and instrumental in the Ukrainian language» (1926), «Accusative in the Ukrainian language» (1928). Peculiarities of control as a subordinate proverbial connection of words in a phrase, described by E. Tymchenko, became a significant contribution to the theory of phrase. The scientific significance of his works is confirmed by a large number of comparative constructions from different Slavic languages – Russian, Polish, Serbian, etc.) to the examples of Ukrainian case forms. The researcher suggested possible syntactic parallels to the given examples in the Ukrainian language or its dialects. Eg: *Чужому лихові не смійся* (noun in the form of a dative) – *З чужої біди не смійся* (noun in the form of a genitive with a preposition

with). In the work «Vocative and instrumental in the Ukrainian language» E. Tymchenko explored the connections of nouns in the form of instrumental with adverbs. Even today, linguists rarely pay attention to such syntactic constructions. E. Tymchenko notes: «In adverbs we do not find instrumentals often, and in fact in those that come from the corresponding adjectives, for example: *широко, вузько, тісно, високо, повно; Ї-а складім же і (пшеницю) сподом широко*» (Tymchenko 1926, p. 92).

The works of linguists in subsequent years, in particular A. Pashkivsky, M. Perehinets and others, showed interest in such issues as syntactic connections, the meaning of syntactic forms, the meaning of cases.

In scientific research «The nature of syntactic relations and syntactic forms», its author, M. Pereginets, explored the nature of syntactic relations between members of the sentence. The scientist determined that the connections between words in a sentence structure can be one-sided and two-sided, mutual and non-reciprocal, equal and unequal, obligatory and free, dense and weak. It is worth noting that the scientist consistently uses the term phrase. M. Pereginets emphasized: «The task of syntax is not only to study the formal and grammatical side of certain phrases or sentences, but also the meaning, so to speak, the collective meaning of a phrase or sentence» (Pereginets 1928, p. 42).

Systematic study of word combinations as a concrete syntactic unit

The systematic study of a word combination is connected with the determination of the status of a word combination in the syntactic system of the language, its features and functions, structural and semantic classifications of word combination structures.

One of the first approaches was to consider word combinations through the analysis of the etymological meaning of the term itself. These and other linguists qualified a word combination as any combination of full-meaning words, designed grammatically and in terms of content, regardless of form and purpose, improperly

identified with the phrase. Sentences were considered as one of the types of word-combined units.

O. Vostokov stressed that the task of syntax is to establish «rules according to which it is necessary to combine words in speech». According to the researcher, creating a theory of phrasing, it is worth solving the following important questions: 1) agreement of words and 2) use of cases, or management of words. He interprets the agreement broadly. By agreement, O. Vostokov also understood what linguists later identified as congruence. In the section on coordination, O. Vostokov presents the rules for using the infinitive with verbs and nouns with the meaning «beginning, continuation and termination of action, habits and habits, possibilities, necessity, assumptions and prohibitions of action. He examines the rules for using adverbs in the context of agreement: «When an adverb belongs to a personal verb, then it is combined with the nominative case, and when, in the form of an adverb, it is used with an indefinite form additional to an impersonal verb, then it is combined with the dative case, e.g.: *It is more convenient for them work while sitting*».

O. Vostokov devoted a separate section of the syntax of word combinations to management. The scientist interpreted control as «the use, required by some word, of a certain case in another word dependent on it». O. Vostokov investigated the specifics of prepositional and non-prepositional use of cases with verbs, nouns and other words, taking into account the interaction of lexical meanings and syntactic relationships of words. V. Vynogradov, as a researcher of the scientific heritage of O. Vostokov, emphasized that the scientist's approach to the problems of the syntax of prepositional phrases also has «great methodological value» for current researchers of the syntax of the Ukrainian language.

P. Kovaliv emphasized the task of syntax, according to the author - syntax, and the place of word combinations in it: «When morphology studies the forms of individual words, syntax studies the forms of word combinations, the forms of language. And since the unit of language that expresses an opinion is a sentence, then syntax studies exclusively the sentence, reveals the laws of its construction, the laws

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

of the connection of words in a sentence; reveals content conditioning, the meaning of each form of connection separately, as the discovery of some finished thought».

P. Fortunatov qualifies a word combination as «such a whole in terms of meaning that is formed by combining one complete word with another complete word, be it the expression of a whole psychological judgment, or the expression of its part». The researcher defines a sentence as one of the types of word combinations, explaining the specificity of the semantic-grammatical relationship between its components: «In any word combination, two parts differ in meaning: dependent, non-independent, and independent, independent, precisely the subject of thought in one of these two parts is indicated in the phrase as being in a certain relation to the subject of thought in the second part of the phrase». P. Fortunatov offers his nominations of word combinations: grammatical or grammatically disarticulated, that is, those that have grammatical parts; ungrammatical or grammatically unarticulated, those in which «the relation of one subject of thought to another is not marked by language forms». Grammatical phrases are confirmed with examples such as a bird flies, good weather, a member of the corps, and non-grammatical phrases – *Pushkin is a poet*; NN – pupil of the corps; *It's cold today*.

O. Peshkovsky interprets the word combination extensively. He considers a phrase to be two words or a series of words united in speech and thought. The section of grammar that studies word combinations is called syntax by O. Peshkovsky. If we follow the position of O. Peshkovsky, then word combinations can combine subjunctive constructions, consecutive series, predicative units, a combination of full and incomplete words, as well as a combination of two or even several) sentences. The linguist names word *order, rhythm, melody*, and the nature of connections between words among the features of word combinations. We agree with the researcher that the nature of connections between words is an important feature of a word combination. Sometimes the order of words can be considered as a feature of a word combination. This opinion can be confirmed by examples such as a white dress, a cheerful guy. If you change the order of words in the above or similar noun-adjective constructions,

then you can talk about a sentence, not a phrase. Other signs have more to do with sentences than with phrases.

The German scientist J. Ries is considered to be the founder of the doctrine of word combinations in Western European linguistics. According to the researcher, the sentence does not meet the requirements of formal analysis, so the subject, that is, the «hero», of the syntax should be considered the phrase. *Sound – word – word combination* – these are the main objects of grammar, according to J. Ries. J. Ries includes all types of syntactic units, starting from the combination of two words and ending with a complex sentence. Of course, this term is «all-encompassing», and it is applied to «all syntactic constructions, both those that form a sentence and those that do not».

The researcher introduces the concept of a verbal group, considering it to be the equivalent of a single word. J. Ries singles out the main characteristics of verbal groups: a) a verbal group is not an independent syntactic formation; b) it represents unity within a more complex construction

J. Ries distinguishes three categories of verbal groups in the German language: 1) weak or loose (brother and sister); 2) «tight», or dense (high mountain, mountain top, fast running); 3) «semi-tight» or «semi-free» (*Petro, my friend's brother*). The basis of selection is the nature of relations and connections between members of verbal groups. Among the selected word groups, only «close» or «dense» correspond to word combinations in the traditional sense of the term.

Y. Ries raised a number of important issues: 1) the need to study not only the form and meaning of the elements of a word combination, but also the form and functions of the entire construction as a complex syntactic formation; 2) lack of conditioning of the general syntactic features of the word combination by its position in the sentence; 3) stylistic coloring of the phrase; 4) the frequency of use of certain phrases (the scientist paid special attention to this aspect of his theory, applying statistical methods in his research). Unfortunately, he could not find answers to these questions. Their consideration was continued by linguists in later scientific explorations.

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

O. Shakhmatov's thoughts on word combinations are interesting. He considered a word combination to be «such a combination of words that forms a grammatical unity, marked by the dependence of one of these words on others». The scientist included phrases and sentences, but called them complete phrases. In his opinion, finished word combinations differed from unfinished ones: «from the side of form, verbal shell, it consists in the presence of intonation, and from the side of meaning – in accordance with the finished unit of thinking divides unfinished word combinations into independent ones: with a stem word in an independent form, for example, the subject of a two-syllable sentence or the main member of a one-syllable sentence – and dependent ones: with a stem word in a dependent form borrowed from another word combination. He explained using the example of the sentence *The lower part of her face, not hidden by the lace of the mask, was delicate, almost like a baby's*. The researcher singled out independent phrases: *lower part (her) (face)*, *part (her) face*, *lower part (her) (face) is not hidden by lace*. The rationale is that independent word combinations spread the word *part*, which is independent in its form. O. Shakhmatov singled out the following dependent phrases: *not hidden by laces*, *the laces of the mask*, *her face, was gentle*.

While studying word combinations, O. Shakhmatov singled out indecomposable, according to modern terminology – syntactically non-segmented word-combinations. Decomposition is explained as «determining the mutual relations of the components of a word combination». If such a decomposition is not possible for some phrases, then we are talking about syntactically unarticulated phrases.

For the first time V. Vinogradov proposed an analysis of the phrase taking into account the partial linguistic affiliation of the core component. In phrase theory, this is a well-known classification by morphological expression of the main word. The scientist noted: «A phrase is usually formed on the basis of a word that belongs to a particular part of speech, in accordance with the rules of compatibility of this word with other words» (Vinogradov 1954a, p. 6). V. Vinogradov emphasized that the rules of word formation primarily «follow from the morphological properties of different

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

parts of speech with their inherent forms and categories» (Ibid). The researcher identified the following types of phrases: nouns (nouns and adjectives), verbs and adverbs (or adverbs).

According to the structure, V. Vinogradov singled out simple and complex phrases. In his view, simple ones are «syntactically organized and semantically integral compounds of two full words, which express a single complex meaning and are able to denote an object, action, quality, etc"» (Ibid., p. 10]. Complex phrases are «the product of the spread of a simple phrase» (Vinogradov 1954a, p. 11).

M. Prokopovych proposed a perfect quantitative and structural classification of phrases. And today this classification has scientific weight in linguistics. The scientist identified simple and complex phrases. In his opinion, simple always consists of two components, and complex - those that contain three or more full words. He divides all complex phrases into three types:

1) the phrase of the structure «a simple phrase plus a separate word dependent on it», cf .: *widely known in the city, always ready for battle, a beautiful lamp with a lampshade, etc.; characteristic features of complex phrases of this group are as follows:*

a) a word that spreads a simple phrase, clarifies the latter and relates to its content as a whole;

b) the possibility of using a dependent word is determined by the main word of the distributed simple phrase; the distributed dependent is connected with it grammatically;

c) a dependent word that spreads a simple phrase, and a dependent word that is part of the latter, neither in content nor grammatically related to each other;

d) in this regard, in complex phrases, options for grouping components are possible; e) such complex phrases, in their essence, are always paired: they are based on the model of a simple, two-word phrase;

2) a phrase of the structure «a taproot word plus a simple phrase dependent on it», cf .: *worthy of a better fate, unusual for the beginning of spring, a person with a*

pale face, etc .; the following characteristic features of complex phrases of this group are allocated:

a) as a dependent component that distributes the core word, not a single word form is used here, but a simple phrase;

b) the dependent word in a simple phrase is grammatically and with the content is due with the main token of only this simple phrase; only through it and in its composition it is connected with the core component of the whole complex phrase;

c) in this regard, the options for grouping the components are impossible;

d) at the same time, like the phrases of the first group, complex compounds of the second kind are always even in the sense that the basis of their construction is always a model of a simple two-word phrase;

3) a phrase of the structure «rod word plus two (or three) dependent words that are not related to each other and do not form a phrase», cf .: *put a cartridge in a gun*, *hammer a nail into the wall* and so on (Prokopovich 66, p. 65–71).

A. Zagnitko classifies phrases according to different features: 1) by semantic-syntactic relations (attributive, subjective, object, circumstantial and complete phrases); 2) by morphological expression of the main word (verb, noun, adverb); 3) the degree of fusion of components (free, syntactically related, phraseologically related phrases); 4) by structure (simple and complex phrases) (Zagnitko 2011, p. 393–408).

The study of the representatives of the formal-grammatical approach to the processing of phrases made it possible to create a doctrine of the forms of syntactic connection – *coordination*, *management* and *fit*.

Some comments on the specifics of the implementation of forms of syntactic connection can be found in the works of representatives of formal theories of compatibility, in particular the grammar of direct components (BS), especially L. Bloomfield. According to the scientist, BS is a structural unit (shade) of a sentence, consisting of smaller and more closely related units (Bloomfield 1968, p. 202). L. Bloomfield uses the term group, which means a component not of one word, but of several words. Groups are classified by the top word in the group, its morphological expression: noun, adjective, prepositional, adverbial, verb groups, as well as sentences.

In his work «Language» L. Bloomfield defined the principles of choosing the form of the word – selection. The researcher notes that in the syntax of most languages «taxems (minimum units of grammatical form - ML) of selection play an important role; the syntax is mainly reduced to the definition of these taxa – to the statement, for example, under what circumstances (with what accompanying forms, and if these forms remain unchanged, with what difference in meaning) numerous formal classes (verbs... or nouns in the dative or in the accusative case, etc.) appear in syntactic constructions» (Ibid.).

Analyzing the taxa of selection, he describes the specifics of constructing «"ree forms» (phrases – ML) based on the links of coordination and management. L. Bloomfield uses the concept of self-agreement (concord or congruence). In English, it is represented, for example, by the coordination of the forms this, that, these, those with the noun form denoted by them (Bloomfield 1968, p. 204). In other cases, «the selection taxems is related to the syntactic position of the form» [Ibid., p. 205]. For example: «“n English they say *I know* – *я знаю*, but *watch me* – *стережи мене*, *beside me* – *поруч зі мною*. The choice between the forms *I* – *Я* (*he* – *він*, *she* – *вона*, *they* – *вони*, *we* – *ми*) and *that me* (*him* – *його*, *her* – *її*, *them* – *їх*, *us* – *нас*) depends on the position of the form: the first class of forms (etc.) typical for the position of the actor, the second – for the position of the application in the construction action – the object of action (*watch me*) or for the position of the circumstance in the circumstantial construction (*beside me*)» (Ibid). «This type of selection is called control; the accompanying form (*know*, *watch*, *beside*) is said to control or demand the chosen form» (Ibid.).

Observations about phrases with the connection of coordination and management can be found in the works of other scientists, including O. Espersen, J. Lyons and others.

In his work «Philosophy of Grammar» O. Espersen devoted a separate paragraph "Subordination" to the analysis of the contractual relationship in word combinations. He considers word combinations to be such formations in which “one of the words is of primary importance, and the others join it as subordinate words” (Espersen 1958,

p. 107). The author commented: «The main word is defined (specified, modified) by another word, which can also be defined (specified, modified) by some third word, etc.». The scientist proposed two new terms: junction and nexus. O. Espersen interprets the first type of subordination as a function, represented by phrases, eg: extremely hot weather, poor widow and others, and the second type of subordination nexus is represented by sentence structures, eg: dog barks and others. O. Espersen called the words attached to the primary words in the phrase adjuncts. He singled out the most important of them - restrictive or qualifying adjuncts (Ibid., p. 122). Analyzed the function of adjuncts: limiting the primary word, ie limiting the number of objects for which it can be used. Restrictive adjuncts are used to specialize and clarify, for example, the word red in conjunction with red rose restricts the use of the word rose to one species or group; it specializes and identifies the rose, excluding roses of other colors. The researcher analyzes phrases with restrictive adjuncts, which are expressed by adjectives, pronouns, nouns in the form of the genitive case.

O. Espersen calls another type of adjuncts non-restrictive (decorative, insert). The functions of non-restrictive adjuncts are explained by the example of the sentence *My dear little Ann! Люба маленька Анна!* The researcher explains the peculiarities of the use of adjunct: it is used not to distinguish from several Annas the Anna in question, but to characterize it. O. Espersen comments that the use of non-restrictive adjuncts «is usually sensual or even sentimental, while restrictive adjuncts are always only intellectual» (Espersen 1958, p. 125).

In labor «Introduction to Theoretical Linguistics'», J. Lyons nominates a concord (or agreement) that most obviously relates to the notion of contextual connection (Lyons). The linguist emphasizes that in many languages, including French, Italian, German, Spanish, Russian, Latin, and others, the components of the syntactic construction may be consistent or consistent «with respect to such features as *gender, number, cases, etc.*» (Lyons). He confirms his reasoning with examples from the French language: combinations of an adjective with the noun *un livre intéressant* an interesting book, *des pièces intéressantes* interesting plays, etc. J. Lyons emphasizes that English is generally uncoordinated, because within noun groups only indicative

pronouns agree with nouns, eg: *this book ця книга, these books ці книги*, etc. The researcher notes that coordination must be distinguished from management (government or reaction). Control is explained as the ability of a verb to control a certain participle: dependent members of a syntactic construction are not characterized by the same category: instead, the main member defines the corresponding category, eg, cases, of the dependent member (Lyons).

The forms of syntactic connection of words have been thoroughly studied in the works of linguists of the later period, in particular O. Melnychuk, T. Moloshna, G. Udovychenko, V. Beloshapkova, I. Vykhoivanets, A. Zagnitko, K. Shulzhuk and others. V. Beloshapkova and A. Zagnitko proposed new differential features of forms of syntactic connection: predictability / unpredictability, obligatory / optional. Predictability / unpredictability makes it possible to distinguish the implementation of the dependent word form on the basis of its clear definiteness or uncertainty, because «... predictability is focused on the formal delineation of the dependent form, mandatory / optional focused on the semantic interdependence of the main, dependent and dependent» (Белощапк, p. 398).

The formal-grammatical approach to phrases makes it possible to take into account different visions of their formal structure. It is worth noting that scholars consider subordinate and congruent phrases. This approach contributed to the crystallization of phrase theory.

V. Vynogradov was the first to propose an analysis of word combinations taking into account the partial linguistic affiliation of the main component. In the theory of phrasing, this is a well-known classification based on the morphological expression of the main word. The scientist noted: «A phrase is usually formed on the basis of a word that belongs to one or another part of the language, in accordance with the rules for combining this word with other words» (Vynogradov 1954a, p. 6). V. Vynogradov stressed that the rules for creating word combinations primarily «arise from the morphological properties of various parts of speech with the forms and categories inherent in each of them» (Ibid.). The researcher singled out the following types of word combinations: nominative (substantive and adjectival), adverbial (or adverbial).

V. Vynogradov distinguished simple and complex word combinations according to their structure. In his opinion, simple words are «syntactically organized and semantically complete combinations of two full-meaning words that express a single complex meaning and are capable of denoting an object, action, quality, etc.» (Ibid., p. 10). Complex word combinations are «the product of the spread of a simple word combination» (Vynogradov 1954a, p. 11).

M. Prokopovich proposed a perfect quantitative and structural classification of word combinations. And today this classification has scientific weight in linguistics. The scientist singled out simple and complex word combinations. In his opinion, simple words always consist of two components, and complex words contain three or more full words. He divides all complex phrases into three types:

1) word combination of the structure «a simple word combination plus a separate word dependent on it», cf.: *widely known in the city, always ready for battle, a beautiful lamp with a lampshade*, etc.; The characteristic features of complex phrases of this group are: a) a word that expands a simple phrase, clarifies the latter and refers to its content as a whole; b) the possibility of using a dependent word is determined by the main word of a distributed simple phrase; the extended dependent is grammatically related to it; c) the dependent word that spreads the simple word combination and the dependent word that is part of the latter are not related to each other either in content or grammar; d) in this connection, options for grouping components in complex word combinations are possible; e) such complex word combinations are always paired in their essence: they are built according to the model of a simple, two-word word combination;

2) word combination of the structure «the main word plus a simple word combination dependent on it» cf.: *worthy of a better fate, unusual for the beginning of spring, a person with a pale face*, etc.; the following characteristic features of complex word combinations of this group are highlighted: a) as a dependent component that lengthens the root word, a simple word combination is used here, and not a separate word form; b) the dependent word in a simple phrase is grammatically and semantically related to the main lexeme of only this simple phrase; only through it and in its

composition is it connected with the core component of the entire complex word combination; c) in this connection, options for grouping components are not possible; d) at the same time, like the word combinations of the first group, complex compounds of the second variety are always paired in the sense that their construction is always built according to the model of a simple two-word word combination;

3) a word combination of the structure «a stem word plus two (three) dependent words that are not related to each other and do not form a word combination», cf.: *insert a cartridge into a gun, drive a nail into a wall with a hammer*, etc. (Prokopovich 1966, p. 65–71).

A. Zagnitko classifies word combinations according to various features: 1) according to semantic and syntactic relations (attributive, subject, object, circumstantial and complete word combinations); 2) by the morphological expression of the main word (verb, noun, adverbial inflections); 3) by the degree of fusion of components (free, syntactically connected, phraseologically connected phrases); 4) by structure (simple and complex word combinations) (Zagnitko 2011, p. 393–408).

The study of representatives of the formal-grammatical approach to the processing of word combinations made it possible to create a doctrine about the forms of syntactic communication - agreement, management and agreement.

Separate comments on the specifics of the implementation of forms of syntactic connection can be found in the works of representatives of formal theories of conjunctivity, in particular the grammar of immediate constituents (IM), especially L. Bloomfield. According to the scientist, BS are structural units (shades) of sentences consisting of smaller and more closely related units (Bloomfield 1968, p. 2002). L. Bloomfield uses the term group, by which he understands a component not from one word, but from several words. Groups are classified by the top word in the group, its morphological expression: noun, adjective, preposition, adverb, verb group, and sentences. In his work «Language» L. Bloomfield defined the principles of choosing the form of a word – highlighting. The researcher notes that in the syntax of most languages, «taxemes (minimum units of grammatical form – ML) of selection play an important role; syntax is reduced mainly to the definition of these taxa – to finding out,

for example, under what circumstances (with what accompanying forms, and if these forms remain unchanged, then with what difference in meaning) numerous formal classes (verbs... or nouns in the dative or accusative cases, etc.) appear in syntactic constructions» (Ibid). Analyzing the taxemes of selection, he describes the specifics of building «free forms» (phrase — M.L.) on the basis of coordination and control relationships. L. Bloomfield uses the concept of proper agreement (concord or congruence). In English, it is represented, for example, by comparing the forms *this*, *that*, *these*, *those* with the substantive form indicated by them (Bloomfield 1968, p. 204). In other cases, «the selection taxeme is connected with the syntactic position of the form» (Ibid., p. 205). For example: «In English they say *I know*, but look at me, next to me». The choice between the forms *I I* (*he he, she she, they they, we we*) and *me* (*him his, her her, them their, us us*) depends on the position of the form: the first class of forms (*I*, etc.) characteristic for the position of the actor, the second – for the position of the appendix in the construction of the action – the object of the action (*watch me*) or for the position of the circumstance in the circumstantial construction (*near me*)» (Ibid). «This kind of selection is called management; the accompanying form (*know*, *observe*, *nearby*) is said to control one or another chosen form or require it» (Ibid).

Observations on word combinations with the connection of agreement and management can be found in the works of other scientists, in particular O. Jespersen, J. Lyons and others.

In his work «Philosophy of Grammar», O. Jespersen devoted a separate paragraph «Subordination» to the analysis of subordination in word combinations. He considers word combinations to be such formations in which «one of the words has the main meaning, and others join it as subordinate words» (Espersen 1958, p. 107) The author noted: «The main word is defined (specified, modified) by another word, which can also be defined (specified, modified) by some third word, etc.» (Ibid). The scientist proposed two new terms: junction and nexus. O. Jespersen interprets the first type of subordinating conjunction as represented by phrases, e.g.: *extremely hot weather, poor widow, etc.*, and the second type of subordinating conjunction is represented by

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

sentence structures, e.g.: *the dog barks*, etc. O. Jespersen called the words attached to the primary words in the phrase adjuncts. He singled out the most important of them – limiting or qualifying additions (Ibid., p. 122). I have analyzed the function of adjuncts: the limitation of the main word, that is, the limitation of the number of objects for which it can be used. Restrictive suffixes are used for specialization and clarification, for example, the word *red* in the combination *red rose* limits the use of the word *rose* to one species or group; it specializes and defines a rose to the exclusion of roses of other colors. The researcher analyzes word combinations with restrictive adverbs expressed by adjectives, pronouns, and nouns in the genitive case.

O. Jespersen calls another type of applications non-restrictive (decorative, insert). The functions of non-restrictive adjuncts are explained on the example of the sentence *My dear little Ann! Dear little Anna!* The researcher explains the peculiarities of using the application: it is used not to single out the Anna in question from among several Annas, and in order to characterize it. O. Espersen comments that the use of non-restrictive adjuncts «usually has a sensual or even sentimental character, while restrictive adjuncts are always only intellectual» (Espersen 1958, p. 125).

In the work «Introduction to Theoretical Linguistics», J. Lyons puts forward agreement (concord or agreement) as a phenomenon that «most obviously relates to the concept of contextual connectivity» (Lyons). The linguist points out that in many languages, including French, Italian, German, Spanish, Russian, Latin, and others, the components of syntactic structure can be aligned or aligned «on such features as gender, number, case, etc.» (Lyons). He confirms his reasoning with examples from the French language: compounds of an adjective with a noun *un livre intéressant*, *an interesting book*, *des pièces intéressantes interesting plays*, etc. J. Lyons emphasizes that the English language is mostly not characterized by consistency, since in within the group of nouns, only demonstrative pronouns agree with nouns, e.g.: *this book*, *these books*, etc. The researcher notes that coordination should be distinguished from management (government or rection). Management is explained as the ability of a verb to manage a certain case of application: «the difference between management and agreement is that, in agreement, two or more words change according to the same order,

such as number or gender, and the control implies that the main and dependent members of the syntactic construction are not characterized by the same category: instead, the main member specifies the corresponding category, for example, case, dependent article» (Lyons).

Forms of syntactic connection of words were thoroughly investigated in the works of linguists of the later period, in particular O. Melnychuk, T. Moloshnaya, G. Udovichenko, V. Beloshapkova, A. Zagnitko, K. Shulzhuk et al. V. Beloshapkova and A. Zagnitko proposed new differential signs of forms of syntactic connection: predictability / unpredictability, obligation / non-obligation. Predictability / unpredictability makes it possible to distinguish the implementation of a dependent word form by its clear definiteness or uncertainty, since «...predictability is focused on the formal delineation of the dependent form, obligation / optionality – on semantics, interdependence of the main and dependent words» (Zagnitko 2011, p. 398).

The formal-grammatical approach to word combinations makes it possible to take into account different views on their formal structure. It is worth noting that scientists consider subjunctive and conjunctive phrases. This approach contributed to the crystallization of the theory of word combinations.

Semantic-syntactic approach to word processing

The traditional understanding of the word combination continued to cause constant debate among linguists. In parallel with the formal-grammatical approach, another vision was formed – the semantic-syntactic one.

The semantic-syntactic approach to the study of collocations denies one of the main points of V. Vinogradov's theory about the similarity of collocated and sentence units.

In the middle of the XX century V. Sukhotin defended the sentence to the rank of the leading organizational unit of speech. The scientist qualified the word combination as «a minimal grammatical and semantic unity in the structure of the sentence, reflecting the connections of the phenomena of real reality» (Sukhotin 1950, p. 175). V. Sukhotin believed that the word combination does not exist to the sentence: «The word combination is a real syntactic unit of speech and forms a

special object of syntactic science, considered in close dependence on the semantics of the sentence» (Ibid).

The basis of the semantic interpretation of the word combination is found in the works of V. Goryany, O. Melnichuk and others. V. Goryany interprets a word combination as a historically fixed in the language lexico-syntactic unit, which is constructed according to the laws of a particular language and reflects the real connections between objects, phenomena of objective reality and is formed through a combination of those or other forms of words (Goryany 1968, p. 50–51). Such a syntactic unit exists in the language system potentially. Outside of speech, it is «a bare scheme, a structural model, filled in in speech with concrete lexical material» (Goryany 1967, p. 5).

The denotative aspect allows the word combination to be a bearer of attributive, object and circumstantial relations between the components, and the denotative aspect is the expression of the relationship between the two word forms, combined in one or another structural scheme. According to V. Goryanny, «the denotative side is the content (meaning) of the word combination, and the denotative side is the form of expression of this meaning» (Ibid). The researcher defined the internal form of the word combination as the relation between the components of the structural scheme of the syntactic construction, and the external – inherent in it as a unit of language.

Exploring the word combination, A. Melnichuk revealed the mechanism of formation of word constructions. In addition to groups having a permanent lexical composition, i.e. phraseological units, other lexico-syntactic complexes «are episodic unities, relevant only to those sentences on the basis of which they are created» (Melnichuk 1972b, p. 37], i.e., a word-unit. A. Melnichuk defined an important feature of the word combination – sequence of syntactic linking of the members of the word combination («all its members ... may be regarded as introduced into a sentence one by one one» (Ibid., p. 53). According to the linguist, it is this feature that will allow to limit the word combination from other syntactic constructions.

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

O. Melnichuk has thought through a method of analyzing word combinations in a sentence. According to the linguist, the analysis should begin with the maximum word combinations, which are equal in volume to a complex sentence. O. Melnichuk's method provides the following stages of phrase division: a) if a word combination covers a whole compound sentence, first of all, it should be divided into two simple ones; b) a word combination covering a simple two-syllable sentence (including as part of a compound one) is divided into a word combination subject and predicate, if there are dependent ones with both main members; c) if any member of a simple sentence is non-propositional, the partition goes between the subject and the predicate, but then only one lower level word combination and one word that does not have the features of a word combination are singled out; (d) If the subject or predicate has two or more minor terms that are directly dependent on them, then the specific subject and predicate word combinations may also be considered in abbreviated form – with the omission of one or more of the dependent terms, or several of them, up to the reduction of this compound The word combination to a simple two-member» (Melnichuk 1972, p. 111–112).

O. Melnichuk defined the practical importance of the syntactic analysis of a word combination. «Syntactic analysis of word combinations of a particular language», stresses the scientist, «is important for the general characteristic of its grammatical structure. It is the sphere of word combinations which contains the most indicative material for determining the specificity of syntactic structure of a particular language at the corresponding stage of its development and syntactic differences between separate, even the most closely related languages. In the syntactic structure of word combinations, differences are observed even between separate styles of the same language. At the same time, the syntactic analysis of word combinations as the units on which the structure of the sentence is based represents an important aspect of the syntactic analysis of the sentence» (Melnichuk 1972b, p. 38).

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

The semantic-syntactic approach to explaining collocations relies on the analysis of the connective properties of words, which is the basis of the valence theory.

The concept of valency is central to modern linguistics. The doctrine of verb valency was created by L. Tenier. At first it was applied to describe the surface syntactic relations of the verb. In his verbocentric theory of the sentence, the scholar compared the verb to an atom that has «hooks and can attract to itself a greater or lesser number of actants» (Tenier 1988).

The concept of valency is central to modern linguistics. The doctrine of verb valency was created by L. Tenier. At first it was applied to describe the surface syntactic relations of the verb. In his verbocentric theory of the sentence, the scholar compared the verb to an atom that has «hooks and can attract more or fewer actants to itself» (Tenier 1988).

The theory of valency is found in the scientific researches of V. Admoni, I. Andersch, I. Vikhovanetz, A. Zagnitko, O. Kasimova, S. Katsnelson, M. Stepanova, G. Helbig, etc. To date, the problem of the valence potencies of lexical units remains relevant.

L. Tenier noted that syntactic links (*connexions structurales*) are the main ones in a sentence, since they establish a relationship of dependence between words; each connection unites some higher element with a lower element (Teniere 1988, p. 44). The researcher calls the higher element subordinate (*régissant*) and the lower element subordinate (*subordonné*). If the subordinate element depends (*depend*) on the subordinate, then we can speak of an ascending syntactic relationship, and when the subordinate element controls (*regit*) the subordinate, then we are talking about a descending syntactic relationship (Tenier 1988, p. 62). Each subordinate element that has one or more subordinates forms a node (*nœud*). L. Tenier defines a node as a set consisting of a subordinating word and all those words that are directly or indirectly subordinate to it and which it somehow connects into one bundle (*Ibid.*, p. 67).

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

Linguists qualify valency as a syntactic potency «contained in the lexical sense of a word, that is, the ability to attach to itself another categorically ... definite full-valued word» (Tenier 1988, p. 45; Katznelson 1987, p. 20), the syntactic connection in a particular sentence is a realized valency.

In the theory of valence according to L. Tenier the verb is a carrier of valence properties. However, in the process of developing the theory of valence, linguists realized that other parts of speech can also be carriers of valence. So Y. Dolgov notes that «valency is a potential feature that all semantic linguistic units have» (Dolgov 1990, p. 47). O. Kasimova interprets valency as the connectivity of linguistic units (Kasimova 2003, p. 51). Any lexeme can be freely combined with a certain number of lexical units, that form the sum of its environments, i.e. the valency of a word implies the appearance of a certain list of lexical units with which it can be combined.

L. Tenier introduced the concepts of *actants* (obligatory components) and *cheeseconstants* (optional components). An elimination test can be used to distinguish between obligatory actants and facultative cheese constants. The essence of elimination is that «a member of a sentence is an obligatory actant when its elimination at the level of the surface structure violates the grammaticality of the sentence» (Stepanova, Helbig 1978, p. 179). For example, in the sentence *Біля каси... купив кілька карамельок* the elimination of the component *біля каси* does not violate the grammar of the sentence, but the elimination of the component *кілька карамельок* violates the grammaticality of the sentence and deprives it of its elementary content (*Біля каси купив*). Therefore, the component of *кілька карамельок* is an obligatory actant, and the component *біля каси* register is a sirconstant. According to V. Kasevych, actants and sirconstants «are practically equivalent to members of a sentence; through the concepts of actant and sirconstant it is possible to define the main members of the sentence, namely: the subject and the appendix are actants, the circumstances are sirconstants» (Kasevich). L. Tenier defines the definition as a special class of functional units. A characteristic feature

of the definitions is that if actants and sirconstants are directly subordinate to the verb, then the definitions – actants and sirconstants or each other.

Valency theory is part of dependency grammar. According to linguists, dependency grammar, «by treating the relations between two directly related components of a sentence as the dependence of one of them on the other ... reflects the hierarchical structure of the sentence» (Abramov 1985, p. 111–112). All relations in dependency grammar are regarded as contractual. The verb-particle, as well as in the theory of valency, is the top of the syntactic «tree».

The semantic-syntactic approach allowed us to create a typology of semantic-syntactic relations between the components of collocations (see the works of N. Valgina, I. Vikhovanets, A. Zagnitko, K. Shulzhuk, etc.). A. Zagnitko studied the meaning of the word combination and the asymmetry of form inherent in it, which is expressed in «the property of having several forms to express one meaning and simultaneously the ability of one form to realize several meanings» (Zagnitko 2011, p. 393). For example, The attributive meaning may be expressed in different forms: a) noun phrases with the dependent genitive case: *Дзвонять дзвони, грає музика – на площі **поява губернатора***; b) noun phrases with the dependent instrumental case: *Стоїть за два кроки перед ним чоловік: виголений, коротка **зачіска їжаком***; c) prepositional noun-noun phrases with a dependent initial case: *Але мрія **про еру щастя** – тільки мрія.* and other forms. In collocations with syncretic semantic-syntactic relations, one form can express several meanings, e.g: *Вистачить і книги професора Брауна* – object relations - *професор Браун* is the author *книги*.

The propositional nature of the word combination, its connection with the denotation of situations of surrounding reality are studied by representatives of the denotative approach (cf. the works of L. Stolyarova, L. Tesnier, C. Fillmore, etc.).

The denotative approach is related to case grammar, which describes the semantics of a sentence as a system of semantic valences. The meaning of the apex verb determines the cases or roles performed by the noun components. C. Fillmore, through his writings, contributed to the formation of case grammar. Looking at the

sentence, the linguist distinguishes the sentence (P), that is, the timeless «set of relations between verbs and names» and the modal complex (M), which includes negation, tense, mode and kind. The scholar further distinguishes descriptive sentences structured by the verb and their arguments. Arguments are explained through semantic functions (roles)-depth cases. Ch. Fillmore analyzes these functions on the basis of real-life situations reflected in language, «since the contents of the cases form a set of universal, perhaps innate concepts that identify certain types of judgments that humans are capable of making about events around them – judgments about things of such a nature as someone did, something happened to someone, something that underwent some change» (Fillmore 1981, p. 517). Ch. Fillmore identified six excellent functions for describing the English sentence: 1) agentiv – the name of the product of the action indicated by the verb – the truth; 2) instrumentalis, the case of naming the causal producer of the action or state denoted by the verb; 3) dative, the case of the being touched by the action or state denoted by the verb; 4) factive, the case of the object or creature arising from the action or state denoted by the verb; 5) locative, a case indicating the location or spatial orientation of the action or state denoted by the verb; 6) objective, a case of something denoted by a noun whose role in the action or state denoted by the verb is predetermined or determined directly by the semantics of the verb (Fillmore 1981, p. 517–518). The researcher noted that cases should not be identified with members of a sentence as units of a superficial structure. According to C. Fillmore, the «deep» character of the case lies in its semantic value.

Some linguists, in particular I. Menshikov, Y. Pletenetskaya, N. Romanets, L. Stolyarova and others investigated the word combination as a unit of small syntax. L. Stolyarova proposes to distinguish a small syntax from a large syntax; a combination of words deals with the subject of small syntax, and a sentence with a large syntax (Stolyarova 1984, p. 16). Small syntax is associated with the analysis of unbiased types of relationships, including the relationship of attributes between the subject and his mark (or action and his mark), the acceptance relationship in the feedback of adoption, etc. the concept of small syntax appeared in connection with the revision of the nominal concept of word-combinations, the expansion of their functions.

2.2 Podstawy teoretyczne badania zmienności terytorialnej prozody mowy angielskiej w Wielkiej Brytanii

2.2.1.1 Z historii powstawania i rozwoju dialektów brytyjskich

Dialekty słusznie nazywane są świadkami historii ludu, gdyż ich ewolucyjny rozwój jest ściśle związany z historią języka i ludu, bez znajomości których nie można zrozumieć współczesnych dialektów angielskich [113]. Proponujemy krótkie podsumowanie wcześniejszych stanów języka angielskiego, aby pokazać ciągłość współczesnych dialektów od starszych oraz wyjaśnić historię formowania się brytyjskich obszarów językowych.

Od VIII wieku p.n.e. do V wieku główną populacją Wysp Brytyjskich były celtyckie plemiona Brytyjczyków. Podczas podboju Wielkiej Brytanii przez Anglosasów Brytyjczycy zostali zepchnięci z powrotem do Walii i Szkocji. Większość potomków starożytnych Celtów mieszka obecnie w Walii, Szkocji, Irlandii Północnej, Kornwalii i na Wyspie Man. Uważa się, że język celtycki nie miał zauważalnego wpływu na staroangielski system dźwiękowy [114, s. 8].

Jednym z czynników, które znacząco wpłynęły na język angielski okresu staroangielskiego, był podbój skandynawski w IX wieku. Co stało się zauważalne później – w XII - XIII wieku, kiedy element skandynawski został zaadaptowany przez centralne dialekty angielskie. Rozmieszczenie nazw miejscowości skandynawskich w Wielkiej Brytanii wskazuje, że wpływy skandynawskie były najsilniejsze w Yorkshire, skandynawskiej Mercji i Anglii Wschodniej [114, s. 9]. We współczesnej dialektologii obszar ten nazywany jest obszarem wpływów skandynawskich (duńskich) [115].

Kolejnym decydującym wydarzeniem dla Anglii był jej podbój w połowie V wieku. Germańskie plemiona Angłów, Sasów, Jutów i Fryzów, które osiedliły się na południu kraju: Jutowie i Fryzowie zajęli południowo-wschodnią część wyspy (Kent, Isle-of-Wight i niewielki obszar współczesnego Southampton), Sasi osiedlili się w dolinie Tamizy (obszary ich osadnictwa dały nazwy współczesnym hrabstwom

Middlesex, Essex, Wessex i Sussex), Angowie – na wschodnim wybrzeżu, terytorium między Wash i rzeką Humber, a także na północ od Humber.

W kolejnym 200-letnim okresie, który w historii Anglii otrzymał nazwę okresu autokracji, ciągła walka siedmiu małych anglosaskich królestw: Deira, Bernicia, Mercia, Essex, Sussex, Wessex i Kent, zjednoczyła się w tym czasie. Walka o cztery duże królestwa (Northumbria, Mercja, Wessex i Kent), zakończyła się ostatecznym zwycięstwem Wessex – Sasów Zachodnich. Rozwój chrześcijaństwa (koniec VII wieku), który przyczynił się do centralizacji kraju i rozkwitu kultury angielskiej, oraz podbój skandynawski, który zniszczył kultury rywalizujących ze sobą królestw, jeszcze bardziej podniósł Wessex, czyniąc go centrum kulturalnym i edukacyjnym [116].

Okres ten charakteryzuje się wzrostem własności ziemi i rozwojem klas, co doprowadziło do rozpadu systemu plemiennego i przejścia do feudalizmu [117]. Dotychczasowy podział na plemiona został zastąpiony przez podział na jednostki terytorialne, ustne dialekty plemienne rozwinęły się w terytorialne, nasiliły się różnice między dialektami, co tłumaczy się zarówno względami geograficznymi, jak i ekonomicznymi: społeczności nie były ze sobą powiązane, ponieważ gospodarka była naturalna, jako granice dialektów wyróżniały rzeki, góry, lasy i inne naturalne przeszkody, które utrudniały komunikację między różnymi społecznościami. W tym samym czasie zaczął się kształtować język Anglików, język angielski [117].

Zwyczajowo wyróżnia się 4 dialekty staroangielskie: kentyjski, który rozwinął się z języka Jutów i Fryzów, obejmujący terytoria współczesnego Kentu, Surrey i Isle-of-Wight; Wessex to dialekt Sasów, używany na południe od Tamizy i Zatoki Bristolskiej (w tym Walii i Kornwalii); Mercyjski, który pochodził z języka południowych Anglów i rozprzestrzenił się w regionie centralnym od Tamizy po Humber (Królestwo Mercji); Northumbryjski – używany przez Anglów, którzy osiedlili się na północ od Humber do Forth. Brak materiałów ze źródeł staroangielskich nie pozwalał dialektologom na sporządzenie dokładnej mapy dialektologicznej. Pod koniec XI wieku wśród czterech dialektów dominującą pozycję zajmuje dialekt zachodniosaski. Najważniejszymi

zabytkami dialektu Wessexu są „Kronika anglosaska”, „Homilie Wulfstana”, „Bitwa pod Maldon”, przekłady króla Alfreda i mnicha Ælfrica, przekład „Beofulf” [116].

Dalszemu pogłębianiu się różnic między dialektami regionalnymi sprzyjają nie tylko uwarunkowania geograficzne i ekonomiczne, ale także społeczno-historyczne.

W okresie średnioangielskim nasiliło się zróżnicowanie dialektalne. Częściowo tłumaczą to wpływy skandynawskie: dialekty północne i północno-wschodnie nabrały stabilnych cech skandynawskich, które później przejęły inne dialekty, a także znalazły się w języku literackim [114, s. 8].

Inwazja normanów na Anglię, która doprowadziła do ostatecznego ustanowienia feudalizmu w Anglii i do powstania państwa feudalnego, która wzmocniła regionalne i społeczne zróżnicowanie języka angielskiego, wywarła szczególny wpływ na dialekty południowej Anglii i mowę klas wyższych [118].

Tradycyjnie wyróżnia się następujące dialekty okresu średnioangielskiego: południowy, środkowy (centralny) i północny. Opierając się na dialektach saskich, ukształtowała się grupa dialektów południowych: kentyjski i południowo-zachodni, w tym dialekty Gloucesteru i Londynu. Średniowieczne dialekty Midlandu znajdowały się terytorialnie w granicach starożytnego państwa Mercja. Zostały podzielone na dialekty południowo-wschodni, północno-wschodni i północno-zachodni. Dialekty północne rozwinęły się ze starożytnego dialektu Northumbryjskiego i obejmowały Yorkshire, Lancashire i dialekt, który później stał się szkockim [119].

Ważna zmiana w proporcji dialektów nastąpiła w XIV wieku, kiedy język francuski – spuścizna podboju normkańskiego – został ostatecznie wyparty przez język angielski, który stał się językiem państwowym [120]. W tym czasie dialekt stolicy Anglii, Londynu, który znajdował się na pograniczu dialektów środkowo-wschodniego i południowego, wzrósł i zaczął być uważany za dialekt standardowy. Ludność londyńska składała się głównie z osób mówiących dialektami południowymi, do których dołączyło również kilku przedstawicieli innych dialektów, co tłumaczy historia ludności Londynu: po zarazie w 1348 roku, która zniszczyła znaczną część populacji Londynu nasiliła się migracja tubylców ze środkowej Anglii. W wyniku bliskiego porozumiewania się mieszkańców Londynu stopniowo kształtuje się jego

własny dialekt, oparty na dialektach południowych i wchłaniający pewne cechy innych dialektów [120].

Z biegiem czasu dialekt londyński zaczyna mieć duży wpływ na język reszty kraju: wszystkie oficjalne dokumenty mające na celu poinformowanie ludności Wielkiej Brytanii o decyzjach parlamentu i rządu (dekrety, statuty, instrukcje itp.) sporządzono w gwarze londyńskiej, a zatem były normami dyrygentów tego gwaru na wszystkie części kraju [120]. Londyn tego czasu był największym ośrodkiem gospodarczym i polityczno-administracyjnym kraju.

W XIV wieku dialekt londyński został zaakceptowany przez wszystkie agencje rządowe do obowiązkowego użytku i stał się podstawą wyłaniającego się narodowego języka angielskiego literackiego. W dialekcie londyńskim pojawiają się wielkie dzieła literackie, których tworzenie mogło nastąpić tylko wtedy, gdyby istniały pewne powszechnie uznane normy. Dialekt londyński stał się szczególnie rozpowszechniony dzięki przekładowi Biblii na język angielski. Dialekt londyński otrzymał dalszą formę literacką w dziełach największego pisarza wczesnego renesansu angielskiego, Geoffreya Chaucera oraz innych poetów i pisarzy tego czasu [120].

Jednak migracja ludności, która przeniosła cechy dialektów centralnych do dialektów południowych, miała miejsce tylko w dolnych warstwach ludności, nieznacznie wpływając na warstwy środkowe i nie wpływając w ogóle na warstwy górne: dokumenty historyczne wskazują, że w czasie zarazy i wielkiego pożaru arystokracja londyńska opuściła stolicę i po pewnym czasie wróciła do swoich dawnych miejsc zamieszkania [118].

W ten sposób wyższe warstwy społeczeństwa nadal mówiły czysto południowymi dialektami – kentyjskim lub południowo-zachodnim, które niewiele się od siebie różniły. Można przypuszczać, że już w XIV wieku norma narodowa była społecznie zróżnicowana: dworzanie, arystokracja londyńska i zamożna część ludności mówiła jednym z południowych dialektów, podczas gdy niższe warstwy ludności mówiły dialektem mieszanym, w którym jednak przeważały cechy dialektów południowych [121].

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

W pełni literacka norma języka angielskiego ukształtowała się pod koniec XVI w., a do połowy XVII w. ostatecznie utrwaliła się norma pisemna [114]. Dialekt londyński, który stał się narodowym językiem angielskim, coraz bardziej rozprzestrzeniał się poza Londynem, zmniejszając obszary dystrybucji lokalnych dialektów [120]. Niektóre lokalne dialekty wymierają. Powiązanie gospodarcze wszystkich regionów kraju, udział w rozwoju produkcyjnym kraju, praca w manufakturach wymagały jednoci języka dla wszystkich członków społeczeństwa, pełniących wspólnie funkcje produkcyjne [115]. Zmusiło to użytkowników dialektów regionalnych do porzucenia rodzimych dialektów i zaakceptowania narodowej normy języka. Język narodowy również nie pozostaje niezmienny: jest wzbogacony, wchłaniając pewne cechy lokalnych dialektów. Brak próbek mowy ustnej z tych okresów utrudnia prześledzenie rozwoju i kształtowania się normy ustnej języka literackiego. O.I. Brodovich zauważyła, że główny stabilizujący wpływ na normy ustne miał język uniwersytetów londyńskich oraz normalizująca działalność angielskich naukowców – ortoepików, gramatyków i leksykografów [115].

Pod koniec XVIII – na początku XIX w. w społeczeństwie brytyjskim funkcjonowała ostatecznie ustanowiona ustna i pisemna norma angielskiego narodowego języka literackiego. Angielska norma literacka jest dopracowana w słynnych dziełach Defoe i Fieldinga, pierwsze w historii prasy angielskiej publikacje zwracają dużą uwagę na kwestie poprawności języka angielskiego, a jedną z najostrzejszych kwestii dotyczących języka wtedy była kwestia poprawnej wymowy [120]. Centralizacja państwa doprowadziła nie tylko do rozwoju języka narodowego i wypierania dialektów, ale także do ostrzejszego oddzielenia normy od dialektów, które przesunęły się na pozycję dialektów ustnych [117].

Jednocześnie sam angielski język literacki w trakcie swego powstawania ulegał wpływom dialektów, o czym świadczy we współczesnym angielskim wiele potocznych słów o „anomalnej” wymowie. Te słowa są formami dialektowymi [118].

W XIX-XX w. podział dialektu jako całości pozostał taki sam jak w średniowieczu. Klasyfikacja współczesnych dialektów angielskich nastrocza poważnych trudności, ponieważ ich granice są bardzo niestabilne, a standard językowy

coraz bardziej wkracza w obszar dystrybucji mowy gwarowej [122]. Jedną z najpoważniejszych prób takiej klasyfikacji podjął A. Ellis. Chociaż klasyfikacja ta nie jest pozbawiona wad, to w sumie dość dokładnie odzwierciedla mapę dialektową współczesnej Wielkiej Brytanii i jest akceptowana jako podstawa przez wielu dialektologów [123]. W przeciwieństwie do schematu Ellisa, w rozmieszczeniu dialektów Anglii, opracowanym przez M. Wakelina, Londyn i okolice, a także Tyneside lub daleka północ (krótsza definicja zasięgu północnego, przyjęta przez dialektologów do wyznaczenia obszaru, w którym północne cechy regionalne są wyraźnie prześledzone), są specjalnie oznaczone [124]. Dialekt jest najmniejszą jednostką podziału gwarowego języka i realizuje się w mowie mieszkańców jednej miejscowości. Kilka dialektów, charakteryzujących się bliskością i wspólnością podstawowych cech, tworzy grupę dialektów lub grupę dialektów [125].

2.2.1.2 Kształtowanie zainteresowania naukowego dialektami angielskimi

Mowa gwarowa w Anglii od wielu stuleci przyciąga uwagę angielskich postaci kulturowych. Pierwsza wzmianka o sytuacji dialektalnej w Anglii pochodzi z fragmentu J. Trevisy z jego przekładu „Polichronikonu” Ranulpha Higdena. Jednak M. Weiklin wykazał, że fragment ten faktycznie pochodzi z tekstu łacińskiego z XII wieku [124, s. 34]. W ten sposób od samego początku okresu średnioangielskiego Brytyjczycy byli wyraźnie świadomi zarówno swojej wspólnoty językowej, jak i obecności jej różnych wariantów (dialektów) w składzie języka narodowego. Wczesne informacje dialektalne dostarcza także William Caxton w prologu do „Encydos”, 1490 [115].

Stopniowo ogólne i niejasne komentarze na temat rozdrobnienia dialektalnego Anglii zostały zastąpione utworami, które rejestrowały pewne cechy gwarowe. Dobór konkretnych cech, które stały się przedmiotem komentarza, był często w tym przypadku przypadkowy i zależał głównie od tego, z jakim dialektem autor tego czy innego dzieła był bardziej zaznajomiony. Wzrosła jednak, zwłaszcza od XVI wieku, liczba dzieł, które konkretnie zajmowały się różnymi cechami gwary. Działanie to stało się możliwe i konieczne, gdyż w tej epoce kraj przechodził „rewizję” korelacji

dialektów, awans jednego z nich na pozycję preferowanych, „poprawnych”, odchyleń od których zaczęto oceniać jako niepożądany, „niesłuszny” [115, s. 5].

Równolegle z umacnianiem się pozycji wyłaniającej się normy literackiej rosła liczba utworów, których autorzy starali się nauczyć wykształconych Anglików odróżniania wulgaryzmów od normatywnych obyczajów, aby uniknąć odchyleń od normy w ich mowie. To były zadania stojące przed lingwistami, leksykografami i pisarzami, takimi jak J. Putnam, A. Gill, K. Cooper, D. Dafoe, T. Smith itp. Tylko nieliczni entuzjaści uznali obecność różnych form gwarowych w ramach wspólnego języka za jego godność i znak bogactwa. Jedną z pierwszych prób zebrania i opisanie stosunkowo dużego materiału gwarowego podjęto w latach 1561 – 1577 L. Nowellem w swojej pracy „Vocabularium Saxonicum”. Słownik ten został opublikowany w 1952 roku przez A. Marquordta. A. Gill w swojej książce „Logonomia Anglica” (1619, wydanie drugie – 1621) podał najwcześniejszy opis gramatyki i fonetyki dialektu angielskiego [116, s. 30]. Kolejnym ważnym dziełem z zakresu dialektologii angielskiej jest obszerny słownik słynnego biologa J. Raya, opublikowany w 1674 r. (wydanie drugie – 1691), zawierający porównanie słownictwa północnoangielskich i południowych dialektów terytorialnych [115].

Największe badania w dziedzinie filologii, które z pobocznej profesji pisarzy i innych postaci kultury przekształciły ją w samodzielną dyscyplinę naukową, tj. odkrycia porównawcze gramatyki historycznej położyły podwaliny pod naukowy opis dialektów z diachronicznego punktu widzenia [119].

To zainteresowanie badaniami historycznymi skłoniło filologów XIX wieku. przejdź do materiału dialektowego. Początek dialektologii naukowej zapoczątkowali niemieccy filolodzy w latach 20. XIX wieku. Pojawiły się pierwsze atlasy językowe – niemiecki atlas G. Wenckera i francuski atlas językowy J. Gillierona [115, s. 6]. W Anglii badania naukowe nad dialektami rozpoczęły się w latach 70. XIX wieku. Do tego czasu angielscy filolodzy docenili znaczenie dla nauki danych prezentowanych w żywych dialektach ludowych. Jednocześnie uświadomiono sobie, że pod wpływem szybko postępującej urbanizacji kraju postęp technologiczny, któremu towarzyszy wzrost mobilności ludności i wzrost liczby osób piśmiennych, proces zastępowania

cech dialektalnych z normą literacką przyspieszała [126]. To zmusiło naukowców do pośpiechu, aby zebrać materiał, który odzwierciedla mowę żywego dialektu. M. M. Makowski zauważa, że w tym okresie badacz Aldis Wright zaapelował do postaci kultury i miłośników starożytności w Anglii o rozpoczęcie systematycznego zbierania danych dialektowych, ponieważ „za kilka lat prawdopodobnie będzie na to za późno. Koleje i dyplomowani nauczyciele wykonają swoją pracę” [115, s. 6].

W odpowiedzi na to pilne zadanie ukazał się piąty tom pracy A. Ellisa „O wczesnej wymowie angielskiej” zatytułowany „Współczesna wymowa w dialektach angielskich w porównaniu z mową Wessex” [116]. Ta praca była w rzeczywistości pierwszym doświadczeniem badań językowo-geograficznych w Anglii. Autor zebrał informacje (głównie za pomocą ankiet pocztowych, ale także bezpośrednich wywiadów z 811 informatorami) na temat struktury dźwiękowej mowy w 1145 miejscowościach. Na podstawie badania zebranych danych A. Ellis uzyskał obraz rozkładu zmiennejwymowa 76 słów, którą uważał za najbardziej wiarygodną ilustrację różnic dialektalnych.

Obraz ten wyglądał tak: z punktu widzenia podziału dialektowego kraj jako całość można podzielić na sześć regionów – południowy, zachodni, wschodni, centralny, północny i południowy szkocki (na północy Szkocji w XIX wieku szkocki nadal był głównym środkiem komunikacji); te sześć regionów zostało dalej podzielone przez autora na 42 regiony o mniej lub bardziej jednolitym typie mowy. Spośród tych obszarów połowa została dalej podzielona na warianty i podwarianty [115].

A. Ellis jako pierwszy narysował izoglosy na mapie Anglii, które jednak sam nazwał liniami poprzecznymi. Ta nazwa nie powinna być jednak rozumiana jako nowość terminologiczna ze strony A. Ellisa. Rzecz w tym, że językoznawstwo w tych latach dopiero kształtowało się jako nauka, a jej metajęzyk nie był jeszcze powszechnie akceptowany [127]. Kontakty między angielskimi badaczami dialektów a europejskimi linguogeografami nie zostały jeszcze nawiązane, więc termin „izoglosa” był wówczas nieznanym w Anglii.

Badacz zidentyfikował 10 głównych izoglos. Biegają mniej więcej poziomo od zachodniego wybrzeża kraju na wschód. Jednak znaczenie tej pracy w pełni doceniono

dopiero znacznie później [113]. Powodów jest kilka. Po pierwsze, uwaga badaczy dialektów współczesnego A. Ellisa Anglii skupiła się na badaniu słownictwa gwarowego. Po drugie, nie było kontaktów naukowych z europejskimi linguogeografami, kontaktów, które mogłyby powołać do życia dzieła kontynuujące tradycje A. Ellisa. Po trzecie, pojawiły się niedociągnięcia obiektywnie tkwiące w tym badaniu, a mianowicie: dane jego informatorów były często tak niewiarygodne, że budziły wątpliwości samego autora (co przyznał we wstępie do swojej pracy). Ponadto A. Ellis wybrał wyjątkowo nieudaną metodę transkrypcji dźwięków dialektu, którą nazwał paleotypem. Metoda ta – wynalazek samego badacza – była niekonwencjonalna, a zarazem złożona i nieokreślona w stosunku do konkretnego dźwięku.

O. Deet, „ojciec” nowoczesnej angielskiej linguogeografii, ostro skrytykował wyniki pracy A. Ellisa, nazywając je „smutnym tłumem danych, które trzeba brać pod uwagę, ale w końcu częściej odrzucane” [16: 76]. Jednak krytyka ta była niepotrzebnie ostra. Główne obszary dialektalne Anglii zostały przez badacza prawidłowo wytyczone, a ich granice były nieokreślone, to obecność takich obszarów ma niewątpliwie zastosowanie do Anglii, czyli sto lat po opublikowaniu dzieła A. Ellisa. W szczególności podział dialektów Anglii i Walii zaproponowany przez J. Wellsa w 1970 r., oparty na jego własnych danych [129], zasadniczo pokrywa się z tym przedstawionym przez Ellisa. Główny kierunek rozwoju dialektologii angielskiej na przełomie XIX i XX w. związane jednak nie z nazwiskiem A. Ellisa, ale z działalnością Angielskiego Towarzystwa Dialektologicznego (English Dialect Society) [116]. Zostało zorganizowane w 1873 roku. Kierował nią W. Smith, jeden z najwybitniejszych ówczesnych filologów angielskich, znawca historii języka angielskiego. Celem Towarzystwa była praca nad zebraniem danych do planowanego słownika dialektów angielskich. 23 lata po powstaniu Towarzystwa, tj. w 1896 r. materiał zebrany przez jej członków uznano za wystarczający do tego celu.

Podsumował zebrane dane J. Wright; jego „Słownik dialektu angielskiego” był publikowany w latach 1898 – 1905. J. Wright opierał się nie tylko na materiałach zebranych przez Towarzystwo, ale także na odpowiedziach na kwestionariusz

pocztowy wysłany przez niego do 12000 korespondentów. Kwestionariusz zawierał 2400 słów, opatrzonej instrukcją, jak odzwierciedlić miejscową wymowę. W rezultacie powstało monumentalne dzieło w pięciu tomach. Ostatni, szósty tom zawiera „Angielską gramatykę dialektu”, która zawiera informacje o wszystkich warstwach języka (poza słownictwem) – fonologicznym, morfologicznym i, w znacznie mniejszym stopniu, składniowym [115].

Sam J. Wright uważał swoją „Gramatykę” za ważniejszą część niż słownik. Korzyści z tej pracy są ogromne. Materiał jest przedstawiony w wygodnej formie, odzwierciedlającej pod każdym względem mowę dialektalną w Wielkiej Brytanii, obejmującą znaczny okres czasu – 200 lat przed stworzeniem „Słownika”. Jednak praca ta ma również wiele wad [113]. Część z nich zrealizował sam jej twórca, część zaczęła pojawiać się później. Wadą okazał się więc czas trwania określonego przedziału czasowego: nie jest jasne, który z odnotowanych faktów i w jakim stopniu odzwierciedla żywą mowę przełomu XIX i XX wieku. Informacja o miejscu występowania danego zjawiska (najczęściej nazwa powiatu) była zbyt ogólna, przez co niemożliwe stało się przetwarzanie językowo-geograficzne danych J. Wrighta (rysowanie izoglos na mapie). Do niedociągnięć, dostrzeganych przez samego autora, należy m.in. nierzetelność niektórych jego źródeł: często jego korespondenci sami nie posługują się opisywanym dialektem, więc ich informacje mogą być niedokładne; wielu korespondentów miało trudności z prawidłowym stosowaniem proponowanego systemu notacji fonetycznej [130].

Należy zauważyć, że obecnie prawie każde hrabstwo Wielkiej Brytanii ma własne towarzystwo dialektologiczne i regularnie publikowane są specjalne czasopisma dialektologiczne: „Journal of the Lakeland Dialect Society”, „Transactions of the Yorkshire Dialect Society”, „The Journal of the Lancashire Dialect Society” itp. [131]. Należy również zauważyć, że większość opracowań specjalnych poświęconych opisowi cech poszczególnych dialektów angielskich ukazała się poza Anglią i została napisana przez nie-anglików – Szwedów – J. Kjederqvista, H. Brilliota, H. Kekeritza; Niemców – W. Kleina, H. Mutshmana, H. Schillinga; Holenderów – E. Kreyzinga, Szwajcarów – P. Wettsteina, E. Dieta.

2.2.1.3 Studia językowo-geograficzne Wielkiej Brytanii

Podczas gdy w Wielkiej Brytanii wysiłki dialektologów udoskonalone w zakresie opracowywania słownika i tworzenia opisów dialektów poszczególnych obszarów, narodziła się i szybko zyskała uznanie na kontynencie nowa gałąź językoznawstwa – geografia językowa [127]. Ta dyscyplina naukowa zajmuje się problemem „języka i terytorium”. Geografia językowa jest jedną z sekcji językoznawstwa, która zbiera i mapuje rozkład pewnych zjawisk językowych, pokazując w ten sposób ich przestrzenną korelację; porównuje i wyjaśnia terytorialne cechy językowe w związku z historią ludu i historii języka” [125, s. 18]. Jej główną jednostką była izoglosa, a głównym obiektem (jednocześnie przedmiotem poszukiwań, tworzenia i badań) mapa dialektologiczna [131]. Geografia językowa ma na celu wyjaśnienie sposobów i wzorców rozwoju języka, czerpiąc z danych z historii, etnografii i geografii fizycznej, aby dać pełny obraz rozwoju języka na określonym terytorium, wyjaśnić przyczyny powstania i istnienia określonego dialektu, a także wyjaśnić osobliwości relacji dialektów na całym obszarze języka narodowego [132].

Do połowy XX wieku Wielka Brytania odsuwała się od tego naukowego procesu. Pierwszym prawdziwie naukowym projektem językowo-geograficznym w Wielkiej Brytanii był w 1938 r. „Atlas językowy Nowej Anglii” i jego dodatek zatytułowany „Geografia językowa Nowej Anglii”. W kolejnych latach zrealizowano potrzebę zebrania materiału do opracowania atlasu gwarowego Anglii. Pomysł stworzenia takiego atlasu należał do anglisty, profesora Uniwersytetu w Zurychu O. Dieta [116]. W 1946 r. zainteresował swojego brytyjskiego kolegę G. Ortona, który do tego czasu opublikował już sondaż dialektologiczny hrabstwa Durham, rozpoczęciem prac nad przygotowaniem do terenowego sondażu dialektologicznego terytorium Anglii [133].

Do 1952 r. zakończono ostatnią, piątą edycję kwestionariusza O. Dieta i G. Ortona, ale poprzednie edycje zostały opublikowane w trakcie prac terenowych. Tym samym w ostatecznej wersji kwestionariusza oraz w metodyce przygotowania do gromadzenia materiału do atlasu redakcja wykorzystwała cały dorobek wieloletniej praktyki swoich poprzedników – linguogeografów. Kwestionariusz Dieta - Ortona zawierał ponad 1300 pytań. Głównym przedmiotem badań było słownictwo i tzw.

synonimy geograficzne. 730 pytań dotyczy słownictwa, 365 dotyczy informacji o zmienności fonologicznej, 62 – danych morfologicznych, a tylko 41 – składni. Z kolei informacje o strukturze dźwiękowej badanych dialektów, oprócz odpowiedzi na 365 specjalnie do tego przygotowanych pytań, można pozyskać z niemal każdej części materiału, ponieważ cały zbiór publikowanych odpowiedzi jest skompilowany w jednolitą fonetyczną transkrypcję.

Materiał został podzielony tematycznie na 9 książek. Typ informatora był zawsze ten sam – mieszkaniec, siedzący tryb życia, słabo wykształcony, co najmniej 60 lat, najlepiej mężczyzna.

To ograniczenie wskazuje, że G. Orton wyłączył z zakresu badania czynniki różnicowania społecznego. Do 1961 roku zakończono zbieranie materiałów. Rozpoczęła się redakcja i przygotowanie do publikacji. Autorzy projektu wpadli na pomysł opublikowania otrzymanych odpowiedzi przed opracowaniem map, w całości w formie listowej, tabelarycznej. Tak narodziło się „Przegląd dialektów angielskich” („Survey of English Dialects”) [134]. Ta czterotomowa publikacja jest zorganizowana geograficznie. Pierwszy tom zawiera odpowiedzi otrzymane w sześciu północnych hrabstwach i na Wyspie Man, drugi w regionie środkowo-zachodnim, trzeci w regionie środkowo-wschodnim, a czwarty w okręgach południowych. Na podstawie materiałów Obzoru wydano atlasy odzwierciedlające działalność badawczą poświęconą albo poszczególnym regionom Anglii, albo poszczególnym działom materiału. Są to „Atlas fonologiczny regionu północnego” opracowany przez ucznia i współpracownika O. Dieta E. Kolba oraz „Angielska geografia leksykalna” wydana przez G. Ortona i N. Wrighta [130].

Współczesne dialekty badane są głównie poprzez przeprowadzanie wywiadów z informatorami pochodzącymi z różnych obszarów badanego terytorium i nierównymi pod względem płci, wieku i przynależności społecznej [135, 136, 137, 138].

Najbardziej odkrywczy sposób obserwacji i bezpośredniego badania użycia żywego dialektu w mowie łączonej, należy uznać za zasadę sformułowaną przez słynnego amerykańskiego językoznawcę V. Labova dla socjolingwistyki, ale nie mniej ważną dla językoznawstwa, ponieważ zjawiska społeczne są nie do pomyślenia bez

badania terytorialnych, a dopiero wtedy terytorialne nabierają wagi językowej, gdy są badane na tle społecznym. Zasada ta mówi: „Aby uzyskać dane ważne dla teorii językoznawczej, należy obserwować, jak ludzie mówią, gdy nie są obserwowani” [139, s. 113].

Jednak, aby uzyskać bardziej rozdrobnione cechy dialektu, najskuteczniejszą metodą jest kwestionowanie, tj. wykorzystanie kwestionariuszy adresowanych do osób mówiących dialektami. Kwestionariusze te (np. takie, z którymi G. Orton i E. Diet pracowali podczas ciągłego badania terenowego angielskich dialektów terytorialnych) zawierają pytania dotyczące głównych środków językowych używanych przez użytkowników dialektów [140]. Pytania zadawane informatorom mają również na celu doprecyzowanie synonimów gwarowych, oddzielenie warstwy słów bardziej powszechnych od mniej powszechnych, a także słów, które nie są już używane lub już wyszły z użycia, ale nie zostały jeszcze zapomniane przez użytkowników języka dialekty starszego pokolenia [116]. Kwestionariusz dodatkowo umożliwia identyfikację osobliwości wymowy i gramatyki na określonym terytorium.

W 1978 roku opublikowano „Linguistic Atlas of England”, w którym materiał pogrupowano w 474 mapy [140].

Badanie dialektów dostarcza bezcennego i naprawdę niewyczerpanego materiału nie tylko do wnikienia w głębokie pochodzenie języka, jego historycznej przeszłości, ale także pozwala ocenić i zrozumieć cechy kształtowania się i rozwoju normy literackiej, różnych dialektów społecznych i zawodowych, a także dialektów terytorialnych i wariantów językowych, które powstały poza głównym terytorium języka [116, s. 15].

2.2.1.4 Socjolingwistyczny aspekt badania dialektów

Pod koniec lat 60. w dialektologii angielskiej rozwinęła się sytuacja, w której odkryto wiele faktów, których nie można wyjaśnić w ramach starych idei [115].

Nacisk, jaki tradycyjna dialektologia, zarówno opisowa, jak i językowo-geograficzna, kładła na pozyskiwanie danych od informatorów starszego pokolenia reprezentującego ludność wiejską, spowodował, że zbadano dwie biegunowe formy istnienia języka [125].

Dialektolog studiował tzw. gwarę tradycyjną, czyli najbardziej konserwatywny typ mowy, zachowujący maksymalnie cechy odziedziczone po przeszłych pokoleniach osiadłej ludności kraju, cechy najbardziej oddalone od ponaddialektowej formy literackiej języka. Natomiast lingwista-teoretyk badał język literacki, charakteryzujący się normalizacją, kodyfikacją jego konstrukcji [115, s. 17].

Tymczasem sytuacja socjolingwistyczna we współczesnych krajach anglojęzycznych jest taka, że te biegunowe formy istnienia języka angielskiego obejmują jedynie niewielką część populacji [141]. Wystąpienie większości osób, dla których angielski jest ojczystym, było poza polem widzenia badaczy. Ta okoliczność została po raz pierwszy poważnie zauważona przez amerykańskich językoznawców.

W 1966 r. U. Labov zadeklarował potrzebę zbudowania lingwistyki „realistycznej społecznie”, przez którą rozumiał „opis uwzględniający rozkład różnic językowych wśród grupy użytkowników i z konieczności zawierający dane dotyczące wieku, płęć, poziom wykształcenia, zawód i pochodzenie etniczne mówiących” [142, s. 25]. Budowa takiego „społecznie realistycznego” obrazu językowego wymagała nowych metod gromadzenia materiału. Największy sukces przyniosła metoda zanurzenia badacza terenowego w środowisku językowym badanego społeczeństwa, w której dokonano zapisu na taśmie całego procesu komunikacji [143, 144, 145, 146].

Konieczność uzyskania danych o rzeczywistym użyciu mowy wymagała opracowania metodologii, która pomogłaby przezwyciężyć „paradoks obserwatora” [146], który polega na tym, że badacz musi obserwować, jak ludzie mówią, gdy nie są obserwowani. Tajne nagrania rozmów zostały natychmiast odrzucone przez badaczy jako nieetyczne [147]. Aby przezwyciężyć „efekt obserwatora”, badacze musieli pozyskiwać dane za pomocą różnych środków. Tym samym proponowano informatorom dyskusję na tematy, które ich bardzo interesowały – ostatni mecz piłki nożnej, kłótnia w rodzinie lub grupie rówieśników, jakieś niezwykle doświadczenie z życia informatora [148].

Nagrania tych fragmentów rozmowy były również skuteczne, gdy informator czynił jakiegokolwiek uwagi poboczne, gdyż w tych momentach uwaga mówcy była odwracana od własnej wypowiedzi, co zwiększało jej naturalność. Najskuteczniejsze

efekty przyniosła rozmowa nie z jednym informatorem, ale z naturalną grupą społeczną (rodziną, grupa krewnych, osoby dobrze ze sobą zaznajomione) [149]. W trakcie tych badań okazało się, że zachowanie mowy osób mówiących, począwszy od osób mówiących wymawianą gwara, aż po osoby mówiące językiem literackim, jest zmienne, ale w różnym stopniu [150].

Statystyczne podejście do badania wariantów zachowania mowy wykazało, że idee tradycyjnych dialektologów i lingwistów teoretycznych dotyczące budowy gwary i języka literackiego nie odpowiadają w równym stopniu faktycznemu stanowi rzeczy [151]. Rzeczywiście, tradycyjny dialektolog odnotował od każdego informatora tylko jedną odpowiedź na pytanie kwestionariusza. Założono, że odpowiedź ta będzie odzwierciedlać formę słowa kluczowego, którego informator zawsze używa w mowie. Językoznawca teoretyczny opisał konstrukcje, które, jego zdaniem, są zawsze używane przez rodzimych użytkowników języka literackiego [115].

W rzeczywistości zachowanie mowy każdego mówcy jest zmienne, a w jego repertuarze językowym zawsze współistnieje i konkuruje kilka form implementacji różnych sekcji systemu językowego [152]. Prawdopodobieństwo pojawienia się określonego wariantu w mowie tej lub innej osoby jest zdeterminowane różnymi przyczynami, których nie można brać pod uwagę [153].

Tym samym jednym z najważniejszych odkryć badaczy zmienności językowej (dialektolodzy-socjolingwiści) było odkrycie korelacji jednostek językowych z czynnikami zewnętrznymi [154, 155, 156].

Zidentyfikowano również główne typy czynników biorących udział w korelacji z jednostkami językowymi [157]. Należą do nich: 1) społeczno-ekonomiczne; 2) stylistyczny (styl zachowania mowy, stopień łatwości prowadzenia rozmowy).

Wszystkie te czynniki nadają się do mniej lub bardziej uzasadnionego stopniowania w takiej czy innej skali. Najbardziej ugruntowane typy skal w odniesieniu do społeczeństwa anglojęzycznego to [158]:

1) społeczno-ekonomiczna, na którą składają się działy: środkowa warstwa klasy średniej, dolna warstwa klasy średniej, górna warstwa klasy robotniczej, średnia warstwa klasy robotniczej, dolna warstwa klasy robotniczej;

2) stylistyczna, w tym formalne i casualowe.

Badając zmienność na poziomie fonetyczno-fonologicznym, mamy zwykle do czynienia z czterema podziałami (w malejącej formalności): czytanie listy słów, czytanie tekstu, wywiad z badaczem z informatorem oraz stosunkowo swobodna, swobodna rozmowa [159].

Liczba czynników, z którymi jedna lub inna jednostka językowa może być skorelowana, jest wiele [160]. Czynniki te mogą być zewnętrzne i wewnętrzne w stosunku do języka. Wewnętrzne obejmują na przykład warunki syntagmatyczne włączenia jednostki do łańcucha mowy. Z zewnętrznych wymienimy tylko kilka: płeć jednostki, wiek, miejsce urodzenia, poczucie własnej wartości w stosunku do rozmówcy itp. [161]. Należy wziąć pod uwagę, że ten sam taki czynnik może w różny sposób wpływać na mowę jednostki w różnych okresach jej życia [162]. Na przykład we wczesnym dzieciństwie na mówców mają wpływ przede wszystkim starsi w rodzinie, zwłaszcza rodzice; w okresie dojrzewania – wpływ rówieśników i liderów rówieśniczych. Wreszcie w wieku dorosłym mowa jednostki staje się wrażliwa na wpływ prestiżowej formy mowy, tj. norm, zwłaszcza jeśli wykazuje pragnienie posiadania wygodnej pozycji w społeczeństwie [163, s. 91 – 94].

Należy również zauważyć, że przedstawiciele wszystkich warstw i grup społecznych mają tę samą tendencję – zbliżania się do normy literackiej w sytuacjach komunikacji oficjalnej i odwrotnie, odchodzenia od normy w swobodnej rozmowie komunikacji codziennej [160]. Opisane procesy językowe są szczególnie intensywne w mowie mieszkańców dużych miast, gdyż zderzają się tam nośniki systemów gwarowych i mówcy języka literackiego [149].

2.2.1.5 Cechy współczesnej sytuacji językowej w Wielkiej Brytanii. Odmiana w dialektach brytyjskich

Zmienność zjawisk językowych rozpatrywana jest we współczesnym językoznawstwie dwojako: po pierwsze, jako cecha każdej zmienności językowej z różnych przyczyn (w wyniku ewolucji stosowanie różnych środków językowych w odniesieniu do podobnych lub tych samych zjawisk). W tym przypadku istnieje tylko

pojęcie wariantu i nie ma porównania wariant-niezmienność. Po drugie, pojęcie zmienności jest używane jako cecha synchronicznego sposobu istnienia i funkcjonowania jednostek językowych. W tym przypadku pojęciu zmienności towarzyszy pojęcie niezmienności [157, s. 31 – 32]. Badając ten problem, V.N. Jarcewa zwraca uwagę, że badanie zmienności na wszystkich poziomach językowych jest możliwe przy rozpatrywaniu zmian językowych w obu przypadkach i oba podejścia mają jednakową wartość badawczą [164, s. 140].

Językoznawcy wyróżniają trzy główne czynniki wpływające na występowanie zmienności w systemie dialektowym: wpływ sąsiednich dialektów, interakcja norma-dialekt oraz pojawianie się innowacji w samym dialekcie [165]. Dla zbadania zmienności językowej we współczesnych dialektach angielskich istotne wydaje się ujawnienie wzajemnego oddziaływania normy i dialektu [164].

M.M. Guchman zauważa, że można schematycznie wyróżnić trzy historyczne etapy powstawania dialektów:

- 1) dialekt w warunkach systemu plemiennego (dialekt plemienia);
- 2) dialekt w dobie formowania się państw starożytnych i średniowiecznych (tj. podczas formowania się narodowości);
- 3) tzw. gwara terytorialna w okresie formowania się i rozwoju jedności narodowych, gdy gwara staje się pozostałością formy komunikacji ustnej pewnych warstw społeczeństwa [113].

Wiadomo, że angielski narodowy język literacki rozwinął się na początku XVI wieku na podstawie dialektu londyńskiego [116, s. 17]. Podstawą tego procesu były te duże zmiany w systemie społecznym Anglii, które są charakterystyczne dla XVI wieku [166].

Główną cechą narodowego języka literackiego jest jego skłonność do uniwersalności i naturalnej normatywności zarówno w formie pisanej, jak i mówionej [167]. Jednocześnie jedność i wspólność rozwoju dialektów danego języka może zostać naruszona w wyniku działania różnych czynników, w tym pozajęzykowych [168]. Należą do nich: długoterminowe zachowanie rozdrobnienia feudalnego kraju; dwujęzyczność, w której funkcje języka narodowego należą do języka obcego (np. po

skandynawskim podboju Wielkiej Brytanii), a lokalne dialekty języka ojczystego są funkcjonalnie równe w swoich granicach terytorialnych; rozpad pierwotnie zunifikowanego (gospodarczo i politycznie) obszary występowania danego dialektu itp. [169]. Na wczesnym etapie okresu narodowego tylko wykształcona część społeczeństwa mówi normą literacką [170]. W późniejszym okresie baza społeczna języka literackiego poszerza się na skutek wzrostu liczby osób piśmiennych oraz procesów przenikania się normy literackiej na dialekty i odwrotnie.

Wśród językoznawców zarówno ukraińskich, rosyjskich, jak i obcych uważa się, że w toku wzajemnego oddziaływania normy i dialektów dialekty są skazane na zanik i całkowite zniwelowanie przez normę literacką.

We współczesnym społeczeństwie brytyjskim szczególną pozycję zajmuje RP (Received Pronunciation), ortoepicka norma angielskiej wymowy literackiej [171]. Regionalnie RP jest symbolem południowo-wschodniej Anglii, a społecznie jest symbolem klasy rządzącej, przywileju szczytu społeczeństwa, do którego przynależności decydują dochody, poziom wykształcenia, zawód i tytuł.

Innymi słowy, norma ortopedyczna ma najwyższy status i ze względów historycznych nadal służy jako model wymowy nie tylko na Wyspach Brytyjskich, ale we wszystkich krajach anglojęzycznych, mimo że użytkownicy RP stanowią mniejszość. Populacja Wielkiej Brytanii: od 3 do 10%. Można to wytłumaczyć tym, że RP jest najlepiej badana i opisywana przez językoznawców, w szczególności jej system intonacji szczegółowo opisuje D. Crystal [172, 173].

Interesujące obserwacje poczynili badacze z zakresu psychologii społecznej. Naukowcy wykazali, że dzięki historycznie ugruntowanym pomysłom Brytyjczycy obdarzają nosicieli wymowy RP takie cechy charakteru, jak próżność, celowość, wysokie zdolności intelektualne, pewność siebie; jednocześnie z punktu widzenia Brytyjczyków są to osoby mniej dobronaszne, szczerze, z mniej rozwiniętym poczuciem humoru niż nosiciele innych akcentów. Stereotyp mówcy RP przewiduje zatem te cechy charakteru, które tradycyjnie dotyczą przedstawicieli klas wyższych [172, 175, 176].

Przynależność regionalna osób posiadających RP jest prawie niemożliwa do ustalenia. Angielscy socjolingwiści nazywają RP „neutralnym akcentem” [174]. Ale im niższa pozycja społeczna, tym wyraźniej w mowie wyrażane są cechy regionalne i odwrotnie, im wyżej osoba wznosi się na drabinie społecznej, tym mniej jej mowa różni się od RP. Tak więc zmienność regionalną i społeczną języka angielskiego można przedstawić jako hierarchię, w której od góry do dołu ułożone są pionowo: RP; regionalne standardy lub substandardy, które są pośrednim ogniwem między normą ortoepiczną a dialektami; dialekty [177, 178, 179, 180].

Dlatego w każdym rejonie Wielkiej Brytanii można usłyszeć prawie wszystkie rodzaje wymowy – od normy ortoepicznej i lekkiego regionalnego akcentu po dialekty, które odzwierciedlają wysoki stopień lokalnych różnic na poziomie społecznym – najniższa pozycja społeczna i na poziomie językowym – maksymalna różnica w stosunku do RP [181, s. 11]. Stopień rozbieżności między różnymi typami wymowy a normą ortoepiczną jest inny, gdy przemierzamy się po Anglii z południa na północ.

J. Wells zauważa, że z językowego punktu widzenia ludność angielska jest podzielona mniej więcej w połowie na północ i południe. Według niego, jeśli wykluczmy całą ludność mówiącą RP, która, jak zauważono powyżej, jest chaotycznie rozmieszczona w całym kraju, to akcent północny będzie niejako reprezentowany w mowie połowy Brytyjczyków [153]. Tak płynne przejście od dialektu do dialektu przy oddaleniu się od południa, gdzie największa przewaga standardu ortoepicznego lub form zbliżonych do niego, potwierdza ideę istnienia ciągłego kontinuum, co zostało udowodnione przez niemieckich dialektologów na materiale europejskim [131].

Zgodnie ze swoimi obserwacjami z badania sytuacji językowej na Wyspach Brytyjskich, P. Trudgill wysuwa teorię „efektu przeskoku”: innowacje nie występują równomiernie na powierzchni terytorium, lecz „przeskakują” od środka. Źródło innowacji do najbliższego dużego miasta, które staje się drugorzędym ośrodkiem tej innowacji, a już z tego ostatniego – do mniejszych osad, zlewających się ostatecznie z terytorium pierwotnego rozkładu cechy [181, 182].

Każdy mieszkaniec Wielkiej Brytanii ma wyobrażenie o standardach narodowej normy wymowy (nawet jeśli sam nią nie mówi), ponieważ RP jest wypowiedziane przez spikerów radiowych i telewizyjnych, osoby publiczne i polityczne [183]. Jednak w ostatnich latach dążenie kierownictwa stacji radiowych i telewizyjnych do szerszego angażowania spikerów z przejawami akcentów regionalnych i społecznych staje się coraz bardziej oczywiste. Komentatorzy radiowi, prezenterzy programów młodzieżowych, dość często dość celowo odbiegają od wymowy normatywnej [184].

Najwyraźniej ten trend wynika przede wszystkim z tego, że pracownicy radia i telewizji mają tendencję do wychodzenia poza stereotyp społeczny związany z akcentem RP, próbując pozbyć się pierwiastka elitaryzmu i dydaktyki. Pojawiający się trend „demokratyzacji” standardu wymowy staje się coraz bardziej oczywisty i tłumaczy się przede wszystkim zmianami społecznymi zachodzącymi we współczesnym społeczeństwie angielskim [176].

Wzrost samoświadomości społecznej przedstawicieli klas średnich i niższych, wzmocnienie roli klasy robotniczej, intensywne procesy imigracyjne doprowadziły do tego, że dawny standard wymowy, historycznie kojarzony z wyższymi warstwami społeczeństwa, zaczyna być postrzegany jako archaizm, który należy zastąpić bardziej demokratycznym standardem wymowy. Jednak wymowa RP nie przestała spełniać swoich normatywnych funkcji i nadal jest postrzegana – w połączeniu z innymi środkami językowymi – jako przykład mowy kulturowej i wykształconej [177].

Jak wspomniano powyżej, wymowa ta nie tylko charakteryzuje mówcę pod względem przynależności społecznej, ale także służy jako wskaźnik jego poziomu wykształcenia. Na poparcie tej tezy można podać następujący przykład. Na Uniwersytecie Południowej Walii przeprowadzono następujący eksperyment. Ten sam wykładowca wygłosił wykład dla dwóch grup uczniów w wieku od 16 do 18 lat, powtarzając go słowo w słowo, ale używając wymowy RP w jednej grupie i akcentu Birminghamu w drugiej. Studenci pierwszej grupy, jak pokazały wyniki ankiety, znacznie wyżej ocenili zdolności intelektualne wykładowcy niż studenci grupy drugiej [178, s. 74].

Językoznawcy ustalili istnienie podwariantów normy wymowy RP [177, 179]. Jednym z pierwszych, który zanotował swoje spostrzeżenia na ten temat, był angielski językoznawca A.S. Gimson [180]. Oferuje następującą klasyfikację wariantów normy wymowy RP:

- 1) ogólnie przyjęty (wspólny, ogólny angielski) standard literacki (General RP);
- 2) konserwatywny standard literacki (Conservative RP);
- 3) zaawansowany (awangardowy) standard literacki (Advanced RP).

J. Wells klasyfikuje warianty standardu literackiego w następujący sposób:

- 1) główny (ogólny angielski) standard literacki (Mainstream RP – pokrywa się z General RP, pod względem A.S. Gimson);
- 2) literacki standard klasy „wyższej średniej” (Upper-middle-class RP lub U-RP);
- 3) standard „nieliteracki” (Near RP lub N-RP) – wymowa, która nie jest normą ortoepiczną, ale bardzo jej zbliżona;
- 4) nabyty standard literaturowy (Adoptive RP) [181].

Różnica między wariantami normy ortoepicznej wynika z różnic społecznych i językowych. Na przykład sama nazwa U-RP sugeruje, że standardem literackim klasy „wyższej średniej” jest przywilej klasy wyższej. Jak pokazują obserwacje [177, 182], ten wariant wymowy na obecnym etapie rozwoju społeczeństwa angielskiego nie jest już postrzegany jako normatywny, wykracza poza wariant neutralny. Ta opcja została dokładnie opisana i przestudiowana. Pomimo tego, że U-RP nadal istnieje i wyróżnia mowę arystokratycznej elity społeczeństwa angielskiego, bez wątplenia jest postrzegana jako coś archaicznego i sztucznego. Literacki standard klasy „wyższej klasy średniej” charakteryzuje się specyficzną „pękniętą” barwą, co osiąga się poprzez zmostkowanie strun głosowych [183, s. 39].

Wariant wymowy „mainstream RP” odzwierciedla główne trendy wymowy, które charakteryzują najczęściej używany wariant RP. Ta wymowa kojarzy się przede wszystkim z mową kulturowych i wykształconych warstw społeczeństwa angielskiego, jest najbardziej neutralna społecznie. Wykształcona część społeczeństwa angielskiego, która osiągnęła dojrzałość zawodową w latach 80-90, jest środowiskiem językowym, w którym kultywowany i rozwijany jest wariant „mainstream RP”. Nic więc dziwnego,

że obecnie dominuje na uniwersytetach angielskich, przede wszystkim wśród profesorów i nauczycieli [182, s. 54].

Sporym zainteresowaniem, zarówno z punktu widzenia socjolingwistycznego, jak i czysto lingwistycznego, jest ten rodzaj normy ortoepicznej, który nazywa się „adoptive RP” [183, s. 38]. Choć sam termin daje szerokie spektrum interpretacji, oznacza to przede wszystkim, że pewien zakres prestiżowych zawodów w Wielkiej Brytanii wymaga umiejętności poprawnej mowy, w tym na poziomie jej konstrukcji fonetycznej. Dlatego naturalne jest, że wielu Anglików, którzy aspirują do zajmowania wysokiej pozycji społecznej, uczy się standardowej wymowy pod okiem doświadczonych nauczycieli. Czasami, w oparciu o cele czysto pragmatyczne, wzmocniane są albo elementy U-RP, podkreślające elitarność pochodzenia, albo odwrotnie, bardziej neutralne demokratyczne elementy normy wymowy. Zwykle użytkownicy nabytego standardu literackiego używają go jako oficjalnej formy wymowy i zachowują swój rodzimy dialekt w sytuacjach nieformalnych, a także nie zawsze kontrolują przestrzeganie wszystkich norm standardu, czasami po prostu ich unikając, dopuszczając dialektalne „plamy” [184, s. 97].

W literaturze językoznawczej niedostatecznie opisywany jest ten rodzaj normy wymowy, który nazywa się „Near RP” – wymowa zbliżona do standardu. Ten standard jest zbliżony do standardu literackiego klasy „wyższej średniej”. Mimo pewnej prowincjonalności i dialektu (w porównaniu z akcentem szczytu społecznego), tym wariantem standardu literackiego posługuje się wykształcona klasa średnia [184, s. 89]. Głównym wyróżnikiem „nieliterackiego” standardu jest jakość fonemów.

Wielu językoznawców opowiada się za pełnym szacunku podejściem do terytorialnych typów wymowy, a nawet nauczania różnych typów w instytucjach edukacyjnych, ponieważ regionalny typ wymowy uważają za cnotę, pozytywny wkład w kształcenie uczniów w duchu zrozumienia różnorodności warunków życia i doświadczenie życiowe [187, 188].

W społeczeństwie brytyjskim obserwuje się jednak inny obraz [189, 190, 191, 192]. Rodzice i nauczyciele robią wszystko, co możliwe, aby odzwyczaić dzieci od używania regionalnych form w mowie: w szkołach nauczanie odbywa się tylko w

standardowym języku literackim, a uczniowie są zobowiązani do opanowania normy, a nauczyciele są egzaminowani pod kątem znajomości standardu literackiego [193, s. 105].

Brytyjscy lingwiści tacy jak P. Thrudgill, J. Brook i inni podają przykłady „dyskryminacji językowej” w swoich pracach, gdy w różnych sytuacjach społecznych preferowane są osoby posługujące się językiem RP, na przykład przy ubieganiu się o pracę i nietolerancji wobec mówiących dialektami [194, 195, 196, 197]. Mieszkańcy Wielkiej Brytanii mają świadomość, że im lepiej mówią, tym łatwiej będzie im awansować w karierze, odnieść sukces w życiu.

Większość socjolingwistów tłumaczy „dyskryminację językową” faktem, że wiele angielskich dialektów jest zbyt trudnych do zrozumienia nawet dla native speakerów [198, 199, 200]. Te dialekty obejmują prawie wszystkie północne dialekty, podczas gdy niektóre południowe (np. Midland), bliższe RP, są używane przez niektórych parlamentarzystów i profesorów uniwersyteckich.

Tak więc sytuację językową w Wielkiej Brytanii charakteryzuje obecność dyglosji, w której występuje funkcjonalne zróżnicowanie różnych typów wymowy [200]. Dane uzyskane w socjolingwistyce [201, 202, 203] wyjaśniają rozkład głównych funkcji komunikacyjnych RP:

- 1) RP to wymowa osób publicznych, arystokratów, prawników, bankierów, dyplomatów, prezenterów telewizyjnych i radiowych, elitarnych wykształconych ludzi itp.;
- 2) regionalny standard literacki, na przykład szkocki lub irlandzki, jest używany przez bardziej ograniczony krąg osób, ale także przez osoby publiczne, administratorów i osoby kultury, natomiast
- 3) społeczno-terytorialne typy wymowy mają ograniczenia zarówno w regionie, jak akcent Liverpoolski, jak i w sferze użytkowej, koncentrując się głównie na sferze komunikacji przemysłowej i rodzinnej.

2.2.1.6 Konserwatyzm dialektów brytyjskich

Zdaniem wielu badaczy [204, 205, 206] obecny stan dialektów angielskich wskazuje, że dialekty regionalne nie są podatne na pełne niwelujące oddziaływanie normy i znacznie różnią się od języka literackiego. Skala tej różnicy zależy od historycznego rozwoju gwary. Główna różnica polega na tym, że dialekty często zachowują cechy, które nie są zachowane w standardach literackich, co jest zrozumiałe: na małych wiejskich obszarach, żyjących od wieków w zamkniętym życiu i praktycznie nie podlegających wpływom z zewnątrz, język niewiele podlega zmianom. Dialekty zachowują wiele zjawisk językowych z różnych okresów historii języka, w tym zapożyczenia z innych języków (skandynawski, normański) [116, s. 27].

Konserwatyzm jest cechą współczesnych angielskich dialektów terytorialnych. J. Gamperz pisze, że wielu mieszkańców wsi jest bardzo dumnych ze swojego dialektu, używając go jako środka codziennej komunikacji ustnej [199, s. 196]. Mieszkańcy wsi czczą lokalne tradycje, których symbolem jest dialekt. Wielu mieszkańców twierdzi nawet, że używa lokalnego dialektu w niektórych oficjalnych sytuacjach, aby pokazać, że nie wstydi się swojego pochodzenia [199 s. 56].

Według skali ocen społecznych dialekty są dla wielu „urocze”, „osobliwe”, co przyczynia się do utrzymania prestiżu form gwarowych w społeczeństwie angielskim. Jednocześnie następuje stopniowe zmniejszanie się różnic między gwarą a normą literacką. Różnice indywidualne mogą się utrzymywać, ale ogólnie dystans między dialektem a normą wydaje się zmniejszać [206].

Umiejętność masowa, ulepszone środki komunikacji (radio, kino, telewizja) i środki komunikacji przyczyniły się do standaryzującego wpływu normy na dialekty [207, s. 31]. Ze względu na „wyrównujący” wpływ normy, regionalne dialekty przestały istnieć „w czystej postaci”; większość mówców dialektów używa go jako języka ojczystego m dialektem, a język literacki nabyty wraz z edukacją [208]. Dialekt jest najczęściej używany w domu, podczas gdy Standard używany jest w sytuacjach formalnych (np. w pracy). Osoby mówiące lokalnymi dialektami mogą kontrolować odchylenie od normy w swojej mowie (z wyjątkiem momentów napięcia emocjonalnego – złości, strachu, wielkiego podniecenia lub skrajnego zmęczenia), a

także wtedy, gdy rozmowa budzi minimalne zainteresowanie, czyli gdy panuje nad mową, to znaczy, gdy kontrola nad mową [209] jest osłabiona, a statusem językowym zbliżają się do osób dwujęzycznych [210].

Dialekt jednej miejscowości jest z reguły zróżnicowany społecznie i można w nim znaleźć kilka warstw, związanych z rozwarstwieniem społecznym mówiących, z różnicami w zawodzie, wykształceniu, płci i wieku [211]. Cechy archaiczne zachowują jedynie przedstawiciele starszego pokolenia, a najbardziej aktywna część ludności posługuje się „dialektem zaawansowanym”, który charakteryzuje się zbieżnością z normą literacką [212]. Wszystko to utrudnia jednoznaczne określenie granic dialektów. Granice dialektów nie pokrywają się już, jak dawniej, z granicami powiatów. Dialekt rozumiany jest jako terytorialnie zamknięta odmiana języka, ograniczona sferą mowy potocznej i przeciwstawna ustandaryzowanemu językowi literackiemu [213].

Regionalne zróżnicowanie wymowy w Wielkiej Brytanii z południa na północ to raczej „nie sekwencja różnych dialektów wymowy, ale jedno kontinuum odzwierciedlające stopniową zmianę wymowy” [214, s. 65].

Należy również pamiętać, że ludzie rzadko żyją całe swoje życie w tym samym miejscu, przez co mowa osób mieszkających na danym terenie w danym czasie jest bardzo niejednorodna.

Jeśli dawne przeszkody geograficzne (góry, bagna itp.) służyły jako granice dialektów, a w różnych częściach kraju język mógł rozwijać się w różnych kierunkach i z różną prędkością, to we współczesnym języku różnice regionalne straciły swoje dawne znaczenie. Z drugiej strony wzrosła rola dialektów społecznych, ponieważ: wiele cech dzisiaj tłumaczy się czynnikami społecznymi [214]. Nie oznacza to jednak, że we współczesnym języku nie ma różnic regionalnych: po prostu dialekty regionalne są blisko spokrewnione z dialektami społecznymi, a J. Brook definiuje granicę gwarową jako obszar, w którym występuje mieszanka różnych form dwóch sąsiednich dialektów [196, 216].

Współczesne dialekty angielskie nie tylko opierają się wpływowi normy, ale same są źródłem innowacji językowych [211, 215]. Tak więc dobrze znaną cechą wielu dialektów Wielkiej Brytanii jest pomijanie początkowego gardła w słowach typu *hat*,

help itp. Językoznawca P. Thrudgill odkrył, że we współczesnym języku angielskim forma bez początkowego gardła zaczyna przenikać do obszarów, w których zjawisko to nie było wcześniej powszechne [214].

Wnioski

W niniejszym rozdziale omówiono problematykę badania zmienności terytorialnej wymowy brytyjskiej, a także czynniki historyczne, geograficzne i społeczne, które wpłynęły na ukształtowanie się współczesnych brytyjskich typów terytorialnych wymowy.

1. Badanie powstawania dialektów brytyjskich wskazuje na ciągłość systemów fonologicznych współczesnych dialektów brytyjskich z ich bardziej starożytnych stanów. Zwyczajowo wyróżnia się 4 dialekty staroangielskie: kentyjski, który rozwinął się z języka Jutów i Fryzów; zachodniosaski – dialekt Sasów; mercyjski, który pochodził z języka południowych Anglów; northumbryjski – używany przez Anglów, którzy osiedlili się na północ od Humber do Forth. Brak materiałów ze źródeł staroangielskich nie pozwalał dialektologom na sporządzenie dokładnej mapy dialektologicznej.

Klasyfikacja współczesnych dialektów angielskich stwarza poważne trudności, ponieważ ich granice są bardzo niestabilne, a lokalny standard coraz bardziej wkracza w obszar dystrybucji mowy dialektycznej. Jedną z najpoważniejszych prób takiej klasyfikacji podjął A. Ellis. Chociaż klasyfikacja ta nie jest pozbawiona wad, generalnie dość dokładnie odzwierciedla mapę dialektową współczesnej Wielkiej Brytanii i jest traktowana jako podstawa przez wielu dialektologów, w szczególności M.M. Makowskiego, J. Wellsa.

2. W Anglii badania naukowe nad dialektami rozpoczęły się w latach 70. XIX wieku. Do tego czasu angielscy filolodzy docenili znaczenie dla nauki danych prezentowanych w żywych dialektach ludowych. Pod wpływem szybko postępującej urbanizacji kraju, postępu technologicznego, któremu towarzyszy wzrost mobilności ludności i wzrost liczby osób piśmiennych, przyspieszył proces zastępowania cech dialektalnych normą literacką. Praca A. Ellisa „O wczesnej angielskiej wymowie” była pierwszym doświadczeniem badań linguogeograficznych w Anglii.

Główny kierunek rozwoju dialektologii angielskiej na przełomie XIX i XX w. związany z działalnością English Dialect Society, którym kierował W. Smith. Celem towarzystwa była praca nad zebraniem danych do planowanego słownika dialektów anglojęzycznych, które zostały podsumowane przez J. Wrighta w „English Dialect Dictionary”.

3. Pierwszym prawdziwie naukowym projektem językowo-geograficznym w Wielkiej Brytanii był w 1938 r. „Atlas językowy Nowej Anglii” i jego dodatek zatytułowany „Geografia językowa Nowej Anglii”. W kolejnych latach zrealizowano potrzebę zebrania materiału do opracowania atlasu gwarowego Anglii. Pomysł stworzenia takiego atlasu należał do O. Diet. Tak narodził się „Survey of English Dialects”. Ta czterotomowa publikacja jest zorganizowana geograficznie.

4. U. Labov tworzy lingwistykę „realistyczną społecznie”, przez którą rozumie „opis uwzględniający rozkład różnic językowych wśród grupy użytkowników i, z konieczności, zawierający dane dotyczące wieku, płci, poziomu wykształcenia, zawód i pochodzenie etniczne mówców.” Konstrukcja takiego „społecznie realistycznego” obrazu językowego przyczyniła się do powstania metody zanurzenia badacza terenowego w środowisku językowym badanego społeczeństwa.

5. We współczesnym społeczeństwie brytyjskim szczególną pozycję zajmuje RP (Received Pronunciation) – ortoepicka norma angielskiej wymowy literackiej. Regionalnie RP jest symbolem południowo-wschodniej Anglii, a społecznie jest symbolem klasy rządzącej, przywileju szczytu społeczeństwa, do którego przynależności decydują dochody, poziom wykształcenia, zawód i tytuł. Przynależność regionalna osób posiadających RP jest prawie niemożliwa do ustalenia. Angielscy socjolingwiści nazywają RP „neutralnym akcentem”. Ale im niższa pozycja społeczna, tym wyraźniej w mowie wyrażane są cechy regionalne i odwrotnie, im wyżej osoba wznosi się na drabinie społecznej, tym mniej jej mowa różni się od RP. Tak więc zmienność regionalną i społeczną języka angielskiego można przedstawić jako hierarchię, w której od góry do dołu ułożone są pionowo: RP; regionalne standardy lub substandardy, które są pośrednim ogniwem między normą ortoepiczną a dialektami; dialekty.

2.3 Роль іншомовних елементів у сучасній українській економічній термінології: традиції і новаторство термінотворення

Кінець ХХ – початок ХХІ століття відзначається посиленням інтересом дослідників до вивчення процесу запозичення на основі мовних контактів та інтерференції. Предметами наукового дослідження цього періоду стали також зміст процесу запозичення, його причини, асиміляція іншомовних слів у мові-реципієнті, відмежування процесу запозичення від лексичного запозичення як його результату, розмежування видів запозичення, визначення типів іншомовних слів, вивчення механізмів адаптації запозичень, процес семантичного освоєння в мовному середовищі.

Причинам запозичення присвячена велика кількість наукових розвідок, адже майже кожен науковець, який досліджував проблему вживання слів іншомовного походження, так чи інакше торкався розгляду чинників запозичення Б. М. Аббасова, Л. П. Крисін, О. М. Мороховський, О. Г. Муромцева, В. П. Сімонок, В. В. Скачкова, Ю. С. Сорокін тощо.

Стрімкий розвиток науки на сучасному етапі спричинив появу й активне функціонування великої кількості термінологічних одиниць в українській мові. Мовознавці називають інтенсивний розвиток науково-технічної термінології «термінологічним вибухом». Цей «вибух» проявляється не лише збільшенням кількості термінів в українській мові, а й залученням термінологічної лексики до загальномовного вжитку.

Проблему розширення сфери функціонування термінологічної лексики досліджували В. М. Лейчик, В. Л. Карпова, В. Г. Даниленко, І. М. Кочан, О. А. Жирик, А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, Ф. О. Нікітіна, Т. І. Панько, О. Е. Пчелінцева, О. А. Стишов, Л. О. Симоненко, Л. В. Туровська, М. І. Навальна та інші дослідники.

Наукова терміносистема української мови є однією з «найбагатших» на іншомовні терміни, що є цілком закономірним явищем, оскільки швидкість

появи наукових понять перевищує лінгвістичні ресурси кожної мови для забезпечення їх термінологічними мовними знаками. Наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. термінологія української мови збагатилася численними запозиченнями з англійської мови, особливо в галузі економіки.

Розвиток новітньої української термінології тісно пов'язаний із характером сучасної науки. Приблизно з середини ХХ століття темпи її розвитку такі, що кількість опублікованих у наукових виданнях світу статей подвоюється кожні 12-15 років. Це означає, що для опрацювання нових публікацій навіть у вузькій галузі необхідні доведені до автоматизму навички перекодування наукової інформації на українську мову. На відміну від художнього стилю, у науці на перше місце виходить не форма повідомлення, а його зміст. Тому мова сучасної науки все більше виявляє тенденцію до творення універсальних форм вираження. [217, с. 7]

Лексичний склад будь-якої мови перебуває під значним впливом позамовної дійсності та найвиразніше відбиває динаміку розвитку мови, який, у свою чергу, є процесом об'єктивним, зумовленим загальним поступом людства. Когнітивна діяльність, з якою пов'язане лінгвальне освоєння дійсності, формування глобального інформаційного простору, тенденція до світової інтеграції суспільних та економічних процесів постійно збагачують словниковий склад мов, зокрема – сучасної української мови. Одну з її динамічних лексичних підсистем становлять запозичення. З кінця ХХ століття починається процес кількісного зростання в українській мові запозиченої лексики. Причиною цього стали позамовні чинники: суспільно-політичні, економічні перетворення в Україні, відкритість та інтеграція в міжнародні культурні та інформаційні сфери. Триває такий процес і сьогодні. Ось чому дослідження іншомовних запозичень та особливостей їхнього зосвоєння в сучасній українській мові є актуальним. Складні процеси в сучасній українській лексико-семантичній системі, пов'язані з інтенсивним надходженням запозичень, переважно – з англійської мови, закономірно отримують неоднозначні оцінки українців: з одного боку, дослідники відзначають певне збагачення мови, наближення за допомогою

асимільованих іншомовних запозичень до світових досягнень у суспільнополітичній, економічній, держуправлінській, фінансовій тощо сферах, з іншого боку, виявляється перевантаження та засмічення рідної мови чужими лексемами часто навіть за наявності власне українських відповідників. Українські мовознавці (І.Огієнко, С.Семчинський, Ю.Жлуктенко, О.Муромцева, В.Акуленко, О.Пономарів, В.Русанівський та інші) досліджували запозичення іншомовної лексики взагалі або ж стосовно різних періодів розвитку української мови. В останні десятиліття вивчення запозичень з англійської мови активізувалося в україністиці (Ю.Безрукава, О.Бершов, Л.Кислюк, А. Наумовець). Дослідження відбуваються відповідно до тематичних лексичних груп, переважно – термінології. На сучасному етапі розвитку української літературної мови, коли її лексична система перебуває під інтенсивним чужомовним впливом, актуальною є потреба в комплексних дослідженнях численних новітніх англіцизмів. Ось чому дана розвідка присвячена аналізу засвоєння англіцизмів у галузі економічної термінології сучасної української мови в лексико-семантичному аспекті.

Новітні англійські запозичення – явище поширене не лише в термінології, але і в інших сферах українського мовлення. Часто новітні англіцизми ще не встигли стати лексикографічно зафіксованими, але фактично вже ввійшли в повсякденне життя і функціонують в українському мовленні. Це відбувається через інтенсифікацію англоамериканського впливу, розширення культурних, наукових та економічних зв'язків з англомовними державами, що зумовлює різке зростання нових знань про реалії закордонної дійсності, англійські назви яких не мають прямих українських відповідників і, отже, є лакунарними для української мови. Процес об'єктивного поповнення лексичного складу української мови запозиченнями в сучасний період відбувається надзвичайно швидко та інтенсивно, так що нові реалії приходять до нашої дійсності вже з існуючими англо-американськими назвами, закріпленими за ними в англійській мові, не встигаючи отримати найменування на національній українській основі.

Таким чином, українська мова за умови нагальної номінативної потреби та відсутності адекватного часу запропонувати власну назву для новітніх явищ, процесів, предметів змушена запозичувати, засвоювати та вводити у свою лексичну систему іншомовні назви, які прийшли з англійської мови. Слова іншомовного походження, як правило, засвоюються, насамперед, фонетично і граматично, тобто підпорядковуються законам фонетики, граматики і словотвору мови-реципієнта. Асиміляція новітніх лексичних англіцизмів відбувається різною мірою та в різному ступені. Певні назви отримують граматичні значення, властиві українській мові, наприклад, у повному чи неповному обсязі граматичні значення роду й числа: *піар* – чол. рід (чорний піар), *бізнесвумен* – жін. рід (відома бізнесвумен), *євро* – сер. рід (стабільне євро), *мас-медіа* – множина (українські мас-медіа), *степ-аеробіка* – жін. рід (популярна степ-аеробіка), *імідж-мейкер* – чол. рід (запрошений імідж-мейкер) тощо.

Також неоднаково запозичені слова включаються в дериваційні процеси, проте за допомогою українських словотвірних засобів часто формуються нові деривати. Наприклад, *піар* – *піарити*, *піарники*, *самопіаритись*; *зомбі* – *зомбований*; *мультимедіа* – *мультимедійний*; *дисконт* – *дисконтний*; *лізинг* – *лізинговий*, *спонсор* – *спонсорський*, *спонсорувати* тощо.

Традиційно вважається, що характерною рисою недавніх запозичень є збереження ними невідмінюваності або незвичного для української мови сполучення звуків. Утім у переважній більшості випадків новітні англіцизми не демонструють згаданої відсутності відмінюваності. Трапляються лише окремі приклади подібної неасимільованості (*ківі*, *сафарі*, *євро*, *грин-кард*, *караоке*, *кантрі*, *прайвесі*, *сек'юриті*, *барбекю* тощо). Інколи спостерігається паралельне вживання англіцизмів та українських відповідників-кальок (*грин-кард* – *зелена карта*, *мас-медіа* – *засоби масової інформації*). Подібні абсолютні синоніми не є характерними в будь-якій мові, оскільки означають ідентичні поняття. Тому, скоріше за все, одна із форм повинна поступово витіснитись іншою.

Запозичення англійських слів українською мовою є складним і багатогранним процесом, який відбувається в результаті контактів української та

англійської мовних систем, що спричиняє їхню взаємодію. Процес запозичення – це невід’ємна частина об’єктивного процесу розвитку мови, що зумовлений суспільним поступом. Когнітивна спрямованість мовного освоєння дійсності сприяє постійним змінам у мові, зокрема й насамперед - у її лексичному складі. Запозичення англіцизмів включає неоднократне застосування англійських слів на рівні мовлення, входження їх у лексико-семантичну систему української мови та подальше засвоєння згідно із законами мови-реципієнта. Асиміляція англійських слів на українському ґрунті є об’єктивним закономірним процесом фонетичного, морфологічного, лексико-семантичного перетворення за внутрішніми законами розвитку української мови. У мовознавстві в межах запозичень спеціально розрізняють іншомовні та запозичені слова.

Під терміном іншомовні слова розуміються слова з іноземних мов, що не засвоєні повністю мовою, яка їх запозичила, що усвідомлюються мовцям як чужорідні та зберігають ознаки свого походження. Це виявляється у їхній формі та в семантиці (більший чи менший ступінь незасвоєності мовою, у яку вони ввійшли; можливість збереження вихідної графіки на письмі; наявність незвичних звукосполучень; невідмінюваність частини іншомовних слів, яка, проте, може поступово втрачатися). [218, с. 410]

Слід, однак, відзначити, що в українській мові, як і в інших мовах світу, при запозиченні іншомовних слів відбувається безперервний процес їх засвоєння, через що нерідко дуже важко провести чітку межу між ними й запозиченими словами. Отже, ця відмежованість є в деяких випадках суб’єктивною і віднесеність таких слів або до іншомовних, або до запозичених залежить від численних позамовних чинників. Про певну суб’єктивність розділення на іншомовні та запозичені слова серед англіцизмів свідчить, зокрема, включення в словники іншомовних слів таких лексичних одиниць, які наводяться в інших джерелах як запозичені англіцизми (наприклад, *футбол, волейбол, тролейбус, боксер, бар, біфштекс, джинси, долар, кетчуп, комп'ютер, ковбой, ксерокс, кросворд, крекер, поні, револьвер, пепсі-кола* тощо). На наш погляд, наведені слова не потребують спеціальних пояснень, вони у переважній

більшості набули граматичних ознак, властивих українській мові (рід, число, відмінювання).

Цілком імовірно, що це і є однією зі специфічних рис сучасного періоду запозичення англіцизмів, який характеризується, з одного боку, найінтенсивнішим за всі часи розвитку української мови всебічним екстралінгвальним та лінгвальним англо-американським впливом та, з іншого боку, надзвичайним прискоренням інформаційних процесів за участю глобалізації впливу мас-медіа та реклами також небаченої інтенсивності за всі попередні історичні періоди.

Такі реалії, запозичувані з англо-американської дійсності, не мають назви в українській мові і запозичуються разом з їх англійськими найменуваннями. Часто повторювані у спілкуванні, у засобах масової інформації такі іноземні слова значно швидше, ніж це відбувалось у попередні історичні періоди, засвоюються мовцями і набувають статусу запозичених, а потім і засвоєних. Трапляються «тимчасові» запозичення, які оказіонально, на певний час з'являються в українській мові, не досягаючи загальнономовного поширення і, як правило, не стають надбанням загальнонародної мови. Їх можна розглядати як запозичення із «замкненим часовим циклом». До таких лексичних одиниць можуть бути віднесені слова, які були відкинуті мовним колективом або не одержали подальшого поширення внаслідок рідкісного застосування чи зникнення із використання позначуваних ними об'єктів (наприклад, назви, пов'язані з валютами країн Євросоюзу, що вийшли з обігу, - *євродолари, екю, євроактиви* тощо).

Нині динаміка розвитку української мови та її норм визначається не сферою художнього стилю, як це було у попередні періоди, а сферою засобів масової інформації. Через посередництво засобів масової інформації активно популяризуються нові слова, зокрема чужомовні запозичення (на нинішньому етапі – переважно, англіцизми), які у такий спосіб перевіряються, відбираються і закріплюються в загальному вжитку чи, навпаки, зникають із нього. Зазвичай у мові залишаються ті запозичення, виникнення і застосування яких зумовлено

суспільною потребою. Таким чином, у результаті номінативної діяльності, зокрема номінації на основі запозичених з англійської мови назв нових для української дійсності реалій, відбувається приведення мови на її номінативно-лексичному рівні (мовної картини світу) у синхронну відповідність до її поняттєвої картини. Відомо, що засвоєння (адаптація) мовою, зокрема українською, чужомовних запозичень передбачає набування ними звукових, морфологічних і семантичних рис слів мови-реципієнта. Тому запозичені англійські лексеми підкоряються звуковим (фонетичним і орфоепічним), графічним, граматичним і семантичним законам української мови. У процесі фонетичного та орфоепічного засвоєння запозичені слова здобувають українське звукове оформлення. Фонетично засвоєне слово набуває письмової фіксації, тобто асимілюється до графічної та правописної систем української мови. Граматичне засвоєння передбачає включення запозичення в морфологічну (морфемну, частиномовну та категоріальну), синтаксичну та словотвірну систему мови-реципієнта. Семантичне засвоєння передбачає входження запозиченого слова до лексико-семантичної системи мови-реципієнта, включення його до синонімічних та антонімічних зв'язків, лексико-семантичних груп. Лексичне засвоєння здійснюється лише тоді, коли слово називає річ чи явище, властиве українській дійсності.

Іншомовна термінологічна лексика є незамінним засобом лаконічного і точного передавання інформації у текстах, що призначені для вузьких спеціалістів, але може виявитись нездоланною перешкодою для розуміння науково-популярного тексту непідготовленим читачем. За умов запозичення ідей, теорій і понять зарубіжної науки вибір варіанту перекладу термінів – ключових слів тексту, основних понять наукового дослідження – також стає ключовою подією. Питання перекладу термінології, а також питання, що стосуються причин і наслідків запозичень термінів, складають актуальну проблему дослідження метамови сучасної науки. Активізація ділових, наукових, економічних, культурних зв'язків, розквіт зарубіжного туризму на початку XXI століття спричинили інтенсифікацію спілкування з носіями іноземних мов.

Дослідження проблеми виникнення та використання термінологічного запозичення представило всю складність процесу і, зокрема, виявило два джерела складання терміносистеми:

- 1) запозичення готових термінів;
- 2) утворення нових термінів із лексичного матеріалу власної мови.

Ці два шляхи властиві для поповнення словника в цілому, але особливо чітко вони виявляються у поповненні термінології, де, по-перше, значною є роль запозиченої лексики, по-друге, чіткіше проявляються процеси термінотворення, оскільки вони носять більш системний і цілеспрямований характер.

У лінгвістичній літературі існують різні точки зору на питання щодо причин мовних змін. Одні науковці перебільшують роль екстралінгвістичних чинників, вважаючи, що всі зміни в мові обумовлені лише ними (і в першу чергу – умовами існування того суспільства, у якому існує мова). Інші науковці повністю заперечують вплив зовнішніх факторів, вважаючи, що будь-які зміни мови спричинені виключно внутрішніми причинами. Переважна більшість сучасних мовознавців за основу бере тезу про двобічну залежність еволюції мови від зовнішніх і внутрішніх чинників. При цьому береться до уваги, що повний опис мовної системи неможливий без урахування взаємодії екстралінгвістичних та інтралінгвістичних причин. Запозичення з інших мов – природній процес, притаманний кожній розвиненій національній літературній мові, а, відповідно, й мові науки, оскільки процес формування мови науки відбувається у прямій залежності від загальних процесів розвитку національної мови.

Економічними термінами звичайно називають слова та словосполучення, що функціонують в економічній сфері і утворюють поняття економіки як науки. Сучасне життя вимагає певної обізнаності кожної пересічної людини в окремих економічних категоріях. Ось чому економічна термінологія може розглядатися (і розглядається) у сучасній лінгвістиці не тільки як маркована мова, але і як складова загальної української лексики.

Українська мова, як і будь-яка інша мова світу, поступово розвивається. Розвивається при цьому і наукова лексика. На сьогодні в сучасній українській

мові спостерігається збільшення кількості економічних термінів та розширення семантики вже відомих загальноновживаних термінів. Аналіз складу української економічної термінології з точки зору її походження, здійснений мовознавцями, може бути представлений таким чином:

- 19% економічної термінології становлять власне українські слова (наприклад, *борг, боржник, вартість, взаємозалік*);

- 8% – це слова-гібриди, тобто такі, що складаються з двох коренів, один із яких є власне українським, інший – запозиченим (наприклад, *векселедавець, векселетримач, жиронаказ, жиророзрахунок*);

- 73% становить лексика, запозичена з різних мов світу (наприклад, *дисконт, аудит, менеджмент, емісія*). [219, с. 46]

Отже, незважаючи на широкі внутрішні можливості номінації, якими оперує кожна мова, запозичення більш розповсюджене, ніж словотвірні процеси. Це пояснюється тим, що переробити за своїм зразком і у такий спосіб засвоїти вже готову до вживання назву набагато простіше і зручніше, ніж протиставити їй власну назву того ж самого явища на підставі виділення в цьому явищі певної характерної ознаки.

Разом із зростанням кількості лексичних запозичень збільшується і науковий інтерес до їхнього вивчення. Мовознавці починають досліджувати процеси входження в мову іноземної лексики та особливості її вживання. Поступово накопичується спостереження над запозиченнями, збирається матеріал, що стосується взаємодії різних мов. Виникає складний комплекс питань, що стосуються проблеми запозичення. Особливої уваги набувають питання про визначення запозичень, про причини запозичень, про процес засвоєння чужих слів, про класифікацію запозичень тощо.

Варто зазначити, що в лінгвістичній літературі відзначається незначна відміна запозичення термінів від запозичення слів загального вживання. Разом із цим досвід переконує, що більшість запозичень належить до термінології, тому практично все, що зазначається про запозиченні взагалі, справедливо і для термінів. Причинами запозичення термінів є не тільки потреба у визначенні

нових понять, але й необхідність уточнення та покращення мовної техніки (тобто – причини власне лінгвістичного плану). До мовних причин запозичень відносять тенденцію до усунення полісемії власного слова, спрощення його смислової структури, потреби у лаконічнішому і точнішому найменуванні явища об'єктивної дійсності, що до цього передавалось описово, та необхідності уточнити відповідне поняття. [220, с. 27]

У сучасному українському мовознавстві особливого значення набуває питання про запозичення у галузі наукової лексики та їх функціонування в українській мові. Це пов'язано з тим, що запозичення з англійської мови, охоплюючи практично всі мови, у тому числі, більшою або меншою мірою, усі слов'янські мови, приводять до інтернаціоналізації наукової термінології. Водночас, термінологія таких достатньо нових наукових напрямків, як менеджмент, інформатика, когнітивістика тощо, запозичується суміжними науками, у такий спосіб відбувається універсалізація наукової термінології – перетворення її в міждисциплінарну або загальнонаукову.

За умов сучасного, прискороного, різноманітного життя створення зручних та динамічних інформаційних технологій в українському мовленні з'являється велика кількість термінів, що стосуються різних галузей науки і техніки (наприклад, економічні і фінансові терміни: *бартер, брокер, ваучер, лізинг, дилер, корнер, лобі, менеджмент, аудит, кредит, маркетинг*). Багато із цих слів використовуються у мовленні не тільки як терміни, але і як загальноновживані слова, оскільки коло їхніх користувачів поступово розширюється.

Виникнення і розвиток комп'ютерних технологій та Інтернету здійснило вплив практично на всі сфери людської діяльності. Мова також не лишається осторонь. З'явилися нові слова: *нетбук, ноутбук, спам, дисплей, файл, інтерфейс, ай-пад, памкомп'ютери, принтер, гейм, геймер, тег, тригер, скайп, логін* тощо, які в силу своєї надзвичайної поширеності використовуються не тільки в галузі комп'ютерних технологій, але і в інших терміносистемах (у тому числі – і економічній), і навіть у загальноновживаній лексиці сучасної української

мови. Крім того, у сучасну українську мову разом із новими словами приходять велика кількість скорочень. Звичайно їх поділяють на дві групи:

1) скорочення, для яких в українській мові є однозначні відповідники: AFM (atomic force microscope) – АСМ (атомний силовий мікроскоп);

2) скорочення, у яких в українській мові немає еквіваленту, і тому в мові використовують описовий метод для перекладу цих скорочень: ISP (Internet Service Provider) – Інтернет-провайдер, IP Address (Internet Protocol Address) – спеціальна адреса у комп'ютерній мережі, побудована за протоколом IP.

Слід зауважити, що друга група домінує за кількістю. Скорочення іншомовного походження постійно поповнюють і власне наукову термінологію, і лексику загального вжитку. У мовознавстві в межах запозичень спеціально розрізняють іншомовні та запозичені слова. Під терміном іншомовні слова розуміються слова з іноземних мов, що не засвоєні повністю мовою, яка їх запозичила, що усвідомлюються мовцям як чужорідні та зберігають ознаки свого походження. Це виявляється у їхній формі та в семантиці (більший чи менший ступінь незасвоєності мовою, у яку вони ввійшли; можливість збереження вихідної графіки на письмі; наявність незвичних звукосполучень; невідмінюваність частини іншомовних слів, яка, проте, може поступово втрачатися). Наприклад, *e-mail*, *віп-персона*, *лобі*, *ІТ-технології* тощо.

Ступінь засвоєння іншомовних слів може бути різним. Іншомовні слова, цілком засвоєні мовою, що їх запозичила, вважають запозиченими словами; вони не сприймаються мовцями-реципієнтами як чужорідний елемент і не потребують пояснень щодо форми і значення (наприклад, англіцизми у сучасній економічній термінології: *кредит*, *бартер*, *менеджер*, *ваучер* тощо). Такі терміни активно вступають у словотворчі процеси (наприклад, *кредит* – *кредитний*, *кредитувати*, *кредитований*).

Багато англійських слів із широкою семантикою не мають повної відповідності з українськими словами. Двомовні словники звичайно дають ряд часткових варіативних відповідностей, кожне з яких покриває лише одне із

значень іншомовного слова. Проте навіть усі словникові відповідності у їхній сукупності не охоплюють повністю широкої семантики іншомовного слова.

Дослідники, вивчаючи сучасні процеси мовного запозичення, визначають такі умови для входження слова у систему мови-реципієнта:

- 1) графічно-фонетичне передавання іншомовного слова засобами мови-реципієнта;
- 2) співвіднесення його з певними граматичними класами і категоріями;
- 3) семантична самостійність слова, відсутність у нього дублетних синонімічних відношень зі словами, що існують у мові-реципієнті.

Сама запозичена з англійської мови лексика (і термінологічна, і загальноживана) структурно неоднорідна. Звичайно її поділяють на такі групи:

- 1) слова, що структурно співпадають з англійськими прототипами, тобто слова, змінені графічно і передані відповідними фонемними засобами мови-реципієнта (наприклад, *менеджмент* – від англ. management, *маркетинг* – від англ. marketing, *інжиніринг* – від англ. engineering, *офшор* – від англ. off shore тощо);

- 2) слова, морфологічно оформлені засобами мови-реципієнта (наприклад, *маркетинговий*, *дилерський*, *офшорний* тощо);

- 3) слова з частковою морфологічною субституцією; при цьому частіше субституція відноситься до другого елемента складного слова (наприклад, *інвалюта* – *іноземна валюта*, *суборенда*, *доларизація*, *фритредерство* тощо).

Мова функціонує і розвивається на базі власних, притаманних лише їй закономірностей. До таких закономірностей належать стійкість та одночасно рухливість, мобільність лексичного складу мови. Існує декілька основних причин запозичення слів іншомовного походження. Серед основних можемо назвати такі:

- 1) необхідність номінації нових предметів і явищ;
- 2) прагнення до термінологічності у мові;
- 3) тенденції до економії у мові, намагання замінити багатослівні описові вирази одним влучним словом. [221, с. 17]

Конкретизуючи проблему впливу зовнішніх соціально-економічних, політичних тощо зв'язків суспільства на процес лексичного запозичення, можна стверджувати, що найтиповішою формою такого впливу є запозичення назви разом із запозиченням поняттям. Семантика таких лексем пов'язана з амбівалентними процесами в сучасній українській мові – спеціалізації лексики і внутрішньо системними перерозподілами. Слова, запозичені у такий спосіб, представляють у кожній мові (у тому числі – і українській) численну групу. На межі XX - XXI ст. активізувалися українсько-англійські мовні контакти, результатом яких стала значна кількість запозичень в українській мові у різних сферах діяльності. Не оминув цей процес і сучасну українську термінологію (у тому числі – економічну). Проте слід зазначити, це питання стосується не тільки української лексики. У даному випадку українська сучасна економічна термінологія продовжує термінологічні традиції сучасних західноєвропейських мов щодо використання у своєму складі інтернаціональної лексики. Термінологія завжди прагнула до інтернаціоналізації. І це спричинило ситуацію, за якої сучасна українська економічна термінологія має велику кількість запозичень (наприклад, *дисконт, аудит, менеджмент, емісія, мінімум, макроекономіка, макроструктура, синдикат, офшор, рабат, рента, санація, трансферт, реверс, суборенда* тощо). Наявність таких запозичень викликана не тільки тенденцією до інтернаціоналізації сучасної української економічної термінології. Не можна не зазначити й інші (екстралінгвістичні) причини: наукові, економічні, політичні та культурні зв'язки між різними країнами світу, а значить – і між мовами.

Іншомовні елементи завжди були джерелом поповнення термінологічної лексики. Проте сьогодні, у XXI столітті, саме англійська мова продовжує значною мірою впливати на українську; численні англіцизми систематично поповнюють лексичний склад сучасної української мови. Слід звернути увагу, що процес освоєння запозичених словникових одиниць є результатом тісної взаємодії фонетичних, граматичних і семантичних систем мови-донора і мови-реципієнта. Не обминув цей процес і сучасну українську економічну

термінологію. Українська економічна думка, все природніше вписуючись у світові інтеграційні процеси, потрапляє під іншомовні термінологічні впливи, запозичуючи разом із відповідними поняттями та категоріями їхню словесну форму. [222, с. 56]

У сучасному світі термінологія відіграє важливу роль у спілкуванні та комунікації людей, оскільки вона є вагомим джерелом отримання інформації. Крім того, термінологія – це та частина лексики, яка надзвичайно чутлива до зовнішнього впливу. У світі понять, що швидко змінюються, та терміносистем, що розвиваються, саме запозичена термінологія починає відігравати домінуючу позицію. [223]

Доведено, що максимальну кількість іншомовних запозичень зафіксовано в тих галузях, де відбувається найбільш тісна взаємодія мов і культур. Такою сферою насамперед є економіка. Сучасна економічна термінологія розвивається, поновлюється, вдосконалюється відповідно до розвитку й вдосконалення економічної сфери. У системі економічної термінології відбуваються різноманітні лексико-семантичні процеси, пов'язані із входом до неї значної кількості запозичень (сьогодні особливо з англійської мови). Такі системні термінологічні лексико-семантичні групи підтверджують усебічне відображення широкого кола економічних понять. Загалом запозичення в термінології – це природне явище, об'єктивний і неминучий фактор її формування, однак доцільним воно може бути лише за умови відповідності комунікативним потребам суспільства та збереження національної специфіки терміносистеми.

Власне питання доцільності чи недоцільності використання іншомовних елементів особливо актуальне в терміносистемах, оскільки саме термінологія є надзвичайно чутливою до зовнішнього впливу й дуже часто її становлення супроводжується запозиченням термінів як номінантів спеціальних понять певних галузей знань. На сучасному етапі розвитку національних терміносистем очевидним є факт, що неусталеність власних термінологічних традицій примушує більше запозичати, ніж творити самим. Саме тому сьогодні в різних галузях економічної терміносистеми ми маємо велику кількість запозичень. Так,

наприклад, буденними вже стали терміни: *бюджет, аванс, дефіцит, баланс, кредит, офшор, актив*. Така термінологія увійшла до українського слововжитку, стала загальнозрозумілою і набула певних українських граматичних ознак (рід, число, відміна). Проте новітні запозичені економічні терміни (у більшості випадків з англійської мови) часто зрозумілі лише фахівцям та традиційно потребують спеціальних словникових тлумачень (наприклад, *кліринг, таймінг, індосамент, аутсорсинг, інжиніринг, трейдер* тощо).

Економіка займає особливе місце серед інших суспільних наук, оскільки більше від інших пов'язана з життям народу. Звідси – тісний зв'язок економічної термінології із лексичною та стилістичною системами сучасної української літературної мови. Отже, розгляд економічної термінології як з історичної, так і з сучасної точки зору підтверджує думку, що вона постійно еволюціонує і розширює свій функціональний статус. Характер змін в економічній термінології має прогресивну спрямованість, тобто є виявом тенденції до подальшого формування мови економіки. Терміни-англіцизми мають певні зовнішні ознаки, оскільки у переважній більшості випадків зберігають фонетичні, морфологічні (а іноді навіть і графічні) риси мови-джерела. Серед основних характерних ознак термінів, запозичених з англійської мови, можемо назвати такі:

1) наявність звукосполучення дж (наприклад, *бюджет, леверидж, менеджмент* тощо);

2) наявність звукосполучень ай, ей (наприклад, *інсайд, дизайн, аутрайт, сейф, і-мейл* тощо);

3) наявність суфіксу -инг (-інг) (наприклад, *фіксинг, кліринг, лістинг, маркетинг, блюмінг* тощо).

Основна причина іншомовних запозичень полягає, передусім, у суперечностях між вимогами точності терміна, з одного боку, й практичної лаконічності, – з другого. Проте, існує велика кількість випадків, коли термін запозичується для позначення старого поняття, для якого в українській мові вже існує термін або описовий зворот. Таким чином, у мові співіснують різні за

походженням номінативні одиниці, які позначають те саме явище, тобто синонімічні пари.

Вони бувають двох типів:

а) англломовне запозичення – однокомпонентний український еквівалент: *дайджест* – *огляд*; *дилер* – *посередник, представник*; *дисконт* – *знижка*; *консалтинг* – *консультування*; *менеджер* – *керівник*; *офшорний* – *іноземний*;

б) англломовне запозичення – багатокомпонентний український еквівалент: *траст* – *довірче товариство*; *форс-мажор* – *непередбачені обставини*; *ріелтер* – *агент з продажу нерухомості*. [222, с. 69]

За спостереженнями, англїцизми використовують частіше, ніж їхні українські відповідники. Важливу роль у використанні англїцизмів, що належать до першої групи, відіграють соціально-психологічні причини: мовці часто надають перевагу іншомовним словам, як більш престижним, модним. У другій групі вища частотність англїцизмів порівняно з українськими відповідниками пояснюється прагненням мовців до економії мовних засобів (запозичення значно компактніші).

Взагалі, синонімія – не характерне явище для термінології. Основною ознакою терміна є чіткість його значення. А синоніми у більшості випадків мають певні стилістичні або лексичні нюанси. Проте і в загальноживаній українській лексиці трапляються абсолютні синоніми, які відрізняються джерелом походження. Мова йде про одночасне використання запозиченого слова і питомого українського (наприклад, *аплодисменти* – *оплески*, *екзамен* – *іспит*, *лінгвістика* – *мовознавство* тощо). Трапляються такі абсолютні синоніми і в термінології, коли одночасно використовуються термін-інтернаціоналізм і власне українське слово (наприклад, *аукціон* – *торги*).

Таким чином, можна зазначити, що окремі поняття новітньої економічної термінології функціонують в українській мові у двох варіантах:

1) слова-інтернаціоналізми та їхні власне українські еквіваленти (наприклад, в економічних текстах і документах можна одночасно зустріти вживання слів *дилер* (від англ. *dealer*) і *посередник*, *дефолт* (від англ. *default*) і

невиконання грошових зобов'язань, дисконт (від англ. discount) і знижка, траст (від англ. trust) і довірче товариство);

2) переважна більшість англomовних економічних термінів не мають чіткого відповідника в українській мові і тому подаються у словниках у вигляді транслітерації з оригіналу з подальшим їхнім тлумаченням (наприклад, *кредит, бартер, менеджер, ваучер* тощо).

Часто складні економічні терміни в українській мові можуть мати або дослівний переклад з оригіналу (*chain of command – ланцюг інстанцій, span of control – норма некерованості* тощо) або перекладатися описово. Це в основному стосується тих понять і реалій, які тільки зараз починають з'являтися в українському соціумі. До них належать сучасні форми торгівлі: one-stop environment (торговельне містечко, де можна купити будь-які товари), атрибути ведення бізнесу та ділового спілкування: short-list (остаточний список кандидатів для співбесіди під час прийому на роботу), dress code (правила, що передбачають носити певний одяг на роботі) тощо.

Деякі з сучасних американських бізнесових реалій, що вже стабільно зайняли своє місце в діловому англійському лексиконі, не знайшли відображення у двомовних англо-українських фахових словниках. Це стосується таких широко відомих у бізнесі понять, як job objective (професія і сфера діяльності), petty cash (невелика сума готівкою для дрібних покупок), status symbols (ознаки службового становища) тощо.

Найбільш продуктивною з погляду запозичень є група лексики, що обслуговує сфери економічної діяльності (зокрема, бухгалтерський облік, банківська справа, маркетингова діяльність та ін.), а також найбільш некерованою, оскільки мовознавча наука не встигає дати аналіз новим термінам-словам, що потрапили до мови, що призводить до калькування та варваризації мови, до запозичення термінів, які вже мають свою історію в українській мові (*бренд-менеджер – спеціаліст певної торгової марки; топменеджер – головний менеджер, екаунт-менеджер – бухгалтер-менеджер* тощо).

Тенденція до утворення таких «штучних» термінів-назв пов'язана з модою та естетичними смаками людей, що користуються даною групою лексики, бо засоби масової інформації, комп'ютерні технології користуються цими термінами, не розраховуючи на високу мовну культуру споживачів (більшість бізнесменів – це люди віком від 25 до 40). Більш престижно (незнайомо) звучить *мерчандайзер*, ніж *спеціаліст з продажу*; *екаунтент*, ніж *бухгалтер* (до речі, тез запозичена лексема, але набагато раніше); *хед-хантер*, ніж *кадровик* тощо. До цієї ж категорії слів належать такі: *супервайзер*, *франчайзер*, *ритейлор*, *ріелтор*, *рекрутер*, *креативний директор*, *андеррайтер*, *коучер*, *ПР-менеджер* (*Public Relation manager*), *конвент-менеджер*, *лідменеджер*, *солід-менеджер*, *копірайтер*. З іншого боку, залучення цих слів до словникового складу забезпечує «мінімізацію» мовного потоку, що спричинено збільшенням вартості кожного слова у засобах масової інформації. До цієї ж семантичної групи можна віднести і таке слово як *gate keeper*, що часто вживається замість слів *сторож*, *охоронець*, *вартовий* і графічно передається англійською мовою. Судячи з першого слова *gate* (з англ. *ворота*), йдеться не про велику фірму, а про мега-фірму, що зачиняється не дверима, а щонайменше воротами, отже через деякий час це слово може отримати українську оболонку і зайняти належне місце в нашій мові. (До речі, така доля спіткала слово *хейдж* (*hedge*), яке й досі зустрічається у пресі як в англійському, так і в українському написанні).

У сьогоденні дослідження запозиченої лексики слід враховувати тенденцію до створення міжнародної термінології, єдиних найменувань понять, явищ сучасної науки, виробництва, що також сприяє закріпленню іншомовної лексики, котра отримала інтернаціональний характер. Цей факт дає підстави вважати, що засвоєння іншомовних елементів є необхідним і обов'язковим для розвитку української мови процесом. Саме тому проблема засвоєння іншомовної лексики в українському мовленні залишається важливою та актуальною і має достатньо матеріалу для дослідження та вивчення, оскільки мова – явище динамічне, яке постійно розвивається. Економіка займає особливе місце серед інших суспільних наук, оскільки більше від інших пов'язана з життям народу.

Звідси – тісний зв'язок економічної термінології із лексичною та стилістичною системами сучасної української літературної мови.

Будь-яка термінологія – це відкрита система, що постійно розвивається і розширює свій функціональний статус. Одним із потужних засобів поповнення термінологічної лексики є чужомовні запозичення. Водночас сучасні дослідники зазначають, що термінологія кожної мови є національною, адже її компонент інтернаціонального характеру асимілюється відповідно до структури національної мови. Запозичені елементи поступово адаптуються в мові-реципієнті й долучаються до норм мови-реципієнта.

Такий підхід пояснюється, перш за все, швидким розвитком різних галузей сучасних знань та ускладненням наукових і виробничих понять. Варто зазначити, що велику частину серед українських економічних термінів становлять термінологічні словосполуки, які мають у своєму складі іншомовний елемент.

Іншомовними термінами представлені всі підсистеми аналізованої терміносистеми, а саме:

- «Біржі та біржова діяльність» (*брокер, дилер, опціон*);
- «Бухгалтерський облік й аудит» (*дебурс, манко, негативний «кеш-флоу», маржинальна система калькуляції*);
- «Маркетинг і торгівля» (*акциз, бартер, демпінг, дистриб'ютор, контрафакція, мерчандайзинг, оверсолд, франшиза*);
- «Підприємництво та менеджмент» (*бізнес, інжиніринг, інсайдер, паблік-релейшнз, ріелтер*);
- «Страховання» (*аджастер, декувер, дисчардж, фронтинг*);
- «Фінанси, банки, інвестиції» (*акредитив, акцепт, аутрайт, єврокард, кліринг, лізинг*);
- «Цінні папери» (*аваль, алонж, блокейдж, андерайтинг, індосамент*).

У сьогоденні дослідження запозиченої лексики слід враховувати тенденцію до створення міжнародної термінології, єдиних найменувань понять, явищ сучасної науки, виробництва, що також сприяє закріпленню іншомовної

лексики, котра отримала інтернаціональний характер. Цей факт дає підстави вважати, що засвоєння іншомовних елементів є необхідним і обов'язковим для розвитку української мови процесом.[224, с. 36]

Складна внутрішня співвідносність у колі сучасних економічних понять, їхня багатоаспектність викликають збільшення комплексних мовних одиниць. Удаватися саме до такого способу термінотворення змушує фахівців і той факт, що термінами-словосполуками легше, ніж іншими словотвірними засобами, передати належність до класифікаційного ряду понять. Значення терміна безпосередньо впливає зі значення компонентів і тієї структурної чи структурно-семантичної моделі, за якою вони поєднуються.

Як відомо, термін існує у двох сферах: фіксації і функціонуванні. Так, кількість праць, у яких досліджено терміни в тому вигляді, як їх зафіксовано в словниках, набагато більша за кількість досліджень, присвячених специфіці функціонування терміна в тексті. Проте класифікувати, систематизувати термінологію можливо лише при вивченні термінів у природному для них середовищі, тобто в наукових текстах. Адже лише в процесі функціонування наукового терміна виявляється діалектика відношень між елементами його системи, які можуть перебувати у статиці чи змінюватися.

Враховувати сферу функціонування надзвичайно важливо, оскільки саме це є найбільш природне вживання термінології, тобто це основне джерело, де з'являються нові терміни й набувають обґрунтування та право на життя.

Аналіз текстів фахових видань останніх років (підручників та монографій) доводить, що серед усього масиву досліджуваних економічних терміносполук кількісно переважають двокомпонентні, які можемо поділити за морфологічними ознаками на дві основні групи: субстантивно-субстантивні та субстантивно-ад'єктивні.

Найпоширенішими серед двокомпонентних терміносполук є субстантивно-ад'єктивні. При цьому означальна частина може виражатися чужомовним прикметником як термінологічного походження (наприклад, *кредитні гроші, інфляційні спіралі, демпінгова ціна, трансферні платежі,*

номінальна вартість, сервісне обслуговування, селективний збут, ф'ючерсна угода), так і нетермінологічного (наприклад, *пасивний баланс, відкрита ціна, золотий стандарт, цінова дискримінація, світовий ринок, споживчий кошук, сполучна ланка, основні фонди*).

Якщо розглядати термінологічні словосполучення з точки зору порядку слів у таких конструкціях, то можемо побачити, що прикметники частіше знаходяться в препозиції (*венчурний бізнес, бюджетний дефіцит, бюджетний профіцит, імітаційне моделювання абстрактна праця, комісійні операції, компенсаційні кредити, споживацькі очікування, монетарна база, накладні витрати, особистий ризик*).

Специфічною рисою в досліджуваних одиницях є те, що лексеми чужомовного походження, які виступають у ролі визначальних елементів, як правило, є відносними прикметниками, що конкретизують, уточнюють родові значення терміна-іменника, надаючи всій конструкції видового термінологічного значення.

Двокомпонентні терміносполуки субстантивно-ад'єктивного типу утворені за найтиповішою моделлю – «прикметник + іменник». При цьому лексеми чужомовного походження можуть входити до складу термінологічних словосполук цього типу як прикметники (наприклад, *ліквідна позика, транзакційні витрати, валютний кошук, акціонерне товариство*), як іменники (наприклад, *виробнича функція, статутний капітал, прихована інфляція*), утворювати сполуку «іменник+прикметник» (наприклад, *компанія дочірня, бізнес малий, безробіття циклічне, бачення стратегічне, бар'єри нетарифні, знижка цінова, зобов'язання гарантійне*).

Серед атрибутивних бінарних терміносполук виокремлюємо сполуку іменника з ад'єктивованим дієприкметником, найчастіше пасивним. Активні дієприкметники вживаються значно рідше, що властиво й загальнолітературній українській мові. З метою надання термінології більш виразних національних рис можна запропонувати обмежити використання дієприкметників теперішнього часу активного стану типу *розподіляючий, маркуючий, керуючий*,

поширюючи віддієслівні прикметники на позначення властивостей предметів і виконавців дії типу *розподільний, маркувальний* або іменники типу *керівник*.

Широко розповсюджені субстантивно-субстантивні генітивні термінологічні словосполучення, побудовані за моделлю «іменник у називному відмінку+іменник у родовому відмінку». При цьому чужомовні лексеми можуть бути як у називному відмінку (*конвертованість гривні, конверсія виробництва, міграція грошей, менеджмент послуг, еквівалент вартості, інфляція попиту, мотивація досягнення*), так і в родовому (*тіло кредиту, кругообіг капіталу, набір персоналу, норма амортизації, основи ефективності, показник капіталу, показник стандартизації*).

Окрему групу генітивних терміносполучень становлять одиниці з віддієслівними іменниками. У таких конструкціях найчіткіше виражені об'єктні відношення (наприклад, *рефінансування банків, котирування облігацій, ліцензування підприємництва, проєктування ризиків, підвищення продуктивності, регулювання менеджменту, інвестування прибутку*).

З розвитком і вдосконаленням науки (зокрема – економіки) пов'язане виникнення більш складних типів термінологічних сполучень три-, чотири- та багатокомпонентних. Трикомпонентні терміни, до складу яких входять лексеми чужомовного походження, мають такі структури:

- «прикметник+прикметник+іменник» (наприклад, *міжнародна економічна інтеграція, жорсткий валютний контроль, державний пенсійний фонд, абсолютна додана вартість, активний платіжний баланс, центральний емісійний банк, банківські розрахунково-грошові документи, валовий національний продукт*);

- «прикметник+іменник+іменник» (наприклад, *облікова ставка рефінансування, абсолютна обмеженість ресурсів, оптимальний розподіл ресурсів, акордно-преміальна оплата праці, балансова вартість активів, контрольний пакет акцій*);

- «іменник+прикметник+іменник» (наприклад, *дефіцит платіжного балансу, паритет купівельної спроможності, норма банківського прибутку*,

норма особистих заощаджень, агломерація населених пунктів, актив бухгалтерського балансу, аналіз організаційної структури);

- «іменник+іменник+іменник» (наприклад, *продуктивність факторів виробництва, рентабельність діяльності фондів, організація блокування рахунків, відстрочка погашення кредитів, коефіцієнт ліквідності банків, концепція інтенсифікації зусиль*).

Основним елементом для творення подібних структур може бути і словосполука, і окреме слово. Так, на основі моделі «прикметник+іменник» твориться трикомпонентний термін (наприклад, *фіскальна політика, державна фіскальна політика; економічна політика, ефективна економічна політика; економічне зростання, екстенсивне економічне зростання; оцінна модель, трансферна оцінна модель*). На основі моделі «іменник+іменник» твориться нова модель (наприклад, *система ринку, міжнародна система ринку; оплата праці, акордно-преміальна оплата праці; динаміка інвестицій, інтенсивна динаміка інвестицій; аналіз ризику, структурний аналіз ризику*). Вихідним словом для моделей є іменник, тобто однослівна структура (наприклад *закон - закон грошового обігу, закон депозитної вартості*).

Зі збільшенням кількості компонентів збільшується і можливість різноманітних їх комбінацій. Чотирикомпонентні терміни в складі сучасної української економічної термінології менш частотні. Основні моделі можемо виділити такі:

- «прикметник+іменник+прикметник+іменник» (*прискорена амортизація основного капіталу, інвестиційна корпорація малого бізнесу, визначені ліміти валютних операцій, ресурсна стратегія стратегічного управління*);

- «іменник+іменник+іменник+іменник» (*теорія співвідношення факторів виробництва, матриця оцінки досягнення цілей, принцип єдності теорії управління, стратегія розширення кордонів бренду*);

- «іменник+прикметник+іменник+ іменник» (*баланс грошових доходів населення, критика раціонального прийняття рішень, модель грошових доходів населення*);

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

- «іменник+іменник+прикметник+іменник» (*бюлетень курсів іноземних валют, коефіцієнт використання грошових коштів, концепція інтенсифікації комерційних зусиль, джерела фінансування капітальних вкладень*);

- «іменник+прикметник+прикметник+іменник» (*кон'юнктура світових товарних ринків, структура міжнародних банківських монополій, сфера можливих маркетингових рішень*);

- «прикметник+іменник+іменник+іменник» (*міжнародна федерація обробки інформації, нормативна теорія прийняття рішень, початкова підготовка кадрів менеджменту*).

Аналіз основних структурно-граматичних типів лексики економічної терміносистеми дає можливість стверджувати, що на сучасному етапі кількісна перевага належить лексикалізованим терміносполукам, компоненти яких базуються на лексичних запозиченнях. Більшість загальної кількості економічних термінів-однословів чужомовного походження можуть входити до складних найменувань. Процес творення та відбору кращих зразків термінів триває й, безперечно, має відбуватися у науковій взаємодії термінологів і економістів-практиків, які мають подбати про оптимальне співвідношення питомих й іншомовних термінів.

Отже, освоєння запозичень відбувається на різних рівнях мовної системи, серед яких лексико-семантичний та словотвірний є вищими ступенями асиміляції лексичних запозичень, а графічна, фонетична та морфемна освоєність становлять їх підґрунтя. Дане дослідження лише зазначає рівні різних аспектів освоєння термінів-англіцизмів у сучасній українській мові. Кожен із аспектів заслуговує на подальше ретельне вивчення в україністиці. Таке вивчення дасть можливість розрізнити агліцизми на ті, що збагачують лексичний склад української мови, і ті, що, навпаки, засмічують. Подальше вивчення проблеми запозичення англіцизмів дозволить робити прогнози про подальшу долю іншомовних елементів у сучасній українській мові.

2.4 Лінгвістичні особливості процесу неймінгу (на матеріалі англомовних брендів)

ВСТУП

В сучасному світі кожного дня створюється багато нових компаній, фірм, що викликає велику конкуренцію. Для кожного бізнесу дуже важливо виділятися на фоні інших, мати свою індивідуальність та неповторність – в цьому допомагає система брендингу. Швидкий ріст кількості брендів товарів та послуг зумовлюється інтенсивністю процесу створення назв для різноманітних підприємств. Комплексна система ідентифікації бренду включає комунікативну складову, що є предметом дослідження як маркетингу, так і лінгвістики. Бренди компаній міцно входять у нашу мову та розширюють її лексичну систему, що обумовлює як теоретичну, так і практичну значущість процесу створення назв брендів. В той же час, питання утворення назв брендів, фірм та підприємств, лексичні та граматичні особливості цих процесів є недостатньо вивченими – це і обумовлює **актуальність** нашої студії.

Хоча, треба зазначити, ця тема викликає зацікавленість науковців вже кілька десятиліть, що відобразилося у роботах таких дослідників, зокрема соціально-економічний та маркетинговий аспект: Charmasson H., Heig M., Зозульов О., Крайнюченко О., Нестерова Ю., Пустотін В. та ін., а також лінгвістичний аспект процесу брендингу вивчався такими вченими, як: Chernatony L., McDonald M., Langdon K., Вінарева О., Вінг Т., Гордон Т., Єлістратов В., Кумінська Я., Піменов П., Просвіріна А., Сасіна С. та ін.

Мета дослідження – вивчити таксономію сучасного брендингу через ідентифікацію та аналіз лексичних і граматичних аспектів процесу неймінгу. Досягнення мети дослідження потребує вирішення наступних **завдань**:

- з'ясувати різницю та сферу вживання таких понять як *«власна назва»*, *«назва компанії»*, *«бренд»*;
- дослідити методику та алгоритм створення власних назв компаній та підприємств;

- проаналізувати процеси щодо універсального характеру методів створення брендингу незалежно від мови користування.

Методи дослідження базуються на семантичному підході з урахуванням унікальних екстралінгвальних особливостей бренда, його ключових характеристик та лінгвопсихологічних асоціацій, що включає в себе структурно-семантичний та прагмокомунікативний аналізи і дозволяє виявити найвдаліші та найпопулярніші універсальні методи і прийоми креації назв брендів, торгових марок; дослідження також спирається на принципи систематизації та класифікації, що допомагає упорядкувати матеріал та сприяє ретельнішому вивченню неймінгу як основи брендингу.

2.4.1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

- **Поняття власної назви компанії, бренду. Їх види та функції**

Слово, словосполучення чи речення, яке призначене для виділення конкретного об'єкту з ряду однотипних, індивідуалізуючи цей об'єкт, є його **власною назвою** (калька з лат. *Nomen proprium*, яке в свою чергу є калькою з грец. *Ὀνομα κέριον*) [227]. На відміну від інших слів, власна назва не пов'язана безпосередньо з поняттям, її основне значення полягає в зв'язку з тим, що саме воно позначає. Власні назви досліджує такий розділ мовознавства як **ономастика** (від грец. *Ὀνομαστική* – мистецтво давати імена), зокрема історію їх виникнення і трансформації в результаті тривалого вживання в мові-джерелі або у зв'язку із запозиченням з інших мов [228].

На теперішній час великий інтерес представляють периферійні поля ономастики, що включають такі назви, в яких ознаки проявляються не в повній мірі, зокрема **прагмоніми** (від грец. *pragma* «рiч, товар» + *ονυτα* «iм'я») , що займають позицію між іменами власними і загальними (поряд з терміном *прагмонiм* в лiнгвiстичнiй лiтературi широко використовується i термiн *прагматонiм*, який також відповідає всiм критерiям ономастичних термiнiв i може бути використаний як синонiм словесного товарного знаку [229].

Прагмоніми найчастіше відображають прагматичні, ідеологічні та естетичні уявлення як всього суспільства, так і окремої людини, індивідуалізують тенденції в процесі номінації, що проявляються в зв'язку з розширенням мережі приватного підприємництва і приватної власності. Індивідуалізація є важливою при розгляді семантичної структури ряду промислових прагмонімів. До них можуть належати, наприклад, назви будинків моди і наданого ними одягу (*Versace, Lagerfeld, Chanel та ін.*); назви фірм, які виробляють автомобілі і збігаються з іменами або їх конструкторів, або власників компаній (*Buick, Cadillac, Ferrari та ін.*).

Дослідники найчастіше звертаються до використання прагмонімів, коли мова йде безпосередньо про рекламу. І. Крюкова пропонує для цієї групи онімів загальний термін «рекламне ім'я», до якого відносить не тільки прагмоніми, що позначаються як словесні товарні знаки, але й ергоніми – назви підприємств, гемероніми – назви засобів масової інформації, геортоніми – назви фестивалів, конкурсів, концертів, порейоніми – назви транспортних засобів і таке ін. [229].

Основні ознаки прагмонімів саме такі:

- прагмоніми мають бути вмотивовані, тобто повинні відображати рід діяльності, ознаки та функції відповідних установ;
- прагмоніми повинні виконувати рекламну функцію, тобто апелювати до свідомості реципієнта, залучаючи його увагу і збуджуючи інтерес до рекламованої продукції, товару, незалежно від його матеріальної або духовної цінності;
- назви повинні легко запам'ятовуватися і відтворюватися в мові [230].

Таким чином, першочергова функція назв торгових і сервісних марок, прагмонімів, – виділити продукт або послуги фірми з ряду аналогічних товарів і послуг. Цим ознакам відповідають, наприклад, вищезазначені назви будинків моди, які завжди збігаються з іменами їх засновників, бізнесменів або модельєрів, розробників моделей та автоматично переходять на назву самого одягу, стаючи, таким чином, своєрідним брендом [229].

Термін **бренд** є похідним словом від давньо-норвезької, що має значення «*ставити клеймо*», та відноситься до тих часів, коли певні виробники випалювали свої марки, чи бренди, на продукції, яку вони розробляли. Також можна провести паралель між термінами, тому що бренд, так само як і власне ім'я, призначений для виділення конкретного об'єкта. Первинне поняття було створено для позначення джерела, виробника чи власника продукту або речі, а також використовувалось для таврування великої рогатої худоби, коней, овець та інших домашніх тварин. Далі, з розвитком комерції, слово «бренд» стало означати походження продукту і застосовувалось з метою відокремлення одного виробника від інших, що виготовляли схожі продукти або надавали однакові послуги [231]. Таким чином, для всього світу, бренд став так званим ядром реклами вже з моменту виникнення ринкових відносин. Сьогодні поняття «бренд» зазвичай вживається для позначення або ідентифікації виробника чи продавця продукту, чи послуги. Наразі бренди займають в комерції унікальне місце: їх можна купувати, продавати, брати або здавати в оренду, захищати на національному і глобальному рівні.

Досить часто бренд асоціюють з назвою товару, проте це не правильно, оскільки бренд – більше, ніж назва, це набір психоемоційних прив'язок. Люди, які займаються створенням брендів, оперують кількома орієнтирами, а саме: будь-який бренд має особливі атрибути, це функціональні й емоційні асоціації покупців. Вони можуть бути позитивними або негативними, а також можуть по різному впливати на ту чи іншу людину. Незважаючи на це, кожен бренд має основну характеристику, що становить його суть [232]. Все це і визначає індивідуальність бренду, яку повинен створити і підтримувати брендолог, що забезпечує популяризацію, позитивний імідж і позначає фірмовий стиль.

У сучасному суспільстві лінгвофункціональна семантика бренда, як складова основної його ідеї (brand entity, brand essence), виступає як одна з ментальних одиниць мовної картини світу, акумулюючи різноманітні асоціативні образи, поняття, уявлення, настанови, оцінки, що реалізуються в різних мовах, зокрема дуже яскраво в англійській [233].

Лінгвістичне вираження бренду – це асоціація, що пов'язана з тим чи іншим образом. Лінгвістична сутність бренду є найбільш комунікаційним елементом споживача. В одному слові або в одній фразі необхідно висловити всю сутність, всі дані та ціннісні орієнтири бренду.

Бренди як слова, що є власністю корпорацій, «стали – випадково чи навмисне – частиною звукового супроводу нашого життя, ключовими компонентами повсякденної сучасної мови, а то й новою мовою взагалі» [234, с 15].

Якщо розглядати зовнішню привабливість бренду, то, безумовно, слід врахувати, що назва має виділяти бренд (компанію, фірму тощо). Створення «фірмової» назви є стартовою точкою, з якої починається життя нової компанії або підприємства. Яскраве та цікаве ім'я — це потужний маркетинговий інструмент, який формує імідж і є основою бренду.

Створення унікальної системи комунікації, якою бренд спілкуватиметься з цільовими аудиторіями – це процес **неймінгу**.

Сам термін «неймінг» уперше з'явився наприкінці XIX століття, що пов'язано з початком загостреної економічної конкуренції та боротьбою за покупця у всьому світі. Тлумачний словник дає таке визначення неймінгу: *неймінг* (від англ. «*to name*» – давати ім'я) – професійна діяльність зі створення імені, що є підбором (пошуком, вигаданням) відповідного найменування для всього того, що з точки зору замовника потребує власного оригінального імені [235].

Багато людей помилково вважають, що неймінг є виключно творчою роботою. Але крім креативу і польоту фантазії, розробка назви включає серйозні етапи дослідницької та аналітичної діяльності, яка займає дуже багато часу та сил. Перш ніж відповісти на питання, яким має бути ім'я для бренду, треба розглянути, якими іменами і назвами воліють користуватися люди, адже кожен предмет і явище має своє словесне позначення, але іноді люди називають їх так, як їм завгодно.

Назва компанії – це як ім'я, що дається людині при народженні і супроводжує його все життя. У психології відносин є правило 7-ми секунд – саме за цей час людина може сформувавши вже перше враження про іншу людину. Також це правило працює і в нашому випадку. Цільова аудиторія починає створювати думку про бренд протягом кількох секунд після першого контакту з його ім'ям. Тому дуже важливо придумати таку назву, яка привертає увагу і відповідає певним критеріям [236], а саме:

- легко читається і сприймається на слух;
- запам'ятовується і без зусиль відтворюється по пам'яті;
- викликає потрібні асоціації;
- апелює до позитивних емоцій, спогадів, почуттів;
- несе в собі набір цінностей, близьких цільовій аудиторії.

Ці критерії однакові для найменування будь-чого. Немає значення, чи то відкривається інтернаціональна корпорація, інтернет-магазин чи особистий блог в соціальних мережах, ім'я фірми, бренду, компанії повинно звучати та бути обдуманим, оригінальним, зі своєю родзинкою. Також, компанії, які безпосередньо займаються неймінгом, розрізняють 5 основних видів назв:

1. Традиційні – зрозумілі для широкої аудиторії назви, що безпосередньо пов'язані з продуктом або сферою діяльності. Наприклад, виробники молочної продукції віддають перевагу тематичному найменуванню: «*Наш молочник*», «*Корівка*». Юристи частіше використовують гучні терміни юридичної сфери: «*Феміда*», «*Юр-консалтинг*» і т. д.

2. Географічні – красиві назви, що прив'язані до конкретної місцевості. Найчастіше в ім'я може буди закладений якийсь таємний сенс, цікава та загадкова легенда або багаторічні традиції. Наприклад: «*Borjomi*», «*Norwegian Airways*» і т.д.

3. Описові – прості слова, які буквально описують сферу діяльності певного бізнесу або складаються з імені, прізвища, псевдоніму людини: «*Універмаг*», «*WeTransfer*» і т.д.

4. Складові – неологізми або оригінальні словотворення, отримані в результаті з'єднання декількох відомих слів: «*Dunkin' Donuts*», «*Tumblr*», «*Pinterest*» і т.д.

5. Асоціативні – яскраві, емоційно забарвлені назви брендів, які викликають пряму або опосередковану асоціацію з пропонованим продуктом або послугою, що надає компанія: «*Карпатська джерельна*», «*Ферма*» і т.д. [237].

Товар або послуга сприймається через бренд, а бренд в свою чергу через назву, як лінгвокомунікаційну складову. Відповідно до цього, назва бренду повинна відображати певні властивості товару, його якість, щоб аналізуючи, у людини склався образ товару або послуги. Назва, яка виділяється на фоні інших та легко запам'ятовується, буде мати більший успіх, ніж дуже складна, довга і заплутана.

За допомогою назви можна впливати на сприйняття певного товару, і людина побачить те, що призначається для неї. Це в свою чергу є особливістю політики брендингу та неймінгу. З появою на ринку нового товару неминуче формується точка зору споживача про його функціональні якості. Неймінг і створений саме для того щоб розкрити усі якості товару та привернути увагу споживача, тому що бренд, його вид та, найважливіше, його назва допомагає сфокусуватися та правильно й швидко зробити індивідуальний вибір [238].

- **Лексико-семантичні прийоми і методи неймінгу брендів**

Якщо більш детально розібратися в сфері неймінгу, то можна зрозуміти, щоб виділитися на ринку серед конкурентів, не потрібно придумувати щось неймовірне і фантастичне. Насправді, чим простіше і зрозуміліше для споживача назва, тим краще вона буде сприйматися і, звичайно, швидше запам'ятовуватися. На даний момент існує безліч простих лексико-семантичних способів створити унікальну назву для бренду [239], ось декілька з них:

- **Назва, створена з імені засновника компанії**

Це один з найпоширеніших способів неймінгу. В основі самої назви лежить ім'я або прізвище засновника компанії. Можна навести безліч вдалих прикладів,

головне, щоб назва не вийшла абсурдною за звучанням і не повторювала вже наявні назви брендів на ринку. Наприклад, розглянемо назву модного будинку *Tom Ford*. Дизайнер Том Форд, незважаючи на відоме прізвище, став досить успішним в просуванні свого власного бренду, він лише доповнив назву своїм ім'ям. Також є дуже багато інших прикладів: *McDonald's*, *Ford Motor Company*, *Shimano*, *Gillette* і т.д [237].

- **Комбінування слів**

Використовуючи різні слова або їх окремі частини, можна скласти взагалі нові слова і комбінації, які ідеально підходять для назви торгової марки. При з'єднанні двох слів і створенні неологізму часто виходять дивні, важкі для вживання назви або слова з небажаним підтекстом. Тому завжди після розробок варіантів наймінга потрібно аналізувати їх негативні асоціації і конотації. Гарним прикладом є назва американської телекомунікаційної компанії *Verizon*, яка є комбінацією слів «*veritas*», що перекладається з латини як «*правда*», і «*horizon*» як «*горизонт*» [240].

- **Алітерація**

Цей прийом заснований на поєднанні ритму і рими, його суть полягає в повторенні одного або кількох звуків. Такі назви легко запам'ятовуються і викликають позитивні емоції, тому що набагато простіше запам'ятати назву в якій є рима, певний ритм або повторення слів. Так, наприклад: назва американської компанії *Motorola* є поєднанням співзвучних слів. За однією з версій це похідне від «*motor*» - автомобіль і «*ola*» - звук. Також назва *M&M's*, компанії, яка виготовляє шоколадне драже, розшифровується як «*Марс і Мьюррі*» (англ.: *Mars & Murrie's*) за прізвищами двох засновників компанії. Завдяки такому прийому словосполучення вийшли простими і доступними для вимови, як на Заході, так і на Сході [237].

- **Алюзія або натяк**

Такий спосіб генерації назви відбувається за допомогою модифікації всім відомого поняття, натяку на літературне або історичне джерело, а також після цього проводяться паралелі та аналогії [236]. Наприклад, назва *Леді Х* утворено

від всім відомого *Містера X*, а ім'я музичного гурту *Брати Грімм* утворено по аналогії з прізвищем відомих німецьких казкарів.

- **Метод аналогії**

Підібравши правильну асоціацію, стереотип або шаблон, з яким буде пов'язано ім'я компанії або назва бренду, можна не тільки отримати високоякісний неймінг, а й виграти на швидкій пізнаваності і запам'ятовуванні імені. Натхнення можна шукати серед різних історичних або кіно персонажів, назв рослин або тварин, найменувань планет і т. д. Так вчинили виробники шоколаду *Bounty*, натхнення вони знайшли в імені архіпелагу райських островів в Тихому океані. Всі подальші комунікації бренду будувалися на цій асоціації. Взагалі існує безліч назв брендів, що утворені за допомогою цього методу, наприклад: *Red Bull*, *Puma*, *Jaguar* і т. д. [241]

- **Назва-акронім або скорочення**

Цей спосіб застосовується в таких, не рідкісних, випадках, коли немає можливості уникнути довгих назв. Тому, краще всього використовувати аббревіатури і скорочення слів. При цьому не порушується зв'язок споживача з брендом. Вдалими прикладами можуть служити: *ЦУМ* (*Центральний Універсальний Магазин*), *МТС* (*Мобільні Телефонні Системи*) або *NASA* (*National Aeronautics and Space Administration*). Назви-аббревіатури часто зустрічаються у брендів, які працюють на міжнародних ринках. Наприклад: *BMW* (*Bayerische Motoren Werke AG*) або назва датської компанії, виробника іграшок *LEGO*, що походить від скорочення датської фрази «*leg godt*» - «*добре зіграти*» [237].

- **Метод вирізання або усічення (блендинг)**

Іноді після з'єднання пари слів виходить важко вимовити назву бренду, тоді можна висікти кілька букв для отримання гучного імені. Цей метод існує саме для тих випадків, коли людина придумала круту але дуже довгу назву та не хоче шукати заміну. Створення назви таким методом відбувається шляхом вирізання складів або окремих частин з них [242]. Так, наприклад: ім'я ІТ-корпорації *Intel* є скороченням від словосполучення «*Integral Electronics*».

- **Метонімія**

Це така лексична одиниця, коли одне слово замінюється іншим, яке позначає предмет / явище, що знаходиться в тому чи іншому асоціативному зв'язку з предметом / явищем, що підлягає заміні [243]. При цьому, слово, яке замінили, вживається в переносному значенні. Метонімію слід відрізнити від метафори, з якої її нерідко плутають: метонімія заснована на заміні слів «по суміжності» (частина замість цілого або навпаки, представник класу замість всього класу або навпаки і т. п.), а метафора — «за подібністю». Тобто даний спосіб базується на використанні в назві компанії методу від часткового до загального, цей метод працює і в зворотній послідовності — від загального до конкретного [244]. Чудовим прикладом використання такого методу є компанія *Burger King* — це популярна мережа ресторанів швидкого харчування, що спеціалізується на бургерах. Судячи з назви, стає зрозуміло, що це вже не просто бургер, а «король бургерів» — найкращий.

- **Звуконаслідування**

Це умовне відтворення звуків природи і звучань, що супроводжують деякі процеси. Використання в назві торгової марки слів, які можуть передати необхідні якості товару, позитивно впливає на бренд, тому що в такий спосіб можна привернути увагу потенційних клієнтів [240]. Так, наприклад: корм для кішок «*Мяу!*», дитяче харчування «*Агуша*» створені за допомогою методу звуконаслідування.

- **Використання оксюморона**

Цей метод використовується не часто, але влучно. Його сенс полягає в використанні жартівливих чи суперечливих фраз, стилістичних помилок, що поєднують слова з протилежним значенням в назві бренду, наприклад: *Маленький дорослий* або *True Lies* і т. д.

- **Таємний сенс або назва-загадка**

Назва може містити в собі таємний сенс. Назви брендів бувають незрозумілі споживачеві, поки заради інтересу люди не починають шукати значення цих слів. Такі назви, як мінімум, інтригують і викликають великий

інтерес [233]. Наприклад: ювелірний дім *Pandora*, що був заснований в Данії, де не обійшлося без грецької міфології. З давньогрецької ця назва перекладається як «*всім обдарована*». Згідно міфології, *Пандора* була першою жінкою, створеною за велінням Зевса в покарання людям за викрадення Прометеєм вогню у богів. Разом з тим, прекрасна дівчина була обдарована правителями Олімпу, а саме такими подарунками: Афродіта подарувала їй невимовну красу, Гермес наділив її хитрістю і красномовством, від Афіни вона отримала душу, а Зевс дав їй цікавість. [245].

- **Непов'язані з товаром слова**

Зовсім необов'язково, щоб назва компанії прямо асоціювалося з її діяльністю. Адже назвати фірму можна будь-яким, непов'язаним з основною діяльністю, словом. Часом навіть багаторазові мозкові штурми не дають результатів, і завдання залишається невирішеним [238]. Однак витратити багато часу і зусиль, щоб придумати назву бренду, не варто того. Досить просто кинути погляд на речі навколо, а саме на: фрукти, книги, письмове приладдя, явища природи тощо. Все це може послужити поштовхом до створення геніально простої, але ідеальної назви. Яскравим прикладом може служити *Apple*, найдорожчий бренд у світі. Якщо вірити офіційній інформації, Стів Джобс вибрав це ім'я до тих пір, поки не знайдеться щось краще, а нашттовхнуло його на цю назву перебування в яблуневому саду штату Орегон. Компанія *Adobe* була названа на честь річки, яка протікала за будинком засновника компанії. А в основі назви японської компанії *Fujifilm*, яка займається створенням фотоапаратів та оптики, лежить ім'я гори, а точніше вулкана Фудзіяма [245].

2.4.2 ПРОЦЕС УТВОРЕННЯ НАЗВ БРЕНДІВ

2.4.2.1 Етапи брендингу

Наразі неймінг перетворився на цілу індустрію, що базується на твердому науковому фундаменті. Неймінг, процес створення назв компаній та торгових марок (брендів), відбувається з використанням інструментів лінгвістики,

психології, маркетингу та відноситься до проблем нової міждисциплінарної галузі – лінгвопіарології. Головна мета неймінгу – розробити унікальну назву, яка допомагатиме просуванню продуктів компанії на ринок, дати конкурентоспроможне яскраве ім'я або назву компанії, нового товару, послуги.

Формування основної ідеї бренда повинно здійснюватися поетапно [234].

Перший етап – позиціонування. Для того щоб придумати назву для бренду або товару, послуги, потрібно продумати, як правильно позиціонувати продукт. Для цього треба вивчити ринок, дізнатися більше про конкурентів, а саме вивчити все, що може бути корисним та стане в нагоді – це завдання маркетологів. З точки зору лінгвокомунікативного аспекта створення назви бренда слід виділити ключові слова, які мають визначати характер товару, галузь його застосування та особливі якості.

Другий етап – генерація. Із зібраних раніше ключових слів створюється назва, що зможе об'єднати в собі все разом. Саме тут можна виділити кілька видів лексичних номінацій:

- *Звичайні слова* – слова, в яких немає ніякого підтексту, тільки пряме значення. Такі слова повинні знаходитись в гармонії з тим, чим займається компанія, що виробляє або використовує продукт. Крім цього звичайні слова не завжди можуть повністю передати головний сенс при виході на ринок. До того, нажаль, не завжди можливо зареєструвати більшість звичайних слів як назву. Але незважаючи на це, є багато успішних прикладів: назва японської корпорації *Sony* походить від слова «*Sonus*», що на латині означає «звук». Також ім'я, пов'язане з позиціонуванням себе засновників компанії як *sunny boys* - «сонячні хлопці», набуло в японській мові значення «*молоді генії*» [246].

- *Неологізми* – імена, яких не існує в жодній мові світу. Такі назви мають як позитивні, так і негативні сторони. Вони не мають своєї «історії» та ідеально підходять для товарів, які продаються по всьому світу. Але мінусом є те, що ці слова нічого не значать для багатьох споживачів, вони існують без будь-якого смислового навантаження [240]. Яскравими прикладами є *Pampers*, *Kleenex* або

Xerox (слово походить від «*xer*», що з грецької означає «сухий», адже до цього існувало тільки вологе копіювання — але кому це відомо) [237].

- *Складноскорочені слова* – слова, що утворені з початкових букв або звуків, незалежно від написання словосполучення пишуться великими буквами (крапки між ними не ставляться). За допомогою таких слів можна описати продукт, і ці слова можна зареєструвати як назву. Проблеми з перекладом таких назв на іноземні мови виникають рідше, ніж у назв, які були складені зі звичайних слів – працює універсальний метод транскодування. Так, наприклад: назву бренда *Fanta* було утворено шляхом скорочення слова «*fantastic*», яким в компанії описували формулу напою. Аналогічно утворилися назви: *Aquafresh*, *Europews*, *Приватбанк*, *Ощадбанк*, *Укртелеком* [236].

- *Абревіатури* – слова, які утворені завдяки скороченню словосполучення або фрази. Щоб таке ім'я запам'ятати, потрібно докласти багато зусиль, і така назва часто взагалі нічого не говорить потенційному покупцеві [232]. Гарними прикладами слугують такі всесвітньо відомі бренди як: *H&M (Hennes & Mauritz)*, *IBM (International Business Machines)*, *KFC (Kentucky Fried Chicken)*. До речі входження їх через транскодування на іншомовний ринок також не викликає проблем.

Третій етап – перевірка. Імена і назви глибоко аналізуються у відповідності до різних критеріїв, які можуть бути висунуті ринком і замовником. Так само імена брендів перевіряються фахівцями з точки зору фонетики і семантики (звучання і значення).

Четвертий етап – оцінка назви замовником. Відібрані на попередньому етапі назви передаються на оцінку замовнику. Оскільки замовник є фахівцем в своєму бізнесі, то він може швидко і професійно оцінити, які слова підходять для ринку, а які не дуже. Вже скорочений список, в свою чергу, переміщається для тестування.

П'ятий етап – тестування. На даному етапі відібрані імена повинні пройти тестування у фокус-групах крос-культурного дослідження. Компанія, яка займається цими дослідженнями, аналізує, чи відповідає дана назва культурі,

традиціям, особливостям державного устрою, ідеології країни тощо. Наприклад: спочатку найбільша японська автомобілебудівна корпорація *Toyota* була названа в честь свого засновника Кіітіро Тойода (*Kiichiro Toyoda*), потім в 1937 році назву було змінено на *Toyota*. Серед причин зміни можна виділити той факт, що буквально «*toyoda*» означає «родючі рисові поля» [233]. Також, на цьому етапі, перевіряються юридичні аспекти майбутньої легалізації назви бренду.

Шостий етап – остаточний. Список назв та документів, у вигляді звіту, передається замовнику, який приймає фінальне рішення.

2.4.2.2 Вдалі приклади неймінгу

Існує безліч прикладів, коли в якості назви вибирається випадкове слово, використовується так званий спосіб непов'язаних з товаром слів. Але нажалі даний спосіб неймінгу не працює на бренд. Саме успіх бренду наділив ці слова певним сенсом, і вони стали викликати у аудиторії асоціації з продукцією — це те, на чому тримається бренд.

Ось кілька прикладів оригінальної креативної назви, яка сподобалась цільовій аудиторії, запам'яталась та викликала потрібні асоціації:

WhatsApp – популярна безкоштовна система миттєвого обміну текстовими повідомленнями для мобільних і інших платформ з підтримкою голосових повідомлень та відеозв'язку. Розробники цього додатка скористалися методом комбінування слів. Таким чином, назва поєднує в собі популярне молодіжне вітання «*What's up!*» (*Whats*) і слово «*application*» (*App*) [231].

Bla Bla Car – найбільший в світі, міжнародний онлайн-сервіс пошуку автомобільних попутників. Якщо у вас є машина і ви плануєте далеку поїздку, ви можете знайти собі попутників, використовуючи цей сервіс. Вони оплатять вам бензин, а на додачу ще і скрасять вам дорогу бесідою. «*Бла-бла-бла*» – імітація розмови ні про що, яка поєднується зі словом «автомобіль» – і в підсумку звучить як *Bla Bla Car*. Начебто і незвично, і водночас зрозуміло, що мається на увазі. Можна сказати що тут задіяно як і метод звуконаслідування, так і метод алітерації [231].

Casio – японський бренд, виробник електронних пристроїв. Прізвище інженера Тадао Касіо послужило назвою для цієї фірми [245].

Johnson & Johnson – американська холдингова компанія, що виробляє лікарські препарати, санітарно-гігієнічні товари та медичне обладнання. Заснували цю компанію в 1886 році три брата, Роберт Вуд Джонсон, Джеймс Вуд Джонсон і Едуард Мід Джонсон [231].

3M (Minnesota Mining and Manufacturing Company) – компанія з видобутку і виробництва, що заснована в далекому 1902 році п'ятьма підприємцями з Міннесоти. Звичайно, засновники компанії хотіли виділитися на ринку не тільки своєю інноваційною продукцією, але і назвою. Тоді вони замінили нудну і довгу назву на просту й оригінальну – **3M** (Три початкові літери слів, що входять до первинної назви). Сьогоднішня назва **3M** в усьому світі уособлює інноваційний бізнес. Таким чином, назва компанії помітно виділилась на ринку завдяки методу аббревіації і скорочення [245].

Twitter – соціальна мережа для публічного обміну повідомленнями серед користувачів інтернету будь-якого віку. Це одна з найкращих назв для компанії, що займається соціальними мережами. Джек Дорсі, співзасновник компанії, зі своєю командою шукав в словнику слова, що якимось чином могли б передати суть програми. В кінцевому підсумку він натрапив на слово «*twitter*». Це слово визначається як «*щебетання птахів*» та «*короткий сплеск несуттєвої інформації*». Завдяки таким пошукам знайшлося те, що вони хотіли [246].

Schwepps – торгова марка прохолодних напоїв, заснована Якобом Швеппом. Тут можна подумати, що напій названий на честь його творця, але це не зовсім так. Використання звуконаслідування *Schhhh*, що схоже на шипіння бульбашок газу, які вириваються з пляшки, підсилило не тільки рекламний хід, але й саму назву бренду [233].

Buffer – це додаток для Інтернету та мобільних пристроїв, призначений для управління обліковими записами в соціальних мережах, надаючи користувачу можливість планувати публікації в Twitter, Facebook, Instagram, Instagram Stories, Pinterest і LinkedIn, а також аналізувати їх результати. Сервіс буквально дозволяє

користувачеві «буферизувати» повідомлення в соціальних мережах, звідти і назва [245].

Coca-Cola – безалкогольний газований напій, вироблений компанією «*The Coca-Cola Company*». Напій був придуманий в 1886 році фармацевтом (основні інгредієнти були такі: три частини листя коки на одну частину горіхів тропічного дерева коли), а сама назва його бухгалтером – Френком Робінсоном, який, володіючи каліграфією, написав слова «*Coca-Cola*» фігурними літерами, що через стільки років все ще виступають в ролі логотипу [238]. Метод звуконаслідування сперечається з методом алітерація у цьому випадку.

7-Eleven – міжнародна мережа невеликих маркетів. Завдяки такому методу, як алюзія або натяк, вже з першого погляду на назву покупець розуміє, що магазин працює з 7 до 11. До речі, це стало однією з причин його популярності, адже заснований він був в 1927 році, у той час подібний графік роботи магазину був рідкістю [245].

Kodak – американська компанія, виробник фотоматеріалів, обладнання та програмного забезпечення. У 1892 році Джордж Істман, вирішивши створити цю компанію, розумів, що для такої продукції потрібно вибрати незвичайну, але просту назву. Він вирішив, що назва буде починатися і закінчуватися на букву «*K*», тому що з дитинства йому подобалася ця буква. Після довгих експериментів зі словами було обрано назву «*Кодак*» [246].

Lowe Alpine – бренд, який виробляє спорядження для туризму, в своїй назві використовує оксюморон. *Lowe Alpine* означає «*Низькі Альпи*». Таким чином, вони кажуть своїм клієнтам, що разом з їхньою продукцією сходження буде легким, немов прогулянка в парку [231].

Cadillac – марка автомобілів класу люкс. Компанія була названа засновником, механіком і головним підприємцем Генрі Ліландом в честь свого предка, французького колоніального адміністратора і воєначальника Антуана де Ламот-Кадільяка [246].

Yahoo! – американська компанія, що володіє другою за популярністю в світі пошуковою системою і надає низку сервісів. Взагалі саме слово «*yahoo*»,

було придумано Джонатаном Свіфтом в книзі «Подорожі Гуллівера». Цим словом називали мерзенного, негативного персонажа, людину, що відштовхувала від себе інших. Засновники компанії «Yahoo!» Джері Янг і Девід Філо вибрали саме цю назву, тому що самі себе називали «*yahoo'ми*». Однак зараз назва розшифровується як «*YetAnotherHierarchicalOfficiousOracle*» («Ще один ієрархічний неофіційний віщун»). Спочатку можна було сказати, що використовувався метод аналогії, але після того як з'явилося розшифрування назви, стає зрозумілим, що було використано метод абрєвіації [245].

IKEA – найбільша в світі торгова мережа з продажу меблів і товарів для дому. Назва бренду — це абрєвіатура, розшифрування якої є «*IngvarKampradElmtarydAgunnaryd*», що включає в себе ім'я засновника, а також назви двох селищ, в яких він проживав [240]. Тут використано метод абрєвіації.

HP – постачальник апаратного і програмного забезпечення для організацій і індивідуальних споживачів. Назва цієї компанії (*Hewlett-Packard*) є абрєвіатурою прізвищ засновників. Цікавий факт що Білл Хьюлетт і Дейв Паккард кидали монетку, просто щоб вирішити, чиє ім'я буде першим в назві [240].

Starbucks – американська компанія з продажу кави та однойменна мережа кав'ярень. Ця назва бренду створена за допомогою метонімії. Улюбленим літературним твором засновників мережі *Starbucks* був роман «Мобі Дік». Герой роману *Starbuck* дуже любив каву. Таким чином, мережа кав'ярень отримала своє ім'я, яке прославилось на весь світ. Логотип компанії, русалка, також запозичений з цього роману. На пострадянському просторі трапився курйоз зі сприйняттям цієї назви — деякі люди реально вважали, що ця назва якимось пов'язана з доларами та зірками. Компанія менш популярною від цього не стала, навпаки, вона є вдалим прикладом трендового молодіжного закладу та чудової назви, яка лунає з усіх куточків світу [245].

Amazon.com – сайт, заснований Джеффом Безосом, який він позиціонує як «магазин всього». Він вибрав назву «Амазонка», тому що це місце сприймалося як екзотичне і незвичайне. Річка Амазонка — найбільша річка в світі, і Безос

планував зробити свій магазин за аналогією найбільшим в світі. В результаті, використовуючи метод аналогії, він ні разу не пошкодував про свій вибір [245].

Sanyo – японська корпорація, виробник побутової електроніки і напівпровідникових виробів, також використала метод аналогії в своєму неймінгу. Слово «*Sanyo*» позначає «три океани» з японської. Засновник компанії хотів підкреслити, що він збирається продавати свої товари за Індійським, Атлантичним і Тихим океанами, завойовуючи весь світ [231].

Nokia – найбільший телекомунікаційний гігант. Компанія починала зовсім не з виробництва телефонів, вона була заснована в Тампере, Фінляндія, в 1865 році, як виробник обладнання для паперової промисловості. Коли власник компанії Фредерік Ідельстам вирішив відкрити другий завод в фінському містечку *Nokia* в 1868 році, то й назва населеного пункту стала назвою його компанії. Назва міста, в свою чергу, походить від річки *Nokianvirta*, що протікає там, від древньо-фінської це слово позначає хижих звірів — соболів [231].

CiscoSystems — відомий виробник мережевого устаткування. Ім'я цього бренду отримано від назви міста *San Francisco*, тобто тут використано метод вирізання або блендингу [242].

Adidas — всесвітньо відомий бренд спортивного одягу. Засновника компанії звали Адольф Даслер, в колі друзів і знайомих його називали Аді (*Adi Dac*). Взагалі ця назва створена з імені засновника компанії з використанням методу блендингу, який наразі є дуже поширеним в процесі неймінгу, і не тільки в англійській мові [242].

2.4.2.3 Невдалі приклади неймінгу

Найбільш поширені помилки в назві брендів пов'язані з труднощами перекладу. Якщо компанія довгий час працювала на локальному ринку, а потім вийшла на світову арену, інколи дуже складно простежити, як та чи інша назва буде функціонувати в межах різних мов світу. Навіть в епоху глобалізації культурні і мовні відмінності нікуди не зникли, а правильна адаптація пропозиції

до національних особливостей попиту є запорукою успіху на тому чи іншому ринку. Існує безліч прикладів таких бренд-ляпів :

- Іранська компанія **Paxan** випустила м'який засіб під назвою «*Barf*», що англійською перекладається як «блювотина».

- Фруктовий напій від **Bacardi** з назвою «*Pavian*» німецькою мовою, наприклад, перекладається як «бабуїн», хоча повинно було перекладатися як «Шук» з французької.

- Роликові дезодоранти фірми **Clairol** також виділились зі слоганом «*Mist Stick*», що англійською перекладається як «туманний дезодорант», а німецькою «гнойовий дезодорант».

- Компанія **Colgate-Palmolive** вивела на французький ринок свою нову зубну пасту «*Cue*». Трохи пізніше американці дізналися, що саме таку назву носить популярний французький порно журнал.

- Компанія **Puffs**, яка займалася тканинами, мала погану славу в Німеччині, адже «*Puff*» на німецькому сленгу означає «публічний дім».

- Прикрий казус стався і з виробником дієтичних цукерок **Ayds**. Цукерки випустили в 1980 році, а в 1981-му вперше описали СНІД («*AIDS*»), який англійською вимовляється точнісінько, як назва цукерок.

- Всесвітньо відомий бренд **Pepsi** одного разу зазнав краху відразу на двох ринках, переклавши свій девіз «*Come Alive with the Pepsi Generation*» («Живи з поколінням *Pepsi*») надто дослівно. Німецькою вийшло життєрадісне «*Повстань з могили з Pepsi*», а ось китайською — загрозове «*Pepsi дістане ваших предків з могили*» [247].

Також існує дуже багато прикладів невдалого найменування автомобілів та авіакомпаній, зокрема:

- Компанія **General Motors** намагалася просунути на іспанський ринок свій автомобіль «*Chevrolet Nova*», але зазнала фіаско, тому що «*No Va*» означає «не рухається» (але це не той випадок, коли спрацює оксюморон).

- Американські авіалінії **Braniff Airlines**, замінивши в салонах своїх літаків звичайні крісла на шкіряні, провели провальну рекламну кампанію в

Мексичі, оскільки дослівно переклали свій слоган «*Fly in Leather*» («*Літай в шкірі!*») іспанською: «*Vuela en Cuero!*», що означає – «*Літай голим!*».

- Жахливий казус наздогнав і компанію **Ford** з назвою автомобіля «*Ford Fiera*». Слово «*Фієра*» означає «потворна», «жахлива», «стара» в латиноамериканській міфології. Тому авто не дуже вразило Південну Америку.

- Авто «*Mitsubishi Pajero*», компанії **Mitsubishi**, в іспаномовних країнах продається під назвою «*Mitsubishi Montero*», тому що на іспанському сленгу слово «*Pajero*» є грубим зверненням до геїв.

- В середині 80-х років тольятинські «*Жигулі*» стали називати «*Ладами*». Слово навіть стали писати на зарубіжний манер «*Lada*», тому що автомобілі почали поставляти на експорт, а іноземцям назва «*Жигулі*» нагадувало слово «*жиголо*».

- Ще один авто-гігант **Mazda** зганьбився через «*Mazda Laputa*», тому що «*La puta*» в іспанській мові — це, так звані, «нічні метелики» [247].

2.4.2.4 Онлайн сервіси та програми неймінгу

Якщо слова «фонетика», «морфологія» і «лексикологія» лякають людину, яка хоче пірнути в неймінг та віднайти якусь яскраву та індивідуальну назву для свого бренду, саме для такого випадку існують безліч цікавих онлайн-генераторів.

Онлайн-генератор назв створений для того, щоб можна було за допомогою рандомного, тобто випадкового створення, придумати благозвучну й оригінальну назву, що допоможе сформувати бренд і позначити чітко позиціонування компанії.

Генератори назв – це новітні електронні технології, але вже існують різні алгоритми їх реалізації. Така програма може бути корисною при пошуку назв для фірм, товарів, доменних імен, команд, каналів.

Існує декілька функціональних особливостей онлайн-генератора:

- формування слова відбувається за кількома алгоритмами, в основі яких є дві принципові відмінності: в перших двох варіантах назв є ключове слово; в інших немає — вони повністю синтезовані;

- отримавши результати генерації, необхідно перевірити, чи є вільні домени з вибраною назвою;

- генерувати слова можна скільки завгодно, тому що кожен раз регенерується нова порція назв [248].

Генератор може створювати назви за ключовими словами, в такому алгоритмі активно використовуються також загальноживані морфемні одиниці. Наявність ключового слова або його частини в назві компанії або товару може допомогти в просуванні товарів і послуг. У той же час, це менш оригінальні назви в порівнянні з вигаданими словами. Крім того, наявність ключових слів в назві може ускладнити реєстрацію відповідних товарних знаків [249].

Синтетичні назви компаній — це оригінальні та унікальні назви, які мають штучне походження. Такі слова легше закріпити в свідомості покупців як бренд, який належить компанії. Не дивлячись на назви які згенеровані за допомогою ключових слів, синтетичним назвам легше підібрати вільний домен і легше зареєструвати товарний знак [248]. Такі назви можуть стати в нагоді, якщо:

- асортимент продукції дуже широкий або є перспектива його розширення та розвиток інших товарних категорій;

- якщо бренд планує виходити на міжнародні ринки.

● **Генератор на основі штучного інтелекту «Zygo»**

Така програма швидко згенерує десятки ідей назви на основі ключового слова. Зокрема, можна ввести декілька запитів, щоб отримати більш точні результати. Якщо вибір занадто великий і немає розуміння, на якому варіанті зупинитися, нижче під генератором назв *Zygo* можна знайти кілька корисних порад про те, як вибрати ідеальну назву для бренду [248].

Паралельно, якщо компанія ще не придумала свій логотип і сайт, в цій програмі також є безкоштовні рішення і для цього. На сайті можна знайти

потужний інструмент для створення логотипів та зручний конструктор сайтів. Бонусом є те, що всі ці функції доступні абсолютно безкоштовно для всіх користувачів.

- **Онлайн-генератор «Shopify»**

Це саме та програма, завдяки якій можна створити назву для інтернет-магазину. Треба тільки вказати бажаний тип магазину, наприклад, магазин одягу, прикрас, меблів тощо [249]. Після цього інструмент врахує галузь і пропонує відповідні назви для бізнесу. Єдиним недоліком є те, що не можна ввести більше одного запиту, щоб оптимізувати результати пошуку.

- **«Business Name Generator»**

Цей онлайн-генератор назв дозволяє користувачу задати критерії пошуку для найбільш точних результатів. Зручним є те, що кожен варіант можна одразу перевірити на доступність домену (тобто, чи можна використовувати цю назву). У нижній частині сторінки цей інструмент також пропонує кілька платних імен та логотипів, які вже готові для використання та можна придбати [249]. Незважаючи на потужні і корисні функції, треба мати на увазі, що *Business Name Generator* містить тони реклами, яку деякі користувачі знайдуть дуже дратівливою, а інші не вважатимуть це великим мінусом програми.

- **Генератор назв брендів «Oberlo»**

У той час як інші інструменти надають занадто багато фільтрів, генератор назв брендів *Oberlo* намагається максимально спростити процес. Треба просто ввести ключові слова, натиснути «*Generate names*» і у відповідь отримати декілька сторінок з ідеями, як назвати компанію — все дуже просто та зрозуміло, завдяки чому цей генератор знаходиться не на останньому місці в рейтингу [249].

- **Генератор назв «Namelix»**

Замість того, щоб показати результати відразу після натискання кнопки «*Генерувати*», генератор назв фірм *Namelix* запропонує спочатку застосувати деякі фільтри. Потрібно буде вказати довжину імені та вибрати один з доступних стилів, серед яких назви для брендів (*Brandable names*), слова які римуються (*Rhyming words*), складні слова (*Compound words*) і багато іншого [248]. Завдяки

цій програмі можна побачити два приклади поруч з кожним варіантом, щоб у замовника було краще уявлення про те, що він отримає в результаті. Також, до згенерованих варіантів додаються платні або безкоштовні логотипи, тому це є великим плюсом для цього генератора. Але нажаль, програма не гарантує, що всі назви будуть унікальними. Тому доведеться перевірити всі варіанти, що припали до душі, особисто, щоб дізнатися, чи вільні вони.

Як бачимо, онлайн-генератори назв використовують дуже різні методи неймінгу брендів. Завдяки ключовим словам, фільтрам та критеріям пошуку можна згенерувати бажану назву, але після цього треба перевірити, чи не зайнята вона кимось іншим, тому що авторське право ніхто не відміняв. Також для деяких генераторів варто тільки написати сферу діяльності бренду, і всі доступні імена зразу з'являться на екрані. Взагалі-то такі додатки не дуже популярні, але на них також є попит.

ВИСНОВКИ

До неймінгу брендів з точки зору лінгвістики висувається багато вимог: фонетичних, лексико-семантичних, граматичних, яким необхідно відповідати. Назва повинна мати позитивну семантику не тільки в рідній мові, а і на перспективу використання в іншій мові, в перекладі, що є серйозною складовою економічного успіху, і зокрема високих продажів. З точки зору маркетингу назва має бути конкурентно спроможною, естетичною, ідейною та зрозумілою для цільової аудиторії. Саме тому дуже важливо зробити таку назву, яка буде доступною та зможе викликати певний інтерес у споживача. Якщо назва бренду не викликає ніяких асоціацій, таким чином, вона повністю випадає з сприйняття людини і не затримується в пам'яті. Але нажаль, якою б ідеальною ця назва бренду, торгової марки, компанії не була, її можна легко зіпсувати якістю сервісу, продукції або іміджом.

Більшість неймінгових фірм, незважаючи на широкий діапазон їх діяльності та значний вплив, маловідомі. Вони працюють, як правило, у тіні, виконуючи рутинну роботу – вигадуючи назву для компанії-клієнта. Це творча

сфера діяльності, у якій кожен діє незалежно. Як зазначає Г. Чармессон, фахівці, які працюють у галузі неймінгу, «розглядають процес створення нових імен з точки зору своєї основної спеціальності. Більшість їх ігнорують вимоги всіх дисциплін, крім своєї» [234, с. 9]. Фахівець, який працює у сфері реклами, вибере описові терміни, конструктор може запропонувати одну з технічних характеристик продукції, лінгвіст віддасть перевагу словам, приємним для слуху. Найкращими фірмами є ті, які постійно прагнуть розвивати потенціал мови, роблять її ефективною. Для найбільш повного впровадження своїх концепцій у матеріальну культуру, що постійно розвивається, працівники сфери неймінгу користуються своїм умінням не лише використовувати сучасні електронні засоби неймінгу, але і розуміти людську природу. Щоб створити нову назву, необхідно або запозичити, або винайти таке слово, яке легко вийде на ринок і поповнить словниковий запас покупців.

Існує безліч цікавих та по-справжньому практичних методів неймінгу. В основі всіх методів закладена істина — назва повинна бути простою для потенційних клієнтів. Принцип цієї "простоти" повинен зберігатися також і при вимові самої назви. Проста назва не повинна складатися з одного слова, вона повинна бути простою для розуміння.

Перш за все потрібно не боятися проявити креативність в неймінгу. Створюючи список можливих варіантів для бренду, варто по максимуму використовувати мовний потенціал: комбінування слів, алітерації, алюзії, натяки, аналогії, скорочення, усічення, метонімію, звуконаслідування, оксюморон та інші лінгвостилістичні можливості.

Наразі в процесі брендингу набирає обертів лексичний блендинг, що не має меж не лише в англomовному світі, але і в іншомовних середовищах, чому сприяє економічна, політична глобалізація світу, що потребує прогресу міжмовної інтеграції і є **перспективною дослідження.**

2.5 Меронімічні виміри українського глутонімічного дискурсу

Членування цілого на частини й позначення їх у мовах світу є універсалією, однак кожна мова здійснює його по-різному, що зумовлено специфікою етнічного сприйняття світу [250, с. 323]. Кореляція частини й цілого є одним із основних типів зв'язків між предметами реального світу. Інтерпретацію цієї бінарної категорії відбито не лише в мовознавстві, але й у філософії, логіці, психології, соціології, культурології. Терміни, що вербалізують філософські категорії діалектичної єдності частини й цілого, виражають «одну із форм загального об'єктивного взаємозв'язку предметів і явищ матеріального світу, а саме предмета і його елементів. Правильне розуміння співвідношення частини й цілого має велике значення для успішного пізнання об'єктивної дійсності» [251, с. 589]. У термінологічній енциклопедії сучасної лінгвістики таке співвідношення визначається як «меронімія – різновид парадигматичних відношень мовних одиниць, які представляють ціле і його частини (холонім і партоніми)» [250, с. 323]. На перший погляд, меронімія – поняття, що має багато спільного з родо-видовими (гіперо-гіпонімічними), таксономічними відношеннями [252, с. 57-63]. М.В. Нікітін називає її імплікаційним аналогом класифікаційної гіпонімії, проте меронімія відрізняється від родо-видових відношень у мові невідчуженістю належності частин цілому [253, с. 88]. Гіперо-гіпонімічні відношення належать до синтагматичного типу зв'язків у мовній системі (напр. родова глутонічна номінація *хліб* у лінгвокультурному континуумі має види: *різдвяний, великодній, поминальний* тощо), а меронімія, маючи рівні градуальності членування цілого, як уже було зазначено, – до парадигматичного (пор. *хліб – окраєць – крихта* тощо).

Кореляція частина / ціле досить активно вивчається в сучасній лінгвістиці. Фундаментальну основу для аналізу цього типу відносин становлять праці таких дослідників, як Е. Ляйзі, Д. А. Круз, Р. Чаффіна, Д. Герман, А. С. Шеллі, Е. М. Вінстон, Є. В. Кузнецова, Б. А. Тесль, М. В. Нікітін, І. А. Стернін і З. Д. Попова, М. А. Кронгауз, Л. В. Глобіна, Т. С. Маркарова, Ю. М. Русіна,

Н. С. Рижук, С. В. Кисельова, Г. В. Ситар та ін. На українських теренах категорійний апарат меронімії детально розроблено в докторському дисертаційному дослідженні «Система меронімів у німецькій та англійській мовах» [254], розглянуто в науковій статті «Меронімія: до питання про термінологію» [255] та ін.

У зарубіжних теоретичних джерелах використовуються різні лінгвістичні терміни на позначення зазначених відносин: в англійській мові – *part – whole relation / parts and wholes*; у німецькій – *Teil – Ganzes Beziehungen / Relationen*.

У праці «*Der Wortinhalt. Seine Struktur im Deutschen und Englischen*» Е. Ляйзі використовує термін *партитив* для номінації іменників, що позначають несамотійну частину цілого, а Р. Чаффіні і А. Шеллі пропонують термін *меронім* (від д.-грецьк. *μέρος* – «частина» і *ἰσμοα* – «ім'я»). На позначення відносин «частина / ціле» в зарубіжному мовознавстві вживаються також терміни *партонімія* (від англ. *part* – «частина» та д.-грецьк. *ἰσμοα* – «ім'я»), або *партитивність*, і *меронімія* (Е Ляйзі, Д. А. Круз, Е. М. Вінстон, С. Браун). *Меронімія* трактується як взаємовідношення між цілим та його частинами [256, с. 35; 257, с. 31], які можна передати формулою: поняття Х є частиною поняття Y [258, с. 231]. Кожний партонім (частина) має свій холонім (ціле), і вони не можуть помінятися місцями.

М.В. Нікітін поряд із терміном *холонім* (від д.-грецьк. *ἰσμος* – «ціле» і *ἰσμοα* – «ім'я»), що позначає ціле, пропонує терміни *партонім* і *меронім* на позначення частини, а самі відносини пропонує називати *холо-партитивними*. У ролі однослівного субстантивного позначення партитивних відносин дослідник уживає термін *партонімія* [253, с. 88].

Л. В. Глобіна, поділяючи термінологічну позицію М.В. Нікітіна, пропонує подальшу диференціацію *партонімів* за трьома категоріями:

- 1) *партином* (сильний партонім);
- 2) *партитив* (сильний партонім);
- 3) *конгломератив* (слабкий партонім).

На думку дослідниці, основна семантична відмінність між цими термінами полягає в тому, що в *партинома* й *партитива* сема належності денотата як частини до цілого входить до інтенціоналу значення, а *конгломератив* містить аналогічну сему в його імплікативі [259].

Термін *партитив* як одну з одиниць зазначеного утворення активно використовує в своєму дослідженні О. В. Материнська, розглядаючи двокомпонентні іменні конструкції з функцією словесної матеріалізації відносин частини й цілого в англійській та німецькій мовах, називаючи їх *партитивними* (*кілограм борошна, склянка соку, метр тканини, третина дистанції, п'ятдесят відсотків площі, троє із присутніх* тощо) [254], тобто до складу партитивів входять квантитативи, що містять кількісні характеристики цих частин.

У *конгломеративах* як іменах з вільною структурою залежність частини від цілого є, на перший погляд, неочевидною. Вона може бути встановлена, у нашому випадку, лише в лінгвокультурному контексті й часто має зв'язок з вербалізованими одиницями концептуальної сфери. До того ж не лише глютонічні мероніми, а й холоніми на зразок *коровай, горіх, горох, сіль* можуть поставати усталеними конгломеративами, наприклад, по відношенню до концептів ЄДНАННЯ, МІЦНІСТЬ, СЛЬОЗИ, СВАРКА тощо. Конгломеративні зв'язки буквально пронизують меронімічні відношення в українських етнографічних описах та фольклорних текстах, що містять номінації глютонічної сфери.

Далі в нашому дослідженні сферу функціонування зазначених одиниць позначаємо терміном *меронімія*, відношення між одиницями – *меронімічними* (синонім – *холо-партонімічні*). Урахування термінологічної розбудови цього утворення дає можливість унаочнити її у формі таблиці (див. табл. 1).

Термінологічні одиниці дослідження меронімічних відношень

Терміни		Значення	Приклади
холонім		ціле	<i>яйце, горіх, туша</i>
мероніми (розряди)		частина	
партоніми (мероніми)	1. партином	номінація поділу цілого на частини без зазначення кількісних вимірів	<i>жовток / білок / шкаралупа; шишка-сонце, листки-скрутні, півколо, коса, підкова (оздоби калача)</i>
	2. партитив	номінація поділу цілого на частини із зазначенням кількісних вимірів	<i>1 кг борошна, 10 г солі, ¼ короваю; 4 вертути, 2 пташечки (оздоби короваю)</i>
	3. конгломератив	номінація з вільною структурою	<i>окраєць – ДОЛЯ, шматок – ОБЕРІГ, вертута – НЕВПИННІСТЬ РУХУ</i>

Унікальність меронімії в лінгвоконцептуальному плані визначається не тільки категорією градуальності (вид – частина – елемент), а і впливом мовної картини світу на сегментацію меронімів у різних мовах [260, с. 92-99; 261], зокрема і в українській.

На наш погляд, особливої уваги заслуговують холоніми та партоніми, що функціонують в етнолінгвістичному сегменті українського глютонічного дискурсу, який ми розуміємо як зв'язний текст з багатьма супровідними фоновими чинниками, у фокусі якого перебуває сфера харчування з ключовим терміном глютонім. «Глютоніми (від лат. *gluttio* – ковтати, споживати) – лінгвістичні знаки з широким спектром плану вираження (від слова до тексту) та плану змісту (культурної інформації, що має чотири способи представлення у мові й мовленні на підставі 1) культурних сем як елементів значення номінативних одиниць, що позначають реалії харчової культури; 2) культурного фону як ідеологічно маркованого культурного змісту номінативних одиниць; 3) культурних концептів – відносно стійких уявлень, сформованих у певній культурі на основі відповідних ціннісних орієнтацій; 4) культурної конотації)» [262, с. 185].

Спробуємо розглянути концептуальне навантаження (далі в нашій розвідці **КОНЦЕПТИ** позначаємо великими літерами) та культурний контекст реалізації меронімії в етнолінгвістичному сегменті глютонічного дискурсу. Беручи до уваги те, що ціле пізнається через знання частин, семантика партоніма як продукту членування холоніма може бути декодована тільки на підставі знання про холонім. В етнолінгвістиці аналіз меронімічних відносин здійснюється з огляду на їхню системність, можливість розкласти ціле на елементи, за кожним із яких закріплена певна функція: «Частина й ціле співвідносяться як краплина й океан, як жолудь і дуб, зерно й колосся, як ембріон і розвинене ціле. Інакше кажучи, у кожному елементі цілісності в згорнутому вигляді закодована програма, що дозволяє ембріону розвиватися, еволюціонувати й перетворюватися на цілісність іншого порядку» [263, с. 31].

У мовній картині світу українців суттєву роль відігравали меронімічні відношення в опозиціях: *хліб / художні оздоби з тіста; хліб / крихти; хліб / борошно; хліб / шматок / окрасць (краюха, скибка, цілушка) / м'якуш; збіжжя / зерно / зернина; сіль / пуд / грудочка / дрібка (дрібок) / трішки (трішечки); мед / ложка / краплина; яйце / білок / жовток / шматочок / шкаралупа / лушпиння / порошок; горіх / шкаралупа; туша тварини / частини туші; молоко / сметана / сироватка / сир / масло; рослина / частина рослини; плід / шматок, страва / інгредієнти страви*, – та в багатокомпонентних меронімічних утвореннях. Розглянемо їх детальніше.

Хліб / художні оздоби хліба. Переважно конгломеративами є меронімічні номінації, що складають семантику глютонічного холоніма *хліб* в етнографічних дослідженнях «Син Землі і Сонця: художнє хлібопечення Шевченкового краю» [264] та «Українські обрядові хліби» [265].

«У художньому хлібопеченні як найдавнішому вияві мистецтва, народної віри та світогляду закарбовані найосновніші образи-символи в історичній лінії буття українців. **СОНЦЕ** є негасаючим і постійно суцям образотворчим символом; **ХРЕСТ** – утіленням єдності світу; **СВАРГА** – уособленням священного руху світла; **ЗОРЯ** (шишка, ружа) – символом краси і світлості;

ВЕРТУТА-БЕЗКІНЕЧНИК – безкінечності руху й обертання; РОМБ – знаком родючості. Через ці образи на хлібах передається не лише сутність і краса світу, а й потреба людини жити в суголоссі із ним» [264, с. 7].

Таке етноконцептуальне усвідомлення художнього хлібопечення знайшло мовну об'єктивацію в холонімічних номінаціях ритуальних хлібів: *Бабка великодня, Бабка гуцульська, Богач зажинковий, Короваєць обжинковий, Калач подільський, Книш чумацький, Шишка для молодих, Верч, Калита, Гусочка, Качка, Праник (Прач), Бочка, Маланка, Василь, Дивень* – калач для молодої, *Щітка* – для матері, *Борона* – для батька, *Лежень* – на Коляду та весілля, *Поманач* – калач за упокій душі тощо. «Пряники за формою людини – *пані, барині* – могли відтворювати образ давньої володарки світу Великої Матері, а пізніше – богині Берегині» [264, с. 8].

Деякі видові назви хлібів репрезентовані словосполученнями, до складу яких увійшли як холоніми, так і найбільш помітні партиноми: *Бабка великодня з шишкою, Бабка зубчаста, Калач із шишкою, Калач з підковою, Бабка великодня з шишкою і півколами, Калач празниковий із трипалою лапою, Калач великодній з шишкою-сонцем і листками-скрутнями, Калач з косою, Коровай зі свічками, Коровай із деревцем.*

«Апотропеїчні функції *калача* зближують його з іншими предметами, що мають отвір: кільцем, вінком, ситом, каменем з діркою тощо. Захисні властивості *калача* нерідко підсилюються за допомогою прикрас на хлібі (квітів певного кольору, колоподібних малюнків, гілочок верби, червоних ниток тощо), як і спеціальними способами випічки (наприклад, замішування на грудному молоці, запікання монети тощо)» [266, т. 2, с. 439].

Символічне навантаження окремих партиномів пов'язане зі складним концептуальним комплексом, завдяки чому увиразнюється метафорична семантика холоніма (табл. 2).

**Конгломеративний зв'язок партиномних номінацій художнього
хлібопечення з українськими лінгвоконцептами**

Партонімичні номінації	Лінгвоконцепти
1) <i>коло</i> (кругла форма хліба або оздоба на ньому); 2) кругла <i>підошва</i> короваю; 3) <i>навкісний хрест</i> ; 4) восьмипроменева <i>зірка</i> ; 5) <i>семиколокоскове дуговидне сонце</i>	СОНЦЕ
<i>зубці, качалочки з тіста, гребені-промені, колоски, дуги-промені</i>	СОНЯЧНІ ПРОМЕНІ
<i>хрест у колі, перехрестя</i>	СВІТОБУДОВА, ЄДНІСТЬ СВІТУ
<i>шишка, ружа</i>	ЗОРЯ, КРАСА, СВІТЛІСТЬ
<i>вертута-безкінечник, верч, скрутень</i>	БЕЗКІНЕЧНІСТЬ РУХУ
<i>дві вертути, з'єднані навхрест, – сварга, свастя (свастика)</i>	БОГ НЕБЕСНОГО ПРОСТОРУ СВАРОГ, ЩАСТЯ
<i>калач з підковою</i>	ЩАСТЯ, УДАЧА
<i>прутик з гіллячками, обліплений зубчастим тістом</i>	ДРЕВО ЖИТТЯ, ДРЕВО РОДУ
<i>листочки та ягідки</i>	ЗБІЛЬШЕННЯ РОДУ
<i>зубчасті древця-свічі з тіста</i>	НЕВПИННІСТЬ РОСТУ, РОЗВИТОК
<i>отвір у дивні</i>	МАГІЧНА СИЛА
<i>голуб, голуби</i>	КОХАННЯ, ВІРНІСТЬ, МИР
<i>горішок</i>	МІЦНІСТЬ
<i>вареники, запечені в короваї для молодих</i>	ЗДОРОВ'Я, НАСНАГА, ПЛОДЮЧІСТЬ

Лексичне значення холоніма *дивень* (круглий хліб для молодої у формі коси, з отвором посередині) мотивоване словом *дивитися*, однак його лінгвокультурний зміст реалізується в контексті процесива *весільне застілля*, отримуючи додаткову сему – МАГІЧНА СИЛА: через отвір у *дивні* молода бачила, хто з родичів нареченого добрий, а хто нечистий. Конгломератив *отвір* у лінгвокультурології має два основні семантичні навантаження: у біологічній площині є одним із виявів концепту ПЛІДНІСТЬ, на духовній – ВІДКРИТТЯ цього світу – іншому світові (або навпаки). Візуатив *коса* символічно поєднує виріб з образом нареченої.

Концепт ДУША вербалізується в описі холоніма *книши*: «Для виготовлення *книши* поверх виліпленої з тіста *круглої хлібини* накладали маленьке *хлібенятко*, що називали його «*душею*» – це саме для духів, чи як казали, для ДУШ» [267, с. 26].

Концептуальне навантаження мають також інші партиномні номінації художнього хлібопечення: *зубчасті качалочки, пампук, квіти-вертути, гребінчики, барильця, пасочка-барвінок, шишка-квітка, поплітка-коса, обруч, лапа, завитки* тощо.

Партитиви в цьому сегменті утворюються шляхом поєднання партонімів з квантитативами *два, три, чотири, сім, вісім, дванадцять*. Наприклад, космічна сутність *короваю для молодих* «відтворена числово, тими величинами, у яких проявляється світ. Найперше – це *парність* оздоб, як ось *шишка-сонце* на вершині *короваю*. Вона складається з *двох* частин і при даруванні *короваю* віддається тільки молодим, її зміст і художній, і життєвий: подружжя повинно бути цілий вік у *парі* для продовження роду й утвердження життя. Композиція *короваю чотиричасна*. Це – відтворення світу білого, ясного, у якому воно має існувати. Нарешті, це – *семипроявність*, у якій світ звучить (*сім нот*) та сяє (*сім барв*) і в якій повнозвучно й барвисто має жити нова сім'я. Ніхто не вгадає, / Що в нашому *короваю*? / З *семи* криниць водиця, / З *семи* мішків пшениця, / З *семи* фосок масла, / З *семи* курок яю / В нашому *короваю*» [264, с. 18-19].

Парність / непарність – семантична опозиція, релевантна для багатьох ритуальних і побутових ситуацій. У матримоніальному контексті (весілля, ворожіння на заміжжя, прикмети, заборони, пов'язані зі шлюбом) перевага парності має прозоре мотивування: парність предметів, що випадає під час ворожінь, віщує ЗАМІЖЖЯ, а парність весільних реалій або оздоб на них сприяє ЩАСЛИВОМУ ШЛЮБУ (*2 кільця, 2 шишечки, 2 пташечки*). У магичній практиці число використуваних предметів часто визначається кількістю осіб, на користь яких відбувається дія. Число 2 (двочастинність весільного *короваю*) присвячене молодим, а поєднання частин в одному артефакті унаочнює концепт ЄДНІСТЬ.

«Число – одна з найважливіших категорій в міфопоетичному образі світу, засіб упорядкування та моделювання Всесвіту, перетворення хаосу на космос, що є в народній культурі об'єктом семантизації, символізації та оцінки. Число в міфопоетичній нумерології не лише визначає об'єкт лічби, слугує його кількісним параметром, але й безпосередньо визначається об'єктами лічби й залежить від них. Саме поняття кількості й множинності (виражене різними предметними символами, такими, як *зерно, мак* тощо) асоціюється з ДОСТАТКОМ, БЛАГОПОЛУЧЧЯМ, ПРОДУКУВАЛЬНОЮ СИЛОЮ» [266, т. 5, с. 544].

Приховану сему парність має номінація весільного калача – *гуска*, який випікався в домі молодої. «Вона має вигляд зліплених до купи *гусака* та *гуски*. У *гуски* на голові віночок зі стрічками. *Весільна гуска* лежить на столі біля короваю. Коли в неділю молоді після шлюбу вперше сідають разом за стіл, вони повинні розламати калач, розділити *гуску* з *гусаком* і з'їсти. Молодята беруть калач однією рукою, молодий за *гусака*, молода за *гуску*, і тягнуть кожне до себе, чий шматок виявиться більшим, той і буде верховодити в сім'ї» [265, с. 56].

Меронімічним утворенням у весільній обрядності є номінація *калач з куклюю* (пасмом прядива, мичкою), яку не вживають у їжу. У деяких селах Вінничини з таким калачем, що мав неістівний складник, на світанку в п'ятницю перед весіллям молода з дружками збирала барвінок, а її мати благословляла ним дружок плести з барвінку весільний віночок. Наречена з цим *калачем* у суботу зі старшою дружкою просила на свято весь рід, кладучи в кожній хаті на стіл і потім забираючи його з собою, потім передавала вдома матері, яка вішала його під образами. «*Калач з куклюю* молоде подружжя зберігало в оселі на чільній стіні на кілочку протягом усього життя як ОБЕРІГ РОДИННОГО ЩАСТЯ. Під час експедиції бабусі нам показували *калачі* своїх доньок, яким по 20-30 років» [265, с. 54].

Концептуальне навантаження, крім весільного короваю, мають також глутонічні партитиви в семантичному складі холонімічних номінацій *зажинковий, обжинковий хліби, коровай, богач*. Наприклад, холонім

обжинковий хліб є семантичним комплексом, що містить у своєму складі символічне навантаження кожного складника: «посередині викладається пишна *квітка-шишка*, до якої від країв йдуть *чотири пасочки-колосочки*. Поміж них поставлено *чотири вертути*, а навкруги обжинковий коровай опоясаний *колосочками-зубцями*» [264, с. 13].

Партитивними елементами насичена семантика холоніма *богач*, що «має форму *паляниці*, зверху якої наліплено *чотири завитки*. Поміж такими завитками є *чотири колоски*. *Завитки* й *колоски* утворюють *восьмираменну зорю*, яка є основним образотворчим символом у декоративних розписах, писанках, килимах, вишиванні. *На хлібині* ті самі елементи, що і в *обжинкового хліба*, – *чотири завитки* і стільки ж *колосків*, але посередині наліплено *пишну шишку* в *три* кола на *дванадцять*, *сім* і *чотири* зубці. Кількість *зубців* тут також закономірна. Це може бути *дванадцять* місяців річних, *сім* хліборобських та *чотири* як означення сторін світу, у якому хліб підтримуватиме людське життя» [264, с. 13-14].

Число *три* є ідеальною моделлю динамічного процесу, що включає виникнення, розвиток та занепад і реалізується у вертикальній структурі [266, т. 5, с. 335]. Візуатив *ритуальні хліби* має саме таку *тричастинну* вертикальну структуру: 1) підосва з тіста, 2) середня частина (часто з начинкою їстівного (наприклад, *вареники*) або неїстівного характеру (наприклад, *монета*), 3) верхня частина – з оздобами, що мають символічний зміст: *калина*, *гілце*, *квіти барвінку*, *листя винограду*, *шишки*, *вертути* тощо. Вертикальна *тричастинність* властива більшості ритуальних хлібів, і навіть профанний хліб *цеглинка* має таку саму будову (підосва, м'якуш, шкірочка), виявляючи зв'язок з найважливішою опозицією в українській концептуальній картині світу – ВЕРХ/НИЗ. «ВЕРХ наділявся символічними ознаками – хороший, плідний, благополучний, достатковий, життєвий, а НИЗ – поганий, неблагополучний, бідний, смертельний. Русини в Закарпатті на Новий рік катали по підлозі пиріг «карачун», вірячи, що рік буде добрим, якщо пиріг упаде на *нижню кірку*; якщо ж на *верхню*, – чекати смерті в сім'ї» [266, т. 1, с. 345]. На нашу думку,

шанобливе ставлення до хліба на всій території України усуває його довільне розташування з порушенням вертикальності, кодуючи цю інформацію в низці прикмет (*хтось помре, град виб'є посіви* тощо).

Найбільшого й найповнішого художньо-ритуального відтворення меронімічні відношення набирають у контексті темпоративів *Коляда, Великдень, Калита*. Концепт КОЛЯДА-СОНЦЕ є головним і єднальним у всіх трьох зимових святах.

На *Святий вечір* на покуть ставлять кутю, а зверху кладуть на неї *паляницю* з *навскісним хрестом*. У селах Тальнівщини (Черкаська обл.) реалемним синонімом такої паляниці був холонім *лежень*, що вбирав партоніми: *зубці* та *пасочки*, – «що, чергуючись, створюють графічність малюнку. Унизу *лежень* має *опояску*. Зверху на *зубцях* посаджено *2 пташечки*. Поруч виліплено *вертути*. Таким знаком в українському народному мистецтві зображується безкінечник, який символізує НЕВПИННІСТЬ РУХУ світового буття. *Вертути* печуть також окремо як гостинці для обдаровування колядників. *Дві вертути*, з'єднані навхрест, створюють знак «сварги», «свастя» (свастика), що означає ЩАСТЯ» [264, с. 8-9].

Темпоратив *Щедрий вечір* (Василя) також пов'язаний з локативом *покуть*, на який клали *2 хліби*, приурочені давньому парному божеству. Ці *парні хліби* називають *маланка* і *василь*: «Вона у квітках, а він у маніжках». За формою *маланка* округла. Посередині – *квітка-шишка*, а з боків – по *шишечці*. Симетрично до них по діагоналі – *2 гусочки*, а навперехрест – ще *2 шишечки-квіточки*. Центральну *шишку-квітку* обкладають навкруг *барвінком* – *листочками з тіста*. По всій площині *хлібини* наліплено візерунки у вигляді *ялинкових шишечок*. Сонячний зміст тут дуже місткий: жінка в сім'ї – мов СОНЦЕ для землі [264, с. 11]. На Черкащині візерунки на *василі* відтворюють *шнурову маніжку*. За формою хліб овальний. На ньому впоперек *круглі опояски* чергуються з *зубчастими*. Створюється враження *вишивки хрестиком*. Убираючи елементи оберегів через ці партиноми, холонім *василь* неначе посилює власну функцію ОБЕРЕГА худоби, поля, майбутнього врожаю.

Дещо інші склад і семантику мають партиноми й партитиви у складі *василя* в інших місцевостях України. Наприклад, у с. Уяринцях Тиврівського району Вінницької обл. «для виготовлення *василя* спочатку сплітають *три косички*, які кладуть поряд і оперізують *пояском*, це основа виробу. За виглядом вона схожа на зорану ниву. Поверх основи кладуть *хрест*, який роблять із *двох смужок тіста*, кінці яких розрізані й закручені в різні боки у вигляді *баранячих ріжок*. За словами місцевих жителів, цей знак символізує БОЖИЙ ДАР. В українській символіці *баранячі ріжки* – символ СОНЦЯ. *Хрест* на *василі* – це СОНЦЕ, що зігріває засіяну ниву, пробуджує рослини до життя, тепло, і його називають БОЖИМ ДАРОМ. У центрі *хреста* кладуть *шишку*, схожу до *весільного короваю*, лише меншу за розміром. А.Й. Мудра називає цей знак *оленячі роги*. За народними віруваннями, саме олень щоранку виносить сонце на небо на своїх рогах. Між *завитками хреста* розміщують *4 пташечки*, а ближче до *оленячих рогів* – *4 вужики* (їх ще називають *кривульками*) [265, с. 20].

Темпоратив *Великдень* пов'язаний з глютонімами-артефактами *калачі* та *бабки* з викладеними із тіста оздобами. Своєю формою, зображеннями вони відтворюють ідею РОЗВИТКУ ПРИРОДИ від весняної сили сонця. *Бабки* печуть високими на ознаку того, що все в ріст іде, а *шишка-розета* зверху є образом життєдайного СОНЦЯ. *Бабки* із Тального, Легедзиноного мають такий візерунок: від *пишної шишки* на чотири сторони відходять *листки-закрутки*. На багатьох *бабках* є зображення *шишки-сонця*, виліпленої в обертальному русі. На витворах зі Стебного (Звенигородщина) через верх прокладено *прямий хрест*, а в центрі – *пишну квітку-шишку*. Між проміжками *хреста* – *шишечки* або *пташечки*. Отже, ідея ВІДРОДЖЕННЯ ЖИТТЯ навесні передана тут сповна [264, с. 11-12].

Хліб / крихти. Важливою меронімічною номінацією в етнодискурсивному утворенні, пов'язаному з хлібом, є партонім *крихти* – залишки хліба та іншої їжі (особливо ритуальної, освяченої), які мають сакральні й магичні властивостями. *Крихти*, будучи частиною цілого, зберігають його символіку. За ознакою множинності вони вподібнюються насінню, *зерну* й наділяються семантикою ПЛІДНОСТІ. *Крихти* сприймаються як «остання» субстанція *хліба*, що виростає

із землі. Низка спеціальних дій із *крихтами* покликана позитивно впливати на врожай і ПЛІДНІСТЬ худоби, домашньої птиці тощо. Хліб уважається Божим даром, тому *крихти*, що впали зі столу, старанно збирали, кидали у вогонь або ж давали домашній птиці, худобі. «Годуючи бджіл, пасічник висипав у мед *потерту на порошок* благовіщенську проскуру – «щоб бджоли роїлися» [268, т. 1, с. 197]. Також «*залишки* з великоднього столу вважалися добрим стимулятором росту городніх рослин» [269, с. 111].

Концептуальний спектр партинома *відпала крихта*, вбираючи локальні етнічні особливості, вербалізується в низці лексем, як-от: СМЕРТЬ, ЇЖА ДЛЯ ДУШ ПОМЕРЛИХ, ЗАХИСТ, ОБЕРІГ. Наприклад, «українці Закарпаття вважають, що паска, яка розкрошилася в печі, віщує смерть господаря або господині. *Крихти* хліба, як і залишки страв, служать їжею для душ померлих, особливо в дні календарних свят і поминок. За народною прикметою, якщо *крихта* впала з рота – до смерті. Заборонялося губити *крихти* або *шматки хліба* поблизу покійника, що лежить у хаті, бо хліб і зерно «помруть». На Поліссі поминальні страви (канун, коливо, кутя), що призначаються душам, готують із *хліба, накришеного* в солодку воду. За повір'ям, щоб убезпечитися від демона, слід висипати на нього *крихти хліба*. Від злих духів *крихти* залишали під порогом» [266, т. 2, с. 686].

З метою ЗАДОБРЮВАННЯ або ЗНЕШКОДЖЕННЯ *крихтами хліба* приносили жертву стихіям, відбувалася ритуальне годування демонів та інших шкідливих «суб'єктів» (мишей, кротів, ворон та ін.). Рибалки в давнину приносили водянику пожертви у вигляді жменьки тютюну, *хлібних крихт*, іноді виливали у воду трохи вина або горілки. «*Товчену на порошок* благовіщенську проскуру змішували з землею і сіяли по чотирьох кутах ниви – «щоб дощова хмара ниви не минала» [268, т. 1, с. 197]. «У с. Уяринці Тиврівського р-ну на жайинки брали з собою в поле *печиво* у вигляді *серпа* і *юрка*. Його клали на скатерку перед початком жнив і з'їдали після колядування на першому снопові. Шматочки обрядового печива й *крихти* кидають на ниву через голову. Так, мабуть, частують духів поля, задобрюють предків» [273, с. 68].

Концепт ЛІКУВАННЯ реалізовувався в описах ритуальних дій, де фігурував партином *крихти*. Наприклад, у народній медицині нерідко використовували *крихти* «із торби жebraка», а також від трапези у Святвечір та Різдво [266, т. 2, с. 685-687]. Також уважалося, що в Чистий четвер на Страсному тижні «Господь благословляв той хліб, що подавали до обіду, тому *крихти* зберігали як цілющі, здатні виліковувати від хвороб» [270, с. 583]. «Коли їси хліб і падає *крихта* з рота, то треба зловити її й поводити по бородавці, а тоді кинути собаці» [271, с. 207]. У народній ветеринарії часто використовують *шматки* й *крихти паски*, які по Великодні «зберігають разом з дрібками свяченої солі та з *артусом* (або *дарником*) як цілющий засіб, особливо для корів, які щойно отелились» [272, с. 43].

Етнограф П.В. Іванов, описуючи споживання хліба з молоком селянами Куп'янського уїзду Харківської губернії, відбиває містичний зв'язок між об'єктами «хліб – корова» та процесами «розкришування – доїння», підкреслюючи важливість не тільки хліба, але й молока як Божого дару в українській концептуальній картині світу: «Кришать у миску хліба, наливають свіжого або парного молока і їдять. Хліб обов'язково потрібно кришити, і до того ж від *цілої хлібини*, а не від *шматка*, інакше під час доїння в корови будуть «репатися» дійки. Якщо їдять саме молоко без хліба, то, наливаючи його в чашку, необхідно покласти туди хоча б *крихту* хліба, бо «корова буде порожня» – не буде молока [288, с. 24].

Партином *крихти* виявляє лінгвокультурну семантику також через концепт ЧАРІВНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ: «Здавна вважають, що коли миша з'їсть щось святе, наприклад *крихти* з паски, вона перетворюється на кажана (пор. *кажан – летюча миша*)» [270, с. 583]. Також українці «вірили, що з *крихт паски* може виросте чарівне зілля марунка» [269, с. 103].

Хліб / борошно. Партонімічним складником усіх рецептурних текстів, у яких подається технологія випікання хлібобулочних виробів, є лексема *борошно* (синоніми – *мука*, *мливо* (рідше), *меливо* (діал.), яка має самостійне символічне

навантаження, що посилює загальну символіку холонімічних номінацій у всіх слов'янських культурах, зокрема й українській.

Борошно – символ БАГАТСТВА й РОДЮЧОСТІ; ДАРУНКУ і ЖЕРТВИ – належить одночасно до сфери природи (виробляється з зерна) і до сфери культури (обробляється тривалий час, перетворюючись на хліб). Спільнослов'янське слово *мука* (тока) пов'язане з дієсловом зі значенням «м'яти», «дробити», «розм'якшувати». У давнину всі етапи виробництва й використання борошна в селянському середовищі супроводжувалися магічними діями продукувального або захисного характеру. Наприклад, для забезпечення БЛАГОПОЛУЧЧЯ нової родини відбувалося колективне збирання борошна на *весільний коровай*: *борошно* приносили всі члени роду, мололи в оселі нареченої ручним млином. Готування й просіювання борошна (брали найкраще, тобто пшеничне) для *весільного хліба* – розгорнутий обрядовий комплекс, зміст якого пояснювався «як створення нового сімейного вогнища». *Борошно* просіювали через одне, три, сім, дев'ять сит у стільки ж ночов, які складали хрест-навхрест, а сита – одне на одне. Готували *борошно* й пекли *хліби для весілля* в Україні коровайниці (особливий весільний чин). У народній свідомості культурна метафора «хліб – людина» виявляється через сприйняття замішування, підйому тіста й печення хліба як про ЗАЧАТТЯ й НАРОДЖЕННЯ дитини [266, т. 3, с. 330-335].

Партином *борошно* поряд із холонімами *зерно* та *хліб* нерідко відіграло роль ДАРУНКА й ЖЕРТВИ, утілюючи ідею БАГАТСТВА, ЖИТТЄВОЇ СИЛИ, в обхідних обрядах календарного й сімейного циклів, під час посух, епідемій та в етикетно-побутових ситуаціях. Його приносили разом з іншими продуктами на хрестинний обід. Також хліб, *борошно*, крупи, м'ясо, залишки святкових страв уважалися ПОЖЕРТВАМИ вітрам [273, с. 78].

Хліб / шматок (окраєць (краюха, скибка, цілушка) / м'якуш. У фольклорних текстах ця меронімічна опозиція постає як загальновідома. Наприклад, у дитячих загадках неповний Місяць уподібнюють *частині хліба*: «У нас на дворі *краюха* висить» (Місяць). «Розстелю рогіжку, насиплю горішків,

покладу *окраєць хліба* (Місяць і зорі)» [274, с. 1109]. Аксіологічного навантаження набуває семантика партоніма *шматок хліба* у складі фразеологізмів: «відривати [шматок] [хліба] від рота. 1. *перев. зі сл. свого.* Відмовляти собі у найнеобхіднішому заради кого-, чого-небудь; ділитися останнім (*заст.* посліднім) [шматком хліба] з ким і без додатка. Виявляти співчуття, доброту, людяність у ставленні до когось; ласий (лакомий) шматок (кусок). Що-небудь найкраще, принадне, спокусливе, вигідне і т. ін.; мати шматок (кусень, кусок і т. ін.) хліба. 1. Добувати засоби до існування, заробляти на прожиття; недосипати (недосипляти) / недоспати [ночій], [і (та)] недоїдати / недоїсти [хліба (шматка хліба)]. Довго і тяжко працювати, відмовляючи собі в найнеобхіднішому; шматок хліба стає поперек горла кому і без додатка. У кого-небудь з певних причин зникає бажання їсти» [275].

З партиномом *шматок хліба* пов'язано походження деяких «нехлібних» глутонічних номінацій. «Про виникнення грибів у одній із легенд, записаній на Прикарпатті, говориться, що св. Петро, мандруючи з Ісусом Христом, якось дуже захотів їсти. Але коли він крадькома відкусив *шматок хліба*, Спаситель щось його запитав. Щоб відповісти, Петро мусив виплюнути *хліб*, і з того взяли гриби. В іншому варіанті св. Петро нишком ламав *хліб* із торбинки, розтрясаючи по землі *крихти*, з яких вирости гриби» [273, с. 117].

Часом партиномна номінація набуває етнокультурної семантики більш високого рівня концептуального узагальнення – ДОЛЯ / НЕДОЛЯ: «Паляниця – пшенична хлібина, символ щастя й добробуту господи, гостинності, прихильності; ритуальний та обереговий знак. Люди вірили, що Бог наділяє людину хлібом разом із ДОЛЕЮ. Ці уявлення й визначали правила поведінки під час куштування *паляниці*. Не дозволялося, щоб одна людина доїдала *шматок* після іншої – забереш ЩАСТЯ й СИЛУ. Якщо залишив *шматок*, то всю ніч снитимуться старці, будеш худнути» [276, с. 90-91]. «Цілушку з непочатої хлібини їла молодь, аби здобути увагу представників протилежної статі» [269, с. 96]. За народною етимологією, *цілушку* слід було їсти, щоб тебе цілували. «На столі завжди має лежати *цілий буханець*, особливо вночі. За необхідності на ніч

можна почати *цілий хліб*, але в такому випадку залишити *скибку*, яка би принаймні мала вигляд цілісності» [266, т. 5, с. 366-367]. Кожен *шматочок хліба* з'їдали повністю, не залишаючи *куснів*, щоб силу не залишити [265].

Партитив *4 цілушки* був складником культурного сценарію Щедрого вечора: «Перед трапезою господар хрестив ножем підшву *василя*, відрізав від нього *4 цілушки* з 4 сторін, потім таку ж процедуру проробляв з *маланкою*. Першою, хто мав скуштувати *василя* і *маланку*, була корова, а в давнину й віл. Тварин пригощали *цілушкою василя* та *цілушкою маланки* і лише потім частували цими паляницями людей – членів родини й гостей. Решту *цілушок* зберігали до весни. *Цілушку василя* кришили в пійло корові після отелення, а самого *василя* давали воліві, коли вперше виїжджали в поле сіяти. Ще *2 цілушки* зберігали в посівному зерні й закопували на ниві в перший день сівби» [265, с. 17].

Концепт ЗГОДА вербалізувався в процесиві *сватання*, складником якого був партином *шматок хліба*: «У деяких бойківських селах, зокрема на теренах Дрогобицького району, де разом зі старостами дівчину ходив висватувати й сам хлопець, при позитивному рішенні майбутні наречені обов'язково мали скуштувати по *шматочку* принесеного хліба» [277, с. 101].

Актуалізація концепту БЛАГОСЛОВЕННЯ, частиною якого були *шматочок / кусочок хліба* відбувалася у весільному сценарії бойків: «У с. Підбужі Дрогобицького р-ну перед благословенням молодих пригощали маленьким *шматочком хліба* з цукром. Місцева жителька розповідала: «Давали молодим по *кусочку хліба* й цукру, щоб вони з'їли. А вся родина (тато, мама, цьоця, хресні), – усі сідали на лаву, брали в руки хліб. Підходила молода, а всі по черзі брали той хліб, тако на голову її ставили й казали: «Благословлю я вас, най вас Бог благословит». І так тим хлібом хрестили над головою. Так всі по черзі – мама, тато, цьоця і хто там був. Ну і ше давали по *кусочку хліба* з цукром в такі вузлики. Молода десь за пазуху брала, а молодий у кишеню. То з тим до церкви йшли, аби їм солодко все було і все з *хлібом*» [278, с. 23] .

У весільній обрядовості Західного Поділля фігурує холонім *калач для молодого* – *перевідник*, сакральне навантаження у споживанні якого відіграє

партином *шматок*. «Його випікають у будинку молодого в той самий день, що й коровай. Цей *калач* має форму сигми або схожий на вісімку. Цей знак пов'язаний з культом Змія (вужа) й символізує чоловічу плідну силу. Перед тим, як молодий вийде з хати просити на весілля молоду та її сім'ю, одна з коровайниць над головою жениха (а часом і об його голову) розламає *перевідник* на окремі *частинки* і дає молодому з'їсти *шматочок*, *решту калача* ділять між собою батьки молодого, коровайниці та старости. Назва *перевідник*, напевне, знаменує перехід молодого з парубочого стану до стану одруженого чоловіка. Цей ритуал символізує наділення молодого ПЛОДЮЧОЮ ЧОЛОВІЧОЮ СИЛОЮ, ПЕРЕВЕДЕННЯ його в інший соціальний статус – господаря, глави власної родини» [273, с. 52], у контексті нерозривного зв'язку зі своєю родиною.

Партином *шматок* виконував роль ОБЕРЕГА по відношенню до тварин та природних явищ: «Щоб не напав шалений собака, потрібно дати йому трохи тіста або *шматок першої свіжоспеченої хлібини*» [266, т. 1, с. 176]. «Щоб не боятися грому, радили їсти запліснявілий хліб або хліб, який гризли миші, їсти *крихти хліба* з ножа; ламали над головою дитини дві спечені разом *буханки*, давали цілувати хлібну лопату» [273, с. 119].

Концепт ЖЕРТВА реалізовувався в етнолінгвістичному дискурсі, коли йшлося про духів – переважно невидимі надприродні явища, які іноді уособлювали домовик, водяник, русалки, мавки та ін. Вони можуть творити як ДОБРО, так і ЗЛО, а тому різним духам наші пращури приносили жертви, щоб задобрити їх і відвернути від себе небажаний вплив. З-посеред багатьох реалій, спрямованих на ЗАДОБРЮВАННЯ, не останню роль відігравали партонімічні номінації, пов'язані з хлібом. Наприклад, на Третій Спас наші предки вшановували лісовика. «У цей день (16/29 серпня) йому клали на галявині *скибку хліба* з сіллю, пиріг або іншу жертву, щоб він не робив зла та не «водив» людей» [273, с. 27]. «*Окрасць цілої хлібини* подекуди клали в запічок для домовика» [269, с. 105]. «У русалчин тиждень на межах полів господарі клали, бувало, по *шматку хліба* для русалок, щоб не залоскотали до смерті дівчат і хлопців, якщо ті потраплять до них» [279, с. 344]. «Дожинаючи ниву, женці залишали трохи

недожатих стебел з колосками «Спасові на бороду». Подекуди, як от на Чернігівщині, коло «бороди» клали *окраєць хліба*, дрібку соли, баньку з водою і співали: Оце тобі, «борода», / Хліб, сіль і вода!..» [268, т. 2, с. 140].

Партиноми *окраєць, шматочок хліба* через зв'язок з цілим (хлібиною) вербалізували концепт ДОСТАТОК. На Різдво «з освяченим хлібом ще досвіту господар обходить своє господарство: заходить до худоби – коней, корів, овець, потім у клуню та до бджіл. «Свячиво» кладе худобі на спину і промовляє: «Який цей дар красний, щоб дав тобі Бог такі телята (лошата, ягнята...) красні». Не промовляє так він тільки до свиней та пса. Поздоровивши отак худобу, господар дає *шматочки свяченого хліба*, умочивши його в сіль, кожній тварині, щоб усі були такі веселі, як ця Божа днина» [280, с. 170]. «На Русалчин Великдень уранці, як тільки зійде сонце, дівчата йдуть у поле «на жита» й беруть із собою *хліб із житнього борошна*, окремо для цієї okazji спечений; місять той хліб на свяченій воді. У полі дівчата ламають хліб на кілька *шматків*, діляться ним порівну, а потім кожна йде на ниву свого батька, де росте жито, і там на межі кладе той *хліб* для мавок, – «щоб жито родило» [268, т. 2, с. 103].

Як уже зазначалося, до свята Нового року (Василя) в українських оселях випікалося два хліби – *маланка* і *василь*. «Від *василя* відрізали *окраєць* і потроху годували ним худобу. Засушений *шматок василя* зберігали до того дня, коли вперше виходили в поле сіяти» [273, с. 599].

Мрія про стабільний ДОСТАТОК постає в українських переказах про міфічну *хлібину* (або її *окраєць*), що не закінчується: «Уночі перед Юрієм зганяє лісун усіх вовків на означене місце й там годує їх привезеними на возі *окрайцями хліба*. Коли одному бідакові, що випадком був у ту пору в лісі, він дав такий *окраєць*, то той розбагатів з нього, бо кілька його не їли, він усе приростав і ставав таким, як був» [281, с. 605].

Концепт НЕВДАЧА вербалізувався через партонім *облизень*. «Вираз *з'їсти облизня* стосувався спочатку лише собаки, якій показували *ласий шматок*, та не давали, а він облизувався; пізніше це було перенесено на людину на означення «нічого не одержати» [270, с. 163]. Цей партонім фігурує також у

фразеологізмах: *спійма́ти* (*вхопи́ти, схопи́ти і т. ін.*) / *лови́ти* (*хапа́ти*) *облизня* зі значеннями: 1) лишитися без того, на що розраховував, сподівався; не отримати нічого; зазнати невдачі в чомусь; 2) одержати відмову при сватанні, залицянні; а також *діста́ти* (*одержати*) / *діставáти* (*одержувати*) *облизня*: зазнати невдачі у тому, на що розраховував, сподівався, чого домагався; *ї́сти облизні*: заздрісно дивитися на що-небудь принадне, але недоступне [275].

Партином *окраєць* має семантику магічного впливу на деякі рослини лікувального характеру. Наприклад, «змієвону (стародуб альпійський) особливо цінували горяни. Про її чудодійну силу ходили легенди. Уважали, що рослина ця, тонкий, змієподібний корінь якої втікає, коли, копаючи, не покласти біля неї *окраєць хліба*, здатна вилікувати сорок недуг, у тому числі тяжкі нервові» [271, с. 119].

Відомо, що важливу роль у набутті дитиною імунітету відіграє материнське молоко. Турбота про його достатність увійшла до складу деяких ритуальних дій українців, у яких фігурують партиноми *окраєць* та *цілушка*. Наприклад, на хрестини «кум приносив *хлібину*, яку в нього відбирали ще в сінях, від неї відрізали *цілушку* й клали кумі за пазуху. Та з нею йшла до церкви хрестити дитину, а повернувшись, віддавала матері новонародженого. Коли та з'їдала подану кумою *цілушку*, у неї мало би стати достатньо молока для вигодовування дитини» [269, с. 96]. *Окраєць* був складником щотижневих ритуальних дій біля криниці. Після замовляння до води (одного з найдавніших сакральних текстів): «Добрий вечір, кринице, красная дівице, водо-дочко Уляно, земле-мати Тет яно, камне-брате Петро. Поздоровляю вас із понеділком, приймайте *хліб-сіть*, дайте нам водиці на добро», – у криницю опускали *окраєць хліба*, який тримали там від заходу до сходу сонця. Вірили, що він набуває лікувальних властивостей: коли такий *хлібець* дати з'їсти породіллі, то прибуде багато молока» [273, с. 184-185].

Концепт ЛІКУВАННЯ реалізується через семантику партоніма *м'якуш*: «На Київщині та Полтавщині свіжі рани заліплювали *хлібним м'якушем*, ним викачували опухлі залози при золотусі. *Гарячий хліб* притискали до лишайв,

бородавок, клали в дупло хворого зуба» [271, с. 181]. Від пристріту – шкоди, завданої людині злим оком, наговором – ворожбит чи ворожка могли «відшептати» чи «віділляти», широко застосовуючи метод «викачування»: яйцем, *хлібним м'якушем* тощо [271, с. 275].

Серед фольклорних текстів, записаних у ХІХ ст. у Катеринославській та Харківській губерніях, була зафіксована паремія містичного характеру: «Як будеш *цвілі недоїдки* їсти, то будеш добре плавати» [282, с. 156]. Вочевидь, вербалізуючи концепт ЗДІБНІСТЬ, ця паремія пов'язана з холонімом *хліб*, оскільки у виняткових випадках з їжі в селянському господарстві міг поцвісти саме хліб, хоча іноді з лікувальною метою його залишали для «цвітіння» навмисне.

Партином *скибка* міг бути пов'язаним також із концептом СМЕРТЬ: «Зі *шматком хліба* вирушали на пошуки потопельника. Для цього на Волині на поверхню водойми пускали *скибку хліба*. Вірили, що на місці, де хтось утопився, *хліб* буде крутитися навколо осі на одному місці» [269, с. 105].

Партонім *шматочки* актуалізується в текстах поховальної обрядності у зв'язку з функціонуванням холоніма *прохідні калачики*. На Вінничині «у селах Ямпільського району на похорон печуть *прохідні калачі*. Їх ламають на *шматочки* й несуть у мисці або на рушникові під час похоронної процесії, роздають чужим людям по дорозі до цвинтаря як ВІДКУП ЗА ДУШУ покійного. Отримавши *шматочок калача*, людина повинна побажати ЦАРСТВА НЕБЕСНОГО покійному або помолитись за його душу та з'їсти частування» [273, с. 64].

Збіжжя / зерно / зернина. Партином *зерно* номінує «найпоширеніший жертвний матеріал, що має стійку семантику ПЛОДЮЧОСТІ, БАГАТСТВА, пов'язану з оновленням природи. *Зерном* посипали молодих перед вінчанням і після нього. На Новий рік ворожили: майбутній чоловік буде багатий, якщо в коморі чути звук пересипання. Розкидали *зерно* по хаті, стараючись уловити кілька *зернинок*, і за їхньою кількістю передбачали майбутній урожай. Під час обходу дому намагалися закинути у вікно *зерно* пшениці, щоб дізнатися, чи

скоро прийде суджений, або таким чином викликали великий урожай; якщо *зерно*, кинуте в принесену із дев'яти колодязів воду, спливало, можна було чекати нареченого. *Зерно* приносили в жертву духам предків. При будівництві насипали *купки зерна* на чотири кути хати й стежили: якщо протягом трьох ночей ніхто його не зачепить – місце вибрано вдало; сипали *зерно* в ями для стовпів, будуючи хату, – «щоб Бог послав довгий вік» тощо» [284, с. 96]. «Аби не припинилося життя в домі, де хтось щойно помер, хату після винесення мерця обсипають *зерном*» [269, с. 95]. Переважно в таких випадках це було *пшеничне зерно*.

«*Макові зерна* були символом значної кількості чогось, символом ПРОДОВЖЕННЯ РОДУ. <...> Відомо, що на Волині для припинення посухи кидали до криниць чітко визначену кількість *зерен* свяченого маку. <...> *Маком*, освяченим у церкві, обсипали могили заложних мерців, оскільки вірили, що вони не можуть переступати кола зі свяченого *маку*. Коли до хати унадився ходити покійник, її теж, ідучи проти руху сонця, обсипали свяченим *маком* із примовлянням: «Тоді прийдеш, як увесь *мак* позбираєш» [269, с. 200-201].

У фольклорних текстах з концептом ЛІКУВАННЯ пов'язувався партитив *просо*: «Від лихоманки брали *77 зернин проса* й над тим просом замовляли. Потім кидали його у воду й вірили, що хвора людина мала одужати, бо персоніфіковані лихоманки мали піти за водою разом із *зернами проса*. Кількість *зернин* обумовлена тим, що, на думку людей, усіх лихоманок є *77*, а знати, котра з них мучить конкретну людину, неможливо, тому замовляли від усіх одразу» [269, с. 214]. Партитив *трошки* входить до складу каламбуру «*Трошки гречки, трошки проса, трошки взута, трошки боса*» [283, с. 312].

Меронімічні номінації *горох* / *горошина* використовувалися в різноманітних обрядах та ритуалах, пов'язаних зі шлюбом і дітонародженням. Вони фігурують у різних фольклорних жанрах: легендах, казках, приповідках, сновидіннях, іграх. Походження *гороху* легенда пояснює так: коли «вигнаний із раю Адам уперше орав землю і плакав, там, де падали його сльози, виріс *горох*. За іншою версією, коли Бог покарав людей за гріхи голодом, Богоматір плакала, і її сльози перетворювалися на *горох*» [284, с. 86]. Відомою є дитяча казка про

Котигорошка, який народився завдяки тому, що жінка, у якої змії полонив шістьох синів і доньку, проковтнула *горошину*, що котилася від криниці. Партиномна номінація *горох* постає антропонімом у складі паремій: *за царя (короля) Гороха (Горошка)*, тобто дуже давно. *За царя Гороха, як було людей троха* (приповідка); *За царя Горошка, як було людей трошки, як сніг горів, а соломною тушили – і свині з походу йшли* (М. Номис); *Се було за короля Горошка, але хліба не було ні трошки* (приказка). Також «Горошок» – рід весняного хороводу магічного характеру (співали: «Вийди, *горошку*, у три стручки, а роди, Боже, у чотири, у чотири»). О. М. Афанасьєв пов'язує «фольклорного царя *Гороха* з міфічним богатирем *Покоти-Горошком*, чи *Перекоти-Горошинкою*, що народився з *горошини*, яку проковтнула цариця. На його думку, символіка цього імені пов'язана з Перуном, передусім із громом та блискавкою, які той посилає» [270, с. 149-150]. У дитячих загадках партином *горох* постає символом зірок: «Торох-торох! По печі *горох* і окраєць хліба (Небо, зорі, Місяць)» [285, с. 303]. «Уся дорога всипана *горошинками* (Зорі). Уся дорога всипана *горошинками*, і жодної курка не вдзьобає (Зорі)» [274, с. 1109]. Горох бачимо й у тлумаченні сновидінь: «Як перлини вві сні, так і *горох* наяву є символом сліз» [272, с. 54].

У міфологічному мовомисленні українців партитив *три горошини* відігравав суттєву роль для володіння чарівним об'єктом або набуття надзвичайних можливостей. «Хто бажає мати шапку-невидимку, той повинен знайти на Благовіщення вужа, відрубати йому голову, взяти *три горошини* й закопати їх із головою під покутем; до Великодня ці *горошини* мають прорости; вирвавши їх, треба піти до храму, де ходить дідько в золотій шапці й усіх смішить, але його не видно, бо шапка на ньому – невидимка; треба підкрастися та зненацька схопити в нього шапку» [270, с. 649]. За повір'ями, якщо змію вбити, розрізати їй черево і, поклавши туди *три горошини*, зарити в землю, то виросте квітка-провидіння: поклади її в рот – і читатимеш людські думки; «якщо в білої змії відрізати голову й покласти її у праве око *горошинку*, то виросте чарівний стручок: хто носитиме його при собі, той стане невидимим, а хто з'їсть – почне розуміти мову птахів» [270, с. 129].

Партитиви *3 горошини, 10 горошин* сакралізувалися в текстах як оберегової, так шкідливої магії. Наприклад, саджаючи хліб у піч, господиня кидала туди *три горошини* або *стручок*, бо вірила, що це охоронить хліб від будь-якого псування. «Щоб накликати на когось хворобу, потрібно було закопати горщик з *горохом* під дикою грушею на молодик: у людини тоді з'явиться *стільки* чиряків, *скільки горошин* у стручку» [284, с. 140-141]. «Коли *гороховий стручок* з десятима *зернинами* покласти на воза, котрим наречені мають їхати до вінця, то коні не рушать з місця; за повір'ям, людина, яка з'їла *горох* натщесерце, набуває здатності зурочувати» [270, с. 149]. Також на Новий рік оселю «засівати ні гречкою, ні *горохом* не годиться – у першому році будуть водитися блохи, а в другому – чиряки» [270, с. 401].

Про те, що лексема *гречка* номінувала досить відомий і популярний в українців продукт, свідчить сполучення похідного ад'єктива *гречаний* з партитивом *7 мішків, 4 копи, 7 міхів*, входячи до складу каламбуру «Балакала, говорила, – сім мішків *гречаного* Гаврила» [283, с. 313] та жартівливих фразеологізмів: *сім мішків гречаної вівни [і (та) всі неповні]*, *сім мішків гречаної вівни та чотіри копії гречки*; *сім мішків гречаного Гавріла*; *сім міхів горіхів, гречаної вівни та всі неповні*, – у значенні «наговоріти, наплесті багато зайвого, безглуздового» [275].

Сіль / пуд / грудочка / дрібка (дрібок) / трішки (трішечки). Меронімія реалізується також через співвідношення між глутонічними номінаціями *сіль / пуд / грудочка / дрібка (дрібок) / трішки (трішечки)*. Лексеми *сіль* та *хліб*, маючи власну цінність та символіку, маніфестують концепт ЄДНІСТЬ у складі композиту *хліб-сіль*, перебуваючи в центрі багатьох обрядів. Наприклад, 24 грудня, у День Євгенії, який називається «Багатою кутею», «на горщок з кутею кладуть паляницю або книш, зверху – *дрібок солі*» [272, с. 37].

Сто-двісті років тому в небагатих сім'ях *сіль* була великою розкішшю, бо коштувала дорого, її берегли та використовували дуже економно. У часи, коли виникла приказка «з'їсти *пуд солі*», вона означала прожити з людиною довгий час, за який можна було довідатися про всі її чесноти й вади. *Сіль* пов'язана з

концептами ВИПРОБУВАННЯ, ПОВАГА, ОБЕРІГ, СВАРКА. Вона «символізує життєві випробування («Немає долі без *солі*»), випробування на вірність і дружбу («Бочку *солі* з'їси, заким чоловіка пізнаєш»); часто вживається в обрядах, бо «*сіль* – свята річ» (завжди поряд з хлібом); благословляють *хлібом-сіллю* засватаних, а потім пошлюблених, нову синову хату; кладуть *хліб-сіль* на стіл у Святвечір; зустрічають *хлібом-сіллю* на знак великої пошани; у побуті дякують за *хліб*, за *сіль*; *хліб* та *дрібок солі* – часто основна їжа хлібороба, тому уособлюють їжу взагалі, звідси вітаються, кажучи: «*Хліб* та *сіль!*»; цураючись дому, близьких, відмовляються тим самим від *хліба* й *солі*, і, навпаки, зближуючись з ким-небудь, розділяють з ним *хліб* і *сіль*; *хліб-сіль* завжди були продуктами нелегкої праці, тому й кажуть: «Знаю, почім *хліб* і *сіль*»; *сіль* поважали ще й тому, що вона нібито охороняє од чарів; новонародженому кладуть у постіль *сіль* «від уроків»; охоронною є формула: «*Сіль* тобі в очі на чотири ночі!»; великодня посвячена *сіль* допомагає не хворіти худобі, тому таку *сіль* підмішують до корму; існує повір'я, і не лише в нашому народі: «*Сіль* розсипати – сваритися з кимось (плакати через якусь невдачу)»; ознакою давнього жертвоприношення є звичай: «Щоб вогонь довше тримався, сиплять у нього *сіль*»; гостра на смак, вона означає гостроту дотепу, що може бути й «пересоленим»; еліту народу (апостолів) Христос назвав *сіллю землі*. *Без солі без хліба худая бесіда* (приповідка); *Без солі не смачно, без хліба не ситно* (приказка); *Мені тепер не до солі, коли грають на басолі* (слова чумака напідпитку, якому сказали, що надворі дощ і його *сіль* може намокнути)» [270, с. 541].

У багатьох пареміях партином *сіль* поставала і як номінація традиційної приправи, і як ідентифікатор ДОСТАТКУ: *Без солі – не солоно, без круп – не густо. Сіль на хліб, а не хліб на сіль. Заробив на сіль до оселедця. На білий хліб – масло, на чорний – сіль. Хліб та сіль їмо, зате свої. Як сіль в очі впав* [274, с. 1998]. Про її нерозривний зв'язок з водою свідчать загадки: *У воді росте, у воді кохається, у воду впаде – води злякається (Сіль). На воді родилося, по світах розходилося, як побачить свою матір, то помре (Сіль).*

Партитиви *грудка, трохи, трішки солі*, як і партитив *шматок хліба* (що зав'язували дітям у поділ сорочки, дорослим у хустку, яку носили на шиї, прив'язували до пояса тощо), набували статусу конгломеративів, пов'язаних з концептами ОБЕРІГ, БАГАТСТВО, ПОЖЕРТВА, семантика яких вербалізувалася в текстах: «Якщо в хаті було ще не хрещене немовля, на вікно обов'язково клали *трішки солі*. За повір'ям, якщо хворому дати хоча б *трохи хліба з сіллю*, він не помре» [273, с. 476]. «Свячену *сіть* застосовували як АПОТРОПЕЙ від злих сил: нею обсыпали будівлю, клали до колиски немовляті, насипали у взуття під устілки. <...> Зафіксовано також ОФІРУВАННЯ *солі* водянникові для того, щоб добре ловилася риба. З цією метою йому перед початком риболовлі кидали у водойму *грудку кам'яної солі*» [269, с. 143]. Партитиви *дрібка, трохи солі* вербалізували також концепт ЗАДОБРЮВАННЯ, оскільки номінували реалії, що входили «до числа обов'язкових предметів, заздалегідь приготовлених з магичною метою для посіву та збирання врожаю: коли садили городину, у першу ямку клали *дрібку солі*, щоб був добрий урожай; по закінченні жнив біля Спасової бороди теж разом з іншими наїдками залишали *трохи солі*» [272, с. 128-129]. Також під час весілля, коли молода сидить у хаті на посаді, схилившись над столом, «свашки покривають її наміткою і кладуть на голову *хліб та дрібку солі*» [268, т. 2, с. 210].

Холонім *сіть* широко застосовувалася в скотарській магії: «щоб вівці не розбрідалися в горах, пастух після першого, ритуального заміру молока кидає *сіть* по колу і стріляє з рушниці (карпат.)» [266, т. 5, с. 117], а також у будівельній: *сіть* додавали до розчину, коли мурували піч, бо «яка *сіть* солоня, така буде й піч тепла».

У контексті ворожінь партином *трішечки солі* набував особливої ваги: «Пізно ввечері дівчина з'їдала *трішечки солі*, щоб викликати спрагу, і, лягаючи спати, замовляла: «Хто мій суджений, хто мій ряджений, той мене напоїть!» Тоді суджений приходив уві сні й приносив їй пити [273, с. 476].

На оберегову функцію «від русалок» партинома *дріб (дрібущка) солі* вказує М. Максимович, описуючи одну з дівочих ігор, у назві якої фігурує партонім

«дріб» («дрібущка»): «Над усяке зілля русалки люблять *петрушку*, за цією деталлю я вважаю, що відома гра в «дрібущки» представляє русалок, які взагалі дуже люблять танцювати й крутитися. Гра в *дрібущки* чи в *дроба* полягає в тому, що дві дівчини, ставши лицем одна до одної, ловляться простягнутими вперед руками й, близько поставивши ноги, швидко обертаються, співучо промовляючи: *Дріб, дріб, соли дріб*; / На камені бочка. / Петрова дочка / – Не робітничка. / Вигнала бичка / За ворітчка».... [272, с. 74].

Мед / ложка / краплина. Чимало повір'їв та прикмет в етнолінгвістичному сегменті глютонічного дискурсу пов'язано з холонімом *мед*. Ця «улюблена їжа, особливо дітей («Годі, з *медом* і язик з'їси»); здавна вживається з лікувальною метою та фігурував у різних обрядодіях на весіллі, на Різдво, Маковія, при першому купанні дитини, похоронах тощо; символізує в порівняльних та протиставних конструкціях концепти ПІДСТУПНІСТЬ, ОБЛЕСЛИВІСТЬ: «Він укусить і *меду* дасть», «На губах *мід*, а в серці *лід*»; СПОКУСЛИВІСТЬ, ПОЖИВУ: «Аби *мед*, а мухи налізуть (знайдуться, будуть)» [270, с. 359].

В одній з українських легенд походження холоніма *мед* пов'язується з партиномами *шматок хліба* та *краплина крові*: «Колись святий Павло поранив шматком кинутого сухого хліба руку Ісуса, і *краплина крові* впала на хліб. «Із цього хліба і крові моєї, – сказав Ісус, – буде найсолодша їжа для людини» [273, с. 295]. «Мед – продукт, що має широке ритуальне застосування, символ безсмертя, родючості, здоров'я, достатку, краси, щастя, «солодкості» життя; його називають їжею богів та еліксиром життя. Використовується в поховальній, весільній, родинній, календарній обрядності та народній медицині» [266, т. 3, с. 207]. Априорі для цього використовувалася *невелика кількість меду*. Досить часто борошняну випічку намазували *медом* або вмочали її в нього: «Коляд-коляд-колядниця, добра з *медом* паляниця». *Ложкою* (як одиницею виміру) позначалася надмірна для споживання кількість продукту, про що свідчить паремія: «Як мед, так і *ложкою*», «Тобі як мед, то зараз *ложка*», які згодом набули метафоричного значення. Концепти ІРОНІЯ, НЕВДАЧА вербалізуються у фразеологізмі *вхопіти (захопіти) шилом (рідше на шило)*

меду, у якому «інструментатив» *шило*, що не належить до категорії глутонімів, імпліцитно актуалізує партином *краплина меду*.

У приказці «*Ложка дьогтю зіпсує бочку меду*» та у фразеологізмі «*Ложка дьогтю в бочці меду*» партином *ложка дьогтю* у складі холоніма *бочка меду* вказує на «те невелике (дрібницю), що псує якусь справу, вигляд чого-небудь та ін.» [275].

Партином *крапля (краплина) меду* відігравав роль символічного коду в багатьох українських звичаях. Наприклад, у першу шлюбну ніч з-посеред різних предметів для взаємної ЛЮБОВІ (розмарину, трави любчик тощо) фігурувала номінація *крапля меду*. «Новонароджену дівчинку вперше купали з додаванням у воду трав'яних відварів і *краплинки меду*» [266, т. 3, с. 209]. У поховальній обрядності *мед* їдять як самостійну страву, із ним готують кутю, коливо, канун, сити, мажуть *медом* млинці, ритуальні хліби й коржі, додають *мед* у пиво та брагу» [266, т. 3, с. 208].

Холонім *мед* фігурує також у текстах-описах обрядодій, пов'язаних зі скотарською магією: «На Святу вечерю господар брав до стайні черпак з *медом* і малював пальцем хрестик межі очима кожній тварині» [279, с. 40].

Яйце / білок / жовток / шматочок / шкаралупа / лушпиння / порошок.

Ще задовго до християнства яйце у слов'ян було символом ВОСКРЕСІННЯ, ВІДРОДЖЕННЯ ЖИТТЯ, символом СОНЦЯ, синонімом ДЖЕРЕЛА ЖИТТЯ у Всесвіті; християнська символіка яйця за старовинними джерелами така: *шкаралупа* – небо, *плівка* – хмари, *білок* – води, *жовток* – земля, вогкість усередині яйця – світовий гріх; побутує як ритуальне на Великдень, уживається при гаданнях і замовляннях; ним викачують хворобу, пристріт чи вроки [270, с. 663]. Холонім *яйце* постає в загадці так: «Упала боденька з високого поденька, нема такого бондаря, щоби єї поправив».

Партонім *білок* холоніма *яйце* фігурує у текстах народних гадань: «у склянку з теплою водою випускали *яєчний білок*. Фігура у вигляді храму для дівчини означала ВЕСІЛЛЯ, для старої жінки – СМЕРТЬ; корабель з вітрилами – одруженій жінці швидко ПОВЕРНЕННЯ чоловіка; дівчині – ЗАМІЖЖЯ В

ЧУЖОМУ КРАЇ, хлопцеві – ДАЛЕКІ МАНДРИ. Якщо *білок* раптом опускався на дно склянки, це віщувало СМЕРТЬ, ПОЖЕЖУ, САМОТНІСТЬ тощо» [273, с. 613]. Під час ворожіння на судженого «через перстень лили воду, розплавлене олово або *білок яйця*, роблячи передбачення на основі отриманих фігур» [273, с. 344].

Семантика партоніма *жовток* реалізується в контексті реалемного глютонічного табування. «В українців досить поширена заборона вагітним їсти що-небудь здвоєне, зросте – овочі, яйця з двома *жовтками* тощо» [273, с. 31].

Партином *шматочки (кусочки) яйця* в контексті великодніх обрядодій унаочнював зв'язок з концептом ЄДНАННЯ РОДУ. «У перший день Великодня дідусь чи батько, обібравши, розрізає на тарілці кілька свячених *яєць* на стільки *кусочків*, скільки в родині душ. Бере *шматочок*, запрошує взяти всіх, примовляючи: «Дай, Боже, ще й на той рік дочекатися світлого празника Воскресіння Дажбожого в щасті і здоров'ї. Дажбог воскрес!» Йому відповідають: «Воістину воскрес!» [280, с. 170].

Магічними властивостями наділявся партонім *яєчна шкаралупа* (використовувалася в різдвяних, масляничних, юрїївських, пастуших обрядах). Особливе магічне значення мала *шкаралупа* з пасхальних *яєць*. До них було таке саме побожне ставлення, як і до сакралізованого цілого, частиною якого вони є. «Яйця святять обчищені, бо бояться, щоб свячена *шкаралупа* не впала на землю й не була потоптана ногами» [279, с. 231]. «*Шкаралупу* з писанок чи крашанок в одних місцях викидають на стріху хати, а в інших виносять на текучу воду» [279, с. 224]. «Першу *шкаралупу* зі свяченого яйця кидають у воду – у річку чи в море: вона попливе до рахманів і скаже їм, коли Великдень» [279, с. 235]. «На шлюбне ложе в першу ніч молодим підкладали різні предмети: вінок молодої, поліна (стільки, скільки хочуть дітей), товкач, *шкаралупи яєць*» [286, с. 257-261].

Партонім *шкаралупи* як складник холоніма *решткі великодньої їжі* постає конгломеративом до концепту ВШАНУВАННЯ ПРЕДКІВ (під час Проводів «на гробках»). У селах і містах України (кінець XIX і початок XX століття) на Слобідській Україні «голова родини викидав на могилу частину *шкаралуп* з

великодніх крашанок, кістки зі свяченого поросяти та свячену сіль, а потім «обводив» могилу свяченою крейдою й наостанок виливав чарку горілки, примовляючи: «Їжте, пийте, споживайте і нас грішних споминайте!» [268, т. 2, с. 12].

Партонім *шкаралупа з великодніх яєць* поставав конгломеративом концепту УБЕЗПЕЧЕННЯ від ПСУВАННЯ: «щоб гусінь не поїдала капусту, її підкладали в лунку з розсадою; щоб урятуватися від домашніх комах, гризунів та городніх шкідників її розкидали в хатах, клунях і коморах; на Зелені святки настромлювали *шкаралупу* на прутики й устромляли їх у грядки. Такі прутики встромляли також у нори мишей і щурів, щоб їх позбутися» [266, т. 5, с. 20-22]. Рештки всього *свяченого* зберігалися для захисту майбутніх скирт хліба від мишей [272, с. 43]. *Шкаралупи з яєць*, використовуваних для випікання *паски*, уважали чарівними – їх розвішували на гілках плодкових дерев, сподіваючись тим самим підвищити ВРОЖАЙНІСТЬ [269, с. 103].

Концепт ЗДОРОВ'Я ХУДОБИ вербалізується в текстах з партонімами *товчене на порошок лушпиння крашанки, дрібні частинки шкаралупи*. Наприклад, «*товчене на порошок лушпиння крашанки* підсипали до кормів курям – «щоб краще неслися». Прийшовши з церкви, одне яйце відкладали окремо. Після того, як розговіються, господар брав те свячене яйце, ішов із ним у стайню до тварин і, проводячи крашанкою по спині кожної тварини так, щоб був хрест, казав: «Христос воскрес!». Потім обчищають у хаті це яйце від *шкаралупи*, кришать її на *дрібні частинки*, змішуючи з висівками і дають їсти худобі – «щоб скотина була здорова». <...> *Шкаралупу* з крашанок ламали на *найдрібніші шматочки*, щоб відьма не могла нею набрати роси, бо тією росою вона може попсувати корів [279, с. 224-225]. Гусенят обкурювали *шкаралупою* від першого гусячого яйця [266, т. 5, с. 20-22].

Лексема *шкаралупа* пов'язана також із концептом ОБЕРІГ ЖИТЛА: «Щоб у хату не вдарив грім і буря не розвалила присадибні будови, *шкаралупу* від великодніх яєць підвішували на горищі, кидали в розпалену піч (черніг.), або

залишали на сволюку (карпат.), <...> сипали навкруг хати, «щоб злий не підходив» (волин.)» [266, т.5, с. 20-21].

«Етносимволізація ознаки добре простежується на кольороназві *білий*, що в народному світосприйманні набула символу чистоти (*біла сорочка, полотно як біль біле*), краси (*біле личко, біле тіло*), моральної чистоти, святості (*по білому співати* – «співати церковні пісні», *Білий тиждень* на означення Страсного), сонячного світла, земного життя (*білий світ*)» [270, с. 671]. За ознакою *білого* кольору *яєчної шкаралупи* (або *яєчного білка*) здійснювався магічний вплив на якісний (*білий*) колір матеріалу для одягу, **УБЕЗПЕЧЕННЯ** худоби від хвороб та **ЯКІСТЬ** зерна. «Щоб майбутнє конопляне полотно було *білим*, а головки з сім'ям – великими, разом із насінням закопували *три варених яйця*, через три дні викопували, а натомість встромлювали три гілочки *білої* верби, зв'язані червоною ниткою, *яйця* з'їдали, а *шкаралупу* розкидали по коноплянику» [273, с. 434]. У карпатських вівчарів заборонялося кидати у вогонь *залишки яйця* й *шкаралупу*, «бо в худоби робляться *більма* на очах» [266, т. 5, с. 622]. Під час першого посіву наші предки одягали чисту *білу сорочку*; клали в зерно, освячене на Великдень, *яйце* чи *шкаралупу*, щоб і зерно було таке ж чисте й *біле* [273, с. 472].

У світоглядному мовомисленні українців існував конгломеративний зв'язок між партонімом *яєчна шкаралупа* та **ЛІКУВАЛЬНОЮ МАГІЄЮ**. «Майже по всій Україні є вірування, що *шкаралупою* свяченої крашанки можна підкурювати хвору людину чи тварину від пропасниці. Кладуть *шкаралупу* свяченого яйця на вогонь і димом підкурюють. Від курячої сліпоти теж підкурюють таким самим способом» [279, с. 225]. Топтати ногами *решткі* пофарбованого яйця або писанки – великий гріх. Хто буде товкти ногами свячене яйце, того Бог покарає хворобою [279, с. 225]. Від глистів палять *шкаралупу* курячого яйця, розтирають *на порошок* і дають пити хворому [289, с. 172].

Через фольклорні наративи з партонімом *шкаралупа* постає концепт **ПОПЕРЕДЖЕННЯ** як превентивний засіб від впливу нечистої сили: «Якщо відьма вколе кого-небудь *шкаралупою* з писанки, той захворіє і «висхне»

[279, с. 224]. «Якщо сорока нап'ється води зі *шкаралупи яйця*, то на того, хто кинув цю *шкаралупу*, нападе пропасниця» [273, с. 434].

Горіх / шкаралупа. Партонім *шкаралупа* як складник холоніма *горіх* також може реалізовуватися в семантичному полі лікувальної магії. Наприклад, на Полтавщині задля швидкого видужання хворому на пропасницю вішали на шию *шкаралупу грецького горіха* з павуком усередині. Щоб уберегтися від малярії також рекомендували носити на шії павучка в *шкаралупі горіха*. Як «ізсихає укладений у горісі павук, так повинен ізсохнути й болісний демон хвороби» [286, с. 48].

Туша тварини / частини туші. Глютонічні партиноми холоніма *туша* (*кров, серце, м'ясо, сало, жир, кістки, зуби, лій, тельбухи, кишки*) відбивають давнє міфологічне мислення українців.

Наприклад, у давніх текстах зафіксовано, що від безпліддя використовували в їжу частини тварин, які символізують ПЛОДЮЧИСТЬ: підмішували *кров* зайця, чорного півня, з'їдали *серце* їжака, *статеві органи* кабана, зайця, півня [266, т. 1, с. 166-168].

Конгломеративний зв'язок простежується між концептами СМІЛИВІСТЬ і ЛЮБОВ та глютонічними артефактами *серце* і *м'ясо*. «Корисним уважалось з'їсти *серце* вбитого лева чи ведмедя, щоб стати хоробрим і міцним. Через це ж дітям забороняли їсти *м'ясо* зайця, аби вони не стали боягузами» [287, с. 532-548]. «Українці Закарпаття вважають, що якщо дати дівчині й хлопцю по половинці *серця голуба*, вони вічно кохатимуть одне одного» [266, т. 4, с. 224].

У текстах з народної медицини та ветеринарії фігурують партиноми холоніма *свиняча туша*. Зокрема з лікувальною метою бородавки натирали сирим *м'ясом* або *свинячим салом* і закопували його або давали собаці [266, т. 1, с. 234-235]. Традиційно на Різдво та Великдень свиняче *сало* святили. «Свячене *сало* вважається найкращою маззю для волів, коли в них від ярма натруться шії» [269, с. 96]. Освячене на Великдень *сало* «зберігали: як нападуть на худобу або на свиней черви, слід дати їм цього *сала* з хлібом – і черви виведуться» [288, с. 2007: 55].

Партином *сало* холоніма *туша* набував практично сакральної семантики у словосполученні *свячене сало*, конгломеративно пов'язуючись з концептом ПОЗИТИВНИЙ ВПЛИВ: «При поганому зборі сметани досвідчені господині радять вимазувати глечики *свяченим салом*». Нові глечики, як і горщики, ще до першого застосування мили, висушували й ще гарячими намазували всередині та ззовні *свяченим салом* – «сметана краще перебирається» [288, с. 9].

В етнографічному контексті «нестандартну» семантику виявляють партиноми *м'ясо, сало, жир, кістка, щелепна кістка, лій*, постаючи меронімами холонімів *лелека, чорна свиня, поросля, короп, гадюка, люта свиня, щука, бичок, вівця*.

У народній медицині *м'ясо* або *жир лелеки* використовували для лікування ревматизму, очей, ковтуна, пили з горілкою, щоб відвести чари [270, с. 646-667]. Від курячої сліпоти «виліковуються так: беруть *печінку чорної свині*, святять її на Великдень, тримають цілий рік і у випадку хвороби їдять» [289, с. 173]. За повір'ям, *кістка* зайця, яким розговлялися на Різдво, має цілющу силу в перший тиждень нового Місяця.

Міцні напої, у яких від новолуння до новолуння мочили *гадюку*, пили хворі на пропасницю. Вірили, що *гадюче м'ясо* зцілює буквально всі недуги. Давній культ змії простежується у віруванні про її роль в оволодінні знахарським мистецтвом. Кажуть: якби зловити білу *гадюку* та зібрати з неї *отруту*, то хто б перший покуштував тієї юшки з *м'ясом*, той знав би усе: як звірі розмовляють, як птахи, трави перешіптуються. Адже саме змії навчили людину пізнавати цілющі властивості рослин, розуміти мову квітів і трав. «Якщо убити білу змію, старшу над усіма зміями, натопити з неї *сала*, а потім вимазати цим *салом* очі, то людина зможе бачити заховані під землею скарби [270, с. 129].

Кістка з голови коропа, що, як і лобова *кістка* щуки, що має форму хреста, використовувалася в бджолярській магії. Хрестоподібну *кістку* щуки клали під освячену паску, потім розтирали *кістку* на порошок і, змішавши з медом, годували навесні бджіл. Також бджолам стерту на порошок лобову *кістку* щуки

змішували з освяченою богоявленською водою, узятою із трьох чи більше місць [273, с. 25, 544, 667].

Іноді *кістки поросяти* й шкарлупу яєць заривають на току, щоб охоронити хліб від мишей. Крім того, *костями поросяти, хрестом з голови щуки*, крихтами, що залишаються від «свяченого», і шкарлупою підкурюють худобу й людей, якщо трапиться пухлина. *Зуби поросяти* й *щуки* зберігаються окремо й уживаються в тому випадку, якщо в корови опухне вим'я. Застосування нескладне: подавлять вим'я навхрест *зубами поросяти*, а потім *щучими зубами* - і, кажуть, хвороба проходить [288, с. 55].

Кістки зі «свяченого» закопують у полі – «щоб град посівів не побив» [279, с. 231]. Від грому і зливи вбезпечували шкаралупи великодніх яєць і *кістки* освяченого кабанчика: їх зав'язували у вузлик і зберігали під дахом, а також закопували у полі, городі, саду. Заборонялося викидати *кістки* через вікно, щоб вовки не поїли худоби. Від бур'янів закопували в городі та в полі (по кутах, на межі) шкарлупи фарбованих яєць та *кістки* великоднього поросяти [266, т. 3, с. 581]. Гуцули закопували *кістки*, що залишилися від *рибних страв*, уздовж межі для убезпечення від вроків [266, т. 2, с. 629]. *Щелепною кісткою лютої свині* надавлювали пухлину на горлі, попередньо таємно прикопавши її на деякий час у землю [266, т. 2, с. 631].

З виникненням культу бика до нього зверталися як до тотемного предка: у казках бичок (волик, теличка, корова) – добродій і опікун. Такий бичок сам велить себе зарізати, аби продовжити служити тим бідним створінням, котрих він узяв під свою опіку і захищає від лютої мачухи, нечистої сили, змія і т. ін. «Я вже, – каже бичок, – не хочу жить на світі: заріжте мене, м'ясо поїжте, а *кістки* в стріху заткніть, то виростуть з моїх кісток Чуйко і Бачко (собаки), вони вам стануть у великій пригоді» [273, с. 517].

На Святий вечір собаці господар давав окраєць хліба і грудку *овечого лою*, який заступав частування м'ясом, і промовляв: «Це той хліб і вівці, що ти доглядав мені весь Божий рік. Як служитимеш вірно і в цьому році, то в наступному Святому Вечорі ще більше візьмеш!» [279, с. 40]. «*Лій* – жир рогатої

худоби та овець, що вживається в їжу; у старовину використовувався для освітлення житла» [270, с. 339]. Як уже зазначалося, за традицією, якщо під час обіду впаде шматочок хліба, то його слід підняти, поцілувати й з'їсти, а от якщо впаде *шматочок м'яса*, говорять: «Нехай його кішка з'їсть, то її щастя» (сл. Ново-Никол.) [288, с. 43].

У річному колі номінацій святкових страв одним із помітних є холонім *ковбаса*, партиномами якого постають лексеми *кишка*, *м'ясо*, *сало*, *сіть*, *перець*. Зазвичай учасник святкового застілля міг поласувати невеликою кількістю цього продукту – *шматком*, що знайшло відображення в іронічно-жартівливому контексті паремій: «Це такий, що за *шматок кишки* піде сім миль пішки» [283, с. 226], «За *шматок ковбаси* чортові душу продаси» [283, с. 155] (номінації *кишка* і *ковбаса* – тут синоніми).

Концепт ГАДАННЯ про погоду реалізовувався в описах заготівельних робіт, коли за станом *свинячих тельбухів* передбачалося, чи сприятливою буде зима: «У Поліссі відмічено звичай гадання про зимову погоду за станом *селезінки* забитої восени свині (спостерігають, з якого боку знаходиться потовщення, і передбачають час зимових холодів)» [266, т. 4, с. 224].

Молоко / сметана / сироватка / сир / масло. Лексема *молоко* номінує живильну рідину, вироблювану молочними залозами самок ссавців. Серед видових назв – молоко коров'яче, буйволиче, оленяче, лосине, козяче, кобиляче, верблюже, овече, ослине тощо. Реалема *молоко* може поставати в глутонічному корпусі і як холонім (синонім загальної назви молочних продуктів), і як партонім (з-посеред решти молочних продуктів: *молоко / сметана / сироватка / сир / масло*).

Молоко корови називали в Україні «Божою росою». З ним пов'язане уявлення про молочну річку, «яка тече у царстві мертвих. *Молочний* (Чумацький) Шлях також асоціюється з річкою, яка відокремлює потойбічний світ, тобто ця річка може осмислюватися і як підземна, і як небесна. Заразом *Молочний Шлях* уявляється як дорога на той світ [290, с. 145]. У хмарах убачали не лише демонів,

а й божественних дів, що живуть у небесному океані та зі своїх материнських грудей напоюють землю дощем.

Корова завжди була шанованою українцями твариною. Її називали годувальницею. Вона була джерелом ДОБРОБУТУ та БАГАТСТВА. Фразеологізм *молочна ріка з кисільними берегами* вербалізує концепт ДОСТАТОК, символізує НЕМОЖЛИВИЙ СВІТ, ЗЕМНИЙ РАЙ.

Тексти, що містять партином *молоко*, описують різні дії для забезпечення його ПРИБУВАННЯ, превентивні засоби для захисту корови від його ВТРАТИ, а також використання молока з магичною метою.

«Щоб відьма не шкодила худобі, виливали *молоко* від її корови на коріння викорчуваного бурею дерева із замовлянням: «Щоб твою корову так само викорчило!». Відьми, збираючи росу (у Юріїв день, на Трійцю, у день Купала), таким чином відбирають у корови *молоко*. Вода – основний магичний засіб для збільшення *молока* в корови. При першому вигоні худоби на Юріїв день, на Різдво та інші свята корову обливали водою, кропили святою водою, проганяли між повними відрами. З тією ж метою обливали пастухів. Господиня щоразу, набираючи воду з колодязя, зверталася до води із замовлянням, у якому просила прибавити *молока* корові» [284, с. 229-230].

Партином *молоко* пов'язаний з концептом ЛІКУВАННЯ в контексті народної медицини: «Від чорної хвороби радили випивати з *молоком* висушені й стерті на порошок серце, легені й печінку летючої миші» [271, с. 274].

Не менш шанованою твариною була й коза. Партиноми *козяче молоко* та *сироватка* постають у сценарії обрядодій для ПОРЯТУНКУ: «Пожежу, що сталася від грози, загасити можна *козячим молоком*, або *сироваткою*, або квасом (Луцький, Грубешівський і Житомирський повіти), але перед тим, як почати гасити пожежу, хтось має роздягтися догола і тричі оббігти навколо охопленої полум'ям будівлі» [291, с. 243]. *Козяче молоко* є важливою реалемою в бджолярській магії: «Аби викрасти бджіл, знахарі збирали макові головки і варили їх у *козячому молоці*. Цим *молоком*, усмоктаним прилітною бджолою, вони спонукали чужих бджіл до переселення» [273, с. 320].

Партиноми *сир* і *масло* вербалізують концепт ДОСТАТОК у складі фразеологізму *жити (купатися, плавати), як сир у маслі*. «Коровай на весіллі посипали *сиром* або під коровай клали тридев'ять вареників із *сиром*, можливо, тому у весільній пісні зять порівнюється з сиром: «Ой, *сиру*, ж мій, *сиру*, да білий ти мій *сиру*; Ой, зятю ж мій, зятю, да милий же ти си́ну» [270, с. 540].

Партином *шматочок сиру* може відігравати роль провідника до містичного світу відьом і домовиків: «Щоб побачити відьму, треба в сиропустну неділю при вечері виколупати з останнього вареника *сир*, зав'язати у вузлик, покласти в рот і так тримати до ранку. Ранком, у «жилавий» понеділок, належить піти до церкви і вистояти всю обідню на одному місці, не поворухнувшись. Удома, після обідні треба сховати *сир* у гаманець і зберігати його разом з грішми аж до Великодня. На Великдень, як переспівають «Христос Воскрес», стань на паперті. Котра з жінок до тебе підійде, та і єсть відьма. <...> Зберігши на запуси *сир* з вареника в роті, можна побачити не тільки відьму, а й домовика» [279, с. 123].

Рослина / частина рослини. Позитивний вплив на стан здоров'я людини зумовив шанобливе ставлення українців до городніх рослин.

Партонім *корінь* сприймався як символ СТАЛОСТІ, СОЛІДНОСТІ («*Міцний, як коріння*»), РОДУ («*Яке коріння, таке й насіння*»), вербалізував концепти ЛІКУВАННЯ, ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я. «Освячений на Великдень *корінь хрону* робить, за народними віруваннями, людину «кріпшою», оберігає всіх, хто його їсть, від хвороб, а передусім, як і свячена *морква*, від курячої сліпоти. <...> *Цибуля* оберігала від морових хвороб, епідемій, її носили при собі як апотропей від перелесника. Той, хто носить на шії *цибулину*, захищався також від будь-яких злих сил, бо *цибуля* й *часник* – оберіг» [269, с. 225]. Партином *плівка* холоніма *цибуля* є центральною номінацією в текстах новорічних гадань про дощ: «Беруть *цибулину*, ріжуть її навпіл і знімають *плівки* чашечками, яких має бути за числом місяців 12. На кожну чашечку насипають трохи солі і ставлять на ніч на вікно, називаючи кожну чашечку відповідним місяцем. У якій чашечці буде вода, той місяць буде дощовим» [282, с. 156].

За українською легендою, «*хрін* колись був дуже отруйний, і жиди задумали отруїти ним Ісуса Христа. Натерли *хрону*, дали Спасителеві, а він з'їв і не отруївся. А потім поблагословив *хрін* і звелів християнам його їсти. І тепер люди їдять *хрін* зокрема в Жилувий понеділок, щоб на весь піст закріпитися. А на Великдень їдять *хрін* з м'ясом – «щоб міцнішим бути» [279, с. 214].

Мероніми *зубці* і *пера* холоніма *часник* відомі описами їхніх апотропейних та лікувальних функцій. «У народі вважають, що *часник* охороняє від чарів та вроків, узагалі від злої сили; це ТАЛІСМАН, ОБЕРІГ, що охороняє людину від усякого лиха, пошесті, особливо від гадюк, – «усю заразу відганяє» [270, с. 636]. «Донині вірять, що кілька нечищених *зубців часнику* в гаманці коло грошей допоможуть запобігти зубожінню й охоронять від усього злого» [269, с. 227]. У карпатських регіонах *часник* запікали в різдвяний хліб карачун. У середину короваю *часник* клали разом з бобами й зерном, зберігаючи потім серединний шматок і годували ним хворих. Для розпізнавання нечистої сили у Закарпатті клали зелені *пера часнику* в шапку. Гуцули ввечері перед днем св. Андрія від відьом кропили стайню рідиною, виготовленою з 9 коров'ячх «млинців» та 9 *зубців часнику* [266, т. 5, с. 530-531].

Символічне навантаження мав і партином *листя*. «Лобода – найпоширеніший бур'ян, що засмічує посівні та городні культури; *листя* деяких видів цієї рослини вживають у їжу; це традиційний символ ЗЛИДНІВ та УБОЗТВА, тому кажуть і співають: «Ото ласа їда, – з часником лобода», «Постав хату з лободи, а в чужую не веди» [270, с. 341].

Партином *пелюстка* традиційно пов'язаний із процесивом *випікання хліба, короваю*. Під хліб на черіні переважно підкладалася *капустяна пелюстка* (*пелюстки*). У народній медицині «із *пелюсток рожевої шипшини* варили мед для очищення крові, а товчені *пелюстки* вживали для гоєння ран» [270, с. 651]. *Барвінок* – символ дівочтва, дівочої краси, чистоти, першого кохання («стелися, барвінку, аби любов з любов'ю зустрілась»), міцності і святості шлюбу, коханої людини, ним прикрашали весільний коровай для молодих. «У бойків збирання *барвінку* на весілля є обрядовою дією; за легендою, *п'ять пелюсток* цієї квітки –

то п'ять засад щасливого подружнього життя: перша пелюстка – КРАСА, друга – НИЖНІСТЬ, третя – НЕЗАБУТНІСТЬ, четверта – ЗЛАГОДА, п'ята – ВІРНІСТЬ [270, с. 29].

Плід / шматок. Походження відмінної частини чоловічого тіла порівняно з жіночим – кадика – пов'язується в етнографічних текстах з глютонічним партиномом *шматок яблука* й концептами ГРІХОПАДІННЯ / ПОКУТА: «У раю Єва спокусила першочоловіка, зірвавши для себе й Адама *плід* із забороненого дерева. Вона встигла проковтнути свій *шматок*, а він – ні, через те в нього з'явилася «гуля» в горлі. З тих пір у гортані в усіх чоловіків «Адамове яблуко» [273, с. 611].

Багатокомпонентні меронімічні утворення. У деяких фольклорних текстах важко виокремити семантичне навантаження окремого партинома, оскільки вона сполучається з цілим комплексом інших меронімів у складі холоніма *різні наїдки*.

Оберегову функцію глютонічні партиноми виконують в будівельному ритуалі закладання сволоку – бруску, на якому тримається стеля в хаті. С. Максимов так описує піднімання сволока: «Господар ставить у краснім куті зелену галузочку берізки, а потім із громади теслярів виступає той, хто спритніший і легкий на ногу. Це – «сіяч», ніби жрець якийсь, гонитель всякого ворога і нечистого супостата. Він починає священослужити: обходить верхній брус, або «черепний вінець», і сіє кругом *хлібні зерна* і *хміль*. Господарі в цей час моляться Богу. Потім сіяч-жрець переступає через сволок, де біля самої середини його прив'язана ликом овчинна шуба, а в кишені її покладені *хліб, сіль, шматок смаженого м'яса, качан капусти*, а в скляному посуді *зелене вино* (у бідняків *горщик з кашею, закутаний у кожух*). Лико перерубується сокирою, шуба хапається знизу на руки, усе, що було в кишені, споживається й випивається» [Максимов 1994: 160-161]. Тут можна провести паралель із традиційним могоричем – «стародавнім народним звичаєм частування з приводу УСПІШНОГО ЗАВЕРШЕННЯ якої-небудь справи» [270, с. 374].

Концепти БЛАГОСЛОВЕННЯ, ШАНУВАННЯ, ДОСТАТОК

вербалізувалися в описі обрядодій Різдва: «На Святий вечір господар брав миску, підходив до столу й набирав по кілька ложок кожної *страви*. У стайні після благословення худоби у чисто вимите дерев'яне корито він сипав з миски *вечерю*, кришив туди *хліб*, досипав *борошна*, солив *сіллю*, усе це добре перемішував дерев'яною кописткою й розділяв поміж усіма тваринами, що є в господарстві» [279, с. 40].

У весільних обрядодіях бойків «на теренах Сколівщини, окрім *хліба* з *цукром*, молоді мали при собі ще й пшеницю та *часник*, останній з яких мав вберегти їх від злих сил: «То так було, що їм давали за пазухи пшениці потрошки. А ще коло них мав бути *кусок хліба*, *трошки цукру* і *часник*, щоб не шкодило нікому, а *цукор*, щоб любилися, *хліб*, щоб із *хлібом* все були» [278, с. 23].

Страва / інгредієнти страви. Меронімія як семантична універсалія має вияв в описах приготування (рецептурах) всіх глютонічних артефактів. Наприклад, у нормативному документі для підприємств ресторанного господарства «Збірник рецептур національних страв та кулінарних виробів» зафіксовано такі партиномні складники холоніма *борщ*: «Необхідною складовою борщу є *буряки*, які надають йому смаку і забарвлення. Зазвичай до складу борщів, крім *буряків*, входять *капуста*, *морква*, *картопля*, *петрушка*, *цибуля*, *помідори (томатне пюре)*, а також *квасоля*, *яблука*, *кабачки* тощо. В основному, борщі готують на *кістковому* або *м'ясо-кістковому бульйоні*. Борщ можна приготувати також на *курячому бульйоні*, *грибному відварі*. Для надання борщам своєрідного кислуватого смаку до *бульйонів* (здебільшого готових) додають *квас-сирець*, *сік квашених буряків*, *бурякову закваску (настої)* тощо. Основний вид жиру, який використовують для борщів, – *свиняче сало*. Його товчуть або розтирають у ступці із *часником*, *цибулею* й *зеленню петрушки* до утворення однорідної маси й заправляють нею борщ за 2-3 хв. до готовності. Різні варіанти борщів найчастіше носять найменування місцевості, в якій вони з'явилися: борщ кийвський, полтавський, волинський, чернігівський та інші. Особливо популярний український борщ нині розповсюджений усюди. Для його

приготування використовують до *20 різних продуктів*, що й визначає його високі смакові властивості. Перед подаванням у борщ кладуть *сметану*, можна посипати страву *дрібно нарізаною зеленню*» [292, с. 53]. Наведений текст – вступна частина до поданих далі в «Збірнику» рецептів борщів. Спробуємо проаналізувати текст рецепту, що складається з кількісних показників сировинних компонентів та опису технології приготування, користуючись термінами меронімії:

Таблиця 3

Партитиви холоніма борщ		
Партиноми	Квантитативи	
	<i>Брутто (г)</i>	<i>Нетто (г)</i>
<i>Буряки</i>	150	120
<i>Капуста білокачанна свіжа</i>	100	80
<i>Картопля</i>	213	160
<i>Морква</i>	50	40
<i>Петрушка (корінь)</i>	21	16
<i>Цибуля ріпчаста</i>	36	30
<i>Томатне пюре</i>	30	30
<i>Жир тваринний топлений харчовий</i>	20	20
<i>Цукор</i>	10	10
<i>Оцет 3%-й</i>	10	10
<i>Борошно пшеничне</i>	6	6
<i>Перець солодкий</i>	27	20
<i>Сало штик</i>	10,4	10
<i>Часник</i>	3,8	3
<i>Бульйон або вода</i>	700	700
Вихід		1000

Опис технології приготування, у якому фігурують партиноми холоніма борщ: «*Буряки шаткують, додають оцет, жир, цукор, томатне пюре й тушкують до готовності з додаванням невеликої кількості бульйону. Нашатковані моркву й корені, нарізану півкільцями цибулю пасерують із жиром. У киплячий бульйон кладуть нарізану кусочками картоплю, доводять до кипіння, закладають нашатковану капусту, варять протягом 10-15 хв., додають тушковані буряки й пасеровані овочі. За 5-10 хв. до закінчення варіння вводять пасероване борошно, розведене бульйоном або водою, солодкий перець, сіль, спеції. Готовий борщ перед*

подаванням заправляють *салом шпик, розтертим часником*. Борщ рекомендують подавати з *м'ясом (яловичиною або свининою сметаною й посипати дрібно нарізаною зеленню*. Окремо можна подати *пампушки із часником* (рец, № 1.100)» [292, с. 54].

Конгломеративні відношення в контексті технології харчування пов'язують цей опис із концептами НОРМАТИВНІСТЬ та БЕЗПЕКА.

Висновки. Отже, меронімія як семантична універсалія реалізується у площині градуальності *частина – ціле – елемент*, що термінологізуються як холонім (ціле) та партонім (частина), поділяючись на розряди: партиноми – номінації частини у формі слова або словосполучення без зазначення кількісних характеристик, партитиви – переважно двослівні номінації із зазначенням кількісних показників (у цих двох розрядах сема належності денотата як частини до цілого входить до інтенсіоналу значення), та конгломеративи (сема належності денотата як частини до цілого входить до імплікативу значення). Саме завдяки конгломеративним зв'язкам «етносимволіка слова, тісно переплітаючись з етносимволікою позначуваної ним реалії, стає основною підвалиною становлення особливих концептуальних мовних продуктів – етнокультурних концептів, або знаків етнокультури» [270, с. 4].

Суттєву роль у глютонічній картині світу українців відігравали меронімічні відношення в опозиціях: хліб / художні оздоби з тіста; хліб / крихти; хліб / борошно; хліб / шматок / окраєць (краюха, скибка, цілушка) / м'якуш; збіжжя / зерно / зернина; сіль / пуд / грудочка / дрібка (дрібок) / трішки (трішечки); мед / ложка / краплина; яйце / білок / жовток / шматочок / шкаралупа / лушпиння / порошок; горіх / шкаралупа; туша тварини / частини туші; молоко / сметана / сироватка / сир / масло; рослина / частина рослини; плід / шматок, страва / інгредієнти страви, у багатокомпонентних меронімічних утвореннях тощо.

Етнолінгвістичний зріз українського глютонімікону переконує в тому, що партонімічні номінації, маючи власний символічний зміст, створюють у складі холонімічних назв специфічний концептуальний комплекс, який, однак, можуть сприйняти лише носії або знавці українських мови та культури.

2.6 Комплексна природа міжкультурної комунікації

У XXI столітті міжнародні відносини вийшли на якісно інший рівень, через епідемію та військовий конфлікт багато людей змінили звичний спосіб життя. Вимушена зміна місця проживання, розширення мережевої комунікації та перехід багатьох галузей до роботи онлайн, сприяло тому, що різні народи усвідомили себе, як частину світового простору і маклуенівський термін «глобальне село» як ніколи, на нашу думку, набуває актуальності і обумовлює необхідність досягнення максимального взаєморозуміння між представниками різних культур. Усе вище зазначене надало особливої значущості питанням міжкультурної комунікації і спричинило підвищену зацікавленість у вивченні теорії кросс-культурної комунікації.

Міжкультурна комунікація є не тільки складним і багатоаспектним явищем, але й процесом, що має певні властивості, закономірності, і, навіть, протиріччя, саме завдяки цьому вона викликає підвищену зацікавленість і стає предметом комплексних наукових досліджень. Міжкультурна комунікація не з'явилася несподівано і не є феноменом саме нашого часу, вона існувала з найдавніших часів, мала певні етикетні норми і правила, але, на нашу думку, саме у XXI столітті відбулося усвідомлення її необхідності і значущості не тільки для вузького кола, професійно зв'язаного з представниками інших держав, але й для широкого загала. Втрата елітарності цього явища, розширення його меж, обумовило необхідність її теоретико-методологічного і вивчення, розроблення дефініцій та курсів, що надають можливість усвідомити і практично застосовувати засади міжкультурної комунікації у повсякденному житті. Саме з кінця XX століття світова спільнота усвідомлює, що засоби життєдіяльності людини не можуть оцінюватися виключно з точки зору однієї культури. Сучасні глобалізаційні процеси призвели не тільки до пришвидшення комунікації між людьми, які є носіями різних культур, але й продемонстрували необхідність

вирішення соціокультурних проблем, що виникають у процесі співпраці та співіснування людей з різними культурними і ментальними особливостями.

Поняття «крос-культурний» утворено від англійського слова «cross» – «перетинати, переходити» і «culture», значення якого зрозуміло і без перекладу. Таким чином, дослівно цей термін можна перекласти як «перетин культур». Відповідно, крос-культурна комунікація – це комунікація на перетині різних культур. Сьогодні ми розуміємо крос-культурну комунікацію у сенсі міжособистісної комунікації у спеціальному контексті, коли один учасник виявляє власну культурну відмінність від іншого. У свою чергу, викликом сьогодення є формування крос-культурної компетенції, що визначається можливістю і якістю здійснення комунікації процесу взаємодії у крос-культурному дискурсі.

Поняття крос-культурна комунікація увійшло у науковий обіг завдяки роботі Е. Холла та Д. Трагера «Культура як комунікація: модель і аналіз». У книзі автори розглядають крос-культурну комунікацію як особливу галузь людських стосунків. Продовжуючи дослідження цього питання Е. Холл у дослідженні «Німа мова» поглиблює думку про взаємозв'язок культури і комунікації. Усвідомлення значущості цієї проблеми обумовлює її вихід з вузькоспеціалізованої наукової сфери гуманітарних досліджень до стадії популяризації й виходу до рівня спеціальної освітньої дисципліни, що підтверджується появою нових досліджень. Подальша розробка засад теорії міжкультурної комунікації була здійснена у книзі Дж. Кондона та Й. Фаті «Уведення до міжкультурної комунікації».

Розвиток теорії міжкультурної комунікації на сучасному етапі тісно пов'язаний з роботами Б. Томаліна, в яких він виділяє три обов'язкові компоненти, які необхідно знати, щоб зрозуміти культуру іншої країни, а саме: основна інформація про країну, життєві принципи та цінності, поведінка мешканців.

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND PHILOLOGY

Також запропоновано п'ять основних етапів для налагодження вдалих взаємовідносин із представниками інших культур, які отримали умовну назву «П'ять К»:

- 1) Культурні знання (проінформованість про повсякденне життя країни);
- 2) Культурна поведінка (власне поведінка, що є притаманна данній культурі);
- 3) Культурні цінності та життєві принципи;
- 4) Культурні переваги;
- 5) Культурна адаптація (адаптування до нової культури).

Тільки при засвоєнні усього комплексу з «п'яти К» буде можлива впевнена й адекватна комунікація з представниками інших культур.

У іншій своїй монографії Б. Томалін наголошує на міждисциплінарному характері нової наукової дисципліни, яка формується на перетині антропології, лінгвістики, філософії та психології: “Cross-cultural communication is a multifaceted subject which has elements from a number of disciplines: anthropology; linguistics; philosophy; philology” [299].

Визначаючи міжкультурну комунікацію як «засіб через який люди різних культур мають справу одне з одним як на відстані, так і при безпосередньому контакті» («the way people from different cultures communicate when they deal with each other either at a distance or face to face»), Б. Томалін й Б. Херн визначили об'єм і зміст міжкультурної комунікації як мовленнєве спілкування, що базується на розмовній та писемній мові, мові тіла та мовленнєвого етикету («Communication can involve spoken and written language, body language and the language of etiquette and protocol») [299].

На нашу думку, саме у 90-х роках ХХ століття фокус уваги суспільства сконцентрувався на питанні міжкультурної взаємодії, набуло популярності поняття «діалог культур», що було спричинено спрощенням встановлення міжнародних контактів для різноманітних верств населення, що, у свою чергу, обумовило необхідність вивчення і розуміння особливостей культури інших

народів. На думку С. Хантінгтона: «Розвиток таких здібностей невід'ємний від засвоєння «чужої» культури, адже здатність одного народу засвоювати досягнення іншого – один з головних показників життєздатності його культури, найочевидніший індикатор прогресу культури»[300].

Демонструючи прикладне значення крос-культурної комунікації Д. Уоренн і Д. Фассетт запропонували приклади практичного використання навичок міжкультурної комунікації, що сприяють формуванню міжкультурних компетентностей особистості. Дослідники виокремлюють три основні аспекти цього процесу, а саме: формування фундаменту базових принципів теорії крос-культурної комунікації; принцип наступності; розбір моделей, стратегій і прикладів вирішення конкретних комунікативних ситуацій. Автори розглядають комунікацію передусім як діалог, що дає змогу впливати на співрозмовника, що обумовило введення ними такої дефініції як «комунікативне навчання». Саме такий підхід сприятиме формуванню правильного конструювання студентом монологічного та діалогічного мовлення, що сприятиме вирішенню певних комунікативних завдань сучасного етапу.

Крос-культурна комунікація стає предметом для вивчення у різних галузях науки, а саме: лінгвістиці, культурології, соціології, психології, історії та інших. На нашу думку, при вивченні цього феномену також слід враховувати, що в лінгвістиці поняття «крос-культурна комунікація» тісно пов'язане з поняттям «міжмовної комунікації», адже суттєвим пластом для вивчення мовознавцями є навчання іноземній мові. Вивчаючи іноземну мову ми занурюємося у культуру країни, мову якої вивчаємо, читаємо автентичні книжки та періодику, тим самим долучаючись до наукової й громадської думки цієї країни. Культурологія, соціологія, історія ті інші дисципліни гуманітарного циклу більше уваги приділяють отриманню знань про суспільно-політичні та соціокультурні особливості взаємодії між людьми різних етносів.

Вивчення особливостей комунікативної поведінки у різних соціальних сферах стає одним з пріоритетних напрямів дослідження у суміжних гуманітарних дисциплінах. У цілому, ставлення суспільних наук до

міжкультурної комунікації передбачає дослідження процесів під час яких групи та індивіди структурують власні уявлення, очікування й будують власну поведінку, враховуючи специфіку оточуючого середовища та його ставлення до тих чи інших моделей поведінки. Взагалі, можна сказати, що культура стосується нас тільки тоді коли ми спілкуємося з іншими людьми, доки ми є усамітненими, доти культура нас не торкається, але, живучі у суспільстві, не можна не рахуватися із сталими нормами та правилами поведінки, уявленнями про погане та добре, про легальне та нелегальне.

Здебільшого у практичному аспекті крос-культурна компетентність пов'язана з розумінням ефективності комунікації, яка у даному випадку залежить від розуміння культурних особливостей представників різних країн, етносів і народів. Ефективність комунікації – складне й багатогранне поняття, у якому при оцінці результату, отриманого у результаті комунікативної діяльності, повинні враховуватися його численні складові, а також, ступінь розуміння, що було досягнуто у крос-культурних контактах. Критеріями ефективної комунікації є достовірність, об'єктивність, своєчасність, адресність, доступність, наявність зворотного зв'язку. За наявності міжкультурних контактів останні три критерії пов'язані з їхнім здійсненням у крос-культурному полі.

Взаємодіючи з іншими людьми, ми починаємо замислюватися, яким чином треба побудувати нашу комунікацію, щоб реципієнт якнайточніше зрозумів зміст нашого висловлювання. Виходячи із усього вищезгаданого, можна сказати, що питання міжкультурної комунікації, ламає кордони суто наукового світу і стає необхідною складовою повсякденного життя пересічної людини, що свідчить про практичну необхідність, значущість та нагальність розуміння і вивчення цієї проблеми.

Розмірковуючи про комунікацію, найпершим, що спадає на думку, є традиційна, так звана, лінійна комунікація, тобто відправлення повідомлень іншій людині. Відправник, відправляючи повідомлення, кодує його відповідно до каналу передавання, таким своєрідним кодом є мова, але, для того щоб реципієнт сприйняв і належним чином зрозумів інформацію він повинен бути не

тільки на одному каналі з адресантом, але й розуміти код, тобто, у нашому випадку, володіти мовою. Головним завданням і метою будь-якої комунікації є точність та адекватність передавання інформації з одного боку, та здатність отримання, засвоєння та інтерпретування інформації – з іншого. Таким чином, процес міжкультурної комунікації не можливий без урахування необхідності взаєморозуміння, що базується на здатності досягнення достатнього рівня розуміння інформації з обох боків. Суттєву роль тут відіграють відтінки змісту, які мають окремі повідомлення під час обміну інформаційними юнітами, і намагання сторін комунікації охопити найбільш значущі й важливі з цих відтінків, що відповідають комунікативній ситуації.

При комунікації між кількома особами реципієнт повинен відправити певну інформацію у зворотньому боці, продемонструвавши, що отримав повідомлення. Такий зворотній зв'язок, *feedback*, на нашу думку є найважливішим елементом спілкування, оскільки, тільки отримавши підтвердження, що перше повідомлення отримане, ми можемо відправляти наступне. Власне відгук може мати будь-яку форму, або якесь окреме повідомлення, жест, або нічого – все це є частиною комунікації і має певний сенс.

До групи, так званих, нелінійних, змістових моделей належать діалогічні, транзактні, семіологічні, польові, інтерактивні, психологічні, філософські та інші моделі комунікації. Деякі з моделей цієї групи зацентровують увагу на тому, що поширення повідомлень виконує ритуальну функцію, відтворюючи цінності, лад, довіру через осмислення досвіду, який ми розділюємо, таким чином, відбувається збереження суспільства у часі.

С. Холл, наприклад, бачить проблему традиційної комунікації у тому, що процеси кодування й декодування мають суттєві відмінності: коли, наприклад реципієнт сприймає й інтерпретує певний жест, то може вкладати в нього власний зміст, який може не співпадати з тим, що мав на увазі адресант.

Думка відомого філолога М.М. Бахтіна стосовно діалогічної моделі спілкування вельми важливі для розуміння процесу комунікації. Він вважав, що необхідною ознакою будь-якого висловлювання є його зверненість, тобто без

того хто слухає немає того, хто говорить, адже говорять завжди комусь. Будь-яке висловлювання набуває змісту тільки у контексті, у певний час і й певному місці. Саме Бахтін увів до наукового дискурсу концепцію «хронотопа», що пов'язує час і простір у нерозривний взаємозв'язок і демонструє, що саме певний хронотоп несе відповідне інформаційне навантаження, яке буде змінюватися із змінюванням будь-якого компонента цього комплексу. Автор комуніціює з респондентом через текст, а згідно уявлень французького семіолога Р. Барта сам текст комуніціює незалежно від автора і кожне нове прочтіння тексту створює нове значення, читач начебто пише власний текст поновій. З цією думкою ученого важко не погодитися, адже ми маємо дуже багато трактувань того самого тексту різними дослідниками, кожен відшукує для себе щось, чого не помітили інші, та накладає власну специфіку сприйняття на канву аналізує мого тексту. Але це властиве не тільки науковому світу, серед пересічних читачів та реципієнтів, сприйняття тексту також суттєво відрізняється, базуючись на освітньому та культурному бекграунді адресата, на оточуючій його ситуації та здатності до рефлексії.

Ю. Лотман критикує лінійну модель, тобто своєрідний переклад тексту «з моєї мови на твою», але, розуміючи усю складність процесу трансферу інформації дослідник висловлює думку, що «акт комунікації слід розглядати не у якості простого переміщення певного повідомлення, що залишається адекватним самому собі, зі свідомості адресанта до свідомості адресата, а у якості перекладу певного тексту з мови мого «я» на мого твого «ти». Тут йдеться не про сухий переклад певного повідомлення, а спроможність довести до розуміння сприймаючого зміст, сутність інформації та здатність реципієнта зрозуміти посил.

Як зазначає Р. Барт, процесуальність оповіді розгортається «заради самого оповідання, а не заради прямої дії на дійсність, тобто, у кінці кінців, поза якоїсь функції, окрім символічної діяльності як такої. Важливішою атрибутивною характеристикою оповіді (наративу) є його самодостатність й самоцінність».

Цікавим, на нашу думку, є порівняння мовної діяльності та спілкування з танцем, запропоноване У. Матураном, якому, на думку дослідника властиві не ієрархія, керування й конкуренція, а взаємне підлаштування дій, співробітництво людей. Він вважає, що людські істоти є біологічно люблячими (такими, що співробітничать) істотами, а мова – це наш біологічний спосіб життя. Обмін думками, словами, вербальний й невербальний контакт між людьми, на думку Матурани, є найголовнішою соціальною потребою людини. Слід зазначити, що вміння вдовольняти цю потребу розвивається у процесі соціалізації, людина вчиться будувати відносини, спілкуватися, контактувати, розпочинати спілкування. Матурана ставить під сумнів лінійну модель комунікації й, власне, сам термін «передавання інформації», вважаючи його лише невдалою метафорою спільної діяльності, у результаті якої виникає схожий відгук: більш або менш близьке взаємне розуміння чогось іншого. Це нагадує слова філософа М. Мамардашвілі: не треба навіть намагатися зрозуміти іншого, це марно, краще разом розуміти щось третє.

Важко чітко виокремити яку саме частину нашого спілкування складають вербальна та невербальна комунікація, вони, так би мовити, супроводжують, співіснують і взаємно доповнюють одна одну, додаючи емоційного забарвлення та нюансуючи дрібні деталі змісту висловлювання.

Вербальні засоби використовуються у більшій частині нашого свідомого спілкування. Незважаючи на сучасні тенденції діджиталізації та все більш широкому застосуванню у спілкування сучасних технологій, вербальна комунікація залишається основним каналом передавання повідомлень від одного індивідуума іншому. Перебуваючи за кордоном або спілкуючись з іноземцем, знання місцевої мови надасть можливість зрозуміти одне одного. Розрахунок тільки на навички розшифрування мови міміки та жестів, швидше за все, не призведе до очікуваного результату, тобто до адекватного розуміння повідомлення. У процесі комунікації беруть участь усі наші п'ять відчуттів, ми можемо отримувати інформацію з доволі широкого спектра ресурсів, але все ж таке саме мовлення є найпростішим засобом спілкування у повсякденному житті.

Мовленнєве повідомлення відправляється дуже швидко, майже миттєво, да й відгук надходить практично одразу після відправлення повідомлення, а часто, навіть і під час його відправлення. Вербальна комунікація відображає багато рис нашої особистості, так само як і елементи нашої культури. Уважний слухач зможе одразу дати попередню оцінку тому, хто говорить. Ця оцінка, звісно не є остаточною і не має особливого значення, однак ми усі підсвідомо це робимо. Саме таким чином, під час спілкування, майже спонтанно, ми визначаємо приналежність співрозмовника до певної культури, усвідомлюємо можливість і продуктивність нашої комунікації.

Слід також зазначити, що спілкуємося ми постійно, отримання інформації – це майже безперервний процес, однак, значна частина процесу комунікації відбувається несвідомо. Так, під час вербальної комунікації можуть виникати мимовільні помилки, які пов'язані з утомою або стресом. Разом з цим, незважаючи на певні переваги цього способу спілкування, під час крос-культурної комунікації виникають аспекти, що утруднюють досягнення результатів, які малися на думці, незважаючи на загальне розуміння ситуації з усіх боків комунікації майже завжди й без особливих обставин, що виникають під час такого спілкування. Серед таких обставин слід зазначити: мовний бар'єр, рівень взаємодії (формальний чи неформальний); тривалість спілкування; цілі комунікації. Ці критерії дозволяють скорегувати наміри і можливості сторін комунікаційного процесу, але, також слід враховувати культурно обумовлені семантичні аспекти, котрі чітко окреслюються після подолання мовного бар'єру. Контент спілкування, ціннісна складова процесу обумовлюється культурними особливостями представників міжкультурного комунікаційного дискурсу. Терміни, що добираються для позначення міжнародних реалій і процесів, мають також культурно-географічні кордони, як і ціннісні принципи для кожного окремого народу.

Знання культурного контексту дозволить запобігти цілої низки помилок, що можуть спричинити зниження ефективності крос-культурної комунікації. Цей контекст визначається низкою факторів, що знаходяться поза мовним полем

і притаманні кожній культурі: це цінності установа, релігійна, етнічна, географічна та соціальна складові, демографічні та гендерні характеристики, соціальний статус учасників.

Невербальна ж комунікація містить постави, жести, форми різного роду привітань, різноманітні ритуали. Паравербальна – міміка й рухи тіла людини, дозволена культурою ступінь виявлення емоцій, правила поведінки у певних ситуаціях. На нашу думку, важливо відзначити, що неможливість здійснити вербальну комунікацію надостатньому рівні призведе до ще більш збільшеної потреби у невербальній комунікації. Але під час спілкування без слів також виникають специфічні проблеми адекватного розуміння. Таким чином, міжкультурні відмінності можуть бути проінтерпретовані як різниця вербальних і невербальних кодів у специфічному контексті комунікації. Кожна культура має власну кодову систему, розуміння якої залежить від крос-культурної компетенції комунікантів.

У цілому на сучасному етапі крос-культурна комунікація – це діалектичний процес, у котрому поєднані багато аспектів, котрі органічно збалансовані між інтеграцією і диференціацією; універсалізацією і партикуляризацією; співробітництвом і конфронтацією, до того ж вони не протистоять одне одному на антагоністичних засадах, а знаходяться у відносинах й взаємообумовленості і взаємонеобхідності. Нові напрями розвитку міжкультурної комунікації безумовно повинні бути засновані на історично оптимістичних постулатах, світ стає єдиним, народи світової спільноти усвідомлюють зростаюче загальнокультурне значення досягнення національних культур для усього людства, у сенсі формування загальнолюдського культурного фонду.

REFERENCES

1. Словарь старославянского языка восточнославянской редакции XI-XIII вв. Проспект/ отв. ред. В. Л. Карпова, В. В. Немчук. Київ: Наукова думка, 1987. 180 с.
2. Срезневский И. И. Словарь древнерусского языка: в 3 т., в 6 кн. Репринтное изд. Москва: Книга, 1989.
3. Гринько Р. О. Будівельна лексика (назви житлових споруд). Українська історична та діалектна лексика /відп. ред. Л. М. Полюга. Київ: Наукова думка, 1985. С. 13–25.
4. Словник української мови: в 11 тт. / за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970-1980. Т. 2. С. 306.
5. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология. Київ: Знання, 2004. 326 с.
6. Русско-болгарский фразеологический словарь / под ред. С. Влахова. Москва: Русский язык. София: Наука и искусство, 1980. 584 с.
7. Толстой И. И. Сербскохорватско-русский словарь. Москва: Русский язык, 1982. 737 с.
8. Дикционар фразеоложик молдовенеск-рус/алк. де В. П. Соловьев, В. А. Соловьева. Кишинэу: Лумина, 1976. 237 п.
9. Пашкова Н. І. Номінативні моделі культурного артефакту ДІМ у мовах карпатського ареалу балкано-слов'янського континууму. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2014. 278 с.
10. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию. Москва: Петрополис, 1998. – 432 с.
11. Бенвенист Э. Словарь индоевропейских социальных терминов /пер. с фр. Н. Н. Казанский и др.; под ред. Ю. С. Степанова. Москва: Прогресс-Универс, 1995. 456 с.
12. Гамкрелидзе Т. В., Вяч. Вс. Иванов. Индоевропейский язык и индоевропейцы. В 2-х т. Тбилиси: Изд-во Тбилисского университета, 1984. 1409 с.
13. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: в 4 т. / пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. 2-е изд., стереотип. Москва: Прогресс, 1986.
14. Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1957. 806 s.
15. Трубачев О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя. Москва, 1959. 242 с.

16. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Київ: Наукова думка, 2006. Т. 5. 704 с.
17. Словник української мови: в 11 томах. Том 9, 1978. С. 224.
18. Chambers Dictionary of etymology. Edinburgh-New York: Chambers, 2004. 1284 p.
19. Arkhipenko L. M. Foreign lexical borrowings in the Ukrainian language: stages and degrees of adaptation (on the material of anglisms in the press of the late 20th–early 21st centuries): autoref. thesis candidate philol. Sciences. Kharkiv, 2005.
20. Arkhipenko L. M. Stages and degrees of adaptation of foreign lexical borrowings in the Ukrainian language (on the material of anglisms in the press of the end of the 20th–beginning of the 21st century. Monograph. Kharkiv: KhNEU Publishing House, 2008.
21. Arno A., Lanslo C. Grammar is general and rational. Moscow: Progress, 1990.
22. Balko M. V. Grammatical and semantic conjunctiveness of the components of a word combination. Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy. Linguistic sciences. 2011. No. 12. P. 5–13. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpupu_2011_12_4
23. Beloshapkova V. Modern Russian language: Syntax. Moscow: Higher School, 1977.
24. Belovolchenko G. Transgenderism: history, the first trans-transitions and the situation in Ukraine. 2019. <https://section.in.ua/erudition/transhendernist>.
25. Bloomfield L. Language. Moscow: Progress, 1968.
26. Bracki A. Surżyk – historia i terażniejszość. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2009.
27. Carp I. 50 minutes of grass. Folio, 2008.
28. Hornovol G. V. The latest economic terminology and its stylistic use in the modern Ukrainian language (based on the material of periodicals): autoref. thesis candidate philol. of science. Kyiv, 2004.
29. Dashkovska O. Strategy of gender relations in political parties of Great Britain. Problems of comparative linguistics. 2009. P. 60–170.
30. Dictionary of foreign words, ed. O. Melnichuk. Kyiv: URE, 1977.
31. Dictionary of foreign words, ukl. S. Morozov, L. Shkaraputa. Kyiv: Naukova dumka, 2000.
32. Dictionary of word-building elements of the German language, ed. M. Stepanova. Moscow: Russian language, 1979.

33. Dolgov Yu. Sentence and phrase at the constructive-syntactic and communicative-syntactic levels. Simple sentence: initial analysis and teaching at school and university: interuniversity. Sat. scientific works / otv. ed. A. M. Lomov. Voronezh: Publishing House of the Voronezh University, 1990. P. 110–117.
34. Dudyk P. S. Stylistics of the Ukrainian language. Kyiv: Publishing Center «Akademiya», 2005.
35. Dvoretzkiy I. Latin-Russian dictionary. Moscow: Russian language, 1986.
36. Dyadyura G. M. Functional parameters of imagery in a scientific style (on the material of texts of natural and technical sciences): autoref. thesis candidate philol. of science. Kyiv, 2001.
37. Dyadyura G. M. Experimental study of the functioning of figurative means in a scientific text. Linguistics. 2001. No. 4. P. 3–60.
38. Etymological dictionary of the Ukrainian language: in 7 v., vol. 3. Kyiv: Naukova dumka, 1983.
39. Fasmer M. Etymological Dictionary of the Russian Language: 4 t., v. 1. Moscow: Progress, 1986.
40. Franko I. Literary language and dialects. Collection of works: in 50 volumes. 1982. Vol. 37. Kyiv: Naukova Dumka. P. 207.
41. Grinchenko B. Galician poems. Pravda, August, 1891. P. 103–111.
42. Gudyma N. V. The influence of linguistic and non-linguistic factors on the enrichment of the vocabulary of the modern Ukrainian literary language. 2010. <http://litmisto.org.ua/?p=25529>.
43. Gurko O. V. New Englishes in fiction. Scholarly notes of the Tavrichesky National University named after V. I. Vernadsky: Series «Philology. Social communications». 2013. Vol. 26 (65). No. 1. P. 7–11.
44. Haugen E. Bilingualism in the Americas: A Bibliography and Research Guide. University of Alabama Press, 1968.
45. Horyanoi V. Substantive combinations with prepositions in the modern Ukrainian language: author's review. thesis candidate philol. of science. Kharkiv, 1967.
46. Jespersen O. Philosophy of Grammar. Moscow: Izd-vo inostr. lit., 1958.
47. Karpa I. 2007. Ganesha and Syncope. http://chtyvo.org.ua/authors/Karpa/Ganeshka_i_Synkopa/
48. Kasevich V. Semantics. Syntax. Morphology. Moscow: Nauka, GRVL, 1988.
49. Kluge F. Etymologisches Wörterbuch der Deutschen Sprache. Berlin, New York, 1975.

50. Kochan I. M. Words with international term elements to denote quantity, size, totality in modern term systems. *Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Series: Problems of Ukrainian terminology*. Lviv, 2002. No. 453. P. 82–89.
51. Kochan I. M. *Ukrainian scientific vocabulary. International components in terminology*. Tutorial. Kyiv: Znannia, 2013.
52. Kochergan M. P. *General Linguistics*. Kyiv: Academy, 1999.
53. Kochergan M. P. *Introduction to Linguistics: Textbook for students of philological specialties of higher educational institutions*. Kyiv: Publishing Center «Akademiya», 2001.
54. Kondratenko O. S. *Tutor. First steps*. Kyiv, 2017.
55. Korobova I. O. *Semantic and word-formative development of the latest loanwords in the Ukrainian language: autoref. thesis candidate philol. sciences: 10.02.01 – Ukrainian language*. Zaporizhzhia, 2018.
56. Kosovych O. *Loan-words in the vocabulary of modern French language. Study parameters*. *Analele Universității din Craiova. Seria Științe Filologice. Lingvistică*. 2018. Anul XL. Nr. 1–2. S. 77–84
https://litere.ucv.ro/litere/sites/default/files/litere/Cercetare/Activitate%20stiintifica/Analele%20Facultatii%20de%20Litere/2018_anale_lingvistica_cuprins.pdf;
<http://litere.ucv.ro/litere/node/127>.
57. Kostenko L. *Notes of the Ukrainian self-made man*. 2011. Kyiv: A-BA-BA-GA-LA-MA-GA, 2018.
58. Koval A. P. *Scientific style of modern Ukrainian literary language: Structure of a scientific text*. Kyiv, 1970.
59. Koval V. O. *Linguistic and linguistic didactic problems in the works of Ivan Ohienko*. 1998.
http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob_lsilsk_shkolu/3/vupysk_29.pdf.
60. Kovaliv P. *Grammar of Ukrainian language*. Munich, 1946
61. Kozlovets M. A. *The political elite as a subject of state formation in the conditions of transformation of Ukrainian society*. *Bulletin of the National University «Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise»*. 2017. No. 2 (33). P. 75–87.
62. Krysyn L. P. *Foreign language in the context of modern public life. Russian language at the end of the XX century (1985–1995)*. Moscow, 1996. P. 147–154.
63. Kyslytsia D. *Grammar of the Ukrainian language; part 2: Syntax*. Toronto, 1963.
64. Lapinska O. M. *Anglicisms in the language of characters of modern Ukrainian literature*. *Scholarly notes of the Tavrichesky National University named after YOU. Vernadsky. Series «Philology. Social communications»*. 2012. Vol. 25 (64). No. 1. Part 1. P. 102–106.

65. Lubenets I. G. Violence (bullying) in the school environment: criminological characteristics and prevention measures: monograph. M-vo int. Affairs of Ukraine, Govt. Research Institute Kyiv: DNDI of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Kharkiv: Machulin, 2019.
66. Lychuk M., Navalna M., Molotkina Yu. Dynamics of loanwords in the Ukrainian language at the beginning of the 21st century. Monograph. Kyiv: Comprint, 2021.
67. Lychuk M. I. Syntactically non-segmented word-combinations as a component of sentence structure. Trends in the development of Ukrainian vocabulary and grammar / V. Kononenko, I. Mytnik, S. Romanyuk (eds.). Warszawa, 2015. Cz. 2. t. 2. P. 361–371.
68. Medinska A. V. Socio-characteristic expressions in the speech of characters Gr. tobacconist
http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/nvnu/filolog_mov/2011_1/R1/Medynska.pdf.
69. Melnichuk O. Words of speech. Modern Ukrainian literary language: Syntax. Kiev: Nauk. dumka, 1972. P. 51–117.
70. Morokhovsky O. M. Some questions of the theory of borrowings. Linguistics. 1984. No. 1. P. 19–25.
71. Multidimensionality of vocabulary in the literary language: monograf. L. Struhanets, O. Kosovych, T. Vilchynska and other; ed. by L. Struhanets. Beau Bassin: LAMBERT Academic Publishing, 2018.
72. Muromtseva O. G. The development of the vocabulary of the Ukrainian literary language in the second half of the 19th–at the beginning of the 20th century. Kharkiv: Higher School, 1985.
73. Navalna M. I. Dynamics of the lexicon of Ukrainian periodicals of the beginning of the 21st century: Monograph. Kyiv, Ukrainian Language Institute: Dmytro Burago Publishing House, 2011.
74. Nepiyvoda N. F. The language of scientific and technical literature (functional and stylistic aspect): monograph. Kyiv: International Financial Agency LLC, 1997.
75. Nepiyvoda N. F. The language of scientific and technical literature (functional and stylistic aspect): diss. Ph.D. philol. sciences: 10.02.01 – Ukrainian language. Kyiv, 1997.
76. Nechuy-Levytskyi I. Crooked mirror of the Ukrainian language. New stories and stories. T. 8. Kyiv: Typography of I. Chokolov, 1912. P. 317–412.
77. Nimchuk V. Meletij Smotrytsky. Grammar. Kiev: Nauk. dumka, 1982.
78. Panko T., Kachan I., Matsyuk H. Ukrayinske terminoznavstvo. Lviv, 1994.
79. Pentylyuk M. I. Language culture and stylistics: a trial lesson. for humanities gymnasiums. Profile. Kyiv: Tower, 1994.

80. Pereginets M. Syntax of a complex sentence: Lecture H. Advanced course of the Ukrainian language. Under the editorship L. A. Bulakhovskyi. Kharkiv, 1931.
81. Pezhynska O. The vocabulary of French toponymy: peculiarities of formation, semantics and functioning. *Analele Universității din Craiova. Seria Științe Filologice. Lingvistică*. 2017. Anul XXXIX. Nr. 1–2. S. 350–360.
82. Prokopovich N. Word combinations in the modern Russian literary language. Moscow: Education, 1966.
83. Russian-Ukrainian dictionary of scientific terminology: in 7 v. Kyiv: Naukova Dumka, vol. 1: Social Sciences, 1994.
84. Seligey P. O. Modern Terminology: Symptoms and Syndromes. *Linguistics*. 2007. No. 3. P. 48–61.
85. Seligey P. O. Scientific style of the Ukrainian language: resources of renewal. *Linguistics*. 2006. No. 2–3. P. 174–186.
86. Seligey P. O. What should we do with borrowings? Ukrainian language. 2007. No. 3. P. 3–17.
87. Sergeeva G. A. English borrowings in Ukrainian legal terminology: autoref. dis. cand. philol. of science. Kharkiv, 2002.
88. Shakhmatov A. Syntax of the Russian language. Leningrad: Uchpedgiz, 1941.
89. Shansky N. Brief etymological dictionary of the Russian language. Moscow: Education, 1971.
90. Shansky N. Etymological Dictionary of the Russian Language, t. 1, vyp. 1. Moscow: Publishing house of Moscow University, 1963. http://ftp://istorichka.ru/Slavjanovedenie/Shanskij_Etimologicheskij_slovar%60_russkogo_jazyka
91. Simonok V. P. Linguistic picture of the world. Interaction of languages. National Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise. Osnova, 1998.
92. Simovich V. Grammar of Ukrainian language for self-study and to help school science. Leipzig, 1921. Photocopy: Munich, 1986.
93. Skoreyko-Svirskaya I. P. Development of English loanwords in Ukrainian scientific and technical terminology: autoref. dis. cand. philol. of science. Kyiv, 2009.
94. Smerechynskyi S. Essays on Ukrainian syntax in connection with phraseology and stylistics. Kharkiv, 1932. Photo reprint with an afterword by O. Horbach: Munich, 1990.
95. Smotrytsky M. Grammar. Printing yard. 1648.
96. Stolyarova I. Linguocreative mechanisms of composition. Moscow: Progress, 1984.

97. Sukhotin V. The problem of phrases in the modern Russian language. Questions of the syntax of the modern Russian language. Moscow: Uchpedgiz, 1950. P. 127–182.
98. Tenier L. Fundamentals of structural syntax. Moscow: Progress, 1988.
99. Tsyganenko G. Etymological Dictionary of the Russian Language. Kyiv: Radyanska school, 1989.
100. Tymchenko Ye. Ukrainian grammar. Kyiv, 1917.
101. Uzhevich Ivan. Grammar of Slovyansk. Kiev, 1970.
102. Vinogradov V. Some problems of studying the syntax of a simple sentence (On the material of the Russian language). Questions of linguistics. 1954. No. 1. P. 3–29.
103. Vinogradov V. Russian language: Grammatical doctrine of the word. Moscow: Higher School, 1972.
104. Vostokov A. The Russian grammar. St. Petersburg, 1848.
105. Walde A. Lateinisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1938.
106. Yermolenko S. Ya. Modern problems of literary language research. Actual problems of Ukrainian linguistics: theory and practice. Kyiv: Center «Kyiv. University», 2001. Vol. IV. P. 3–12.
107. Zagnitko A. Ukrainian syntax: theoretical and applied aspect. Donetsk: DonNU, 2009.
108. Zagrebelnyi P. 1974. Soaped grass. Kyiv: Soviet writer.
109. Zavgorodniy A. G., Vozniuk H. M., Smovzhenko G. S. Financial dictionary. Kyiv, 2000. Oxford Living Dictionaries. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/>
110. Zelinska N. V. What kind of scientific style is it? Word culture. 1990. Vol. 38. P. 13–17.
111. Zelinska N. V. Poetics of the stunned word: Ukrainian scientific literature of the 19th–early 20th centuries. Lviv, 2003.
112. Zhiryk O. A. Stylistic transposition of terminological vocabulary in the modern Ukrainian language (codified aspect): diss. candidate philol. sciences: 10.02.01 – Ukrainian language. Ternopil, 2007.
113. Гухман М.М. Воздействие диалектных ареалов и развитие наддиалектных форм в донациональный период / Отв. ред. В.Н. Ярцева. (М., 1972. – 104 с.
114. Травкина А.Д. Английское региональное произношение: Учебное пособие. – Калинин: КГУ, 1986. – 60 с.
115. Бродович О.И. Диалектная вариативность английского языка: аспекты теории. – Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1988. – 194 с.

116. Маковский М.М. Английская диалектология. Современные английские территориальные диалекты Великобритании. – М.: Высшая школа, 1980. – 210 с.
117. Аракин В.Д. История английского языка. – М.: Просвещение, 1985. – 256 с.
118. Бубенникова О.А. Актуальные проблемы исторической диалектологии английского языка: Автореф. дисс. ... докт. филол. наук. 10.02.04. – М., 1996. – 76 с.
119. Скопинцева Т.С. Территориальная вариативность английской интонации на британских островах (Экспериментально-фонетическое исследование на материале девяти территориальных типов британского произношения английского языка): Автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – М.: МГЛУ, 1995. – 22 с.
120. Ганыкина М.В. Развитие интонационной нормы английского языка (экспериментально-фонетическое исследование на материале южно-английского произношения): Автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. (М.: МГЛУ, 1992. – 18 с.
121. Ивушкина Т.А. Социолингвистические аспекты развития английской речи (на материале речевых характеристик представителей высших классов Великобритании в произведениях английской художественной литературы): Автореф. дисс. ... докт. филол. наук: 10.02.04. – М., 1998. – 45 с.
122. Trudgill P. Sociolinguistic Typology: Social Determinants of Linguistic Complexity Oxford University Press. 2011. 236 p.
123. Trudgill P. Dialect in contact. – Oxford: Blackwell, 1986. – 174 p.
124. Wakelin M.F. English Dialects. An Introduction. London, 1972. – 189 p.
125. Trudgill P. The Lesser-Known Varieties of English: An Introduction (with Daniel Schreier, Edgar W. Schneider). 2010. 312 p
126. Labov W. Sociolinguistic Patterns. – 11th edn. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1991. – 344 p.
127. Жирмунский В.М. О некоторых проблемах лингвистической географии // Жирмунский В.М. Общее и германское языкознание. – Л., 1976. – 76 с.
128. Dieth E. A new survey of English dialects // Essays and studies, 1946. (Vol. 32. (350 p.
129. Wells J.C. Accents of English. (Cambridge: Cambridge University Press, 1982. (Vol.2: The British Isles. – 465 p.
130. Orton H., Wright N. Word-Geography of England. (N.-Y. 1973. – 350 p.
131. Trudgill P. Standard and non-standard dialects of English in the United Kingdom: problems and policies // Dialect and Standard in a Highly Industrialized Society. / Ed. U. Ammon. – The Hague: Mouton, 1979. – P. 9 – 24.

132. Kurath H.A. Handbook of the Linguistic Geography of Modern England. – Providence: Brown University Press, 1961. – 182 p.
133. Диалект, акцент, просодия / Сост. Г.М. Скуланова, Т.И. Шевченко. – М., 1999. – 47 с.
134. Orton H., Dieth E. Survey of English dialects. – Leeds: E. Arnolds. 1967. – Vol. 4. (Pt. 1. – 384 p.
135. Шевченко Т.И. Социальная вариативность английской интонации: Учебное пособие. – М.: МГПИИЯ им. М. Тореца, 1986. – 122 с.
136. Шевченко Т.И. Социальная дифференциация английского произношения. – М.: Высшая Школа, (1990. – 144 с.
137. Trudgill P. On dialect: Social and Geographical Perspectives. – New York: New York University Press, 1983. – 240 p.
138. Trudgill P. Introducing language and society. – Penguin Books Ltd., 1992. – 79 p
139. Labov W. Principles of linguistic change. –Oxford–Cambridge: Blackwell, 1992. (250 p.
140. Orton H. The linguistic atlas of England. – London: Croom Helm, 1978. – 228 p.
141. Pear T.H. English Social Differences. – London, 1955. – 318 p.
142. Потапова Р.К. Речь: коммуникация, информация, кибернетика. – М.: Радио и связь, 1997. – 528 с.
143. Labov W. What is a linguistic fact? Lisse: P. de Ridder Press, 1975. – 61 p.
144. Labov W. The social origins of sound change // W.Labov (ed.), Locating Language In Time and Space. – N.Y.: Academic Press, 1980. – 143 p.
145. Labov W. Hypercorrection by the Lower Middle Class as a Factor in Linguistic Change // In D.Preston and R.Shuy (eds.) Varieties of American English. – Washington D.C., 1988. – 176 p.
146. Labov W. Sociolinguistic Patterns. – 11th edn. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1991. – 344 p.
147. Fant G. Acoustic theory of speech production. – The Hague, 1970. (328 p.
148. Boxer D. Social distance and speech behaviour: The case of indirect complaints // Journal of Pragmatics, 1993. – Vol. 19. – P. 103 – 125.
149. McDavid R.I. Dialect differences and social differences in an urban society // Sociolinguistics. – The Hague. Paris, 1966. – P. 4 (15.
150. Milroy L. Language and social networks // Language in Society. – Oxford: Blackwell, 1980. (№ 2. – 218 p.

151. Pellowe J., Jones V. On intonation variability in Tynesyde speech / Sociolinguistic Patterns in British English / Ed. P. Trudgill. – London: E. Arnold, 1978. – P. 101 – 121.
152. Wardhaugh R. An Introduction to sociolinguistics. – Oxford, 2015. – 380 p.
153. Trudgill P. Dialect in contact. – Oxford: Blackwell, 1986. – 174 p.
154. Лабов У. Исследование языка в его социальном контексте // Новое в лингвистике. (М.: Прогресс, 1975. (Вып.7. (С. 96 (181.
155. Лабов У. О механизме языковых изменений // Новое в лингвистике. – М.: Прогресс, 1975. – Вып. 7. – С. 199 – 228.
156. Лабов У. Отражение социальных процессов в языковых структурах // Новое в лингвистике. – М.: Прогресс, 1975. – Вып. 7. – С. 320 – 334.
157. Солнцев В.М. Вариативность как общее свойство языковой системы // Вопросы языкознания, 1984. (№ 2. – С. 31 – 42.
158. Теоретические проблемы социальной лингвистики / Отв. Ред. Ю.Д. Дешериев. – М.: Наука, 1981. (190 с.
159. Crystal D, Davy D. Investigating English Style. – Bloomington & London: Indiana University Press, 1969. – 264 p.
160. Labov W. Sociolinguistic Patterns. – 11th edn. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1991. – 344 p.
161. Labov W. The social origins of sound change // W.Labov (ed.), Locating Language In Time and Space. – N.Y.: Academic Press, 1980. – 143 p.
162. Бондалетов В.Д. Социальная лингвистика. (М.: Просвещение, 1987. – 159 с.
163. Chambers J.K., Trudgill P. Dialectology. – 2-nd edn. (Cambridge University Press, 1998. – 201 p.
164. Ярцева В.Н. О территориальной основе социальных диалектов // Норма и социальная дифференциация языка. – М.: Наука, 1969. – С. 26 (46.
165. Шевченко Т.И. Социальная вариативность английской интонации: Учебное пособие. – М.: МГПИИЯ им. М. Тореца, 1986. – 122 с
166. Дешериев Ю.Д. Взаимоотношение развития национальных языков и национальных культур. – М.: Наука, 1980. – 320 с.
167. Ганыкина М.В. Развитие интонационной нормы английского языка (экспериментально-фонетическое исследование на материале южно-английского произношения): Автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. (М.: МГЛУ, 1992. – 18 с.
168. Швейцер А.Д. Социальная дифференциация английского языка в США. – М.: Наука, 1983. – 216 с.

169. Шевченко Т.И. Региональные варианты, их социальная функция и интонационное выражение // Сб. научн. трудов МГПИИЯ им. М. Тореца. – М., 1984. Вып. 230. – С. 212 – 230.
170. Языковые ситуации и взаимодействие языков / Отв. ред. Ю.А. Жлуктенко. – Киев: Наукова думка, 1989. (170 с.
171. Шевченко Т.И. Социолингвистическая обусловленность эмоциональной интонации (на материале современной английской драмы) // Сб. научн. трудов МГПИИЯ им. М. Тореца. – М., 1980. – Вып. 152. С. 178-187.
172. Crystal D. Prosodic and paralinguistic correlates of social categories / The English Tone of Voice Essays in intonation, prosody and paralanguage. – Edward Arnold: London, (1975. – P. 84 (95.
173. Crystal D. The English Language. – London: Penguin Books, 1990. – 288 p.
174. Crystal D. A First Dictionary of Linguistics & Phonetics / The Language Library. – Ed. by D. Crystal. Andre Deutch Ltd – London, 1983. – 390 p.
175. Гоголадзе Т.А. Фонетическая организация разновидностей английской спонтанной речи: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – М.: МГПИИЯ им. М. Тореца. – М., 1987. – 23 с.
176. Chambers J.K., Trudgill P. Dialectology. – Cambridge University Press, 1998. – 201 p.
177. Ross A.S.C. U and Non-U: An Essay in sociological Linguistics. / Nobless Oblidge: An Enquiry into the identificationable characteristics of the English Aristocracy. – London: Hamilton, 1956. (P. 11 (36.
178. Giles H., Ball S., Fielding G. Communication length as a behavioral index of accent prejudice // International Journal of the Sociology of Language, 1975. (№ 6. (P.73 (81.
179. Gumperz J.J. Language in Social groups: Essays. – Stanford, California: Stanford University Press, 1971. – 350 p.
180. Gimson A.C. An Introduction to the Pronunciation of English. – 4 th edn – New York, 1989. – 364 p.
181. Wells J.C. Accents of English. (Cambridge: Cambridge University Press, 1982. (Vol.2: The British Isles. – 465 p.
182. Шевченко Т.И. Коммуникативные функции социальной вариативности интонации: Автореф. ...доктора филол. наук: 10.02.04. – М., 1990. – 45 с.
183. Lavery C. Focus on Britain Today. – Macmillan Publishers, 1993. – 122 p.
184. Козырева М.Н., Кулешов В. Вариативность британского произносительного стандарта и обучение фонетике // Вестник МГУ. Серия 9. Филология, 1989. (№ 1. (С.32 (40.

185. Schur N. British English A to Zed. – New York Harper Collins Publishers, 1995. – 180 p.
186. Trudgill P. Dialect in contact. – Oxford: Blackwell, 1986. – 174 p.
187. McDavid R.I. Dialect differences and social differences in an urban society // Sociolinguistics. – The Hague. Paris, 1966. – P. 4 (15).
188. Shevchenko T.I. The Sociocultural Value of Fo-Variation in British and American English. Proceedings of the XIV th International Congress of Phonetic Sciences. – San Francisco: The Regents of the University of California, 1999. – Vol.2. (P. 1609 (1612.
189. Alston R.C. English Dialects. Scottish Dialects. Cant and Vulgar English. – Leeds, 1971. – 179 p.
190. Coupland N. Dialect in Use: Sociolinguistic variation in Cardiff English. – Cardiff: University of Wales press, 1988. – 175 p.
191. Edwards J.R. Students' Reactions to Irish Regional Accents // Language and Speech, 1977. – Vol. 20. – Part 3. – P. 280 – 286.
192. Gumperz J.J. Language in Social groups: Essays. – Stanford, California: Stanford University Press, 1971. – 350 p.
193. Murdoch S. Language Politics in Scotland. (Aberdeen, 1995. – 215 p.
194. Trudgill P. Standard and non-standard dialects of English in the United Kingdom: problems and policies // Dialect and Standard in a Highly Industrialized Society. / Ed. U. Ammon. – The Hague: Mouton, 1979. – P. 9 – 24.
195. Abercrombie D. The Accents of Standard English in Scotland / Work in progress, 1977. (№ 10. – P. 21 – 33.
196. Brook G.K. English Dialects. – London, 1963. – 250 p
197. Lovkwood W. The Language of the British Isles. – N.Y. – L.-n, 1975. (189 p.
198. Esling J. H. Everyone Has an Accent Except Me // L. Bauer and P. Trudgill (eds.) Language Myths. – New York: Penguin Books, 1998. – P. 169 (176.
199. Hughes A., Trudgill P. English accents and dialects: An introduction to social and regional variants of British English. – 3d edn. (London: E.Arnold, 1996. (142 p.
200. Шевченко Т.И. Социальная дифференциация английского произношения. – М.: Высшая Школа, (1990. – 144 с.
201. Теоретические проблемы социальной лингвистики / отв. ред. Ю. Дешериев. – М.: Наука, 1981. (190 с.
202. Дешериев Ю.Д. Социальная лингвистика. Основы общей теории. (М.: Наука, 1977. – 381 с.
203. Белл Р.Т. Социолингвистика. Цели, методы и проблемы. – М.: Международные отношения, 1980. – 320 с.

204. Скуланова Г.М. Региональная вариативность интонации / экспериментально-фонетическое исследование на материале англ. языка в Шотландии /: Автореф. дис. ...канд. филол. наук: 10.02.04. – М., 1987. – 22 с.
205. Шевченко Т.И. О месте интонации в социолингвистических исследованиях английского языка в Великобритании // Сб. научн. трудов МГПИИЯ им. М. Тореза. – М., 1982. – Вып. 201. – С. 78 (79).
206. McLean A.C. Profile UK. – Heinemann, 1993. – 91 p.
207. Milroy L. Language and social networks // Language in Society. – Oxford: Blackwell, 1980. (№ 2. – 218 p.
208. Trudgill P. The Social Differentiation of English in Norwich. – London: Cambridge University Press, 1974. – 211 p.
209. Labov W. Sociolinguistic Patterns. – 11th edn. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1991. – 344 p.
210. Trudgill P. Dialect matters: respecting vernacular language. Cambridge University Press. 2016. 250 p.
211. Coupland N. Dialect in Use: Sociolinguistic variation in Cardiff English. – Cardiff: University of Wales press, 1988. – 175 p.
212. Douglas-Cowie E. Linguistic code – switching in a Northern Irish village: social interaction and social ambition // Sociolinguistic patterns in British English / Ed. Trudgill P. – London: Arnold, 1978. – P. 37 – 51.
213. Маковский М.М. Английские социальные диалекты (онтология, структура, этимология). – М.: Высшая школа, 1982. – 135 с.
214. Trudgill P. Standard and non-standard dialects of English in the United Kingdom: problems and policies // Dialect and Standard in a Highly Industrialized Society. / Ed. U. Ammon. – The Hague: Mouton, 1979. – P. 9 – 24.
215. Milroy L. Language and social networks // Language in Society. – Oxford: Blackwell, 1980. (№ 2. – 218 p.
216. Brook G. K. Varieties of English. (London: Basingstoke, Macmillan, St. Martin's press, 1973. (196 p.
217. Непийвода Н.Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 1997. – 40 с.
218. Дубічинський В. Навчання науково-технічному перекладу у вищому технічному закладі. Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. Вип. VI. – К.: КНЕУ, 2005. – С.409 – 413.
219. Радченко О.І. Мовна норма і варіантність в українській науковій термінології: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2000. – 203 с.

220. Карпіловська Є. А. Тенденції розвитку сучасного українського лексикону: чинники стабілізації інновацій. Українська мова. – 2008. – № 1. – С. 24-35.
221. Януш Я. Роль термінології у формуванні мовно-професійної компетентності фахівців економічного профілю. Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. Вип. IV. – К.: КНЕУ, 2001. – С.15 – 19.
222. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації): [монографія]. Київ, 2003. – 188 с.
223. Мазурик Д. Українська неологічна традиція. Вісник Львівського університету. – Вип. 34. – Ч. 1. – Львів, 2004. – С. 219-225.
224. Масенко Л. Мова і суспільство: Постколоніальний вимір. Київ, 2004. – 268 с.
225. Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. Київ, 2007. – 1072 с.
226. Коломойцев В.С. Універсальний словник економічних термінів. Київ, 2000. – 384 с.
227. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови. Ч.2: Функціонування власних назв. Хмельницький: ХНУ, 2009. 374 с.
228. Зубко А. Українська ономастика: здобутки та проблеми. Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики: Зб. наук. пр., 2007. № 15. 262–281 с.
229. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови: монографія. Хмельницький: Авіст, 2008. 548 с.
230. Пустотин В. 10 лет брендостроительства в Украине : тенденции, главные уроки, перспективы. URL: http://www.sledopyt.com.ua/misli/pusto/show_
231. Просвірина А. Історії назв відомих брендів. Брендінг агенство «Klorolo», 2012. URL: <https://koloro.ua/blog/brending-i-marketing/istorii-nazvanij-izvestnyh-mirovyh-brendov.html>
232. Гордон Т. 7 кроків до створення персонального бренду. Інструкція по створенню людини-бренду. Видавничі рішення, 2017. 23 с.
233. Chernatony L., M. McDonald. Creating Powerful Brands. London: Routledge, 2003. 504 p.
234. Charmasson H. The name's the thing: creating the perfect name for your company or product. N. Y.: Amacom, 1991. 179 p.
235. Єлістратов В. С., Піменов П. А. Неймінг. Мистецтво називати. Омега-Л, 2012. 304 с.
236. Вінг Т.О., Паладьєва А.Ф. Неймінг: сутність поняття, основні складові та техніки створення. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2017. 4 с.

237. Євдокимова К. В., Кандаурова К. В. Технологія неймінга. Молодий вчений. 2015. № 11. 826–828 с.
238. Трачук Ю. Створення бренду: неймінг. Інформаційний довідник «ЛіГА.Блоги», 2011. URL: <https://blog.liga.net/user/ytrachuk/article/6197>
239. Сасіна С. О., Брічева М. М. Лінгвістичні аспекти неймінга (на матеріалі англomовних брендів). Вісник Адигейського державного університету. № 2: Філологія і мистецтвознавство, 2017. 6 с.
240. Кумінська Я. А. Особливості неймінгу в формуванні бренду компанії. Молодий вчений. 2014. № 21. 360–363 с.
241. Вінарева О. В. Торгова назва та рекламний слоган в аспекті маніпулятивної комунікації (на матеріалі сучасної англійської мови). Наука і сучасність: зб. наук. пр. Логос, 2003. № 41. 232–238 с.
242. Медвідь О.М., Вашист К. М., Стеценко О. П. Структурно-прагматичні патерни англomовних номінацій лікарських засобів. Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка. Серія Філологічні науки. 2020. Вип. 187. С. 273–280. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-4077.2020.187.43>.
243. Жулавська О. О. Відтворення англійських синестезійних метафор слухових відчуттів в українських перекладах // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. № 89. 29–36 с.
244. Жулавська О. О. Стратегії одомашнення і очуження в англо-українському перекладі синестезійних метафор (на матеріалі художнього тексту). Science and Education a New Dimension. Philology. 2019. VII (62). Issue 211. 70–74 с.
245. Langdon K. The 100 buisness ideas of all times. Capstone, 2003. 192 p.
246. Мхітарян С. Таємниця імені супербрендів. Що ховається за назвами найпопулярніших в світі торгових марок. Журнал «Sostav». 2014. URL: <https://www.sostav.ru/publication/nazvaniya-brendov-13686.html>
247. Heig M. Brand Failures: The Truth about the 100 Biggest Branding Mistakes of All Time. 2016. 205 p. <https://www.pdfdrive.com/brand-failures-the-truth-about-the-100-biggest-branding-mistakes-of-all-time-e191488900.htm>
248. Уланов К. Як придумати назву бренду? Огляд онлайн генераторів креативних назв. Інформаційний довідник «Маркетинг Ревізор». 2016. URL: <https://kirulanov.com/kak-pridumat-nazvanie-brenda-obzor-onlajn-generatorov/>
249. Шпітула Н. 15 генераторів назв компанії для вашого бренду. Інформаційний довідник «Logaster». 2020. URL: <https://www.logaster.com.ua/blog/business-names-generators/>
250. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2006. 716 с.

251. Кондаков Н.И. Логический словарь. Москва : Наука, 1971. 656 с.
252. Баранник О. Питання про партитивність в лінгвістичній літературі. Наука і освіта: Збірник наукових праць АН ВШ України. Київ: Експрес, 2003. С. 57-63.
253. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики: учебное пособие. Санкт-Петербург : Научный центр проблем диалога, 1996. 760 с.
254. Материнська О.В. Моделювання меронімічних відношень у лексичній системі мови. Мовознавство, 2013. № 6. С. 58-67.
255. Колодько Д. А. Меронимия: к вопросу о терминологии. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2015. Вип. 12. Серія 9. С. 103-109.
256. Blank A. Einführung in die lexikalische Semantik für Romanisten. Tübingen : Niemeyer, 2001. 155 p.
257. Leisi E. Der Wortinhalt. Seine Struktur im Deutschen und Englischen. – Heidelberg, 1961. 135 s.
258. Murphy M. L. Semantic relations and the lexicon: antonymy, synonymy and other paradigms. Cambridge: Univ. Press, 2003. 274 s.
259. Глобина Л. В. Лексико-семантическое поле партитивной лексики в современном русском языке : дис. ...к. филол. н. : 10.02.01. Воронеж. 1995. 205 с.
260. Маркова Л., Ухова И.: Из опыта реконструкции значения. Личность в пространстве языка и культуры. Москва-Краснодар, 2005. С. 92-99.
261. Шмелев А. Русская языковая модель мира: материалы к словарю. Москва : Языки слав. к-ры, 2002. 224 с.
262. Руденко С.М. Меронимия – мовна універсалія в контексті українського фольклорно-етнографічного дискурсу. *Ucrainica V: Současná ukrainistika problému jazyka, literatury a kultury: Sborník vědeckých článků*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. P. 123-128.
263. Андреев А. Н. Культурология. Личность и культура. Москва : Директ-Медиа, 2014. 255 с.
264. Мицик 2005 Мицик В. Син Землі і Сонця: художнє хлібопечення Шевченкового краю. Київ : КВЦ, 2005. 40 с.
265. Творун С.О. Сакральна цінність хліба в українській народній культурі: традиційні поминальні хліби. Звичаї, обряди, свята. URL: <https://honchar.org.ua/p/sakralna-tsinnist-hliba-v-ukrajinskij-narodnij-kulturi-tradytsijni-pomynalni-hliby> (дата звернення : 15.02.2022).

266. Славянские древности: Этнолингвистический словарь. Под ред. Н.И. Толстого: в 5-ти т., 1995-2009: Т. 1. Москва : Междунар. отн., 1995. 595 с.; Т. 2. Москва : Ин-т славяновед. РАН, 1995. 687 с.; Т. 3. Москва : Ин-т славяновед. РАН, 2004. 704 с.; Т. 4. Москва : Междунар. отн., 2009. 656 с.; Т. 5. Москва : Междунар. отн., 2012. 736 с.
267. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні: в 3 кн., 6 т. Київ : Обереги, 1994. Кн. 1, Т. 1; Т. 2. 400 с.
268. Воропай О. Звичаї нашого народу: етнограф. нарис. Мюнхен : Українське видавництво, 1958. Т. 1. 305 с.; Т. 2. 1958. 289 с.
269. Мусіхіна Л. Магія українців устами очевидця. Київ : «Гамазин», 2012. 400 с.
270. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
271. Болтарович З. Українська народна медицина: Історія і практика. Київ : Абрис, 1994. 320 с.
272. Максимович М. Дні та місяці українського селянина. Київ : Обереги, 2002. 189 с. URL: <http://www.perunica.ru/etnos/1937-maksimovich-ma-dni-i-mesyacy-ukrainskogo.html> (дата звернення : 15.02.2018).
273. Войтович В. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 664 с.
274. Міщенко Н., Міщенко М. Слово батьків з усіх віків Київ : Богдана, 1998. 1136 с.
275. Широков В. А., Шевченко І. В., Рабулець О. Г., Костишин М., Пещак М. М. Словники України – інтегрована лексикографічна система. Український мовно-інформаційний фонд. Київ, 2001. 1 електрон. опт. диск (CDR)
276. Словник символів. Київ : Ред. часопису «Народознавство», 1997. 156 с.
277. Левинський В. Бойківське весіле в Доброгостові (дрогобицького повіта). Матеріяли до українсько-руської етнології. Львів, 1908. Т. X. С. 101-120.
278. Болібрух Л. Хліб в обрядово-звичаєвій структурі традиційного весілля бойків. Народознавчі зошити. 2012. № 1 (103). С. 19-26.
279. Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. Харків : Фоліо, 2005. 508 с.
280. Войтович В. Міфи та легенди давньої України. Тернопіль : Навчальна книга – Богдана, 2005. 392 с.
281. Войтович В. Антологія українського міфу: у 3 т. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. Т.1. 912 с., Т.2. 608 с., Т. 3. 848 с.
282. Сказки, пословицы и т.п., записанныя в Екатеринолавской и Харьковской губ. И. И. Манжурую. Харьков: Типография К.Л. Счасни, 1890. 204 с.

283. Українські народні прислів'я та приказки. Київ : НАН УРСР, 1955. 448 с.
284. Славянская мифология. Энциклопедический словарь. Отв. ред. С. М. Толстая. Москва : Междунар. отношения, 2002. 512 с.
285. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Уклав М. Номис. Упорядкув., прим. та вступна ст. М.М. Пазяка. Київ : Либідь, 2004. 352 с.
286. Гура А. В. Брак и свадьба в славянской народной культуре: Семантика и символика. Москва : Индрик, 2012. 936 с.
287. Афанасьев А.Н. Поэтические воззрения славян на природу. Опыт сравнительного изучения славянских преданий и верований в связи с мифическими сказаниями других родственных народов. В 3-х томах. Москва : Современный писатель, 1995. Т. 3. 416 с.
288. Фрэзер Дж. Золотая ветвь: Исследование магии и религии. Москва : Полит. лит., 1980. 832 с.
289. Иванов П.В. Жизнь и поверья крестьян Купянского уезда Харьковской губернии. Харків : Майдан, 2007. XLIII, 216, X, 58 с. (Серія «Студії з фольклору Слобожанщини». Випуск 2).
290. Чубинський П.П. Праці етнографічно-статистичної експедиції в західно-руський край у 7 т. Донецьк : Норд-Прес, 2008. Т. 1. 504 с.
291. Успенский В.А. Филологические разыскания в области славянских древностей. Москва : Изд-во Мос. ун-та, 1982. 248 с.
292. Міфи України. За кн. Георгія Булашева «Український народ у своїх легендах, реліг. поглядах та віруваннях». Київ : Довіра, 2006. 383 с.
293. О.В. Шалімов, Т.П. Дятченко, Л.О. Кравченко. Збірник рецептур національних страв та кулінарних виробів: Для підприємств громад. харчування всіх форм власності. Київ : А.С.К., 2000. 848 с.
294. Trager, G., Hall E. Culture as Communication: A Model and Analysis / G. Trager, E. Hall. – N. Y. 1954.
295. Hall, E.T. The Silent language/ E.T. Hall. – New York: Doubleday, 1959.
296. Condon, J., Fathi, Y. An Introduction to Intercultural Communication / J. Condon, Y. Fathi, – N. Y., 1975.
297. Tomalin, B. Cultural Awareness / B. Tomalin. – Oxford University Press, 1994. – 165 p.
298. Tomalin, B., Nicks, M. The World's Business Cultures and How to Unlock Them, Thorogood Publishing / B. Tomalin, M. Nicks. – London, 2007. – 268 p.
299. Hurn, B.J., Tomalin, B. Cross-Cultural Communication / B.J. Hurn, B. Tomalin. – N.Y.: Palgrave Macmillan, 2013. – 308 p. – P.2.

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS AND
PHILOLOGY

300. Huntington, S. The Clash a Civilization? / S. Huntington // Foreign Affairs. – 1993. – №3. – P. 22.
301. Warren, J., Fassett, D. Communication: A Critical / Cultural Introduction. – N.Y.: SAGE Publications Inc., 2010. – P. 232.
302. Cross-cultural management textbook. CreateSpace Publ., Charleston, USA, 2012. P. 81–117.
303. Bakhtin M. M. Forms of time and chronotope in the novel. Sketches on historical poetics // Literature and Esthetics Questions. M: Fiction, 1975. P. 234–407.
304. Lotman Yu. M. About Art. SPb.: Art, 1998.
305. Barth R. Myth today // The chosen works: Semiotics. Poetics. M.: Progress, 1994. P. 72–130.